

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин
Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**Матеріали XIV науково-практичної
конференції молодих вчених
29 березня 2019 року**

Харків 2019

УДК 339.94 (477:470+571) (063)

A437

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин (протокол № 11 від 20.03.2019)

Друкється за рішенням Вченої Ради факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 12 від 21.03.2019)

Редакційна колегія:

Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету
Казакова Н.А., канд. геогр. наук, доцент, зав. кафедри
Довгаль О.А., докт. екон. наук, професор
Матюшенко І.Ю., докт. екон. наук, професор
Непрядка Н.В., канд. екон. наук, доцент
Ханова О.В., канд. геогр. наук, доцент
Касьян С.А., старший викладач

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
61022, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo@karazin.ua

A437 **Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин.** Матеріали XIV науково-практичної конференції молодих вчених 29 березня 2019 року. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 205 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)

ЗМІСТ

Секція 1

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК.....

7

Аллахан Амар Ясерович, Матюшенко І. Ю. /

Allahan Amar Ya., Matyushenko I. Yu.

Features of the Agreement on Association of Ukraine with the EU
on Macroeconomic Cooperation and Financial Aid in 2014-2018

7

Амірханян М. Г. Вплив санкцій на сучасний стан

економічного розвитку Ісламської Республіки Іран

10

Гаврилова А. О. Зовнішньоекономічна безпека України:

сутність і сучасні проблеми

14

Гончар Д. Р.

Особливості та пріоритетні напрями розвитку високих технологій

18

Гулак А. О., Казакова Н. А.

Сучасний стан галузі медичного туризму в Україні.....

22

Дохняк М. П. Економічний розвиток країн Скандинавії

в умовах сучасних світогосподарських процесів.....

25

Евтушенко М. М. Влияние глобального продовольственного кризиса

на развивающиеся страны.....

29

Ізюм А. О.

Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами Канади.....

32

Казакова Н. А., Іваніщенко К. І.

Освітня система у Північній Америці

та її вплив на економічний розвиток регіону

35

Казакова Н. А., Мірошник Н. О. Роль економіки знань

у розвитку країн центру та напівпериферії.....

38

Казакова Н. А., Панкова Ю. О.

Національна економіка Республіки Мадагаскар: стан та перспективи

41

Каплуновська Н. А. Нафтоекспортна спеціалізація країн світу

в умовах поширення альтернативних джерел енергії

44

Касьян С. А., Стержанова К. В.

Міжнародна конкурентоспроможність Уругваю

48

Катрич В. А. Український експорт після підписання Угоди

про асоціацію України з ЄС

52

Кірсіна А. О. Проблема розвитку економіки Грузії

у 90-х роках ХХ століття та її наслідки на сучасному етапі.....

56

Корнієнко А. А. Реалізація в Україні концепції розумної спеціалізації

в умовах розгортання Індустрії 4.0.....

58

Кравченко А. Г. Конку rentне середовище на світовому ринку тютюнової індустрії.....	61
Купіна Л. К., Плісак К. С. Еколого-економічний потенціал України: проблеми та шляхи вирішення	64
Лещенко О. В., Пашуль А. В. Вплив штучного інтелекту на трансформацію ринку праці.....	67
Марченко І. С., Ковальова Л. М. Експортний потенціал України в галузі продукції військово-промислового комплексу.....	70
Марченко І. С., Кочерга М. О. Стан та стримуючі бар'єри розвитку конкурентоспроможності України на світовому ринку	73
Мілюкова Н. О. Волатильність процентної ставки ФРС США та її вплив на економіку України	77
Мірошниченко Т.М. Новий економічний порядок та перспективи інтеграційного об'єднання ШОС.....	80
Морозов Д. Ю., Ханова О. В. Інноваційний імператив як основний тренд економічного розвитку країн G7 в умовах глобалізації	83
Нерушенко А. С. Розумна спеціалізація як інструмент стимулювання інноваційного розвитку європейських регіонів	86
Олійник А. О. Автомобільний брендинг на ринку України	89
Ольшевська А. В. Українсько-німецькі відносини: етапи становлення та сучасний стан.....	92
Панова І. О. Особливості процесу екологізації економічних систем	94
Певная М. В. Современные миграционные процессы в странах ЕС	97
Петренко К. І. Особливості Угоди про асоціацію України з ЄС у питаннях розвитку аграрної політики України.....	100
Прилуцька Д. А. Основні зовнішньоекономічні пріоритети Республіки Польща на сучасному етапі.....	103
Ращупкіна Д. Р. Проблеми формування мотиваційного механізму трудової діяльності в умовах становлення національних економік.....	106
Ревякин Г. В., Казакова Н. А., Горлевский А. О. Инфляционные циклы в рамках товарно-ориентированного подхода к природе и анализу экономических циклов	108
Салімон Т. А. Світовий досвід використання прогресивних технологій в сільському господарстві України.....	111
Трошій К. С. Перспективи розвитку українсько-італійських торговельно-економічних відносин.....	114

Федорова Т. Ю.	
Розвиток інноваційної галузі в Україні в контексті співпраці з ЄС	117
Філін А. М. Термоядерна та гібридна електроенергетика: особливості розвитку та перспективи	120
Циганок Д. О., Шуба М. В.	
Форми, причини та наслідки інтелектуальної міграції	124
Чабан С. В.	
Особливості Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі України з ЄС з політико-юридичних та безпекових аспектів	126
Шинкаренко Д. О., Шуба М. В. Сучасний стан двосторонньої торгівлі товарами між Україною і США	128
Шукель І. В. Сучасний стан залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України	131

Секція 2

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ Й РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

135

Алтухова М. Д., Дуріхіна А. О. Розвиток регіональної системи міжнародного туризму в умовах глобалізації	135
Варварова А. С.	
Гастрономічний туризм як перспективний напрям міжнародного готельного бізнесу (на прикладі готелю “Gaudi’s Nest”)	138
Гамарлі Раміг, Пікула Г. С. / Gamarli Ramig, Pikula G. S.	
Transnational Business Forming Background in Eastern Asia Region	142
Довгаль О. А.	
Дезінтеграційні процеси в глобалізованому світі	144
Доля Р. М., Чигрінова О. Р. Заходи подолання фрагментації на фінансових ринках Європейського Союзу	148
Донченко Ю. О.	
Деякі аспекти оцінки якості життя населення	151
Каверіна К. О., Сапота Є. О. Транснаціональні банки як елемент процесу глобалізації у фінансовому сегменті світової економіки	153
Казакова Н. А., Штиколенко А. М., Штих М. А.	
Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на глобальний економічний розвиток	157
Клубань Т. В. Особливості становлення інтеграційних процесів у країнах Латинської Америки	160
Луцьянов І. І. Роль ЄБРР в економічному розвитку країн ЄС	163

Маковоз О. В. Протиріччя та наслідки глобалізації світової економіки	166
Мищенко К. В. Сучасний стан торговельного співробітництва України зі східноєвропейськими країнами ЄС	168
Мхітарян Д. А. Торговельне співробітництво з країнами Закавказзя в контексті експортної стратегії України	171
Ольшевська А. В. Сучасний стан співпраці України з країнами Центральної Європи.....	175
Паламарчук І. В. Регіоналізація в умовах економічної глобалізації світогосподарських зв'язків	178
Саргсян Е. Л. Від НАФТА до нової угоди про вільну торгівлю у Північній Америці – USMCA	181
Тарасенко А. О. Розвиток туризму як перспективний вектор інтеграції України в європейський простір	184
Теребило В. О. / Terebylo V. O. The Internationalization of the Firm in the Context of Business Network Approach.....	186
Тертична А. А. Інтелектуальна міграція в Україні	190
Трофимченко К. С. / Trofymchenko K. S. Integration is the Highest Form of International Coordination of Economic Policy	193
Черномаз П. А. Региональные отличия в социально-экономическом развитии стран ЕС.....	196

Секція 3

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ЛОГІСТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

199

Вірченко Н. С. Глобалізація як фактор впливу на розвиток сучасних логістичних систем	199
Семенов Д. А. Мережі коридорів як основа нової транспортної політики ЄС	201

**Проблеми розвитку світового господарства
та національних економік**

УДК 339.92

Аллахан Амар Ясерович, Матюшенко І. Ю.**Allahan Amar Ya., Matyushenko I. Yu.****FEATURES OF THE AGREEMENT ON ASSOCIATION OF UKRAINE WITH
THE EU ON MACROECONOMIC COOPERATION
AND FINANCIAL AID IN 2014-2018***V.N. Karazin Kharkiv National University*

Today, fundamental changes are taking place in the world, including within the European Union (EU) and Ukraine. In connection with this, the need to study the features of the Association Agreement between Ukraine and the EU in matters of macroeconomic cooperation and financial assistance is growing. As a result, forming a vision of what will affect the development of macro-financial cooperation between Ukraine and the EU in the medium and long term is a relevant topic for research into future stages of integration between Ukraine and the EU.

After the financial crisis of 2008-2009, the Ukrainian economy began to recover only in 2010. Nevertheless, serious budget problems forced the government to appeal for another International Monetary Fund (IMF) program, which was approved after the Ukrainian authorities adopted changes to the budget, namely, the conditions for raising gas tariffs for the population and increasing the independence of the central bank. The Tax Code and the new edition of the Budget Code were approved, although high levels of taxation and unfair tax administration were maintained, and no fiscal decentralization was introduced [1].

In 2011, the Ukrainian economy continued its recovery, but in the future, the external situation worsened as in the EU (first with the recession, and then with stagnation in 2012-2013), as well as in Russia (with the slowdown of growth rates in 2012, which led to a recession in 2014). At the same time, since 2011 began a long fall in prices for commodities and metals. External demand for Ukrainian products remained weak and volatile. In 2012, real GDP growth has almost stopped, and in 2013, a new recession began. The budget deficit shrunk sharply, with considerable pressure on the currency market. The economic situation again pointed to the need to carry out structural reforms that were postponed for a long time [1].

In 2014-2015, Ukraine faces even more challenges: the annexation of the Crimea by Russia, the conflict in the Eastern Donbass, and extremely difficult financial and economic crises. The real GDP drop was 6.6% in 2014 and 9.9% in 2015. The volume

of industrial output declined sharply, partly due to the destruction and closure of part of enterprises in the occupied territory, the violation of supply chains and tense trade relations with Russia. Reducing exports and increasing demand for foreign currency led to a sharp depreciation of the UAH. The average consumer price inflation rate reached 48.7% in 2015. Sharp macroeconomic stabilization was achieved by the end of 2015 [2].

During 2014-2018, intense cooperation with the IMF continues. So, in April 2014, a two-year Booth Agreement with a support of \$ 17 billion was signed, which was replaced in March 2015 with a four-year Extended Funding Program (EFF) for the same amount. The EU has added additional funds to this program. Despite the stabilisation of the economy achieved over recent years, Ukraine continues to rely on international financial assistance (including by the IMF and EU macro-financial assistance programmes) to preserve its macroeconomic stability.

Consequently, in 2017/18, the banking sector continued to stabilize. The new Governor of the National Bank of Ukraine (NBU) was appointed on 15 March 2018. The NBU is working to implement a comprehensive banking sector development programme, while introducing international rules for capital adequacy, liquidity, corporate governance, information disclosure and risk management in the banking sector. The new Risk Management Regulation for Ukrainian Banks was adopted by the NBU Board in June 2018. Furthermore, the NBU is working on a strategy to deal with the high level of non-performing loans, which still present a systemic risk, albeit mitigated by a high level of provisioning. After the nationalisation of the systemically-important PrivatBank in December 2016, the bank has been successfully managed by the Ukrainian authorities and its governance improved. Some steps have been taken towards recovering the embezzled funds of almost USD 5.5 billion by filing court cases against former owners in Ukraine and in foreign jurisdictions, including the initiation of lawsuits in London and Switzerland against former owners [2].

Furthermore, the Government adopted strategic principles for reforming state-owned banks (SOBs) in February 2018, followed by an implementation plan given the extensive state ownership in the banking sector. On 5 July 2018, the Ukrainian Parliament adopted a law on improving functioning of the financial sector, which includes obligatory Supervisory Boards for SOBs with a majority of independent members.

Following the adoption of the Law on Credit Registry in February 2018, full-fledged operations started in July 2018. On 3 July 2018, a law was adopted to improve protection of creditors' rights. Finally, a law to allow for a gradual liberalisation of currency operations and capital flows was adopted on 21 June 2018 and will enter into force at the beginning of 2019. In the non-banking financial sector, a draft law on Financial Regulatory Reform has been pending in the Parliament since August 2016.

A draft law to provide the National Commission for Securities and Stock Market with necessary enforcement powers and operational and financial independence is also pending since April 2017. Adoption of both laws would allow for a better integration of regulatory and supervisory powers over financial markets in Ukraine. The delay in the institutional strengthening is also stalling upgrading the legal and regulatory framework for non-bank financial institutions.

The implementation of the Public Finance Management (PFM) strategy and the Action Plan adopted in 2017 continued during 2018. To strengthen medium-term budget planning and programme-based budgeting, the Government submitted legal amendments to the Parliament in February 2018. In order to optimise public expenditure, the Government launched spending reviews in five public institutions. In internal control and audit, the Ministry of Finance prepared and published a performance review of the internal audit function across the Government. In external audit, after a two-year delay, in March 2018 the Parliament put in place a new college of the Accounting Chamber of Ukraine, allowing it to reform external audit and bring it closer to the international standards. In July 2018, Ukraine signed the Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting, which is now to be ratified by the Parliament.

In 2018, the EU continued to provide macro-financial and reform assistance to support Ukraine's stabilisation and reform process. To this end, the EU has since 2014 mobilised over EUR 11 billion in grants and loans (out of its EUR 12.8 billion pledge).

In June 2018, a new EUR 1 billion programme of EU macro-financial assistance (MFA) was approved by the European Parliament and the Council of the EU. The Memorandum of Understanding signed in September 2018 sets the main conditions of the programme in the following four areas: (1) the fight against corruption, (2) public finance management, (3) specific sector reforms (state-owned enterprises, banks and the energy sector), and (4) social policies [3].

The new assistance will support Ukraine's reform efforts and complement EUR 2.8 billion disbursed under previous MFA programmes. Under the European Neighbourhood Instrument (ENI), three large-scale programmes, each worth EUR 50 million, were launched in 2017: support to energy efficiency, to public finance management reform, and to the conflict-affected areas in eastern Ukraine. Local currency lending and technical assistance support to key areas of AA implementation were also addressed under the EUR 200 million bilateral ENI 2017 budget. Since the beginning of the conflict, EU humanitarian assistance was continuously provided to the most affected population, including IDPs, amounting to EUR 112 million provided by the European Commission since 2014 [3].

Through its Instrument contributing to Stability and Peace (IcSP), the EU has also supported peacebuilding, stabilisation and early recovery efforts with more than EUR 100 million. In 2018, new actions focused on supporting the OSCE SMM,

community-based reintegration for veterans of the conflict in the Eastern Ukraine and to strengthen community resilience.

The EU has embarked on an enhanced strategic response to the conflict in eastern Ukraine aligning it with the humanitarian-development nexus. The Joint Humanitarian Development Framework 2017-2020 provides for a coordinated EU approach towards providing humanitarian, early recovery and reform assistance to support the conflict-affected population and Ukraine.

The first part of the Annual Action Programme for 2018 worth EUR 91 million covering energy efficiency and the Technical Cooperation Facility supporting Ukraine in implementing the AA/DCFTA and ensuring respect for human rights and fundamental freedoms was adopted in July 2018.

Programming priorities in 2018 include vocational education and training; energy efficiency; people-to-people contacts; and enhanced investment-related support linked to the External Investment Plan (EIP). Humanitarian assistance will continue to be provided to people affected by the conflict in eastern Ukraine along both sides of the contact line and in NGCA. Ukraine continues to benefit from regional programmes and other EU instruments.

References: 1) Матюшенко І.Ю., Беренда С.В., Резніков В.В. *Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посіб.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 496 с. 2) *Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як?* / за ред. М. Емерсона, В. Мовчан; Центр європейських політичних досліджень (Брюссель), Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (Київ), 2016. 256 с. 3) *Association Implementation Report on Ukraine on 2018 / JOINT STAFF WORKING DOCUMENT. SWD (2018) 462 final.* Brussels, 7.11.2018. URL: https://cdn3-eeas.pfis.tech.ec.europa.eu/cdn/farfuture/aZnrBQ70ZJtiXaRXV69qTtPI-d-gbCzZxpirQUpU6EY/mtime:1541749617/sites/eeas/files/2018_association_implementation_report_on_ukraine.pdf.

УДК 33:341.655(55)

Амірханян М. Г.

ВПЛИВ САНКЦІЙ НА СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Коваленко Р. С.*

11 лютого 2019 року в Ірані відзначили 40-річчя перемоги Ісламської революції 1979 року. До 1970-х років Іран був переважно аграрною країною. На початку 1970-х уряд шахського прем'єр-міністра Амір-Аббаса Ховейда за допомогою західних, в першу чергу, американських, компаній активно проводив індустріалізацію економіки і модернізацію існуючого виробництва для задоволення внутрішніх потреб країни. Однак через значне соціальне розшарування, жорстку політику шаха і політичну напруженість до 1978 року «Біла революція» дала

мінімальні результати. В Ірані почалися масові страйки, різкий спад виробництва. У лютому 1979 року в країні відбулася зміна влади.

Новий економічний курс, проголошений керівництвом Ісламської республіки, був націлений на економічну незалежність Ірану від західних країн. Було націоналізовано всю промисловість, включаючи НМОК, і всі іранські банки. Уряд почав використовувати централізоване керування (5-річне планування) для управління економікою. Держава взяла під контроль встановлення цін і субсидій [1, с. 17].

Протягом 1980-х років економічне зростання Ірану гальмувала війна з Іраком. До 1990-му населення Ірану збільшилося вдвічі порівняно з дореволюційним показником, при цьому значний відсоток іранців не досяг повноліття. У 2000-х роках національних нафтопереробних потужностей стало не вистачати для забезпечення економіки, що призвело до дефіциту електроенергії та розвитку альтернативних джерел енергії, в першу чергу атомної, що і призвело до постійних санкцій.

Метою дослідження є аналіз впливу революції та санкцій західних країн на економічний розвиток Ірану. Впродовж останніх 40 років економіка Ірану постійно знаходилася під дією санкцій. Американські санкції спочатку не перешкоджали європейським й іншим компаніям торгувати з Іраном. Обмеження стосувалися лише деяких типів економічних зв'язків. Наприклад, передбачалися «вторинні санкції» за інвестиції у нафтогазовий комплекс Ірану. До того ж відносини Ірану із Заходом значно потеплішали у період 1997–2005, коли президентом був Мохамад Хатані. Проте 2005 році уряд Ахмадінежада прийняв рішення розконсервувати програму зі збагачення урану на території Ірану, згорнутої Хатамі. Далі санкції послідовно посилювалися і стали поширюватися на нафтохімічну та банківську галузі. У липні 2012 року Євросоюз приєднався до ембарго США і відмовився від імпорту іранської нафти, а також заборонив своїм компаніям страхувати танкери, що забезпечують експорт нафти з Ірану. Крім нафтових були введені і фінансові санкції. У березні 2012-го іранські банки були відключені від системи міжбанківських переказів SWIFT. З моменту приєднання до ембарго на імпорт іранської нафти Євросоюзу в 2012-му зовнішні нафтові поставки Ірану впали майже вдвічі – з 2,4 млн до 1,3 млн барелів на день. ЄС був найбільшим ринком збуту для країни, туди прямувало близько 34% іранського нафтового експорту [3, с. 41].

Решта великих покупців нафти (Китай, Південна Корея, Індія) користувалася ситуацією вимагаючи знижок (10-15% від ринкової ціни). Одним з головних посередників в обході санкцій були ОАЕ. Поєднання географічної близькості до Ірану, ліберального бізнес-клімату з мінімумом регулювань, а також наявність величезного морського порту і великої іранської діаспори з діловими зв'язками на батьківщині робило Дубай іранським Гонконгом.

В 2012 році різко знизився ВВП країни – на 7,7% і на 0,3% в 2013-му, проте в 2014-му стався приріст на 3,2%. Однак зростання виявилось нестійким, через

падіння цін на нафту воно змінилося стагнацією – у 2015 році економіка знову впала на 1,6% ВВП. Перемога на президентських виборах в 2013 році Хасана Роухані дала пом'якшення відносин із західними країнами і часткове скасування санкцій в січні 2016-го в рамках підписаного Іраном, США, КНР, РФ, Великою Британією, Францією, Німеччиною з іншого угоди Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). Сутність JCPOA – обмеження ядерної програми Ірану в обмін на зняття санкцій. Внаслідок цього в 2016 році ВВП зріс одразу на 12,5%. Втім, в 2017 році відновлювальне зростання дещо послабилось – всього 3,5% ВВП [2, с. 95].

З лютого 2017 року, вже через рік після "ядерної угоди", було оголошено про нові санкції з боку США проти Ірану. Це було обумовлено тим, що скасування міжнародних санкцій дало імпульс розвитку економіки Ісламської Республіки і забезпечила йому приплив валютних ресурсів, використовуваних Тегераном для фінансування КВІР і проіранських збройних формувань в Сирії, Лівані, Іраку та Ємені.

У 2018 році США відновили санкції проти Ірану. З 7 серпня повернулись заборони на: продаж і передачу готівкових доларів Ірану, торгівлю золотом та іншими дорогоцінними металами, угоди в іранських ріалах, будь-які дії, пов'язані з іранським держборгом, торгівлю алюмінієм, графітом, сталлю, вугіллям і програмним забезпеченням промислового призначення, імпорт предметів розкоші, включаючи іранські килими і чорну ікру, поставки пасажирських літаків до Ірану. З 5 листопада: фактична заборона на операції в доларах для банків тих країн, які не скорочуватимуть закупівлі іранської нафти, санкції проти іранських портів і ключових галузей: енергетики, судноплавства і суднобудування, всі розрахунки іноземних банків з центробанком Ірану і заборону на доступ Ірану до валюти, яку він зберігає на закордонних рахунках. Вводячи нові санкції проти Ісламської Республіки, США поки тимчасово вивели з-під їх дії 8 країн-покупців іранської нафти: Китай, Індію, Грецію, Південну Корею, Японію, Тайвань, Італію та Туреччину [4].

Санкції дуже серйозно обмежували розвиток всієї економіки, включаючи машинобудування, судноплавство, текстильну промисловість, фармацевтику і стали причиною високої інфляції і безробіття.

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники Ісламської Республіки Іран
в 2015-2017 рр.

Рік	2015	2016	2017
ВВП (млрд дол. США)	385,9	419,1	439,5
Рівень зростання ВВП (%)	-1,59	12,52	3,53
ВВП за ПКС (трлн дол. США)	1,371	1,439	1,513
Експорт (млрд дол. США)	63,1	97,3	110,7
Імпорт (млрд дол. США)	51,9	62,1	76,4
Інфляція (%)	11,92	9,05	9,64
Безробіття (%)	11,06	12,52	11,81

Складено автором за даними [5].

З Таблиці 1 можна побачити, що внаслідок «ядерної угоди» 2016 року економіка різко зросла у порівнянні з 2015 (у 2016 р. рівень зростання ВВП склав 12,52% проти -1,59% у 2015 р.). Дана тенденція була викликана такими факторами як: збільшення експорту (передусім нафти) і внаслідок цього зростанням ВВП (з 385,9 млрд дол. США у 2015 р. до 419,1 млрд дол. США у 2016), імпорту (з 51,9 млрд дол. США у 2015 р. до 62,1 млрд дол. США у 2016), зниженням інфляції та безробіття. Позитивна динаміка продовжувалась і у 2017 р., проте темпи зростання були менші (ВВП збільшився на 3,53%), дещо зросла інфляція (з 9,05% у 2016 р. до 9,64% у 2017 р.).

У зв'язку із відновленням санкцій у 2018 експерти Світового банку надалі прогнозують погіршення ситуації, подібно до того, як склалось внаслідок санкцій 2012 року.

Також варто відзначити, що у випадках введення або скасування санкцій падіння або зростання ВВП країни забезпечується в основному за рахунок динаміки нафтогазової промисловості. Це відбувається, по-перше тому що вона приносить до 90% зовнішньоторговельних доходів Ірану, а по-друге, умови санкцій насамперед стосуються продажу енергоносіїв.

З огляду на те, що рішення про відновлення санкцій проти Ірану в травні 2018 року була ініційоване лише урядом США, очікується, що у майбутньому умови ядерної угоди 2015 року буде відновлено. Для цього є 2 причини:

1) Супротив західноєвропейських країн. 31 січня 2019 року Німеччина, Франція і Великобританія офіційно запустили інструмент взаєморозрахунків з Іраном, покликаною зберегти торгово-економічні відносини з цією країною і не допустити потрапляння європейських компаній під антиіранські санкції США. Система отримала назву INSTEX (Instrument in Support of Trade Exchanges, «Інструмент підтримки в торгових операціях»)

2) Невдоволення з боку азіатських країн (Туреччини, Південної Кореї, Китаю), які мають намір і далі продовжувати співпрацю з цією країною. Зокрема для Китаю Іран є одним з ключових постачальників енергоносіїв (до 20% імпорту), зв'язки двох країн є досить стійкими [6].

Таким чином, Іран демонструє можливість збереження відносної макроекономічної стабільності в умовах санкційного тиску, адже і досі залишається однією з лідируючих країн регіону. В країні спостерігається стійка динаміка розвитку наукоємних галузей, що безперечно пом'якшить наслідки технологічного відставання у випадку якщо з Ірану буде повністю знято санкції і країна відкритись світовому ринку. З огляду на те, що Іран у повному обсязі виконує свої договірні обов'язки, а нову хвилю санкцій не підтримують як постійні партнери Ісламської Республіки, так і ЄС, подібна ситуація можлива.

Література: 1. Лимонова Е.М. Проблема залежності економіки Ірану від сировинного експорту / Е.М. Лимонова // Світ фінансів. – 2011. – С. 16-18; 2. Любохинець Т.В. Економічний розвиток Ісламської Республіки Іран в умовах санкційного тиску / Т.В. Любохинець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – №4. Том 3 (209). – С. 94-98; 3. Проблеми модернізації та лібералізації еконо-

мічної системи Ірану, Аналітична доповідь [Текст] / С.М. Мамедова – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного університету «Економічна думка», – 2017. – Том 19. – №8. – С. 34-45; 4. New wave of sanctions on Iran [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.nanomagazine.co.uk/>; 5. Iran Economic Outlook – 2018 [Електрон. ресурс]. – URL: <http://documents.worldbank.org>; 6. Sanctions on Iran: reactions and impact [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.forbes.com/newsletters/all-star-investor/2018/11/05/>.

УДК 339.923:061

Гаврилова А. О.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ І СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С. А.*

Сучасні тенденції розвитку національної економіки, а також темпи її росту характеризуються своєю залежністю від умов світової економіки, які, в свою чергу, зумовлені глобалізаційними процесами. Вхідження національної економіки до світового господарства в якості відкритої економіки пов'язано з серйозними ризиками, найнебезпечніший з яких – втрата національного суверенітету. Останнє і зумовлює необхідність подальшого вивчення та забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави.

Вперше термін «безпека» згадується в 28 розділі книги Старого Заповіту Біблії. У перекладі з грецької термін «безпека» означає «володіти ситуацією». Зовнішньоекономічна безпека є базисним та основоположним елементом економічної безпеки. Між категоріями «економічна безпека» і «зовнішньоекономічна безпека» існує діалектичний взаємозв'язок. Існують різні трактування поняття «економічна безпека», які істотно залежать від напрямків досліджень. Але майже в усіх означеннях зовнішньоекономічної безпеки можна виділити спільні риси: основна ціль даного поняття – економічне зростання; мета – захист національних інтересів в зовнішньоекономічній сфері; методи досягнення мети – підвищення рівня конкурентоспроможності [3].

Окрім того, також можна виділити три основні підходи до визначення зовнішньоекономічної безпеки як економіко-правової категорії: через «інтереси», через «стійкість» і через «незалежність». Пріоритетними у визначенні змісту поняття «зовнішньоекономічна безпека» на сучасному етапі є інтереси.

На основі комбінації вище зазначених підходів сформовано найбільш повне означення: зовнішньоекономічна безпека – це здатність держави протистояти зовнішнім загрозам, адаптувати та реалізувати свої економічні інтереси на внутрішньому та зовнішніх ринках, створюючи конкурентні переваги які забезпечують стає економічне зростання [2, с. 46].

Основним завданням зовнішньоекономічної безпеки є моніторинг та оцінювання зовнішніх загроз, а також прогнозування розвитку ситуацій, що пов'язані

з реалізацією того чи іншого економічного інтересу держави на світовому та внутрішньому ринках. Аналіз та оцінка стану зовнішньоекономічної безпеки спирається на емпіричні дані, що, в свою чергу, вимагає використання системи показників оцінки.

Існують численні підходи до оцінювання зовнішньоекономічної безпеки. Однак, наразі, на міжнародній арені найактуальнішим прийнято вважати індикативний підхід. Згідно даного підходу, зовнішньоекономічна безпека аналізується як окрема складова економічної безпеки, до складу інтегрального індексу якої входить 11 індикаторів [4, с. 20].

Зовнішньоекономічна безпека забезпечується завдяки наступним інструментам: підвищення конкурентоспроможності, пристосовуваність національної економіки до умов світового ринку, забезпечення керованості і адаптаційної сприйнятливості [3].

На сьогодні ще не існує закінченого визначення кількості та повної класифікації загроз зовнішньоекономічної сфери. Під загрозами економічній безпеці держави мають на увазі сукупність наявних та потенційних можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у економічній сфері. Проте, більшість науковців класифікують економічні (зовнішньоекономічні) загрози саме за місцем виникнення: зовнішні та внутрішні [2, с. 42].

Регулювання зовнішньоекономічної безпеки безпосередньо залежить від обраної державою моделі забезпечення економічної безпеки в цілому. Аналіз підходів до економічної безпеки держави в країнах Європейського Союзу свідчить про те, що рівень безпеки залежить від безлічі факторів: політичні умови, економічні взаємозв'язки з іншими державами, репутація суверенної держави в світовій спільноті, її членство в різних організаціях, рівень розвитку громадсько-суспільної свідомості та інших. Саме тому, кожна з держав розробляє окрему, власну та унікальну стратегію [5, с. 54].

Однак, досвід країн Європейського Союзу показує, що забезпечення економічної безпеки робить вирішальний вплив на закріплення за державою чіткого місця у глобальному світі, яке відповідало б його геостратегічним значенню та потенціалу.

ЄС диктує важливість європейської інтеграції з метою досягнення високого рівня конкурентоспроможності в умовах глобалізації. Окремо кожна країна-член Євросоюзу має набагато менший економічний потенціал, ніж інші розвинені країни і навіть країни, що розвиваються. Саме ефект синергії визначає здатність Європейського Союзу забезпечувати високий рівень економічної безпеки та конкурентоспроможності [1].

Зовнішньоекономічна безпека України наразі знаходиться у незадовільному стані, що, своєю чергою, негативно відображається на національній безпеці держави. Основні показники зовнішньоекономічної безпеки України перебувають у передкризовому стані на протязі останніх восьми років або наближаються до нього (табл. 1, рис. 1).

Таблиця 1

Динаміка індикаторів зовнішньоекономічної безпеки України
у 2010-2017 роках

Індикатори зовнішньоекономічної безпеки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Відкритість економіки, %	94,84	85,22	94,84	103,5	91,77	89,39	95,77	99,06
Коефіцієнт покриття експортом імпорту, %	85,55	97,41	95,47	92,51	77,04	92,40	107,6	105,1
Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі експорту товарів, %	23,50	21,40	26,12	28,98	25,62	23,80	18,18	18,56
Питома вага провідної країни-партнера в загальному обсязі імпорту товарів, %	22,70	29,13	36,55	35,27	32,39	30,19	23,33	24,71
Питома вага провідного товару в загальному обсязі,	41,21	32,29	33,70	32,31	27,45	27,75	28,25	29,54
Питома вага провідного товару імпорту в загальному обсязі, %	15,64	13,77	13,45	15,49	15,57	16,20	16,02	15,97
Питома вага сировинного та низького ступеня переробки експорту в загальному обсязі, %	76,10	76,40	75,40	74,70	73,30	76,40	80,70	79,23
Частка імпорту у внутрішньому споживанні країни, %	59,68	48,87	55,28	62,55	64,72	60,52	55,51	59,61
Індекс умов торгівлі (ціновий), %	100,1	73,80	106,7	104,1	89,00	99,80	96,40	97,58
Завантаженість транзитних потужностей нафтотранспортної системи, %	14,00	44,77	30,92	27,38	22,46	24,00	23,08	26,34
Завантаженість транзитних потужностей газотранспортної системи, %	61,33	49,13	50,56	53,44	43,08	44,15	31,90	38,75

Джерело: побудовано автором за даними [6, 7]

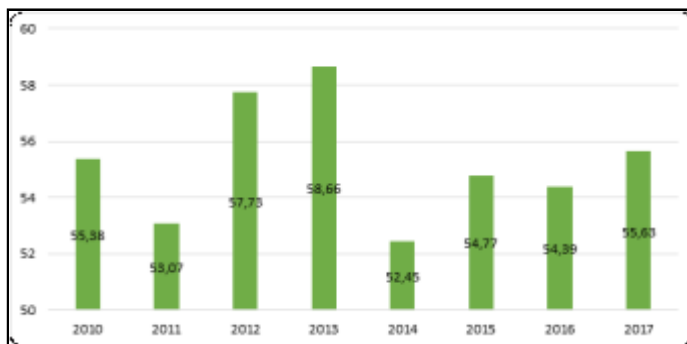

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника зовнішньоекономічної безпеки України у 2010–2017 роках

Джерело: розраховано автором за даними [7]

Переважаючи негативні тенденції впливають на інтегральний показник зовнішньоекономічної безпеки, який станом на 2017 рік перебуває на рівні 55,63%.

Отже, аналіз значень окремих індикаторів зовнішньоекономічної безпеки у 2010-2017 роках виявив переважання зон незадовільного та критичного станів досліджуваних індикаторів і, як наслідок, віднесення інтегрального показника зовнішньоекономічної безпеки до зони незадовільного стану [4, с. 22].

Ситуація, що склалася на зовнішньоекономічному просторі України, є критичною та безумовно потребує удосконалення механізму забезпечення зовнішньоекономічної безпеки. Зовнішні загрози обумовлені фінансовою, технологічною, ресурсною залежністю від зарубіжних партнерів. Для того щоб не опинитися в становищі держави без власної незалежної економічного майбутнього, Україні необхідно провести цілеспрямовану роботу щодо виходу з економічної кризи, запобіганню реальних загроз [1].

Тож можна визначити, що аналіз підходів до забезпечення економічної безпеки країнами Європейського Союзу свідчить про високий рівень зовнішньоекономічної безпеки, який залежить від різноманітних факторів. Якщо Україна прагне зберегти внутрішньодержавний ринок та незалежне економічне майбутнє при інтеграції до ЄС, їй необхідно пройти довгий шлях по виходу з економічної кризи. Задля цього важливо розуміти поняття сутності економічної безпеки і чіткі та злагоджені дії уповноважених державних органів та структур для наближення рівня економічної безпеки України до європейського. Модель економічної безпеки країн ЄС може стати дієвим практичним прикладом для формування в Україні нової ідеології безпеки, основою якої є розвиток економіки та захист її від зовнішніх та внутрішніх загроз, ефективне використання ресурсів та забезпечення соціально-економічних вимог населення [6, с. 137].

Саме тому подальші дослідження доцільно зосередити на розробленні системи інструментарію нівелювання наслідків дії дестимуляторів зовнішньоекономічної безпеки та розробленні комплексної стратегії зміцнення зовнішньоекономічної безпеки для забезпечення сталого розвитку країни.

Література: 1. Бондар А.О. Світовий досвід державного управління економічною безпекою та його використання в Україні / А.О. Бондар // Державне управління: удосконалення та розвиток, 2013. – №6; 2. Григорова-Беренда Л.І. Зовнішньоекономічна безпека: сутність та загрози / Л.І. Григорова-Беренда // Проблеми економіки, 2010. – №2. – С. 39-46; 3. Користін О.Є. Економічна безпека: навчальний посібник / О.Є. Користін та інші. – Київ: Правова єдність, 2010. – 368 с.; 4. Левко М.М. Індикативний підхід до оцінки зовнішньоекономічної безпеки держави у парадигмі сталого розвитку / М.М. Левко // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015. – №4. – С. 20-23; 5. Тимошенко О.В. Досвід європейських країн щодо формування та забезпечення фінансово-економічної безпеки держави / О.В. Тимошенко // Економіка та держава, 2015. – №4. – С. 52-57; 6. Чернова О.В. Комплексна оцінка сучасного стану зовнішньоекономічної безпеки України / О.В. Чернова, В.М. Полко // Економіка і суспільство, 2017. – №9 – С. 133-138; 7. Зовнішньоекономічна діяльність / Державна служба статистики України [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Гончар Д. Р.
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ
РОЗВИТКУ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С. А.

Кроком до постіндустріального інформаційного суспільства є розробка та впровадження високих технологій. Саме тому найбільш розвинені країни роблять ставку на покращення технологій. Високі технології є наукомісткими, вимагають значних капіталовкладень, потребують тривалої підготовки висококваліфікованих кадрів. XXI століття ставить людство у жорсткі умови виснаження природних ресурсів, забруднення довкілля, постійного збільшення населення, що змушує шукати альтернативні технології. Пріоритетним напрямком науково-технічного прогресу наразі є розробка та впровадження високих технологій (англ. hi-tech).

Високі технології – це систематизовані передові знання на певний момент часу, спрямовані на випуск продуктів чи створення процесу, які є принципово новими (тими, що не мають аналогів) або новими в певній області знань, застосування яких дозволить отримати монопольне положення на міжнародному ринку або покращити конкурентні позиції того, хто їх розробляє чи застосовує, та отримати високу додану вартість [1]. Сам термін «високі технології» є порівняно новим та перебуває у вжитку з кінця 60-х років XX ст. і використовується для означення таких галузей, які залежать від найновіших наукових розробок та відкриттів [2].

Людство зараз живе в епоху Четвертої промислової революції (англ. Industry 4.0). Їй передувало 3 промислові революції. Перша характеризувалася впровадженням механічних виробничих потужностей. Електрифікація і розподіл праці призвели до Другої промислової революції. Третя промислова революція, яка також називається «цифровою революцією», розпочалася приблизно в 1970-х роках, коли були розроблені електроніка та технології автоматизації виробничих процесів. Четверта є унікальною, бо вперше люди передбачили і описали її до початку, а не пост фактом [3]. З цієї революцією стає пріоритетним розвиток дослідницьких центрів, університетів і компаній, важливою ознакою стає злиття фізичного і віртуального світу [4]. Початок XXI століття позначений переходом від інформаційно-комунікативних технологій п'ятої хвилі до нано-, біо-, інфо-, когнітивно-кібернетичних технологій шостої хвилі. Йдеться мова про конвергенцію НБІК (NBIC) як характерну прикмету новітніх технологій, які справді відкривають перспективи істотного посилення людського біологічного тіла та розширення його можливостей, конструювання систем «штучного інтелекту» [5].

За класифікацією Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), виділяють такі типи високих технологій:

А) Високі технології (виробництво основних фармацевтичних продуктів та препаратів, комп'ютерних, електронних та оптичних приладів, повітряних, космічних апаратів та пов'язаних з ними машин).

Б) Високі технології середнього рівня (виробництво хімічних речовин та продуктів, зброї та боеприпасів, автомобілів, електроустаткування медичних і стоматологічних інструментів) [6].

Продуктування нових технологій неможливе без створення відповідних інституцій. Джерелами інновацій є технопарки, технополіси та бізнес-інкубатори [7]. Ці установи можна розглядати як полюси зростання і джерела технологічного та економічного розвитку. Яскравим прикладом таких центрів є Бангалор у Індії, де представлені світові гіганти ринку ІТ, такі як Google, Apple, Microsoft та інші, за рахунок розвитку яких тут сформувався четвертий в світі кластер інформаційних технологій. Німеччина відома своїм потужним кластером біотехнологій BioRegio, який був створений у 1995 році задля розвитку біотехнологій. Гренобль став центром виробництва мікропроцесорної техніки у Франції та багато інших.

В останні роки прослідковується тенденція до збільшення обсягів торгівлі високотехнологічною продукцією. Так, у країнах ЄС обсяг проданої високотехнологічної продукції у 2007 р. становив 305 млрд євро, а в 2016 р. – 337 млрд євро, тобто зріс на 10,49%. У світі обсяг експорту High-tech продукції у 2007 р. становив 1,768, а у 2016 р. – 1,989 трлн дол. США (23,064 трлн доларів США – загальносвітовий) [8]. Лідерами з продажу високотехнологічної продукції є Китай (504,381 млрд дол.), Німеччина (167,746 млрд дол.), США (110,12 млрд дол.).

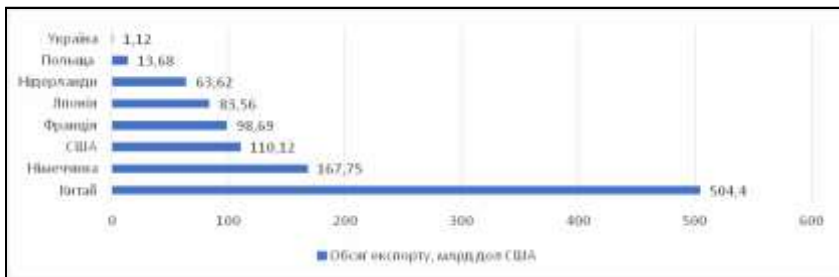

Рис. 1. Експорт високотехнологічної продукції [9]

Зростання частки торгівлі такою продукцією зумовлює розвиток міжнародно-кооперативного співробітництва у сфері високих технологій. З'являються нові кооперативні зв'язки, що стимулює розвиток окремих національних економік та світового господарства в цілому. Міжнародна співпраця дозволяє прискорити глобальну стандартизацію, пов'язану з виробництвом, але потрібно більше часу для ДіР (Дослідження і розробки) та впровадження інновацій. Також перешкодою для міжнародного співробітництва є конкуренція між виробниками, які рідко обмінюються технологіями, щоб бути єдиними новаторами в своїй галузі, що гальмує НТП. Також зростають технологічні та фінансові ризики ДіР.

Перспективним напрямком розвитку є впровадження нанотехнологій. Галузь нанотехнологій має загалом багато різних визначень, але всіх їх об'єднує той факт, що в нанотехнологіях досліджуються явища, які виникають у масштабі однієї мільйонної частки міліметра, і навіть не важливо: йде мова про явища, зумовлені фізичними законами, хімічними властивостями чи біологічними принципами [10]. У нанотехнологіях основний акцент робиться на матеріали та системи, чії структури та компоненти показують нові і значно удосконалені фізичні, хімічні та біологічні властивості – і які дають можливість використовувати нові феномени та процеси згідно з їх наномасштабним розміром [11]. Вони дають можливість керування фізичними, хімічними і біологічними процесами на атомарному і молекулярному рівнях, що дозволяє створювати нові матеріали, прилади, медичні препарати, розробляти нові технологічні процеси з принципово новими можливостями. Застосування цих технологій призвело до мініатюризації електроніки, коли робочими елементами є молекули і атоми. В майбутньому планується лікування таких хвороб, як рак чи СНІД на рівні генної інженерії шляхом вилучення окремих генів з ДНК. Як наслідок, тривалість життя людини буде більше 100 років.

На сьогодні біотехнології є одним з основних напрямків науково-технічного прогресу (НТП) і результатом фундаментальних біологічних і молекулярно-біологічних досліджень, які застосовуються в харчовій промисловості та фармацевтиці, агропромисловому виробництві, медицині й приладобудуванні тощо. Результати біотехнологічної діяльності використовуються в галузі охорони здоров'я, для переробки відходів, для одержання генномодифікованих організмів в сільському господарстві, у харчовій промисловості для виробництва дієтичних добавок.

Одним із найважливіших напрямів міжнародного співробітництва є кооперація у медицині та фармацевтичній промисловості. Проблематика боротьби з інфекційними захворюваннями, загроза пандемії, пошук шляхів зниження смертності, зусилля міжнародного співтовариства щодо вдосконалення систем охорони здоров'я країн, що розвиваються, протягом останніх десятиліть актуалізували питання міжнародного співробітництва в сфері охорони здоров'я. ООН нещодавно закликала набагато більше працювати в цій сфері, «критично оцінити, як технології можна мобілізувати, щоб забезпечити рішення щодо наших найбільших викликів у досягненні глобальних цілей» [12].

Через зростаючу інформатизацію світу все більшого розповсюдження набувають інтернаціональні ІТ компанії. Прикладом такого співробітництва є компанія BELITSOFT, яка створює програмне забезпечення для стартапів і великих компаній з США, Європи, Ізраїлю та інших країн. Дана білоруська компанія співпрацює з такими відомими компаніями, як PARROT – французькою компанією з виробництва високотехнологічних безпілотних літальних апаратів та бездротових приладів, Siemens та іншими [13].

Перспективними є розробки та дослідження у сфері альтернативної енергетики та протидії глобальному потеплінню. Так, в кінці 2018 року команда з Массачусетського університету створила перший у світі літак на іонній тязі, без рухомих частин, який не шкодить атмосфері [14].

Отже, високі технології – це найновіші, передові технології, які дозволяють підвищити продуктивність праці та підвищити конкурентоспроможність підприємства. В ХХІ столітті найбільші прибутки можна отримати лише за рахунок впровадження таких технологій. Ведеться розробка у програмуванні, електроніці, медицині та фармацевтичній промисловості, робиться ставка на пошук альтернативних джерел енергії. У сучасному глобалізованому світі країни співпрацюють у високотехнологічній сфері для загальносвітового розвитку та добробуту.

Література: 1. Закон України “Про затвердження методик ідентифікації українських високотехнологічних промислових підприємств” від 08.02.2008 №80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/term/3524>. 2. Hirsch E. D., Kett J. F., Trefil, J.S. *The dictionary of cultural literacy*. – Boston: Houghton Mifflin, 1988. – 586 с. 3. Kagermann et al., 2013, p. 16; Kagermann, 2014, p. 603; Kempf, 2014, p. 5. *A recent study estimates that these benefits will have contributed as much as 78 billion euros to the German GDP by the year 2025* (Bauer, Schlund, Marrenbach, & Ganschar, 2014, p. 5. 4. Kagermann, 2014, p. 603. 5. Ожеван М. Трансгуманістичний рух та техноутопія кібернетичного імпорталізму: філософсько-методологічний аналіз / М. Ожеван // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2015. – № 3(2). – С. 5–22. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2015_3%282%29_2; 6. Glossary: High-tech classification of manufacturing industries. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary: Hightech_classification_of_manufacturng_industries. 7. Голюков А.П., Казакова Н.А. Вступ до спеціальності “Міжнародні економічні відносини”: навч. посібник / А.П. Голюков, Н.А. Казакова. – Х.: ХНУ імені В.В. Каразіна, 2016. – с.116. 8. Exports of goods and services. URL:<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD>. 9. Production and international trade in high-tech products. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title= Production_and_international_trade_in_high-tech_products#Sold_production_of_high-tech_products](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Production_and_international_trade_in_high-tech_products#Sold_production_of_high-tech_products). 10. Salerno M. *Designing foresight studies for Nanoscience and Nanotechnology (NST) future developments* / M. Salerno // *Technological Forecasting and Social Change*. 2008. № 75. P. 1202-1223. 11. Bhat J.S.A. *Concerns of new technology based industries – the case of nanotechnology* / J.S.A. Bhat // *Technovation*. 2005. № 25. P. 457-462. 12. Duncan Green 10 *Frontier Technologies for International Development*. URL: <https://oxfamblogs.org/fp2p/10-frontier-technologies-for-international-development/>. 13. Розробка програмного забезпечення Belitsoft. URL: <https://belitsoft.com/offshore-software-development-company/clients>. 14. Sci-fi' plane with no moving parts flies successfully. URL: <https://www.bbc.com/news/av/technology-46310975/sci-fi-plane-with-no-moving-parts-flies-successful-ly>

Гулак А. О., Казакова Н. А.

СУЧАСНИЙ СТАН ГАЛУЗІ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

За останній час на світовому ринку послуг стрімкого розвитку набув медичний туризм – лікування або перебування у лікувальних закладах за межами своєї країни [3, с. 238]. Україна, маючи у розпорядженні чималі рекреаційні ресурси, а також досить ефективну та дешеву медицину, має значний потенціал у цій сфері. Завдяки цьому, медичний туризм став актуальною темою досліджень для українських вчених. Втім, на даний момент дослідження в цій галузі мають переважно теоретичний характер. Питання розвитку медичного туризму в Україні досліджувалося такими науковцями, як В.Ф. Кифяк, Н.М. Удовиченко, М.П. Кляп, В.К. Федоров, Л.Ф. Никишин, І.М. Вахович, К.Д. Діденко, В.Г. Жученко, В.В. Баєв, О.Л. Михайлюк, Л.В. Сухіна та багатьма іншими. Аналіз змісту їх публікацій показав, що, незважаючи на вивченість теоретичних аспектів медичного туризму, питання дослідження потужності потоків туристів в Україні залишається недостатньо дослідженим.

Об'єктом дослідження є медичний туризм. Предметом дослідження є стан галузі медичного туризму в сучасній Україні. Метою дослідження є визначення стану галузі медичного туризму в Україні шляхом аналізу статистичної інформації та застосування тренд-аналізу.

Основними чинниками, що впливають на розвиток медичного туризму у світі, є ціни на медичні послуги та їх доступність. Наприклад, операція шунтування в Сполучених Штатах Америки коштує 100 тис. доларів США, у той час як в Індії ця ж операція, яка проводиться у лікарні з найсучаснішим обладнанням, коштуватиме всього 10 тис. доларів. Подорож до іншої країни з метою лікування може бути шляхом уникнути черги на операцію таких країнах, як Великобританія та Канада [12, 13]. Варто відзначити, що для більшості центрів медичного туризму характерною є висока якість наданих послуг та наявність висококваліфікованого персоналу. Крім того, велика кількість цих закладів знаходиться у туристичних центрах, що робить можливим поєднання лікувальних процедур та відпочинку [9, 13].

На даний момент Україна може вважатися одним із перспективних центрів медичного туризму. По-перше, цьому сприяє її вигідне географічне розташування. По-друге, медичний персонал в українських лікувальних закладах має досить високу кваліфікацію. Беззаперечною перевагою України є наявність великої кількості природних рекреаційних ресурсів. Окреме місце займає Карпатський регіон із його лісовими масивами, значною кількістю джерел мінеральних вод та лікувальних грязей, а також сприятливий клімат [2, с. 30-31]. Як стверджують М. Мальська та В. Худо, наявна база природно-санаторної галузі дозволяє щороку приймати до 8 млн. осіб [4, с. 64].

Проте наявність розвиненої санаторної бази є не єдиною конкурентною перевагою України на ринку медичного туризму. Так, в Україні є понад 50 спеціалізованих медичних закладів, які орієнтовані на надання послуг зарубіжним пацієнтам. За даними Української асоціації медичного туризму, основними напрямками медицини в Україні, що користуються попитом серед іноземців, є репродуктивна медицина, кардіохірургія, стоматологія, офтальмологія, SPA& Wellness, пластична хірургія та ортопедія [14].

Окрім того, значний інтерес представляють напрями відновної медицини та лікування стовбуровими клітинами, яке є одним із найбільш інноваційних та перспективних напрямів медицини. При цьому якість наданих медичних послуг є приблизно на одному рівні із зарубіжними клініками, в той час як вартість лікування в Україні є щонайменше в 2 рази дешевшим, ніж за кордоном [8].

Таблиця 1

Порівняння витрат на лікування в Румунії, Франції та Україні (у євро)

	Румунія	Франція	Україна
Проживання	від 40	від 70	від 20
Транспортні витрати	0,3 на 1 км	1,5 на 1 км	0,1 на 1 км
Зубні імплантати	450	850	400
Відбілювання зубів	300	400	250
Лазерна корекція зору	550	2000	700
Грудні імплантати	3000	4500	4400
Ринопластика	2500	4000	2000
Ліпосакція	1100 за ділянку	2500 за ділянку	1300 за ділянку

Джерело: [10, 11]

Як було зазначено вище, однією із значних конкурентних переваг України на міжнародному ринку медичних послуг є низькі ціни на лікування. У таблиці 1 для порівняння наведено ціни на різні види медичних послуг, а також витрати на проживання та транспорт в Україні, Румунії (яка має схожий рівень економічного розвитку) та Франції (однією з передових держав світу).

Окрім вищезазначених переваг, суттєве значення для становлення України як центру медичного туризму є співробітництво із іншими державами та організаціями. Так, Міністерство охорони здоров'я України співпрацює із такими установами, як ВООЗ, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, ЮНІСЕФ, ПРООН, Швейцарське бюро співробітництва та іншими [7]. Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини співпрацює із такими країнами, як Польща, Йорданія та країни СНД [6]. Крім того, до України для лікування приїжджають громадяни таких країн, як Франція, Італія, США, Німеччина, Молдова та інші [8].

Таким чином, на основі вказаних вище даних ми можемо стверджувати про наявність в Україні значних перспектив у сфері медичного туризму, що полягають у наявності санаторно-лікувальної бази, наукового потенціалу, природно-кліматичних умовах та економічній доцільності лікування. З метою оцінити перспективи розвитку галузі пропонуємо провести оцінити динаміку кількості

візних та виїзних медичних туристів із використанням методу тренд-аналізу. В якості досліджуваного періоду часу обираємо 2011-2017 рр.

Для абстрагування від впливу випадкових чинників ми обрали тренд-аналіз в якості основного методу дослідження [1, с. 41].

Динаміка кількості медичних туристів в Україні та результати лінійного тренд-аналізу наведені на рис. 1.

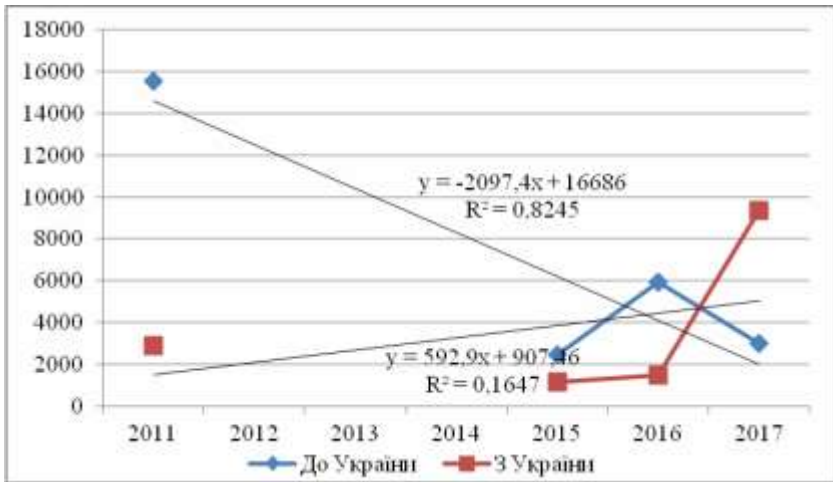

Рис. 1. Динаміка обсягу медичних туристів в Україні, її тренд-аналіз [5]

В період з 2012 по 2014 рр. статистичні дані стосовно кількості медичних туристів відсутні, що обмежує можливості для розрахунків. Як видно із рис. 1, рух іноземних туристів до України має низхідну динаміку. Значення коефіцієнту достовірності апроксимації R^2 є більшим за 0,7, що може вказувати на високу ймовірність збереження даної тенденції. Динаміка значень кількості медичних туристів з України є висхідною, проте низьке значення коефіцієнту R^2 свідчить про низьку достовірність цієї тенденції. Однак суттєвий розкид значень досліджуваних величин, відсутність ряду значень та неоднорідний характер їх зміни у часі не дає змоги обмежитися наявними результатами.

Проаналізувавши наявні дані, ми дійшли висновку, що природа наявних даних потребує подальших розрахунків. Проте, з огляду на характер цієї роботи, діяльність у цьому напрямі буде висвітлена у подальших наших працях.

Здійснивши теоретичні дослідження, ми зробили наступні висновки:

1) Україна має значні перспективи стати центром медичного туризму завдяки природним рекреаційним ресурсам, науково-медичному потенціалу та співпраці на міжнародному рівні, а також привабливій ціновій політиці.

2) Галузь медичного туризму України характеризується переважанням візних туристів, а динаміка виїзних туристів має більш нестабільний характер.

3) Характер та розкид статистичних даних свідчить про необхідність подальших досліджень.

Література: 1. Бычкова С.М., Бадмаева Д.Г. *Бухгалтерский учет и анализ: Учебное пособие. 2-е изд. СПб.: Питер, 2018. 528 с.*; 2. Кифяк В.Ф. *Розвиток медичного туризму в регіонах України. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. №1 (16). С. 30-33.*; 3. Кляп М. П. *Сучасні різновиди туризму: навч. посібник / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К.: «Знання», 2011. – 334 с.*; 4. Мальська М.П., Худо В.В. *Туристичний бізнес: теорія та практика. Київ, 2007. 423 с.*; 5. *Державна служба статистики України [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>*; 6. *Наукова співпраця та міжнародне співробітництво | ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС [Електрон. ресурс]. – URL: http://clinic.gov.ua/?page_id=297*; 7. *Партнери – МОЗ [Електрон. ресурс]. – URL: <http://moz.gov.ua/partneri>*; 8. *Про ринок в'їзного медичного туризму в Україні – МедЕксперт. [Електрон. ресурс]. – URL: <https://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/pro-rynku-v-izno-ho-medychnoho-turyzmu-v-ukraini>*; 9. *Medical Tourism in Asia, Asia Medical Tourism, Low cost high quality health care in Asia, Medical travel in Asia, India, Singapore, Thailand, Philippines, Turkey, South Korea, Malaysia – Healthbase [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.healthbase.com/hb/cm/medical-tourism-in-asia.html>*; 10. *Medical tourism in Romania & medical tourism in France. – InterMedLine [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.intermedline.com/blog/medical-tourism-in-romania-medical-tourism-in-france/>*; 11. *Medical tourism in Romania & medical tourism in Ukraine. – Inter Med-Line. [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.intermedline.com/blog/medical-tourism-in-romania-vs-medical-tourism-in-ukraine/>*; 12. *Soaring numbers flying abroad for medical care as NHS lists lengthen [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/10/22/soaring-numbers-flying-abroad-medical-care-nhs-lists-lengthen/>*; 13. *Top 10 Reasons – Why Medical Tourism is Popular – Healthbase. [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.healthbase.com/hb/pages/Top-10-Reasons-Why-Medical-Tourism-is-Popular.jsp>*; 14. *Treatment abroad. [Електрон. ресурс]. – URL: <http://uamt.com.ua/en/treatment/treatment-abroad.html>*;

УДК 33(48)

Дохняк М. П.

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН СКАНДИНАВІЇ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СВИТОГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСІВ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Коваленко Р. С.*

Країни Скандинавії на сьогодні є одними з найбільш високорозвинених держав в Європі, уряди цих країн вдало поєднують моделі регіональної та міжнародної інтеграції, створюючи при цьому особливу модель взаємовідносин з Європейським Союзом. Скандинавські країни мають багаторічний досвід втілення програм співробітництва з ЄС, при цьому не виступаючи в ролі повноправних членів співтовариства (Норвегія) [1].

Одним із важливих показників, за допомогою якого оцінюється економічний розвиток країн є їх участь в міжнародних економічних відносинах. Країни Скандинавії входять до основних міжнародних організацій, таких як ООН, СОТ,

Інтерпол, ОБСЄ та інших [5]. Це характеризує країни Скандинавії як активних учасників міжнародних економічних відносин. Важливим фактором економічного розвитку країн в сучасних світогосподарських процесах є міжнародна торгівля.

Таблиця 1

Географічна структура зовнішньої торгівлі країн Скандинавії в 2017 р.

Країна	Партнери з експорту	Партнери з імпорту
Швеція	Німеччина (11%), Норвегія (10,2%), Фінляндія (6,9%), США (6,9%), Великобританія (6,2%), Нідерланди (5,5%), Китай (4,5%), Бельгія (4,4%), Франція (4,2%)	Німеччина (18,7%), Нідерланди (8,9%), Норвегія (7,7%), Данія (7,2%), Китай (5,5%), Великобританія (5,1%), Фінляндія (4,7%), Бельгія (4,7%)
Норвегія	Великобританія 21,1%, Німеччина 15,5%, Нідерланди 9,9%, Швеція 6,6%, Франція 6,4%, Бельгія 4,8%, Данія 4,7%, США 4,6%	Швеція 11,4%, Німеччина 11%, Китай 9,8%, США 6,8%, Південна Корея 6,7%, Данія 5,4%, Великобританія 4,7%
Данія	Німеччина 15,5%, Швеція 11,6%, Великобританія 8,2%, США 7,5%, Норвегія 6%, Китай 4,4%, Нідерланди 4,4%	Німеччина 21,3%, Швеція 11,9%, Нідерланди 7,8%, Китай 7,1%, Норвегія 6,3%, Польща 4%
Фінляндія	Німеччина 14,2%, Швеція 10,1%, США 7%, Нідерланди 6,8%, Китай 5,7%, Росія 5,7%, Великобританія 4,5%	Німеччина 17,7%, Швеція 15,8%, Росія 13,1%, Нідерланди 8,7%
Ісландія	Нідерланди 25,5%, Іспанія 13,6%, Великобританія 9,4%, Німеччина 7,6%, США 7%, Франція 6,3%, Норвегія 4,9%	Німеччина 10,7%, Норвегія 9,2%, Китай 7%, Нідерланди 6,7%, США 6,4%, Данія 6,2%, Великобританія 5,7%, Швеція 4,1%

Складено автором за даними: [5]

Як можна бачити з таблиці 1 основними партнерами в експорті та імпорті країн Скандинавії є Німеччина, США, Великобританія, Нідерланди, Китай, Бельгія, Франція, та Польща. Найважливішим партнером в торгівлі є Німеччина, однак найбільшим стратегічним партнером з точки зору географічного положення та культурної спорідненості є Великобританія.

В структурі експорту та імпорту країн Скандинавії основними товарними групами є: електричні машини та комп'ютери, нафта та нафтопродукти, автотранспортні засоби, машини та інструменти, залізо та сталь, хімікати та фармацевтична продукція.

Як можна бачити з таблиці 3, Швеція експортувала та імпортувала товарів більше ніж всі інші країни Скандинавії. Найменший обсяг експорту та імпорту має Ісландія. В порівнянні з рештою Скандинавських країн, Ісландія має найнижчий обсяг товарообігу. Окрім цього Ісландія єдина Скандинавська країна, яка має негативне сальдо торгового балансу (-1,568 млрд дол. США), в той час як найбільше позитивне сальдо має Данія (+18,67 млрд дол. США). В порівнянні з 2016 роком, Швеція збільшила товарообіг на 90,2 млрд дол. США, що складає 30,9%, Ісландія збільшила товарообіг лише на 2,084 млрд дол. США, що складає 22,17% від торішнього показника, серед Скандинавських країн Ісландія досягла

найменшого успіху в збільшенні товарообігу. Норвегія, Фінляндія та Данія збільшили свій товарообіг на 21,3%, 17,8% та 9,51% відповідно.

Таблиця 2

Товарна структура зовнішньої торгівлі країн Скандинавії в 2017 р.

Країна	Експорт	Імпорт
Швеція	машинобудування (26%), автотранспортні засоби, вироби з паперу, целюлози та деревини, виробництво чавуну та сталі, хімікати	машини, нафта та нафтопродукти, хімікати, автотранспорт, залізо і сталь, продукти харчування, одяг
Норвегія	нафта і нафтопродукти, машини і устаткування, метали, хімікати, судна, риба	машини та обладнання, хімікати, метали, продукти харчування
Данія	вітрові турбіни, фармацевтичні препарати, машини та інструменти, м'ясо та м'ясні продукти, молочні продукти, риба, меблі та дизайн	машин та устаткування, сировини та напівфабрикатів для промисловості, хімічної промисловості, зерна та продуктів харчування, товарів народного споживання
Фінляндія	електричне та оптичне обладнання, машини, транспортне обладнання, папір та целюлоза, хімікати, основні метали; деревина	харчові продукти, нафта і нафтопродукти, хімікати, транспортне обладнання, чавун, сталь, машини, комп'ютери, продукти електронної промисловості, текстильна пряжа та тканини, зерна
Ісландія	риба та рибні продукти (42%), алюміній (38%), сільськогосподарська продукція, лікарські та медичні вироби, ферокремній	машини та обладнання, нафтопродукти, продукти харчування, текстиль

Складено автором за даними: [3]

Таблиця 3

Обсяги зовнішньої торгівлі країн Скандинавії в 2017 р. (млрд дол. США)

Країна	Експорт	Імпорт	Сальдо	Товарообіг
Швеція	165,6	153,2	+12,4	318,80
Норвегія	102,8	96,06	+6,74	198,86
Данія	113,6	94,93	+18,67	208,53
Фінляндія	67,73	65,26	+2,47	133,99
Ісландія	4,957	6,525	-1,568	11,482

Складено автором за даними: [3]

Таблиця 4

Зайнятість населення країн Скандинавії в економіці в 2017 р.

Країна	Сільське господарство	Промисловість	Сфера послуг
Швеція	2,0%	12,0%	86,0%
Норвегія	2,1%	19,3%	78,6%
Данія	2,4%	18,3%	79,3%
Фінляндія	4,0%	20,7%	75,3%
Ісландія	4,8%	22,2%	73,0%

Складено автором за даними: [4]

При порівнянні сальдо торгового балансу з 2016 роком, стає зрозуміло, що Фінляндія має позитивну тенденцію економічного розвитку, вона змінила своє негативне сальдо на позитивне, з -6,28 на +2,47 млрд дол. США. Негативної тенденції зазнала Норвегія, сальдо якої зменшилося на 7,2 млрд дол. США, Ісландія також, зазнала негативних змін, її сальдо торгового зменшилося з -0,8 до -1,568 млрд дол. США. Данія та Швеція збільшили своє сальдо торгового балансу на 1,88 та 1,2 млрд дол. США відповідно.

Як можна бачити з таблиці 4, найбільша зайнятість населення в економіці цих країн в сфері послуг, до 86% в Швеції, найменша зайнятість населення в сільському господарстві, до 4,8% в Ісландії, в промисловості зайнятість населення коливається від 12%, в Швеції, до 22,2% в Ісландії. Така структура зайнятості в економіці характеризує ці країни як високорозвинені.

Одним з найбільш використовуваних показників економічного розвитку країн є валовий внутрішній продукт.

Таблиця 5

Обсяг ВВП країн Скандинавії в 2017 р.

Країна	ВВП за ПКС (млрд дол. США)	ВВП номінальний (тис дол. США)	ВВП на душу насе- лення (тис дол.)
Швеція	518	535,6	51,200
Норвегія	381,2	398,8	72,100
Данія	287,8	325,6	50,100
Фінляндія	244,9	252,8	44,500
Ісландія	18,18	24,48	52,200

Складено автором за даними: [2]

За допомогою аналізу даних наведених в таблицях 4, 5 можна виявити наступну закономірність: чим більша зайнятість трудових ресурсів в сфері послуг – тим вище ВВП країни, та навпаки, чим менша зайнятість трудових ресурсів в сфері послуг – тим нижче ВВП.

Таким чином, в умовах сучасних світогосподарських процесів, країни Скандинавії мають позитивну тенденцію економічного розвитку. Найбільшого економічного розвитку за 2017 рік досягла Швеція, а найменшого – Ісландія. Зайнятість населення Скандинавських країн в економіці відповідає зайнятості населення в високорозвинених країнах світу. Найбільше ВВП на душу населення має Норвегія, а найменше – Данія. Ці країни підтримують торгівельні відносини з провідними державами світу та мають тенденцію до подальшого розвитку.

Література: 1. Мурза Н. О. Страны Скандинавии на начальном этапе европейской интеграции. «Наука. Релігія Суспільство» Донецького національного університету. Донецьк, 2011, №2. с. 78-82. 2. World Bank [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.worldbank.org/> 3. World Trade Organization [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.wto.org/>. 4. Eurostat [Електрон. ресурс]. – URL: https://ec.europa.eu/eurostat/home?p_auth=BMAauWo7&p_id=estatse 5. CIA World Fact book 2017. [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-fact-book/geos/da.html>

Евтушенко М. М.

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КРИЗИСА НА РАЗВИВАЮЩИЕСЯ СТРАНЫ

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е. А.*

В 2017 году почти 124 миллиона человек в 51 стране и территории столкнулись с кризисным уровнем острой нехватки продовольствия и нуждались в срочной гуманитарной помощи. В 2016 году численность населения, нуждающегося в принятии неотложных мер, оценивалась в 108 миллионов человек в 48 странах.

При сравнении 45 стран мира, общее количество людей в мире, которые требуют принятия безотлагательных действий, возросло до 11 миллионов человек, что на 11% больше, чем в 2016 году. Это в основном объясняется новыми или усиленными конфликтами и отсутствием безопасности в Мьянме, северо-восточной части Нигерии, Демократической Республике Конго, Южном Судане и Йемене. Длительные засухи также привели к череде плохих урожаев, где уже отмечался высокий уровень отсутствия продовольственной безопасности и недоедания в восточной и южной частях Африки.

В северо-восточных штатах Нигерии, Южного Судана, Сомали и Йемена наблюдается острая нехватка продовольствия и недоедания. Голод был объявлен в феврале 2017 года в двух округах Южного Судана. Несмотря на разную ситуацию в четырех странах, гуманитарная помощь, мобилизованная международным сообществом, способствовала предотвращению обострения ситуации с нехваткой продовольствия и питания. Тем не менее, потребность в гуманитарной помощи остаётся исключительно высокой: почти 32 миллиона человек, испытывающих нехватку продовольствия, нуждались в срочной помощи в 2017 году во всех четырех странах – это почти на 5 миллионов человек больше, чем в 2016 году. К середине 2017 года катастрофа/голод сохранялись в Южном Судане для 40 000 человек и в северо-восточной Нигерии для 50 000 человек [2].

Во многих странах отсутствие продовольственной безопасности обусловлено множеством факторов. В 2017 году конфликты и небезопасная обстановка были основными причинами острой нехватки продовольствия в 18 странах и территориях, где почти 74 миллиона человек, испытывающих нехватку продовольствия, нуждались в срочной помощи. Одиннадцать из этих стран находились в Африке, и на их долю приходилось 37 миллионов людей, сильно не обеспеченных продовольствием; наибольшее количество было в северной части Нигерии, Демократической Республике Конго, Сомали и Южном Судане. Четыре страны, затронутые затяжным конфликтом и с очень большим количеством людей, испытывающих нехватку продовольствия в условиях кризиса или в худшем состоянии, находились на Ближнем Востоке: в Йемене 17 млн. человек, испытывающих нехватку продовольствия, нуждались в срочной помощи, в то время как Сирия,

Ирак и Палестина вместе составили более 10 миллионов. В Азии конфликты, отсутствие безопасности и климатические катастрофы привели большое количество людей к острой нехватке продовольствия в Афганистане и Мьянме [4].

Мероприятия по обеспечению продовольственной безопасности и устойчивых источников средств к существованию спасают жизни, обеспечивают сохранность средств к существованию, повышают устойчивость в конфликтных ситуациях и могут способствовать формированию мирных дивидендов и поддержанию мира. До тех пор, пока мир не будет восстановлен и не будут проведены структурные изменения, ситуация в этих затронутых конфликтом странах будет по-прежнему нестабильной, поскольку миллионы людей будут сталкиваться с кризисом в условиях отсутствия продовольственной безопасности или хуже.

Экстремальные климатические явления – в основном засуха – также стали основными причинами продовольственного кризиса в 23 странах, когда в 2017 году более 39 миллионов человек, испытывающих нехватку продовольствия, нуждались в срочной помощи.

Две трети этих стран находятся в Африке, где почти 32 миллиона человек столкнулись с кризисными ситуациями острой нехватки продовольствия, вызванными климатическими бедствиями. Более 3 миллионов человек, испытывающих нехватку продовольствия, проживают в Латинской Америке и Карибском бассейне (пять стран), а 3 миллиона – в Южной Азии (три страны).

Засуха в Восточной Африке нанесла ущерб уже напряженным условиям жизни, уничтожила урожай и спровоцировала повышение цен на продовольствие, особенно в Эфиопии, Сомали и Кении. Отсутствие дождей в 2016 году в Уганде привело к усилению продовольственной нестабильности в начале 2017 года, когда страна уже сталкивалась с высоким уровнем нехватки продовольствия из-за наплыва беженцев. В начале 2017 года в южной части Африки возникли серьезные проблемы с продовольственной безопасностью после продолжительной засухи в 2015/16 году. Тяжелая ситуация в начале 2017 года в Малави, Мозамбике, Зимбабве и в большинстве других южноафриканских странах материка улучшились благодаря хорошим урожаям 2017 года. Однако ситуация по-прежнему вызывает беспокойство на юге и юго-востоке Мадагаскара, где примерно половина населения нуждается в гуманитарной помощи, о чем свидетельствует низкий уровень сбора урожая риса на протяжении нескольких лет на севере.

В Южной Азии засуха сказалась на сельскохозяйственном производстве и продовольственной безопасности в четырех районах провинции Синд в Пакистане, в то время как сильные и широко распространенные наводнения в северных районах Бангладеш, специализирующихся на выращивании риса, ограничивали доступ к продовольствию для более бедных семей. Доступ к продовольствию также был ограничен в Кокс-Базаре, где находится почти миллион беженцев Рохинджа.

В Карибском бассейне два чрезвычайно сильных урагана (ураганы 5-й категории – Ирма и Мария) в сентябре опустошили целые общины и усугубили и без того нестабильную ситуацию с продовольственной безопасностью на Гаити, где хроническая нищета и последующие климатические бедствия подорвали устойчивость домохозяйств к потрясениям [3].

Отсутствие продовольственной безопасности в других странах также было обусловлено такими факторами, как миграция населения и нехватка сельскохозяйственных культур.

Конфликты и климатические бедствия вынудили большое количество людей покинуть свои дома – либо бежать за границу, либо укрываться в других местах своих стран. Анализ, приведенный в этой статье, показывает, что конфликты и климатические катастрофы часто происходили одновременно, и в нескольких африканских странах, включая Нигерию, Сомали и Судан, произошло значительное перемещение населения, связанное с обоими факторами. Внутреннее и внешнее перемещение нарушает условия жизни, подрывая доступ к возможностям получения дохода и оказывает давление на ресурсы, что имеет серьезные последствия для продовольственной безопасности принимающих общин и перемещенного населения. Сирия, Йемен, Ирак, Демократическая Республика Конго, Нигерия, Сомали, Южный Судан, Уганда, Эфиопия, Судан и Мьянма / Бангладеш – страны, которые наиболее пострадали от перемещения населения.

Погодные явления, дефицит урожая и конфликты также вызвали скачки цен в ряде стран, что затруднило доступ к продовольствию. В 2017 году высокие – и даже рекордные – цены на основные продукты питания затронули некоторые страны, ограничив доступ к продовольствию и усилив отсутствие продовольственной безопасности. Недостаток урожая в Восточной Африке, вызванный погодными условиями, вызвал резкое повышение цен на зерновые в Кении, Эфиопии, Сомали, Судане и Уганде. Точно так же наводнения в Бангладеш и условия засухи в Шри-Ланке привели к сокращению производства риса, что привело к росту цен до исторических максимумов в первой половине 2017 года. Конфликты и небезопасная обстановка, которые нарушают функционирование рынка, препятствуют сельскохозяйственной деятельности, вызывают экономический спад и обесценивание валюты, также спровоцировали скачки цен в Нигерии, Южном Судане, Йемене и Бурунди. В начале 2017 года цены на юге Африки находились на почти рекордном уровне, но значительное увеличение производства зерновых снизило цены на протяжении большей части года [1].

Краткосрочный прогноз на 2019 год предполагает, что столкновения будут оставаться основной причиной отсутствия продовольственной безопасности в крупных чрезвычайных ситуациях, особенно в Африке (Сомали, Южный Судан, Демократическая Республика Конго, Центральноафриканская Республика и Нигерия); в Азии (Афганистан); и на Ближнем Востоке (Йемен и Сирия). Ожидается, что Южный Судан столкнется с ростом острой нехватки продовольствия вплоть до пика неурожайного сезона в июле, когда 155 000 человек могут столк-

нутися с катастрофой. Предполагается, что в северо-восточной части Нигерии 3,7 миллиона человек будут испытывать острую нехватку продовольствия до августа 2019 года, при этом почти 13000 человек будут голодать. Согласно прогнозам, конфликты в Афганистане и Йемене усугубят проблему продовольственной безопасности в 2019 году, при этом Йемен по-прежнему останется наиболее страдающей от продовольственного кризиса страной мира из-за ограничений доступа, экономического кризиса и вспышек заболеваний [5].

Литература: 1. 2018 Global Report on Food Crises [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.wfp.org/content/global-report-food-crises-2018>. 2. The Global Food Crisis [Електрон. ресурс]. – URL: https://insamer.com/en/the-global-food-crisis_1558.html. 3. Food Crises Intensifying Because of Climate Change and Conflict [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-03-22/food-crises-intensifying-because-of-climate-change-and-conflict>. 4. Conflict, Weather Shocks Driving Food Crises in 2017 [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.foodsecurityportal.org/conflict-weather-shocks-driving-food-crises-2017>. 5. The top 10 crises the world should be watching for 2019 [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.rescue.org/article/top-10-crises-world-should-be-watching-2019>.

УДК 339.56(71)

Ізюм А. О.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ КАНАДИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.*

Міжнародна торгівля – основа економіки Канади. Більшу частину свого валового національного продукту країна отримує від торгівлі, 75% з яких – результат вільної торгівлі. У серпні 2017 року в Україні набрала чинності Угода про зону вільної торгівлі з Канадою (CUFTA), що відкрила для українських експортерів 98% свого ринку товарів, що є предметом двосторонньої торгівлі. Тому дослідження сучасного стану зовнішньої торгівлі товарами Канади є актуальним.

Економіка Канади глибоко інтегрована в світову економіку та до певної міри надзвичайно залежна від міжнародної торгівлі. Канада є високорозвиненою експортно-орієнтованою економікою з високим рівнем диверсифікації. Основними галузями промисловості є виробництво нафти й газу (з виробництва енергоресурсів Канаду випереджають лише Росія, Китай, США і Саудівська Аравія), гірничодобувна промисловість, машинобудівельна галузь, хімічна галузь, лісове господарство й металургія [1; 3].

Канада має і сильний аграрний комплекс, що дозволяє їй займати провідні позиції в торгівлі сільгосппродукцією та продуктами харчування (четверте місце в світі з експорту пшениці). Близько 40 країн світу мають договори про вільну торгівлі з Канадою [4].

Експорт та імпорт товарів у вартісному відношенні в 2018 році представлено на рис. 1 і 2.

Експорт товарів Канади у 2018 році склав 549,5 млрд дол. США. У порівнянні з попередніми роками відбулося зростання, яке було в основному пов'язано зі зміною експортних цін, які підвищилися. Найявністю на території Канади великих автомобільних заводів США та Японії позитивно позначилась на експорті автомобільної продукції у 2018 році, що склала 81 млрд дол. США. Це дозволило автомобілям стати другою найбільш експортованою групою товарів в Канаді. Водночас ціни на агропродовольчий сектор знизилися після зростання у попередні роки. Це можна пояснити тим, що Канаді складають конкуренцію аграрно-орієнтовані країни, які торгують за нижчими цінами [2;4].

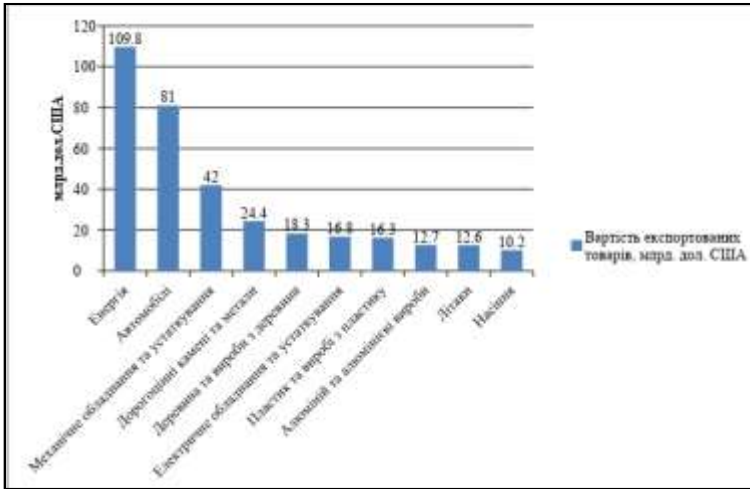

Рис. 1. Вартість експортованих товарів з Канади у 2018 році [4]

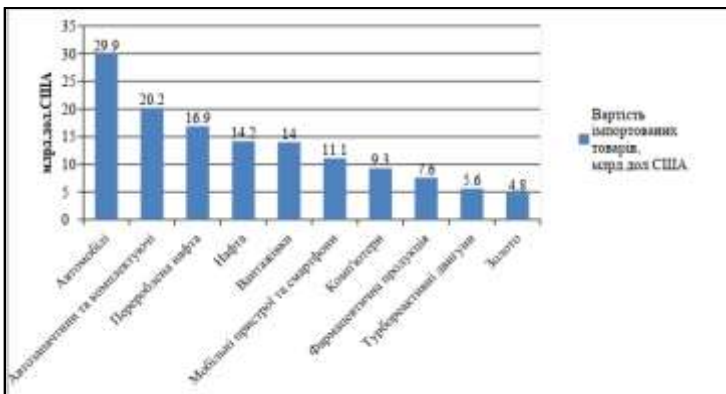

Рис. 2. Вартість імпортованих товарів у Канаду у 2018 році [5]

Вартість імпортованих товарів у Канаду в 2018 році становила 353,4 млрд дол. США. Серед усіх імпортованих товарів лідерами залишаються автомобілі, які імпортуються зі США та Японії. На другому місці знаходяться автозапчастини та комплектуючі, вартість їхнього імпорту у 2018 році становила 20,2 млрд дол. США. Це пов'язано з тим, що вони виступають товарами-комплементарями до автомобілів. Не зважаючи на те, що Канада сама є експортером нафти, вона імпортує цей продукт через обмежений доступ до трубопроводів, які транспортують нафту з видобувних регіонів в західній частині країни. В Канаді підвищений попит на транспорт, зокрема, вантажівки, а також турбореактивні двигуни. Хоча кліматичні умови та рельєф країни заважають вільному пересуванню, транспортна система Канади – є однією із найрозвинутіших у світі. Імпорт комп'ютерних пристроїв та мобільних телефонів становив 9,3 млрд дол. США і 11,1 млрд дол. США відповідно. Через те, що попит на високотехнологічну продукцію щороку зростає, ця група опинялась серед найбільш імпортованих товарів Канади у 2018 році [3;5].

Основними торговими партнерами Канади у 2018 році стали: США, Китай, Мексика, Великобританія, Японія, Південна Корея, Австралія і Гонконг. Варто зазначити високу концентрацію зовнішньої торгівлі товарів Канади: на п'ять основних партнерів доводиться 87% усього товарообігу. Основним двигуном економіки Канади виступає кооперація з США. Так, країни мають спільну зону вільної торгівлі, схожі тренди в економічній сфері й виступають найбільшими партнерами одне для одного. Однак, з огляду на те, що США та Мексика мають наміри реформувати та змінити умови угоди НАФТА для Канади на більш жорсткі, вектор співробітництва між Канадою та США може змінитися у протилежному напрямку [4].

Таким чином, розглянувши товарну структуру зовнішньої торгівлі Канади, можна зробити висновок, що ринок цієї країни може бути перспективним для вітчизняних експортерів за умови, що експортуватись буде не аграрна продукція, виробником якої є потужний аграрний сектор Канади, а високотехнологічна продукція, попит на яку в Канаді щорічно зростає.

Література: 1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Звіт. Зовнішня торгівля України з Канадою [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>; 2. Экономика Канады. Современное экономическое положение [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ereport.ru/articles/weconomy/canada.htm>; 3. Statistics Canada. 2018 Canada's state of trade [Electronic resource]. – URL: https://www.international.gc.ca/economist-economiste/assets/pdfs/performance/state_2018_point/SoT_PsC_2018-Eng.pdf; 4. Statistics Canada. International Trade [Electronic resource]. – URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/13-609-x/13-609-x2017001-eng.htm>; 5. World's Top Exports. Canada's Top 10 Imports [Electronic resource]. – URL: <http://www.worldstopexports.com/canadas-top-10-imports/>

Казакова Н. А., Іваніщенко К. І.
ОСВІТНЯ СИСТЕМА У ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ ТА ЇЇ ВПЛИВ
НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Північноамериканська модель освіти всесвітньо вважається однією з найбільш гнучких та ефективних моделей освіти. Традиційно вона складається з освітніх традицій найбільших країн материка – Сполучених Штатів, Канади та Мексики.

Північна Америка характеризується особливостями, які значно відрізняють цю модель від західноєвропейської чи української. Для цієї моделі характерні повна демократичність та направленість на розвиток індивідуальних здібностей. Основним принципом виступає розвиток природних талантів людини, надання їй можливості самостійно обирати предмети, які вона прагне вивчати. У цьому сенсі північноамериканську освіту складно назвати фундаментальною [1].

Пріоритетними напрямками розвитку північноамериканської освіти виступають збільшення фінансування освіти, а для США – і вирівнювання фінансування шкіл різних штатів, підвищення якості освіти шляхом розробки сучасних освітніх програм, комп'ютеризації навчання, підтримка педагогічних освітніх програм з метою збільшення загальної кількості вчителів, боротьба з дитячою жорстокістю та насильством.

Особливістю економічного розвитку північноамериканського регіону є швидкі темпи економічного зростання. З 2014 по 2016 роки ВВП США збільшився на 6,8%, а загальний ВВП регіону – на 3,38%. Регіональний ВВП за 2016 р. склав 21 237 млрд. дол. Усі економічні складові системи освіти Північної Америки також характеризуються позитивною тенденцією розвитку.

Таблиця 1

Динаміка ВВП деяких країн Північної Америки, млрд. дол.

	2014, млрд. дол.	2015 млрд. дол.	2016 млрд. дол.
США	17428	18121	18624
Канада	1799	1560	1536
Мексика	1314	1170	1077
Всього	20541	20851	21237

Джерело: складено автором за даними [6]

Середня оцінка індексу людського розвитку збільшилася на 0,07 балів, що свідчить про успішний розвиток не лише освіти, а й підвищення загального рівня життя по регіону. Активна політика фінансування освітніх установ вплинула на збільшення на 0,1% загальних державних витрат на освіту, а результатом політики стимулювання педагогічної діяльності стало зменшення на 1 особу показника кількості учнів на 1 вчителя.

Після проведення кореляційного аналізу нам вдалося встановити особливості функціонування північноамериканської освітньої системи та визначити, який з економічних чинників є найбільш важливим для економічного зростання регіону.

Таблиця 2

Деякі економічні показники північноамериканської освітньої системи

	ІЛР, 2014	ІЛР, 2015	ІЛР, 2016
Канада	0,918	0,920	0,922
США	0,918	0,920	0,922
Мексика	0,761	0,767	0,772
Середній показник	0,865	0,869	0,872
	2014, % ВВП	2015, % ВВП	2016, % ВВП
Канада	5,5	5,4	5,3
США	5,0	5,42	5,4
Мексика	5,3	5,2	5,4
Середній показник	5,26	5,34	5,36
	Кількість учнів на 1 вчителя, 2014	Кількість учнів на 1 вчителя, 2015	Кількість учнів на 1 вчителя, 2016
Канада	15	13	13
США	14	15	15
Мексика	28	27	26
Середній показник	19	18,3	18

Джерело: складено автором за даними [3],[4], [5]

Таблиця 3

Кореляційна залежність ВВП країн Північної Америки від деяких показників освітньої системи

	ВВП	Фінансування освіти	ІЛР	Кількість учнів на 1 вчителя
ВВП	1			
Фінансування	0,922	1		
ІЛР	0,989	0,969	1	
Кількість учнів	-0,958	-0,994	-0,990	1

Джерело: складено автором за даними [3],[4], [5]

Країни Північної Америки характеризуються соціально-економічною моделлю, орієнтованою на людину та індивіда, тому стає цілком зрозумілим, що найбільший вплив на економічне становище регіону має показник ІЛР. Сильна залежність національних економік не лише від загальної якості освітньої системи, а й від тривалості та рівня життя населення, обґрунтовує регіональну політику, спрямовану на підвищення доступності освіти та збільшення кількості висококваліфікованих кадрів, поступову комп'ютеризацію та діджиталізацію усіх систем, покращення якості медицини.

За сучасних умов, коли для усіх світових держав стає характерним інтелектуалізація економіки та соціальної сфери життя, фактор людського капіталу набуває неабияке значення. Цей індекс, у свою чергу, характеризується сильною прямою залежністю від державного фінансування освіти регіону та сильною непрямою залежністю від кількості учнів на 1 вчителя. Збільшення витрат країн на освіту стимулює подальше становлення усіх освітніх установ та інститутів

регіону та їх технічне та кадрове оснащення. Так для Північної Америки, зокрема Сполучених Штатів Америки за освітньої реформою Б. Обама був пріоритетним напрямком підвищення якості освітніх послуг та кваліфікації вчителів у начальних та середніх школах. Метою таких заходів як проведення атестації вчителів та підвищення вимог до їх кваліфікації стало подолання сучасної неосвіченості населення та підвищення загальної грамотності.

Слід зазначити, що високий рівень людського потенціалу у Північній Америці перетворив цей регіон на світовий центр інновацій та технологій, адже саме на території регіону знаходяться найвідоміші та найвизначніші технополіси та технопарки, бізнес-інкубатори (Силіконова Долина, Шосе 128 та ін.), які приваблюють значну кількість інвестицій та сприяють підвищенню рівня ВВП.

Кількість учнів на 1 вчителя має значний вплив на ефективність усієї освітньої системи та рівень економічного розвитку по усій Північній Америці. Адже саме цей показник є начальною ланкою у системі «знання – рівень технічного розвитку – економічний добробут». Дуже сильно на якість цього показника впливає рівень фінансування, а отже і рівень заробітної плати вчителів, який стимулює талановитих спеціалістів працювати у сфері освіти та виховувати молоде покоління. Зменшення кількості учнів на вчителя по регіону уможливило використання вчителем індивідуального підходу до кожного учня та проведення ним постійних тестувань учнів і студентів, а отже сприяло їхньому соціальному та особистісному розвитку, підвищенню загального рівня знань. Для Північної Америки коефіцієнт залежності ВВП від цього освітнього показника складає – 0,95827, тобто має друге по важливості значення для економічної системи регіону. З урахуванням рівня жорстокості у навчальних закладах та загального рівня неосвіченості такий політичний напрямок набуває особливого значення [1].

Питання фінансування освіти є найменш важливим для економічного добробуту північноамериканського регіону. Фінансування освіти не є головною проблемою північноамериканської освіти, так як у регіоні існують приватні фонди, які активно займаються цим напрямком діяльності. Не зважаючи на це, держави проводять активну інвестиційну освітню політику. Як вже зазначалося, фінансування освіти сприяє посиленню технічного забезпечення шкіл та університетів, а отже стимулює підвищення рівня знань у сфері інформації та інновації, що, з огляду на глобалізаційні процеси XXI століття, забезпечує конкурентоспроможність окремих національних економік. Цей показник по регіону є одним з найбільших по всьому світу, що пояснює наявність у регіоні найкращих навчальних закладів світу, які є головним магнітом для студентів з усіх куточків світу та стимулюють, за рахунок отримання грошей за надання освітніх послуг не лише своїм, а й іноземним студентам, надходження коштів до державних бюджетів, а отже позитивно впливають на загальний рівень ВВП регіону. За рахунок підвищення фінансування освітньої системи вдалося заснувати ваучерні фонди, які надають субсидії на навчання у недержавних закладах освіти

дітям з бідних сімей. Це значно вплинуло на зменшення соціальної нерівності населення та збільшення доступності освіти [2, с. 65].

Таким чином, для економіки північноамериканського регіону найбільше значення має індекс людського розвитку, який стимулює формування якісного людського капіталу, що сприяє розвитку науки у регіоні та перетворює його на центр інноваційних досліджень, іноземних інвестицій, які є одним з основних джерел поповнення державних бюджетів та підвищення ВВП регіону. Неабияке значення для стабільності регіону має посилення індивідуальної роботи з метою подолання соціальних кризових явищ, таких як насильство, наркотики, низький рівень грамотності, які негативно впливають на рівень життя та економічний добробут країн регіону.

Література: 1. Джейнс В. Історія американської освіти: школа, суспільство і загальний добробут / В. Джейнс. – 2006. – 579 с. 2. Капранова, В.А. Образовательные реформы: отечественный и зарубежный опыт / В.А.Капранова. Монография. Минск: БГПУ, 2007. – 162 с. 3. The Human Capital Report. – World Economic Forum, 2015. – 319 p. 4. The Human Development Report 2015. Work for Human Development. – United Nations Development Programme, 2015. – 288 p. 5. The Human Development Report 2016. Human. Human Development for Everyone. – United Nations Development Programme, 2015. – 286 p. 6. Офіційний сайт Світового банку [Електрон. ресурс]. – URL: <http://data.worldbank.org>

УДК 338.001.36

Казакова Н. А., Мірошник Н. О.
РОЛЬ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ У РОЗВИТКУ КРАЇН ЦЕНТРУ
ТА НАПІВПЕРИФЕРІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Формування та розвиток економіки знань є одним із ключових факторів, що сприяє прогресу суспільства. В умовах конкуренції, вже не матеріальні засоби виробництва, а знання є запорукою економічного розвитку та засобом задоволення потреб людства, що постійно зростають. Перехід до інноваційної фази розвитку виник у зв'язку з посиленням ролі знань, розвитком високотехнологічних галузей, удосконаленням сфери послуг, впливом інформаційних мережевих технологій. Завдяки цьому, економіка знань стала актуальною темою дослідження. Фундаментальні уявлення про людські знання, ефективність і економічний розвиток досліджували відомі вчені: Д. Белл, Г. Бекер, Дж. Мінсер, Е. Денісон, З. Бжезинський, А. Тоффлер, М. Кастельс. Над проблемою працювали й українські та російські вчені (В.М. Геєць, В.П. Семиноженко, В.Л. Макаров). Вчені довели: як і будь-який інший капітал, людський капітал виникає в результаті вкладень і протягом певного часового проміжку створює дохід. Ефект виникає у разі здобуття людиною освіти, результатом чого є продуктивна висококваліфікована робота, а також моральне задоволення від праці [1, с. 719].

Деякі припущення науковців активно впроваджуються високорозвиненими країнами центру: проводиться політика створення економіки, що базується на знаннях. Поряд з цим, залишається чимало невирішених питань, пов'язаних з окремими аспектами формування та розвитку економіки знань, застосуванням досвіду високорозвинених країн центру у країнах напівпериферії.

Науково-технічний прогрес став основою для виникнення сучасної концепції економіки, що базується на знаннях. Даний термін був введений в наукову термінологію Фріцем Махлупом у 1962 році. Такий тип економіки відрізняється від попередніх (аграрного чи індустріального) тим, що розвиток всієї економічної системи забезпечується не тільки зовнішніми, а й внутрішніми, нематеріальними факторами, найважливішими з яких є знання і людський капітал.

Основним ресурсом для доіндустріальної економіки є земля, для індустріальної економіки – капітал, а для економіки знань основними ресурсами стають інформація та знання. Ми виявили, що економіка, заснована на знаннях, відрізняється від попередніх типів економіки такими рисами:

- формування інформаційного суспільства;
- інтернаціоналізація та глобалізація економік різних держав;
- розвиток системи сучасної освіти та її інтеграція в міжнародну систему;
- збільшення долі ринку сфери послуг в загальній структурі економіки держав;
- підвищення витрат на наукові дослідження та освіту;
- закон зростаючої віддачі – збільшення кількості учасників ринку та виробничих ресурсів не знижує віддачу від них після переходу через екстремум (що характерно для індустріальної економіки), а навпаки збільшує таку віддачу;
- ефекти мережі – цінність товару чи послуги збільшується при збільшенні користувачів;
- безперервний розвиток та удосконалення інформаційно-комунікаційного середовища, персональних та корпоративних мереж;
- формування нових інноваційних структур: технопарки, технологічні платформи, кластери, спеціальні економічні зони, бізнес-інкубатори, венчурні фонди, а також інфраструктури та центри трансферу наукомістких технологій для функціонування всього вищеперерахованого.

Усі країни є частиною глобальної економіки. Як наслідок виникає взаємозалежність: розвиток однієї країни залежить від її місця у світовій системі. На думку І. Валлерстайна, теорія світ-систем є альтернативною можливістю організації матеріального світу, особливою одиницею аналізу горизонтальних зв'язків між історико-географічними регіонами, економіками і суспільствами. Світова економічна система поділяється на ієрархію трьох типів країн: центр (ядро), напівпериферію та периферію [5].

Країни центру (наприклад, США, Великобританія, Франція, Японія, Німеччина) характеризуються високим рівнем соціально-економічного та науково-технологічного розвитку, вони володіють найважливішими монополіями, є

лідерами в політико-ідеологічній сфері та впроваджують економіку знань. країни «центру» перерозподіляють ресурси всередині системи та транслюють на неї свої культурні зразки.

Країни периферії (країни Латинської та Центральної Америки, що розвиваються, країни Азії та Африки з традиційним індустріальним та доіндустріальним виробництвом) характеризуються технологічним відставанням та низькою продуктивністю праці.

Країни напівпериферії – це актори, що піднялися з периферії та активно розвиваються (Південна Корея, Бразилія), а також колишні лідери, що втратили гегемонію (Іспанія, Португалія, Греція). Виконуючи роль компенсатора та амортизатора, напівпериферія займає важливе місце у геополітичній структурі та системному перерозподілі ресурсів праці. Країни периферії та напівпериферії зберігають стратегію експортної орієнтації: постачають в країни центру природні ресурси та робочу силу [5].

Хоча економіку країн напівпериферії характеризують як індустріальну, ці національні господарства часто виступають джерелом різних інноваційних змін [3]. Завдяки економіці знань деякі країни (Австрія, Фінляндія, Норвегія, Сінгапур) перейшли з напівпериферії до центру. Тому формування та розвиток економіки знань має особливо актуальне значення. Здатність генерувати знання, впроваджувати та засвоювати передові технології має безпосередній вплив на динамічний розвиток економіки.

Для виявлення взаємозв'язку між економікою знань, яка вимірюється KEI (Knowledge Economy Index – індекс економіки знань), та ВВП на душу населення було проведено регресійний аналіз (рис. 1).

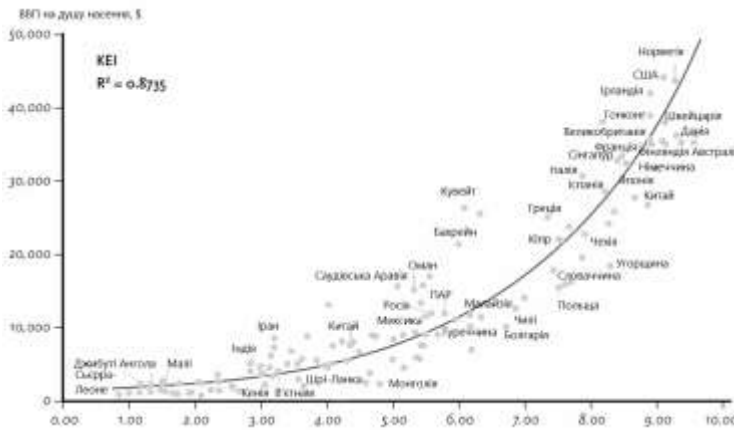

Рис. 1. Взаємозв'язок економіки знань та ВВП на душу населення [2; 4]

Результати регресійного аналізу демонструють високу позитивну кореляцію (87%) між накопиченням знань (KEI) та економічним розвитком (ВВП на душу населення). Країни, у яких більш високий показник KEI, як правило, мають

більш високий рівень економічного розвитку, і навпаки. Ці результати підтверджують, що знання відіграють важливу роль у процесах розвитку націй.

Висновки:

1. Економіка знань – це закономірна, об'єктивно обумовлена, більш висока, порівняно з індустріальною фазою, стадія розвитку суспільства. Перехід до цієї нової стадії неможливий без відповідної економічної, механіко-технологічної бази. Звідси можна зробити висновок про те, що країни з недостатнім рівнем економічного розвитку і, відповідно з нерозвиненим сектором знань, не в змозі перейти до економіки, що базується на знаннях.

2. Розвиток країн центру завжди означає відносне ослаблення інших країн. Це пояснюється тим, що країна напівпериферії забезпечує країни центру дешевими ресурсами. Більш того, країни центру приваблюють інтелектуалів та творчих людей. Отже, країни напівпериферії втрачають свій найцінніший ресурс та страждають від відтоку мізків. Проте існують приклади, коли країни напівпериферії стали країнами центру. Завдяки економіці знань.

3. Економічний розвиток і знання тісно пов'язані між собою. Чим краще розвинена економіка знань, тим вищий рівень економічного благополуччя.

Подальші дослідження будуть присвячені пошуку шляхів розвитку економіки знань у країнах з напівпериферією.

***Література:** 1. Економічна енциклопедія: в 3 т. / ред. С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Академія, 2000. – Т. 3. – 864 с. 2. Central Intelligence Agency: The World of Factbook [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>; 3. Human Development Report 2017: United Nations Development Programme [Електрон. ресурс]. – URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2017_human_development_report.pdf 4. Measuring knowledge in the world's economies. The World Bank. Available at: http://web.worldbank.org/archive/website01030/WEB/IMAGES/KAM_V4.PDF; 5. Wallerstein, I.M. (2007) *The modern world-system I: capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. New York: Academic Press.*

УДК 339.9(691)

Казакова Н. А., Панкова Ю. О.
НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА РЕСПУБЛІКИ МАДАГАСКАР:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Мадагаскар характеризується значною мірою нерегульованою економікою, безліччю невикористаних природних ресурсів, відсутністю ринків капіталу, слабкою судовою системою, поганим дотриманням контрактів і корупцією в уряді. Пріоритетом для Республіки Мадагаскар залишається покращення освіти, охорони здоров'я та навколишнього середовища для стимулювання довгострокового економічного зростання.

Сільське господарство, у тому числі рибальство та лісове господарство, є основою економіки, на яку припадає понад чверть ВВП, і на неї зайнято близько 80% населення. Вирубка лісів і ерозія, що посилюються пожежами, методами очищення від різання та спалювання, а також використанням дров як основного джерела палива, є серйозною проблемою для економіки, залежної від сільського господарства.

Після відмови від соціалістичної економічної політики в середині 1990-х років, Мадагаскар слідував політиці приватизації та лібералізації під керівництвом Світового банку та МВФ. Проте державний переворот, який стався у Республіці Мадагаскар у 2009 році призвів до того, що США припинили надання гуманітарної допомоги до демократичного обрання президента у 2014 році. Стратегія до перевороту поставила країну на повільний і стабільний шлях зростання. Експорт одягу процвітав після того, як у 2000 році був одержаний безмитний доступ на ринок США відповідно до Закону про африканське зростання і можливості (AGOA). Однак, невиконання Мадагаскаром вимог AGOA призвело до припинення безмитного доступу країни в січні 2010 року на ринок США, різкого падіння виробництва текстилю, втрати понад 100 тисяч робочих місць і падіння ВВП майже на 11%. У січні 2015 року Мадагаскар відновив доступ до AGOA, що призвело до повільного зростання експорту одягу.

Також Мадагаскар виробляє близько 80% світової ванілі.

Наразі економічні умови в Республіці Мадагаскар продовжують покращуватися. Економічне зростання обумовлене відновленням сільськогосподарського виробництва, особливо рису, а також зростанням державних інвестицій. Незважаючи на зростання міжнародних цін на нафту, зовнішні тенденції залишалися сприятливими, з високими показниками експорту, зумовленими високими цінами та виробництвом ванілі та видобутку корисних копалин. Зростання реального ВВП досягло, за оцінками, 5,0% у 2018 році, порівняно з 4,2% у 2017 році. Сільськогосподарський сектор збільшився на 4,5% у 2018 році (порівняно з 6,6% у 2017 році). Промисловий сектор збільшився на 6,7%, в основному за рахунок текстильних виробів та виробництва ефірних масел. Незважаючи на епідемію чуми на початку 2018 року, сектор послуг збільшився на 5,4%. Зростання сукупного попиту у 2018 році було зумовлене в основному державними та приватними інвестиціями в інфраструктуру (дороги, аеропорти, енергетика та порт Тоамасіна). Зовнішній попит на текстиль, ваніль і ефірні масла також сприяв зростанню. Бюджетний дефіцит Республіки Мадагаскар становив 2,3% ВВП у 2018 році порівняно з 2,4% у 2017 році завдяки заходам, спрямованим на деякі видатки з низьким пріоритетом. Загальний державний борг, з якого 70% припадає на багатосторонні кредитори, знизився з 38,4% ВВП у 2016 році до 35,1% у 2018 році. За даними МВФ, державний борг залишається сталим, з помірним ризиком зовнішнього боргу. Інфляція дещо знизилася з 8,3% у 2017 році до приблизно 7,7% у 2018 році. У експорті Мадагаскару провідне місце належить продукції з низькою доданою вартістю: кава, ваніль, молоски, цукор,

бавовна, хроміт, нафтопродукти, дорогоцінне каміння, ільменіт, кобальт, нікель. У 2017 році експорт Мадагаскару сягнув 2,29 млрд дол. США. Основними торговими партнерами з експорту стали такі держави, як Франція – 24,8% від загального обсягу, США – 16,5%, Китай – 6,7%, Німеччина – 6,5%, Японія – 6%, Нідерланди – 4,7%. Імпорт Мадагаскару представлений продукцією з більш високою доданою вартістю: капітальними товарами, нафтою, товарами народного споживання, продуктами харчування. У 2017 році імпорт Мадагаскару становив 2,74 млрд дол. США. Серед основних торгових партнерів Мадагаскару з імпорту Китай (18,7% від загального обсягу), Індія (9,3%), Франція (6,4%), ПАР (5,6%), ОАЕ (5,3%).

У 2019 році зростання реального ВВП Республіки Мадагаскар прогнозується на рівні 5,4% та на 5,2% у 2020 році. Основними чинниками зростання залишаються транспорт, енергетика, громадські роботи, видобувні галузі та підприємства в зоні експортної переробки. Прогнозується, що інфляція буде на рівні 7,1% у 2019 році та 6,1% у 2020 році. Мадагаскар має порівняльні переваги в деяких нішевих продуктах (таких як гвоздика, лічі, ваніль, какао-боби, зелена кава, ефірні масла), які можуть бути легко перероблені на місцевому рівні з високою доданою вартістю. Ефективне впровадження промислової політики та режиму спеціальних економічних зон може перетворити цей потенціал на робочі місця та економічне зростання. Крім того, Мадагаскар мало отримує користь від членства в Комісії Індійського океану, Південноафриканського співтовариства з розвитку та Спільного ринку для Східної та Південної Африки і від підписання угоди про вільну торгівлю на Африканському континенті. Як і інші острівні держави, Мадагаскар стикається з високими транспортними витратами. Дефіцит інфраструктури робить комерційні операції дорогими, перешкоджаючи конкурентоспроможності приватного сектора. Для кращої інтеграції з рештою Африки держава повинна покращити логістику в основних портах і аеропортах і вздовж основних коридорів. Застосування міжнародних норм і стандартів та усунення нетарифних бар'єрів можуть сприяти розвитку торгівлі з регіональними партнерами.

Проблемою Республіки Мадагаскар залишається високий рівень бідності та нерівності. Рівень доступу до електроенергії (15,2%) є одним з найнижчих в Африці. Сільське господарство все ще є традиційним і дуже вразливим до кліматичних потрясінь, таких як циклони і посуха. Інші потрясіння, такі як епідемія чуми 2018 року, зниження цін на сировину або підвищення цін на нафту, також можуть поставити під загрозу перспективи країни.

Економічна програма МВФ у Мадагаскарі в цілому є досить успішною:

- очікується, що економічне зростання у 2019 році перевищить 5%, що стане найвищим показником за останні десять років;
- подальше розширення державних інвестицій та соціальних витрат пов'язано із утриманням більш низьких пріоритетних витрат і подальшим збільшенням доходів;

– покращення управління та економічне зростання залежить від боротьби з корупцією в уряді.

Таким чином, економічні реформи в Мадагаскарі ще не є завершеними, і фінансовий сектор країни залишається слабким, обмежуючи використання грошово-кредитної політики для контролю за інфляцією. Поточна програма МВФ цілком обґрунтовано спрямована на зміцнення фінансового та інвестиційного потенціалу.

Література: 1. *African Economic Outlook 2019* [Електрон. ресурс]. URL: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/2019AEO/AEO_2019-EN.pdf. 2. *IMF Country Report No. 18/239* [Електрон. ресурс]. URL: <https://www.imf.org/media/Files/Publications/CR/2018/cr18239.ashx>. 3. *Madagascar* [Електрон. ресурс]. // *The World Factbook*. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ma.html>. 4. *The World Bank Databank* [Електрон. ресурс]. URL: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>

* * *

УДК 339.564.2: 339.544

Каплуновська Н. А.

НАФТОЕКСПОРТНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ КРАЇН СВІТУ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач Марченко І. С.*

Рівень розвитку країн тісно пов'язаний зі споживанням енергії. На сьогодні нафта залишається домінуючим джерелом енергії для багатьох галузей економіки. Наразі світова енергетика характеризується високим рівнем ефективності, диверсифікацією виробничої структури та більш ефективним розташуванням енергетичних об'єктів. Зниження темпів росту енергоспоживання в промислово розвинених країнах пов'язане з ростом інвестиційних вкладень в енергозберігаючі технології, а не у виробництво самої енергії. Згідно з численними прогнозами, в найближчі два десятиліття глобальний енергетичний ринок очікують глибокі зміни. Вони будуть стимулюватися масштабною структурною і технологічною перебудовою світової економіки, спрямованої в тому числі на зниження її енергоємності і рівня шкідливого впливу господарської діяльності на навколишнє середовище [3].

Особливу роль в сучасній світовій економіці відіграють країни-експортери нафти. Головною міжнародною економічною організацією, що об'єднує більшість провідних країн-експортерів нафти є Організація країн-експортерів нафти. Частка країн ОПЕК у світовому видобутку нафти становить приблизно 35-40%, в експорті – 55%. Це домінуюче становище дозволяє їм чинити сильний вплив на розвиток не тільки світового ринку нафти, а й світової економіки в цілому. Деякі країни, які є великими експортерами нафти, в ОПЕК не входять. Це Бруней, Великобританія, Мексика, Норвегія, Оман і Росія. Ці країни виграють від

ініційованого ОПЕК зростання світових цін, але вони можуть не підкорятися його рішенням про обмеження нафтовидобутку [5].

Таблиця 1

Ринкові позиції найбільших нафтовидобувачів світу у 2012-2016 рр.*

Країна	Структура нафтовидобутку за роками,%					Зміна у 2012-2016 рр.	Конкурентна позиція країни
	2012	2013	2014	2015	2016		
Саудівська Аравія	13,43	13,23	13,23	13,57	13,86	0,43%	Лідер ринку з конкурентною позицією, що поліпшується
Рейтинг	2	2	2	1	1	зріс	
Росія	13,69	13,79	13,74	13,46	13,64	-0,05%	Лідер ринку з конкурентною позицією, що погіршується
Рейтинг	1	1	1	2	2	знизився	
США	8,92	10,25	11,93	12,53	11,76	2,84%	Лідер ринку з конкурентною позицією, що поліпшується
Рейтинг	3	3	3	3	3	-	
Ірак	4,05	4,09	4,24	4,66	6,16	2,11%	Країна із середньою конкурентною позицією, що поліпшується
Рейтинг	7	6	5	5	4	зріс	
Китай	5,60	5,71	5,73	5,71	5,28	-0,33%	Країна із середньою конкурентною позицією, що погіршується
Рейтинг	4	4	4	4	5	знизився	
Іран	5,14	4,91	4,24	4,20	4,84	-0,31%	-//-
Рейтинг	5	5	5	6	6	знизився	
ОАЕ	3,65	3,84	3,80	3,98	4,09	0,44%	Країна зі слабкою конкурентною позицією, що поліпшується
Рейтинг	9	8	7	7	7	зріс	
Кувейт	4,10	4,01	3,90	3,81	3,91	-0,18%	Країна зі слабкою конкурентною позицією, що погіршується
Рейтинг	6	7	6	8	8	знизився	
Венесуела	3,86	3,83	3,65	3,53	3,14	-0,71%	-//-
Рейтинг	8	9	8	9	10	знизився	
Бразилія	2,84	2,78	3,07	3,24	3,33	0,49%	Країна зі слабкою конкурентною позицією, що поліпшується
Рейтинг	10	10	9	10	9	зріс	

* Таблиця розроблена автором за матеріалами: [5]

Незважаючи на економічне лідерство країн з нафтоекспортною спеціалізацією, зараз можна спостерігати перебудову структури світового енергетичного балансу на користь газу і поновлюваних джерел енергії. Якщо ХХ ст. було століттям нафти, яка помітно перевершувала інші види енергоресурсів за часткою в загальному обсязі глобального споживання первинних джерел енергії (45% в 1970-і роки і 35% до кінця 2012 р.), то до 2035 р. світовий паливний баланс стане істотно більш диверсифікованим, а особливо на це впливає інтенсивний розвиток альтернативних джерел енергії [4].

Тенденція до швидкого збільшення споживання поновлюваних джерел енергії сформувалася в минулому десятилітті, чому сприяло подорожчання нафти, підвищує економічну привабливість нетрадиційної енергетики, вдосконалення її

технологічної бази, посилення природоохоронного регулювання, а також зростаюче в світовому співтоваристві розуміння обмеженості природних запасів викопного палива і необхідності його поступової заміни на альтернативні види енергії [1, с. 15].

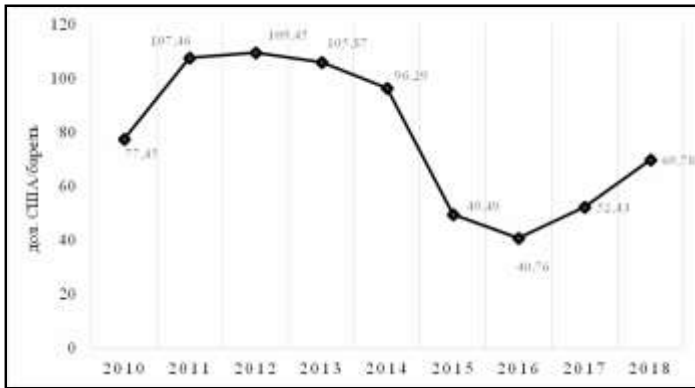

Рис. 1. Динаміка цін на світовому ринку нафти 2010-2018 рр. [5]

Аналізуючи динаміку цін на нафту за останні роки, можна спостерігати значні коливання та нестабільність. 2010 року ціна досягла 77,45 дол. США/барель, а упродовж 2011–2014 рр. трималася на рівні понад 100 дол. США/барель. Відсутність цінової волатильності останніми роками була наслідком не об'єктивних факторів, а переважно результатом цілеспрямованої політики Саудівської Аравії, яка коригувала обсяги видобутку нафти залежно від змін обсягів пропозиції з боку інших експортерів. З липня 2014 рр. розпочався сучасний період розвитку ринку нафти, який характеризується черговим падінням цін на нафту, яке досягло мінімального значення 48,5 дол. США/барель у січні 2015 року. Це обумовлено такими основними причинами: по-перше, зниженням темпів світового економічного зростання; по-друге, зростанням за останні 5 років на 75% обсягів видобування у США, в основному, сланцевої нафти. З 2017 року спостерігається зростання ціни унаслідок оголошеної угоди про скорочення видобутку нафти між країнами-членами ОПЕК у координації з іншими країнами, що призвело до зменшення обсягів виробництва нафти та відповідно надлишкової пропозиції на ринку. Загалом у 2017-2018 рр. спостерігався стійкий тренд до зростання ціни на ринку нафти, який обумовлений, в першу чергу, замороженням обсягів видобування країнами ОПЕК.

Отже, як бачимо, волатильність цін на нафту має чітко виражений коливальний характер, пов'язаний із дією численних економічних, політичних, природних і ринкових факторів, що безпосередньо впливає на нестабільність нафто-експортної спеціалізації.

Розглянемо ключові тенденції, які будуть в даному контексті визначати розвиток глобального енергетичного ринку в 2018-2035 рр.

Прогнозується уповільнення темпів зростання світового енергоспоживання в 2018-2035 рр. в результаті:

- подальшого підвищення енергоефективності світового промислового виробництва і транспорту, пов'язаного з широким впровадженням інноваційних ресурсозберігаючих технологій (більш активному використанню таких технологій сприятимуть, зокрема, високі ціни, що встановилися на енергоресурси, а також проведена в провідних розвинених країнах державна політика, спрямована на стимулювання енергозбереження);

- структурних зрушень, що відбувається в світовому господарстві від промислового виробництва до пріоритетного розвитку менш енергоємних видів господарської діяльності, зокрема інформаційних технологій (найбільш помітна така перебудова сьогодні в розвинених країнах, послідовно переходять до постіндустриального типу господарювання; в останні роки вона стала активно розгортатися і в провідних державах, які розвиваються) [2].

Очікується, що нафта в 2018-2035 рр. демонструватиме найбільш низькі темпи зростання споживання серед інших видів енергоносіїв (за різними оцінками, в середньому 1-1,2% на рік проти 1,8% в рік в останні два десятиліття). Збільшення попиту на нафту в майбутні роки буде забезпечуватися майже виключно країнами, що розвиваються, а також особливо в Китаєм, де її споживання до 2035 р. більш ніж подвоїться і досягне 16-18 млн бар./день [3].

Розширення масштабів використання поновлюваних джерел енергії, в тому числі біопалива, вітрової, сонячної та геотермальної енергії, промислових і побутових відходів, щорічні темпи зростання споживання яких в світі складуть в 2018-2035 рр. близько 8-10%, в декілька разів вище, ніж будь-якого іншого джерела первинної енергії [3].

Також у перспективі роль нарощування обсягів видобутку нафти з нетрадиційних джерел стане в найближчій десятиліття однією з найважливіших тенденцій розвитку світового ринку нафти, здатної зробити істотний вплив на структуру глобального виробництва і торгівлі нафтою. Обсяг світових запасів нафти в зазначених джерелах до кінця не вивчений, проте, за попередніми даними, він значно перевершує розвідані запаси в традиційних родовищах. Отримання вуглеводнів зі сланців, бітумінозних пісковиків і інших нетрадиційних джерел довгий час стримувалося високим рівнем собівартості видобутку, проте в даний час, у міру вдосконалення технологій, ця проблема поступово вирішується і виробництво неконвенціональної нафти стає все більш рентабельним. Крім того, до їх більш активного видобутку багато країн, зокрема США, держави Євросоюзу та Китай, підштовхує необхідність зміцнення національної енергетичної безпеки і незалежності в умовах дефіциту традиційних запасів нафти. Важливо зазначити, що в умовах розвитку альтернативних джерел енергії країни нафтоекспортної спеціалізації мають спеціально сформовані фонди накопичення від продажу нафти – стабілізаційні фонди, завдяки яким країни нафтоекспортної спеціалізації мають значні запаси коштів, і у випадку глобального переходу на альтерна-

тивні джерела енергії зможуть переорієнтувати свою економіку на інші види діяльності.

Таким чином, нетрадиційні постачальники нафти ймовірно будуть залишатися крупними учасниками ринку, вони можуть замінити ОПЕК та країни з нафтоекспортною спеціалізацією як «компенсуючого» виробника, оскільки обсяг видобутку нетрадиційних сировинних ресурсів може відносно швидко реагувати на зміну попиту, за умови, що ОПЕК і надалі продовжуватиме свою тактику, меншою мірою орієнтуючись на підтримку високих цін, а більшою – на спроби утримання своїх позицій на світовому нафтовому ринку. Більше того, довготермінова глобальна тенденція до переходу на менш нафтовмісні технології виробництва стає загрозою для стабільного розвитку економіки країн нафтоекспортної спеціалізації, що й надалі компенсуватиме зростання попиту понижаючи, таким чином, тиск на ціну нафти. Але є закономірним той факт, що на зміну зниженню цін повинен прийти підйом. Отож, повільне відновлення економічного росту в перспективі призводитиме до поступового зростання світових цін на нафту.

Література: 1. Ковальов І.О. *Альтернативні джерела енергії України: навч. посіб.* / І.О. Ковальов, О.В. Ратушний. – Суми: СумДУ, 2015. – 201 с.; 2. Козут О.І. *Теоретичний аналіз економічної моделі світового ринку нафти* / О.І. Козут // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2013 – № 23.7. – с. 254-260.; 3. Мазуренко В.П. *Розвиток світового ринку нафтопродуктів в умовах глобалізації* [Електрон. ресурс]. / В.П. Мазуренко, О.С. Шапран. – URL: <http://jrn.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/7099/7944>; 4. Офіційний сайт Міжнародної енергетичної агенції [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.iea.org/publications/>; 5. Офіційний сайт ОПЕК [Електрон. ресурс]. – URL: http://www.opec.org/opec_web/en/; 6. *OPEC Annual Statistical Bulletin 2017* [Електрон. ресурс]. – URL: http://www.opec.org/opec_web/static_files_project/media/downloads/publications/ASB2017_13062017.pdf.

УДК 339.9:005.332.4](899)

Касьян С. А., Стержанова К. В.

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УРУГВАЮ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Уругвай – одна з багатших країн Південної Америки та одна з най-менших за площею країн регіону. Економіка Уругваю характеризується експортно-орієнтованим сільськогосподарським сектором, освіченою робочою силою і високим рівнем соціальних витрат. Валовий внутрішній продукт (ВВП) Уругваю оцінюється в 58,4 млрд дол. США та займає 79 місце у світі. Доля ВВП Уругваю у світі становить 0,06%. Країна тримає позитивні темпи зростання, головним чином через більш високі витрати на соціальні потреби та інвестиції [4].

Показник економічної свободи Уругваю в індексі 2019 року становить 68,6 (40-е місце в світі). Його загальний бал знизився на 0,6 бали, при цьому зниження судової ефективності перевищило поліпшення свободи трудових відносин. Уругвай займає 6-е місце серед 32 країн регіону Північної і Південної Америки,

і його загальний бал вище середнього по регіону і світу. Для досягнення своєї головної політичної мети консолідації бюджету, щоб уникнути збільшення державного боргу, уряд заохочує інфраструктурні проекти через державно-приватні партнерства. Після відновлення в 2017 р. економіка досягла помірного зростання, але структурні проблеми, які включають в себе реальний обмінний курс, високі податки, негнучкий ринок праці та добре організовані профспілки, впливають на майбутні перспективи. Економіка Уругваю виділяється в регіоні завдяки своїй відносній відкритості, підтримуваної твердою прихильністю підтримання правопорядку. Уругвай – найменш корумпована країна Латинської Америки.

Таблиця 1

Уругвай у міжнародних рейтингах

Індекс Уругваю	Значення показника	Місце	Кількість країн у рейтингу	Країна-лідер у рейтингу
Індекс розвитку людського потенціалу	0,795 (з 1,0)	54	188	Норвегія
Індекс сприйняття корупції	70 (з 100)	23	180	Данія
Індекс глобалізації	72,54	48	203	Швейцарія
Індекс легкості ведення бізнесу	-	99	190	Нова Зеландія
Індекс економічної свободи	68,6 (з 100)	40	180	Гонконг

Складено авторами за даними: [2-5]

За даними аналітичного звіту Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК) Уругваю (2017–2018) становить 4,1 за 7-бальною шкалою [1]. Уругвай посідає 76 місце з 137 країн.

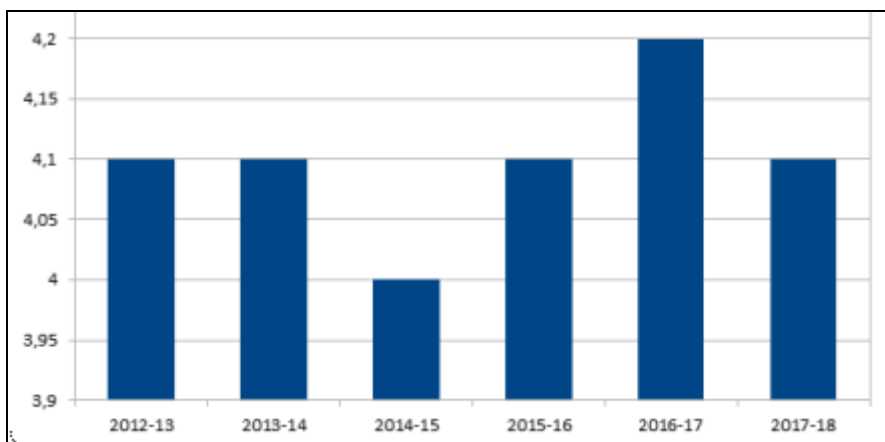

Рис. 1. Динаміка ІГК Уругваю за період 2012–2018 рр. [1]

Рис. 2. Конкуентоспроможність Уругваю, 2017-2018 р. [1]

Найвищий бал Уругвай має за індикатором «охорона здоров'я і початкова освіта», а найнижчий бал за складовою «нововведення (інновації)». Доходи населення Уругваю характеризуються як вище середнього в регіоні, існує сформований середній клас, в країні найвищі зарплати.

Таблиця 2

Індикатори конкурентоспроможності Уругваю в 2017-2018 р. [1]

ІГК	Бал	Місце
	4,1	76
Підіндекс А: Основні вимоги	4,8	56
1: Якість інститутів	4,6	34
2: Інфраструктура	4,7	45
3: Макроекономічна стабільність	4,3	95
4: Охорона здоров'я і початкова освіта	5,8	70
Підіндекс В: Каталізатори ефективності	4,2	65
5: Вища освіта і професійна підготовка	4,6	53
6: Ефективність ринку товарів і послуг	4,3	77
7: Ефективність ринку праці	3,5	121
8: Рівень розвитку фінансового ринку	4,1	60
9: Технологічна готовність	5,3	36
10: Розмір внутрішнього ринку	3,3	89
Підіндекс С: Чинники інновації і розвитку	3,5	87
11: Рівень розвитку бізнесу	3,8	83
12: Нововведення (інновації)	3,1	93

Проблемними залишаються позиції Уругваю з питань податкового регулювання і податками, неефективної державної бюрократії, обмеження в трудовому законодавстві.

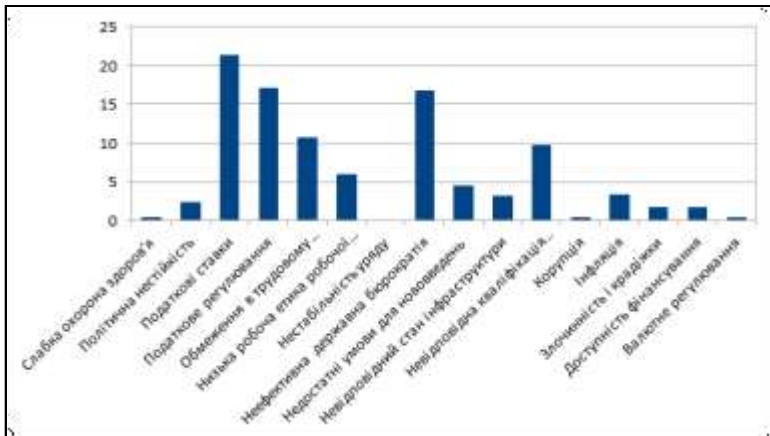

Рис. 3. Найбільш проблемні чинники ведення бізнесу в Уругваю в 2017-2018 р. [1]

Уругвай активно залучений у міжнародну співпрацю. З 1991 р. Уругвай входить до торгово-економічного союзу Південної Америки – МЕРКОСУР, а з 1995 р. – до СОТ. Членство Уругваю у міжнародних торговельних організаціях створює для країни сприятливі умови доступу на світові ринки товарів і послуг, а також стабільний розвиток торговельних відносин з країнами-членами цих організацій. Експорт Уругваю орієнтований на продаж продуктів тваринного (яловичина, молочні продукти, риба, вовна, шкіра) та рослинного походження (соеві боби, рис), товарів з паперу та інше. Країна імпортує механізми, хімічну продукцію, автомобілі, нафту тощо. Загальний торговельний баланс Уругваю має від’ємне сальдо.

Країна має вихід до Атлантичного океану, що відкриває для неї можливості вести міжнародну торгівлю, насамперед, з країнами Африки та Європи через морські перевезення. Вихід країни до океану є значною перевагою Уругваю над іншими країнами у своєму регіоні. По-перше, ця перевага відображається у торгівлі товарами – можливість регулярних морських перевезень з багатьох країн – це зручно, відносно швидко та економічно для Уругваю. По-друге, більш динамічною є торгівля послугами – у країні все більш популярним стає туризм. За статистичними даними станом на 2017 р., Уругвай займає 52 місце з 153 країн за доходами від міжнародного туризму (16,3% від загального експорту країни) [6]. Через порт Монтевідео проходять 90% зовнішньої торгівлі Уругваю і транзитні вантажопотоки Парагваю, який не має власного виходу до океану. Сумарний оборот морських вантажоперевезень порту Монтевідео становить

6 млн т. Розвинута логістична система (причали обладнані 50 кранами (1,5-200 т), є склади, відкриті вантажні майданчики, нафтосховища, холодильники) [7].

Уругвай швидко розвивається у сфері торгівлі, має свої значні переваги над іншими країнами Південної Америки, тісно співпрацює на зовнішньому торговельному ринку з багатьма країнами, а також може конкурувати на світовому ринку товарів та послуг. Уругвай – імпортоорієнтована країна, але якщо якісно та стабільно розвивати усі сфери діяльності країни на національному рівні, то у майбутньому можливі зміни у кращій бік не тільки у торгово-економічному середовищі, але й покращення позицій на міжнародному рівні.

Література: 1. *World Economic Forum: Global Competitiveness Report 2017-2018* [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/index.htm>; 2. *Human Development Reports* [Електрон. ресурс] / URL: <http://hdr.undp.org/en/reports>; 3. *KOF Index of Globalization 2017* [Електрон. ресурс]. – URL: <http://globalization.kof.ethz.ch/>; 4. *World Bank Ease of Doing Business Report 2016*. [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.doingbusiness.org/rankings> 5. *Index of Economic Freedom* [Електрон. ресурс] / URL: <http://www.heritage.org/index>; 6. <http://portsinfo.ru/ports/130-port-uruguay/963-port-montevideo-sp-2123424897> 7. <https://knoema.ru/atlas/topics/Туризм/Ключевые-показатели-туризма/Международный-туризм-доходы-percent-от-общего-экспорта?baseRegion=UY>

* * *

УДК 339.92

Катрич В. А.
УКРАЇНСЬКИЙ ЕКСПОРТ ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ УГОДИ
ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ З ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Дмитрів В. М.

Задекларований європейський вибір України ознаменувався підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (УА), що започаткувало новий етап розвитку у двосторонніх відносинах Україна-ЄС. Процес імплементації положень Угоди виявився складним і потребує максимального залучення суспільно-політичних ресурсів країни, адже УА закладає основи для майбутньої інтеграції України з Європейським Союзом. За таких умов питання дослідження впливу правових інструментів, передбачених у даній Угоді, на економічні процеси в країні і, зокрема, на стан українського експорту видається надзвичайно актуальним.

Як відомо, Європейський Союз приділяє посилену увагу своїм зовнішнім відносинам з Україною з самого моменту розпаду СРСР та набуття нею незалежності. Дружні добросусідські відносини набувають для двох сторін стратегічного значення, адже Україну з ЄС поєднують спільні кордони. Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Намір України розбудувати відносини з

ЄС на принципах інтеграції був вперше проголошений ще у 1993 р., а у 1998 р. набула чинності Угода про партнерство та співробітництво (УПС). У 2007 р. розпочалися переговори щодо укладання договору на заміну УПС. Вони були завершені лише у 2014 р., коли сторони підписали Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [2].

Дана Угода передбачає, зокрема, широкий спектр напрямків співпраці між сторонами в економічній та торговельній сферах. Вона визначає організаційні, правові та інституційні засади економічного співробітництва між Україною та державами-членами ЄС. Згідно з умовами УА Україна зобов'язалася провести широкомасштабні структурні реформи, імплементувати у своє національне законодавство найважливіші законодавчі акти ЄС у відповідних сферах. Регулювання співпраці в економічному секторі відбувається в Розділі V «Економічне та галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію. Передбачене створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі є центральним елементом посилення торговельних відносин України з усіма державами-членами ЄС. З метою модернізації національної економіки та покращення бізнес-клімату, Україна зобов'язалася гармонізувати національне законодавство в практично усіх сферах торгівлі відповідно до європейських та міжнародних стандартів [7]. На даний момент, державними органами України, в цілому, виконуються зобов'язання у відповідних сферах УА відповідно до наявних графіків імплементатції: зокрема, найбільш гармонізовані сфери державних закупівель, технічні стандарти для промислових товарів. Значного доопрацювання потребують сфери політики щодо конкуренції, санітарні та фітосанітарні заходи тощо: на даний момент, на доопрацюванні у Верховній Раді перебуває низка законопроектів у зазначених вище сферах, які покликані імплементувати правові положення актів ЄС відповідно до Угоди про асоціацію [6].

На даному етапі вже відмічається вплив положень угоди та її правових аспектів на стан економіки в Україні. На нашу думку, найбільш доцільним видається дослідження у першу чергу показників експорту, оскільки зовнішньоторговельні чинники наразі є одними з основних для забезпечення макроекономічної збалансованості в Україні [1]. Рівень впливу чистого експорту на динаміку ВВП в Україні – один із найвищих у світі. При цьому в умовах дії з 15 травня 2014 р. автономних преференцій у торгівлі з Україною водночас мало місце невикористання потенційних можливостей розширення українського експорту до ЄС-28. На сьогоднішній день ЄС є основним торговельним партнером України в експорті товарів: за 2018 р. його частка склала 42,1% [5].

На рис. 1 зображена динаміка експорту товарів до ЄС-28 з 1996 по 2018 рр., на якій чітко прослідковується, що темпи приросту експорту в ЄС з моменту підписання УА стабільно зростають, що забезпечує подальше зростання значущості ЄС як експортного напрямку для українських виробників. У 2017 р. більш ніж половину приросту було досягнуто завдяки збільшенню реального експорту,

тобто експорту, виміряного у сталих цінах. Таким чином, саме експорт в ЄС зробив позитивний внесок у зростання реального ВВП України у 2017 році [5].

Рис. 1. Динаміка номінального експорту товарів в ЄС-28, 1996-2017

Складено автором на основі даних: <http://www.me.gov.ua>

Важливість ринку ЄС зростає не лише для експорту країни в цілому, але й для виробників окремих товарів.

Як видно з рис. 2, якщо у 2013 році 30% експорту до Євросоюзу займали товари, для яких ЄС був домінантним ринком (туди спрямовувалось понад 75% загального експорту цього товару), то в 2017 році ця частка сягнула 39%. Це відбулось за рахунок скорочення частки товарів з низькою орієнтованістю на ринок ЄС, тобто товарів з часткою ЄС у їх експорті менше 25%.

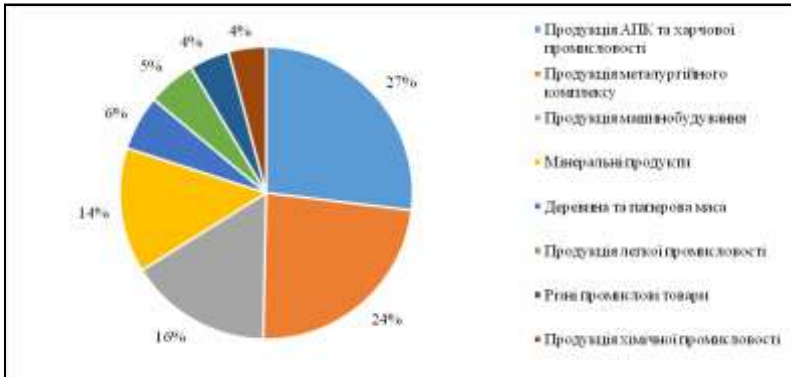

Рис. 2. Структура українського експорту в ЄС

за ступенем орієнтованості на ринок ЄС, 2013 р. vs 2017 р.

Складено автором на основі даних: <http://www.me.gov.ua>

Надзвичайно важливим аспектом даного питання є зміни у структурі національного експорту до ЄС. На відміну від 2013 року, коли сировина, напівфабри-

кати та перероблена продукція займали майже однакові частки в експорті в ЄС, у 2017 році основу експорту в ЄС становила перероблена продукція [4], що проілюстровано на рис. 3.

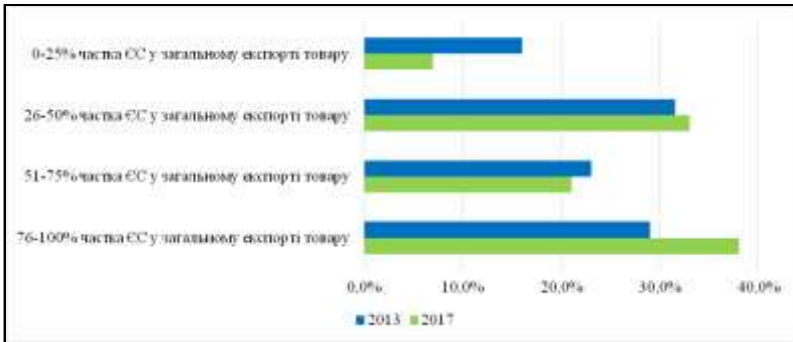

Рис. 3. Товарна структура експорту до ЄС-28, 2017 р.

Складено автором на основі даних :<http://www.ukrstat.gov.ua>

Зростання важливості переробленої продукції розпочалось одночасно з лібералізацією доступу до європейського ринку, й поки що ця тенденція доволі стала. У 2017 році частка переробленої продукції склала 7,6 млрд дол. США, або 43% експорту в ЄС, а вартість зросла на 41% порівняно з 2013 роком. Для порівняння, частка сировини склала у 2017 році 29% експорту в ЄС, напівфабрикатів – 27% [5]. Дана тенденція проілюстрована на рис. 4.

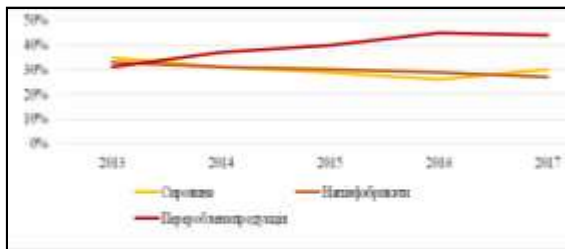

Рис. 4. Структура українського експорту товарів за рівнем переробки, 2013-2017

Складено автором на основі даних: <http://www.me.gov.ua>

Приблизно дві третини переробленої продукції постачається промисловим споживачам в ЄС, що робить українських експортерів частиною європейських виробничих ланцюжків.

Це питання має серйозне значення, бо ще донедавна в експорті до ЄС переважала сировинна продукція, і це є основною причиною високої залежності обсягів експортної виручки України, динаміки ВВП і стабільності платіжного балансу, оскільки світові ціни на сировину постійно мають тенденцію до суттєвих коливань. Наприклад, втрати експортної виручки України за 2014 рік, зумовлені зниженням світових цін на сировинні товари, коливалися від 4,8 до 5,5 млрд

дол., а за 2015 – від 11,6 до 12,2 млрд дол. США [6]. Поряд із цим доведений вченими феномен зниження реальних цін на сировинні товари у довгостроковому періоді – гіпотеза Пребіша – Зінгера – у практичній площині означає, що експортні операції з постачання, зокрема на ринок ЄС, продукції з низьким вмістом доданої вартості здебільшого генеруватимуть незначну доходність, а тому забезпечити підвищення досить низького рівня життя основної маси населення нашої країни буде неможливим навіть за суттєвого нарощування експорту до ЄС, що вказує на необхідність підтримки і нарощування позитивних змін у структурі експорту в ЄС-28 [1].

Література: 1. Дем'яненко М. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: стан та перспективи [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.nbuv.gov.ua/images/rezopans/2017/rez7.pdf>; 2. Савченко В. Угода про асоціацію з ЄС – шляхи реалізації переваг // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал / Чернігів. нац. технолог. ун-т. – 2016. – № 2 (6). – С. 24-34; 3. Євроінтеграційний портал [Електрон. ресурс]. – URL: <https://eu-ua.org>; 4. Зовнішньоекономічна діяльність / Державна служба статистики України [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 5. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: офіційний веб-сайт [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.me.gov.ua>; 6. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація [Електрон. ресурс]. – URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/1.pdf>; 7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електрон. ресурс]. – URL: [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreementy\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreementy).pdf)

УДК 338.1(479.22)"199":001.123

Кірсіна А. О.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ГРУЗІЇ У 90-Х РОКАХ XX СТОЛІТТЯ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.пол.н, доц. Панасенко Г.С.*

Грузія – сучасна європейська країна, яка пройшла тернистий шлях до здобуття своєї незалежності, та становлення сучасної економіки. Сьогодні Грузія посідає 16 місце серед 180 держав у групі з «переважно вільною економікою». Майже половина грузинського експорту і третина імпорту припадають на країни СНД, також на країни Європейського союзу припадає 21,7% експорту і 28,4% імпорту. Трійка експортних партнерів Грузії виглядає так: Азербайджан, Росія, Вірменія, імпортерів – Туреччина, Росія, Китай. Грузія розширила географію зовнішньої торгівлі – в 2018 році Грузія мала торговельні зв'язки з 145 країнами, що на 6 більше, ніж в 2017 році.

Мета роботи – проаналізувати економіку Грузії 90-х років XX століття, та які її наслідки на сучасному етапі.

Даній темі присвячено небагато робіт вітчизняних і зарубіжних авторів, серед яких Папава В.Г., Беридзе Т.Г., Беридзе Т.К., Глонта В.К. та інші.

До того часу як Грузія здобула свою незалежність її економіка була досить тісно пов'язана з економікою Радянського Союзу. Прибуток від торгівлі давав 43% ВВП, а 96% грузинського експорту і 72% імпорту реалізовувалося в радянських республіках.

Після розпаду Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ) і доларизації зовнішньої торгівлі Грузії грузинська економіка характеризувалась як нестабільна. Протягом 1990–1993 рр. ціни на нафту і газ зросли на 500%, це впливало на конкурентоспроможність важкої промисловості Грузії і через це зупинки виробництва в Руставі й інших центрах важкої промисловості [1].

Нестабільність також спровокував конфлікт 1992–1993 роках між Грузією і Абхазією, в результаті чого єдина залізнична лінія була перерізана, що зв'язувала Грузію з Росією. Спад реального ВВП Грузії протягом 1990–1994 років офіційно оцінюється приблизно в 80%. Падіння виробництва в промисловості та будівництві, було більш значним і супроводжувалося розвалом бюджету. У 1992 році уряд прийняв «Основні напрямки економіки Республіки Грузія», а на початку 1993 року – «Середньострокову програму макроекономічної стабілізації та системних змін в республіці Грузія», яка уточнювала і конкретизувала принципи та напрямки, сформульовані в першому документі. Навесні 1993 року у Грузії не було своєї власної грошової системи. В обігу перебували гроші СРСР, що вже розпався, і нововведені російські рублі. Після того, як в другій половині 1992 року Росія відмовила Грузії в перебуванні в «зоні рублів», республіка вимушена була ввести тимчасову національну валюту яка називалася грузинський купон.

Протягом 1993–1995 років був розроблений перший індикативний план соціально-економічного розвитку країни. Ухвалення цього документа вказує на спробу переосмислення принципового характеру розвитку країни у економічному секторі, що виражалось в обґрунтуванні необхідності управління переходом до ринкової економіки. У 1994 році доходи центрального уряду (за вирахуванням іноземної допомоги) становили лише 3–4% ВВП і покривали лише 17% бюджетних витрат[2]. У березні 1994 року був утворений стабільний уряд, що прагнув відновлення законності в країні та втілення в життя економічних реформ, які були заплановані разом з Міжнародним валютним фондом (МВФ). Восени 1994 було розроблено план дій щодо стримування зростання грошової маси. 1 грудня 1994 року уряд Грузії за сприяння МВФ почали реалізовувати ряд програм лібералізації та стабілізації економіки, які були розраховані на рік.

Ці програми мали продовжити і розширити ті ряд дій, розпочатих в серпні 1994 року. Відповідно до даної програми Грузія отримувала доступ до Програми системної трансформації (STF) МВФ і до отримання ширшої підтримки від Світового банку. Вагому роль зіграло скорочення бюджетного дефіциту. За

розрахунком у підсумку величина дефіциту повинна була скоротитися з 18% ВВП в 1994 році до 6% в 1995 році.

Крім програм для відбудови ефективного управління бюджетом, уряд прийняв рішення більш не накопичувати нових заборгованостей за бюджетними платежами протягом дії програми STF. Відповідно до програми, розробленої у співпраці з МВФ, заборгованість за податковими платежами повинна була мати грошову форму [1].

Проаналізувавши розвиток економіки Грузії у 90-х роках ХХ століття, можна зробити висновок, що після розпаду Радянського Союзу ВВП Грузії знизився, важка промисловість була неконкурентоспроможна, було падіння промисловості, також нестабільність в країні спровокувала конфлікт з Абхазією, через який біла знищена єдина залізнична лінія, що зв'язувала Грузію з Росією. Уряд Грузії розробив перший індикативний план соціально-економічного розвитку країни, який був перший на пострадянському просторі, також були розроблені економічні реформи разом з МВФ, що дало можливість Грузії вийти з економічної кризи.

Такий досвід Грузії сьогодні демонструє, що грузини – народ, близький нам і спільною радянською ментальністю, і традиціями – зміг позбутися депресивного сценарію. Отже, Грузія сьогодні є яскравим прикладом впливу геополітичної ситуації та регіональної політики великих держав на внутрішнє становище і зовнішню політику невеликої країни.

Література: 1. Папава В.Г., Беридзе Т.Г. Очерки политической экономики посткоммунистического капитализма (Опыт Грузии) / Папава В.Г., Беридзе Т.Г. – М.: Дело и сервис, 2005. С. 20–24; 2. Веллиш С. Грузия. Краткий обзор проблем макроэкономической политики. / Веллиш С. – Варшава: CASE, 1996. С.4-5.

* * *

УДК 332.146:330.341.1](477)

Корнієнко А. А.

РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗУМНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ ІНДУСТРІЇ 4.0

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І. Ю.*

Розумна спеціалізація – нова концепція регіонального розвитку, яка поєднує промислову та інноваційну політику і покликана сприяти ефективному та дієвому використанню державних інвестицій за рахунок зосередження на сильних сторонах регіону, що й становлять власне спеціалізацію регіону [1].

Вперше термін «розумна спеціалізація» почав використовуватися у середині минулого десятиріччя, але генезис концепції розумної спеціалізації можливо прослідкувати від класичних теорій економічних та соціальних систем [2].

Формування, трансформація та подальший розвиток сучасних соціально-економічних систем відбувається у відповідності із принципами поєднання процесів глобалізації та локалізації. Збалансування їх сил на регіональному рівні проявляється у так званій розумній («смарт») спеціалізації, яка виключає інерційний безпрограмний розвиток регіонів.

Згідно з документом «Key lessons from national industry 4.0 policy initiatives in Europe» від травня 2017 р., що дає загальний огляд стратегій 4.0 восьми провідних європейських країн (Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Іспанія, Швеція, Великобританія та Чехія), які прийняли національні стратегії, головним викликом є недостатні темпи цифровізації промислових секторів та розвитку інновацій.

У рамках регіонального економічного розвитку зростає інтерес до процесів трансформації промисловості, які призводять до появи нових вартісних ланцюжків та суміжних галузей. Вищезазначені процеси можуть забезпечити регіони конкурентною перевагою, якщо вони належним чином підтримуються і представляють масивні потенціали для розвитку і, зрештою, створення робочих місць в інноваційних сферах. Європейська Комісія підкреслює, що глобалізація вимагає від регіонів трансформації існуючих економічних структур шляхом розробки стратегій інтелектуальної спеціалізації (S3) та кластерної політики [4].

Переходячи до оцінки впровадження S3 в рамках України, слід зазначити, що модель інтелектуальної спеціалізації є важливим кроком для України, адже її адаптація, відкриваючи регіональний потенціал для структурних і технологічних якісних змін, призведе до модернізації промисловості.

Розумна спеціалізація також має першочергове значення для забезпечення так званої спеціалізованої диверсифікації, яка не пов'язана зі спеціалізацією регіональної економіки з використанням локально орієнтованих конкурентних переваг як таких, а стосується розширення можливостей регіональної економіки адаптуватися до непередбачуваних змін ринкових умов у майбутньому. Це важливо для подолання деструктивних тенденцій збереження старої промислової економічної структури регіонів та структурної інерції регіональної економіки, яка значною мірою ґрунтується на практиці штучного визначення окремих галузей промисловості регіонів як пріоритетних і лобювання окремих галузей і сфер економічної діяльності.

Таким чином, серед конкурентних переваг регіонів України прийнято виділяти низькі витрати на логістику та розвинуту логістичну інфраструктуру, вигідне географічне розташування та доступ до Чорного моря, наявність виробничих ділянок, високий потенціал мінеральних ресурсів, угоди про вільну торгівлю з ЄС, країнами ЄАВТ, Канадою, країнами СНД і т.д. Дійсно, цей список важливий і стосується факторів, які безпосередньо впливають на ефективність регіонального розвитку. Однак це суперечить принципам виявлення конкурентних переваг в регіональній економіці, які в сучасній регіональній політиці формуються на основі інтелектуальної спеціалізації.

Подібний перелік свідчить про постійне прагнення використовувати конкурентні переваги індустріальної епохи та підкреслює тенденцію державних органів використовувати застарілий підхід до побудови державної регіональної економічної політики в Україні, яка не використовується в ЄС з 2010 року. Даний підхід був замінений концепцією нової регіональної політики з інноваційним інструментом досягнення цілей регіонального розвитку – розумної спеціалізації. Більш того, з практичної сторони питання, акцент на промислових конкурентних перевагах регіонального розвитку може не тільки негативно вплинути на якість промислової, регіональної та структурної політики України, але також може стимулювати подальшу консервацію регіональної економічної структури, яка є неприйнятною через вимоги часу.

У той час як європейська та світова практики підкреслюють можливості розумної спеціалізації для інтенсифікації використання промислових потенціалів регіону, ідея переважання промислових компонентів над основними аспектами концепції інтелектуальної спеціалізації в Україні є невиправданою. Такий підхід гальмує адекватне впровадження регіональної розумної спеціалізації в цілому і зумовлює ризик викривлення його концепції до простої модернізації промислового потенціалу регіону.

Визнання тиску зростаючих зовнішніх і внутрішніх викликів з урахуванням можливих наслідків призвело до формування інноваційної політики соціально-економічного розвитку держави.

Створена Стратегія інноваційного розвитку України на період 2010-2020 рр. в умовах глобалізації (далі – Стратегія) націлена на зміцнення інноваційно-інвестиційної моделі економічного і соціального розвитку України, підвищення ефективності використання інтелектуального потенціалу країни, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, досягнення сталого розвитку та покращення добробуту громадян України [3].

Відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року існують такі основні цілі державної регіональної політики України:

- створення умов, які дозволять регіонам максимально використовувати свій потенціал;
- сприяння розвитку національної економіки;
- отримання конкурентних переваг на зовнішньому ринку.

Для досягнення цих цілей необхідно вирішувати перешкоди на регіональному рівні, такі як:

- низька інвестиційна активність та відсутність інновацій в регіоні;
- недостатньо розвинена промислова та соціальна інфраструктура регіонів;
- підвищення регіональної диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів;
- слабкі міжрегіональні зв'язки;
- неефективне використання людського потенціалу.

Очевидно, інноваційна складова є одним із стратегічних завдань державної політики регіонального розвитку в Україні з боку посилення конкурентоспроможності регіонів та їх ресурсного потенціалу як пріоритетного вектора реконструкції економічної сфери окремих регіонів [3].

Література: 1) Гейць В.М. *Інноваційна Україна 2020: національна доповідь* / В.М. Гейць. – НАН України. – К., 2015, – 336 с. 2) Дубинський Г.П. *Стратегії розумної спеціалізації для України* / Г. П. Дубинський, – *Social Economics*, випуск 53 (1), 2017. 3) Матюшенко Л.Ю. *Розвиток та імплементація конвергентних технологій в Україні в умовах нової індустріальної революції* / Л.Ю. Матюшенко: монографія, – Харків, 2016, – 556 с. 4) *Smart Specialisation at work: the policy makers' view on strategy design and implementation* // [Електрон. ресурс]. – URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en>

* * *

УДК 631.11.009.12:658.511

Кравченко А. Г.
КОНКУРЕНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ
НА СВІТОВОМУ РИНКУ ТЮТЮНОВОЇ ІНДУСТРІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Тютюнова промисловість – це галузь харчової промисловості, що виготовляє тютюнові і махоркові вироби. З появою альтернативних продуктів – продуктів зі зниженим ризиком (RRP), електронних пристроїв для паління – вони також стали входити до сфери тютюнової промисловості.

В останні десятиліття тютюнова промисловість зазнала формуючої трансформації. Запроваджено широкий спектр законів та правил, основні цілі яких – заборона реклами сигарет на телебаченні та радіо та запровадження вільного від курців світу. З метою запобігання становлення куріння менш привабливим, виробники зобов'язані друкувати важливі попередження щодо здоров'я на тютюновій упаковці.

У Сполучених Штатах вік законного куріння залежить від штату і починається приблизно в 18 років. В Україні ситуація така ж сама – споживачами тютюнових виробів можуть бути лише повнолітні особи. Крім того, заборона на куріння та податки регулюються індивідуально кожною державою. Деякі країни запровадили державні заборони на куріння у всіх відкритих громадських місцях.

З боку виробника, промисловість формується ключовими гравцями, серед яких British American Tobacco, Imperial Tobacco, Japan Tobacco International та Philip Morris International.

У наведеному нижче рейтингу представлені провідні тютюнові компанії по всьому світу в 2018 році на основі чистих продажів. В цьому році Philip Morris International був найбільшою глобальною тютюновою компанією, в якій продано тютюнових виробів на близько 29,6 млрд. доларів США (рис. 1).

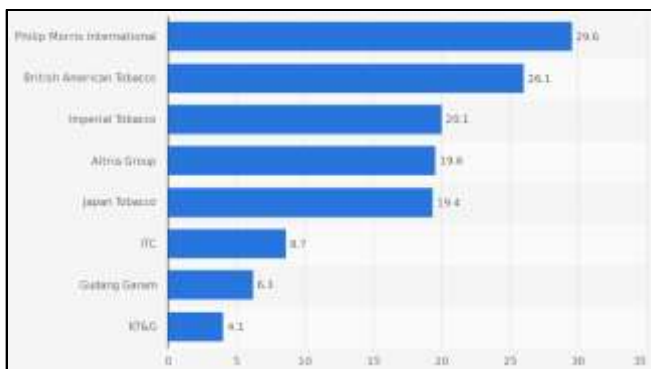

Рис. 1. Обсяг чистих продажів найбільших світових тютюнових компаній, 2018 рік, млрд дол. США [12]

На даний момент найкрупніші компанії-виробники тютюнової продукції такі:

1. Американська компанія Philip Morris International (PMI), заснована в 1900 році, випускає тютюнову продукцію, яка продається в більш ніж двохстах країнах світу. Частка продукції даної компанії на ринку тютюнових виробів є найбільшою. Щорічний оборот компанії налічує суму, що становить вісімдесят мільярдів доларів, а чистий прибуток, що отримується компанією, становить понад шість мільярдів [5].

2. British American Tobacco є американо-британською компанією, яка була заснована більше століття тому. За даними 2017 року річний оборот компанії становив понад сорок мільярдів доларів США. Чистий же прибуток, отриманий компанією, склав чотири з половиною мільярди доларів США. Крім заводів, що знаходяться безпосередньо на території Великобританії, компанія має виробництва в сорока чотирьох країнах світу. Загальна кількість заводів, що знаходяться за межами країни – п'ятдесят два [8].

3. Ще одна англійська компанія Imperial Tobacco, що випускає тютюнові вироби, була заснована в 1901 році. При цьому варто відзначити що компанія не виникла на порожньому місці, а є результатом об'єднання дрібніших компаній, які випускали вироби з тютюну. Третій за величиною виробник тютюнових виробів у світі. Річний оборот компанії нараховує близько сорока мільярдів доларів, а чистий прибуток становить понад три мільярди доларів США [10].

4. Japan Tobacco International – японська тютюнова компанія, що була заснована у 1898 році. Найбільший виробник сигарет у Японії. Japan Tobacco веде діяльність у 120 країнах світу. До компанії належать тютюновий бізнес, виробництво фармацевтичних препаратів та продуктів харчування. Річний оборот компанії у 2017 р. становив тридцять дев'ять мільярдів доларів США, а чистий прибуток – три мільярди доларів США [9].

Найбільше курців живе в країнах, що розвиваються, таких як Китай, Індія і Латиноамериканські країни, найменше курців – в розвинених країнах, де

поширено пропагується здоровий спосіб життя, це країни Західної Європи, а також в країнах з високою вартістю акцизів та жорсткими законодавчими вимогами, таких як Австралія.

Найбільші ринки збуту тютюнової продукції знаходяться в таких країнах, як США, Китай, Японія і Росія – найбільших і найбільш населених країнах світу [2].

Якщо ж звернутися до цін на пачку сигарет, то впливає той факт, що вона зростає з кожним роком. Причина тому – введення в різних країнах високих податків на тютюнові вироби. Поки що найдорожчими є сигарети в Австралії – 16,78 євро за пачку, а найбільш дешевими – в Україні – 0,91 євро за пачку [5].

Таким чином, конкуренція на світовому ринку тютюну є дуже високою. Законодавство країн з кожним роком робить умови для продажу сигарет все більш жорсткими.

На даний момент задля зниження ризику виробники пропонують змінити спосіб доставки нікотину та перейти на електронні сигарети або їх аналоги, які замість того щоб спалювати, нагрівають тютюн чи рідини із вмістом нікотину.

Спільні дослідження Public Health England и King's College London довели, що в середньому вони завдають на 95% менше шкоди, ніж звичайні цигарки [1].

Зараз електронні сигарети та аналоги виготовляють, як правило, середні та малі компанії у всьому світі. Однак, не так давно компанія Philip Morris заявила про намір відмовитися від виробництва традиційних цигарок у майбутньому і у 2014 році запустила на світовий ринок новий інноваційний продукт – систему нагрівання тютюну IQOS [3]. Першими ринками, на які був запущений IQOS, стали Італія та Японія [7]. В Україні система нагрівання тютюну почала продаватися на початку 2016 року [6].

З 2008 року компанія інвестувала понад 2 млрд доларів США у фундаментальні наукові дослідження і розробку продуктів за зниженим ризиком. За даними Euromonitor International, загальний оборот світового ринку тютюну в 2014 році – році запуску IQOS – склав 816,1 млрд доларів США. Із цієї суми на сегмент бездимної тютюнової продукції прийшлося 12,2 млрд доларів США [7].

Наразі популярність IQOS у світі тільки зростає – обсяг його постачань в в 2018 році збільшився на 14,2% порівняно із попереднім роком [11].

Однак, навіть у цій інноваційній сфері Philip Morris International зіткнувся з конкуренцією – альтернативні продукти для паління також випускають компанії British American Tobacco, Japan Tobacco International та Imperial Tobacco.

Головним конкурентом Philip Morris International у випуску продуктів зі зниженим ризиком є British American Tobacco, яка у грудні 2016 року запустила на ринок Японії систему для нагрівання тютюну – GLO. З 2012 року компанія інвестувала понад 2,5 млрд доларів США у розробку та виведення на ринок цих продуктів. Система GLO була представлена в Україні у вересні 2018 року.

Також, у 2017 році British American Tobacco стала провідною світовою компанією, що розробляє і продає продукти для паріння. Марка-лідер у сегменті паріння – Vure, який був вперше випущений на ринок у 2013 році [4].

Компанії Japan Tobacco International та Imperial Tobacco випускають окрім традиційних продуктів класичні електронні сигарети. Головний бренд Japan Tobacco International – електронні сигарети Logic Pro, а Imperial Tobacco – електронні сигарети Blu.

Наразі альтернативні продукти для паління мають високий попит, особливо серед молоді. Перш за все, це пов'язано із тим, що ці продукти мають потенційно знижений ризик для здоров'я, що приваблює споживачів. Також, на вибір покупців впливають законодавчі обмеження. Продажі альтернативних продуктів зростають щороку, компанії випускають все нові й нові вироби, а, отже, конкурентні переваги в найближчому майбутньому серед компаній-виробників тютюнової продукції будуть саме у альтернативних тютюнових виробках.

Література: 1. Кінець ери тютюну: як світ перемагає залежність. // Українська правда. – 2017. 2. Крупнейшие мировые табачные компании [Електрон. ресурс].– URL: <https://vivareit.ru/kрупнейshie-mirovye-tabachnyie-kompanii/>. 3. Поступитися місцем. Як тютюнової гігант переходить на електронні цигарки. // Українська правда. – 2016 4. Продукти із потенційно зниженим ризиком [Електрон. ресурс]. – URL: http://www.bat.ua/group/sites/BAT_ALAJQW.nsf/vw_PagesWebLive/DOAKXLFQ. 5. Сайт світової статистики. Гадузь тютюну [Електрон. ресурс].– URL: <https://www.statista.com/statistics/261186/leading-countries-worldwide-based-on-tobacco-production-value/>. 6. "Філіп Морріс Інтернешнл" представляє iQOS™ в Україні [Електрон. ресурс].– 2016. – URL: https://lb.ua/economics/2016/03/25/331172_filip_morris_inter_neshnl.html. 7. Philip Morris выпускает нар [Електрон. ресурс].– 2015. – URL: <https://www.kommersant.ru/doc/2832771>. 8. Annual reporting [Електрон. ресурс].– URL: http://www.bat.com/group/sites/uk_9d9kcy.nsf/vwPagesWebLive/DO9DCL3B. 9. Annual reports and fact sheets [Електрон. ресурс].– URL: https://www.jt.com/investors/results/annual_report/. 10. Imperial Brands [Електрон. ресурс].– URL: <http://www.imperialbrand.splc.com/index.html>. 11. IQOS Drives Philip Morris' Growth In 2018; Outlook Remains Bright [Електрон. ресурс].– 2019. – URL: <https://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2019/02/11/iqos-drives-philip-morris-growth-in-2018-outlook-remains-bright/#392efb6d7c92>. 12. Largest tobacco companies worldwide in 2018, based on net sales (in billion U.S. dollars) [Електрон. ресурс].– URL: <https://www.statista.com/statistics/259204/leading-10-tobacco-companies-worldwide-based-on-net-sales/>.

УДК 330.504.03

Купіна Л. К., Плісак К. С.
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Алексеева Т. І.

На сучасному етапі Україна знаходиться в стані глибокої екологічної та економічної кризи. Формування ринкових основ господарювання, створення самостійного цілісного народногосподарського комплексу не привели до позитивних зрушень в природокористуванні та природної охорони. У сучасних умовах діє неефективний, застарілий еколого-економічний виробничий потенціал; недоста-

тня правова база природної охорони; недосконала система управління; в недостатній мірі діючі економічні стимули раціоналізації природокористування. Сучасний етап соціально-економічного розвитку України об'єктивно зумовлює необхідність ґрунтовного аналізу теоретичних концепцій і практичних моделей організації економічного життя суспільства, визначення домінуючих тенденцій економічного розвитку, пізнання особливостей функціонування національної економіки в тих або інших історичних умовах.

Об'єктивний аналіз сучасної економічної ситуації, причин і джерел погіршення екологічної обстановки навколишнього середовища України, погіршення здоров'я людей виступає суттєвою проблемою для подальшого розвитку еколого-економічного потенціалу нашої країни. Основними причинами такої ситуації є: інтенсивне використання всіх видів природних ресурсів, що тривало десятиліттями; повна зневага традиціями господарювання, природними можливостями регіонів і інтересами корінного населення; надмірна хімізація сільського господарства і небезпечні способи його організації; проведення меліораційних робіт у великих обсягах без наукових обґрунтувань і ефективних технологій; різке збільшення негативних економічних, соціально-політичних і екологічних процесів в Україні у зв'язку з найбільшою техногенною катастрофою ХХ ст. – аварією на Чорнобильській АЕС.

Відсутність дієвого державного контролю над використанням законів про охорону природи й системи ефективного покарання за шкоду навколишньому середовищу призводить до того, що для сільськогосподарських районів України характерним джерелом забруднення природних вод і ґрунтів є залишок мінеральних добрив і пестицидів, які десятки років у великих кількостях використовувалися на полях. Лише 5-10% їх йшло на користь, а 90% змивалося дощовими і сніговими водами, стаючи шкідливими компонентами екосистеми.

Сучасний напружений екологічний стан більшості регіонів України (Центральне Полісся, Прикарпаття, Причорномор'я, Азовське море, Центральне Придніпров'я) є наслідком помилкової екологічної політики протягом останніх десяти років. Підприємства металургії й енергетики щорічно викидають в повітря відповідно 35% і 32% забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, і є головними забруднювачами повітря України (міста Макіївка, Маріуполь, Комунарськ, Харцизьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Дніпродзержинськ та ін.) [3].

Не менш небезпечним забруднювачем оточуючого середовища є промислові відходи. Найтоксичнішими серед них є відходи, що містять важкі метали, нафтопродукти, непридатні для застосування отрутохімікати (пестициди), основна маса яких утворюється в Донецькій та Дніпропетровській областях. Під сховищами токсичних відходів перебуває майже 20 тис. га земель. Це сміття звозиться на звалища, переважна більшість яких є джерелом інтенсивного забруднення води і повітря [1].

Сучасні проблеми, які виникли через нераціональне використання природно-ресурсного потенціалу, створюють базу для перегляду і переорієнтації всієї

ресурсної політики країни і пріоритетних напрямів розвитку регіонів. Дані процеси є специфічними для кожного регіону залежно від природно-ресурсного потенціалу, територіальних умов розміщення продуктивних сил.

В Україні є багато прикладів нераціональної взаємодії людини з природою, які мають негативні наслідки характерні і для світового господарства. Таке становище не може не призводити до природних катаклізмів, стихійних явищ, а також до значного погіршення якості довкілля в цілому. Так, аварія на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 року призвела до трагедії, наслідком якої стало радіоактивне опромінення великої кількості людей, забруднення води та значних прилеглих територій [4].

Екологічний стан Причорноморського регіону України можна охарактеризувати як напружений. Гостро постали такі екологічні проблеми, як: погіршення якості питної води; забруднення підземних вод; деградація земель під дією водної та вітрової ерозії; погіршення екологічного стану річок; розвиток процесів вторинного засолення та осолонцювання ґрунтів, підтоплення, забруднення території області побутовими та токсичними відходами тощо.

У теперішній час в Україні необхідно створити модель раціонального природокористування, яка повинна базуватися на головних аспектах Концепції еколого-збалансованого природокористування за умови збереження природно-ресурсного потенціалу регіону і навколишнього середовища [2].

Модель передбачає розподіл прибережної зони, в основу якого покладено наступні принципи: комплексності щодо використання природно-ресурсного потенціалу для забезпечення якісних умов життєдіяльності та добробуту населення; історичності при розробці стратегії економічного розвитку регіону, який враховує регіональні особливості розвитку галузей району, багаторічний досвід, знання; оптимальності використання природних ресурсів для задоволення потреб суспільства, які не створюють загрози для порушення балансу в еколого-економічній системі регіону.

Таким чином, все сказане вище, дає достатньо підстав для висновку, що кожна країна, яка стала на шлях науково-технічного прогресу та широкомасштабного використання його результатів в сфері еколого-економічного користування, не має права ігнорувати об'єктивні чинники, а саме: вичерпаність окремих природних ресурсів, у першу чергу невітворюваних і невідновлювальних; уразливість навколишнього середовища, його екологічну стійкість та екологічну місткість. Всі зазначені чинники, як і комплексний вплив на них інтенсивної господарської діяльності та високих темпів демографічного розвитку в багатьох країнах світу, необхідно всебічно враховувати при веденні виробничої діяльності.

Це вимагає глибокого вивчення екологічних особливостей навколишнього середовища, складних і взаємозалежних явищ, різноманітних суспільно-політичних, соціально-економічних, виробничих і демографічних процесів.

Отже, нинішньому етапові соціально-економічного розвитку об'єктивно необхідна принципово нова екологічна політика, яка створювала б передумови для

переведення складного біосоціоекономічного комплексу «природа-суспільство-виробництво». Саме тому необхідно вживати невідкладні заходи з ефективного розв'язання екологічних проблем, радикального оздоровлення навколишнього середовища як на загально-державному, так і на регіональному та локальному рівнях.

Література: 1. Ярова І.Є. Розвиток еколого-економічних механізмів / І.Є. Ярова // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 4. – С. 217-227; 2. Шевчук В. Довідник з питань економіки та фінансування природокористування природоохоронної діяльності / В. Шевчук – К., «Геопринт», 2000. – 411 с.; 3. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні / О.О. Веклич. – К.: Український інститут досліджень навколишнього середовища та ресурсів, 2003. – 88 с.; 4. Сховище для використання ядерного палива в Україні [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38145935>

УДК 331.5:331.101.5:004.8

Лещенко О. В., Пашуль А. В.
ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
НА ТРАНСФОРМАЦІЮ РИНКУ ПРАЦІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., доц., проф. І. В. Шкодін

Сучасні новітні технології дозволяють значно спростити та навіть автоматизувати деякі процеси під час виробництва. Одною з таких технологій є штучний інтелект, який вже сьогодні починає замінювати людський інтелект у виконанні завдань, що потребують таких здібностей як розум, вміння розуміти сенс, узагальнювати й вчитися на досвіді.

Міжнародні компанії в усьому світі все частіше звертаються до використання штучного інтелекту для створення нових джерел отримання комерційного прибутку та його максимізації. Це кардинально змінює кон'юнктуру ринку праці, оскільки, підвищуючи ефективність ринку, штучний інтелект поступово отримує повний контроль над соціально-економічними відносинами.

Дослідження Світового банку показали, що автоматизація загрожує 69% працівників ринку праці в Індії та 77% в Китаї [3]. Автоматизація спричинить кардинальні зміни в класифікації працівників. В результаті опитування, що було проведене MIT Sloan Management Review і The Boston Consulting Group, 47% працівників вважають, що попит на їх робочу силу скоротиться через штучний інтелект протягом наступних п'яти років [1].

Більшість держав світу вже стикаються з автоматизацією їх економік та ринку праці (рис. 1). Найбільші загрози відчувають працівники розвинених країн [4]. Саме в них найбільш відчувається «ефект витіснення», в результаті якого менеджмент автоматизує робочі місця, оскільки нові технології дозволяють виконувати різні завдання та операції швидше та ефективніше.

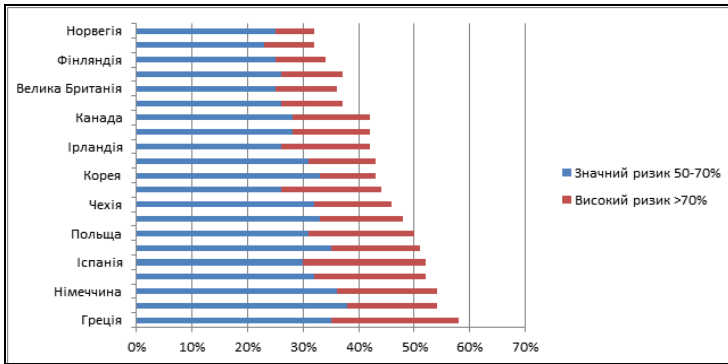

Рис. 1. Ризик автоматизації праці в різних країнах світу [3]

Ким зможуть працювати сьогоднішні студенти через десять років, якщо існуючі спеціальності вже не будуть настільки актуальними? Складно уявити, але 65% сучасних учнів початкової школи будуть працювати за ще не існуючими спеціальностями [2].

На наш погляд, впровадження штучного інтелекту на ринку праці збільшить попит на працівників, які будуть здатні виконувати завдання, що не під силу машинам. Такі творчі якості як креативність, гарна уява, інноваційність та дизайнерські здібності стануть найголовнішими критеріями, які будуть необхідні роботодавцям. Суспільство повинно вміти підлаштовуватись під організаційні зміни, вчитися новим навичкам в будь-якому віці та перекваліфіковуватися. В цих умовах підвищується важливість системи освіти, яка повинна забезпечити належну підготовку спеціалістів для майбутнього, вирішити проблему дефіциту кваліфікованих кадрів. Також зростає роль держави, уряду і соціальних організацій, які повинні надавати допомогу, усуваючи бар'єри для навчання і перенавчання.

Сучасні зміни на ринку праці можна порівняти із змінами, які проходили при переході економік в індустріальний стан. Зокрема, п'ятдесят років тому три чверті робітників у Китаї були зайняті в сільському господарстві, але з появою нових технологій, сільське господарство зараз налічує близько чверті зайнятості. Робоча сила перейшла працювати в індустріальний сектор та сферу послуг.

Наприклад, сільськогосподарський сектор був домінуючим у 1850 році, забезпечивши колосальні 60% зайнятості. Але вже к середині ХХ-го сторіччя стали домінувати фабрики та високотехнологічне виробництво, де було зайнято 26% робочих місць. А вже зараз у обох цих галузях зайнято менше ніж 13% працівників, і з часом ці долі продовжуватимуть скорочуватись (рис. 2). За прогнозами PwC, штучний інтелект та пов'язані з ним технології можуть витіснити багато робочої сили, але водночас він створить велику кількість нових додаткових робочих місць [5].

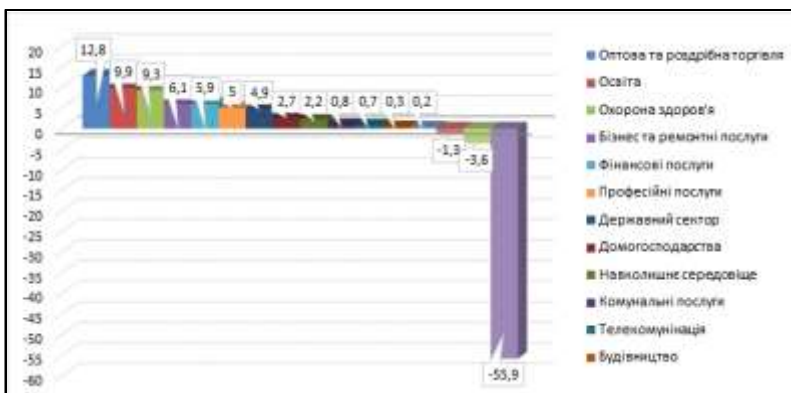

Рис 2. Зміна долі зайнятості у галузях економіки США (у %), 1850-2015
Джерело: *The Future of Jobs Report 2018*

Таким чином, штучний інтелект матиме сприятливу роль для людства – надання можливостей людям працювати краще у вирішенні складних та критичних ситуацій, які вимагають розмірковувань та творчого мислення. Для того, щоб велика частка людей внаслідок процесу охоплення штучним інтелектом ринку праці не залишилася без робочих місць, необхідно вже зараз впроваджувати такі заходи як: підвищення кваліфікації та перекваліфікація, які дозволять людині бути конкурентоспроможною на ринку праці; запровадження на державному рівні фондів безумовного базового доходу, які будуть надавати фінансову підтримку працездатному населенню, яке втратило роботу внаслідок автоматизації праці.

Таким чином, після первинних зрушень на ринку праці через технологічне безробіття, революція штучного інтелекту призведе до нової епохи процвітання. Ми вважаємо, що в результаті автоматизації виникнуть позитивні структурні зміни на ринку праці. Працівники виконуватимуть різнопрофільні високооплачувані завдання, які будуть підтримуватися новими технологіями. Завдяки новим технологіям з'являться робочі місця, які сьогодні складно навіть передбачити. В цілому, впровадження штучного інтелекту матиме позитивний вплив на всі аспекти життя суспільства. Людям більше не доведеться виконувати брудну та рутинну роботу. Робоча сила та основні моделі зайнятості перейдуть від повних робочих днів до гнучких, вибіркових пропозицій преміум-послуг.

Література: 1. *Artificial Intelligence in Business Gets Real* / Sam Ransbotham, Philipp Gerbert, Martin Reeves, David Kiron, Michael Spira – MIT Sloan Management Review and The Boston Consulting Group [Електрон. пєсцп] – URL: <https://sloanreview.mit.edu/projects/artificial-intelligence-inbusiness-gets-real/>; 2. *Artificial Intelligence Will Replace Tasks, Not Jobs* / Joe McKendrick – Forbes [Електрон. пєсцп] – URL: <https://www.forbes.com/sites/joemckendrick/2018/08/14/artificial-intelligence-willreplace-tasks-not-jobs/#7b3d88d7a7fa> 3. *The Future of Jobs Report 2018: зєвм* / World Economic Forum [Електрон. пєсцп] – URL: <http://reports.weforum.org/future-of-jobs->

2018/; 4. Shkodina I, Timoshenkov I, Nashchekina O. *The impact of financial technology on the transformation of the financial system // Financial and credit activity: problems of theory and practice.* – 2018. – Vol 1, No 24 (2018). – P 417-424. 5. *What will be the net impact of AI and related technologies on jobs in China ? / John Hawksworth and Yuval Fertig of the PwC Economics practice [Електрон. ресурс] – URL: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/artificial-intelligence/impact-of-ai-on-jobs-inchina.pdf>*

УДК 339.564.2: 67.05

Марченко І. С., Ковальова Л. М.
ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ПРОДУКЦІЇ
ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Світовий ринок озброєння та військової техніки, сьогодні є одним з наймасштабніших і в той же час досить специфічним й дуже політизованим ринком. Він став серйозно трансформуватися в кінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. Основною рушійною силою його формування поступово стають традиційні економічні фактори, що базуються на категоріях попиту – пропозиції і світових цінах на відміну від чисто політичних чинників, які явно переважали раніше. На світовому ринку продукції ВПК почали з'являтися принципово нові тенденції, серйозно змінився характер конкуренції, форми і методи торгівлі, трансформувалася роль міжнародного і національного регулювання цієї сфери бізнесу.

Військово-промисловий комплекс (ВПК) має сьогодні важливе значення для економіки будь-якої великої держави, оскільки є не тільки постачальником сучасних бойових засобів для забезпечення потреб національної армії, а також їх експорту, а й однією з найбільш високотехнологічних і ресурсомістких галузей промисловості, що базується на найширшому використанні новітніх науково-технічних досягнень практично у всіх сучасних областях знання. На його частку в останні роки припадає близько 5% світового промислового виробництва [1].

ВПК багато в чому визначає розвиток таких суміжних сфер виробництва, як електроніка, засоби зв'язку, виробництво сучасних матеріалів, металургія і т.д. Більшість фахівців небезпідставно називають ВПК генератором високих технологій не тільки для військової сфери, а й усього громадянського сектора економіки [2].

На даному етапі розвитку світового господарства спостерігається поступове зростання частки експорту озброєнь та послуг військового призначення у загальносвітовому масштабі, про що свідчать дані Стокгольмського міжнародного інституту проблем миру (SIPRI). Крім того, світова торгівля зброєю сягнула найвищих масштабів із часу завершення холодної війни. Так, за даними останнього щорічного звіту «СІПРІ: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека», загальний обсяг продажу озброєння 2016 року становив 374,8 млрд дол. США. У порівнянні до попереднього року цей показник зріс на 1,9%. П'ять найбільших експортерів зброї

– США, Росія, Китай, Франція і Німеччина, які забезпечують 74% міжнародних поставок озброєнь (табл. 1) [1].

Сучасні тенденції розвитку світового ринку ВПК свідчать про постійне зростання впливу передання військових технологій на відносини держав у галузі військово-технологічної співпраці, що відкриває додаткові експортні перспективи перед Україною. У країні є значні ресурси та потенціал виробляти конкурентоздатну у світі продукцію. Ринок озброєнь чи не єдиний, на якому Україна поки що займає лідируючі позиції у світі, а саме: входить у десятку найбільших країн – експортерів зброї за даними СІПРІ.

Таблиця 1

Розподіл світового ринку озброєнь за експортерами

Країна-експортер	Частка військового експорту,%		
	2002–2006 рр.	2007–2012 рр.	2012–2016 рр.
США	30,2	30,0	33,0
Росія	28,9	24,0	23,0
КНР	2,0	3,8	6,2
Франція	8,3	6,9	6,0
Німеччина	8,6	9,4	5,6

Україна посідає 12 місце у списку 25 найбільших експортерів зброї у світі, оприлюдненому 11 березня Стокгольмським міжнародним інститутом досліджень проблем миру (SIPRI). Дослідження висвітлює головні тенденції в міжнародних поставках зброї у період між 2014-2018 роками.

Згідно зі звітом, порівняно з 2009-2013 роками Україна зменшила експорт озброєнь на 47%. Імпорт зброї протягом 2014-2018 років, попри військовий конфлікт, залишався на досить низькому рівні, йдеться в аналізі. Попри те, що серед основних клієнтів України у звіті разом із Китаєм і Таїландом вказана Росія, автори дослідження додають, що до 2014 року Росія імпортувала зброю з України і почала імпорт з інших країн, але анексія Криму в 2014 році припинила ці торговельні відносини.

Минулого року Україна була на 11-му місці і мала таких же основних клієнтів. Через подібні дані, оприлюднені SIPRI, в українських ЗМІ з'являлося чимало повідомлень про те, що незважаючи на заборону, Росія й досі є основним імпортером зброї з України. Водночас у базах даних SIPRI, за якими окремо можна простежити, як ведеться торгівля зброєю між окремими країнами, є уточнення щодо поставок у Росію. На сайті вказано, зокрема, що деякі домовленості були виконані до того, як Україна припинила експорт в Росію в 2014-му, а деякі скасували через заборону з боку України на експорт [3].

Розміщення України на передових позиціях у рейтингу забезпечене, перш за все, наявністю розгалуженої мережі науково-дослідних центрів. Українські науково-дослідні інститути брали участь у розробленні 17-ти із 21 «критичних технологій», які розроблялися у складі СРСР. Великий попит на міжнародному ринку ОВТ мають надлишки озброєнь, які залишилися від збройних сил колиш-

нього СРСР в Україні. Саме ці успадковані військові технології досить довгий час тримали Україну на провідних позиціях серед світових експортерів зброї [2].

На превеликий жаль, загальний тренд падіння обсягів експорту продукції машинобудування та засобів транспорту й зв'язку, якій почався з 2014, не пройшов повз і галузі ВПК (рис.1). Загалом видно, що експортні позиції України в сфері ВПК на фоні загального експорту продукції машинобудування (у 2013 – 6,68%; у 2014 – 9,22%; у 2015 – 6,99%; у 2016 –17,88%; у 2017 –12,24%) демонструють більш позитивні показники розвитку, проте в 2017 році ця тенденція змінилась на протилежну.

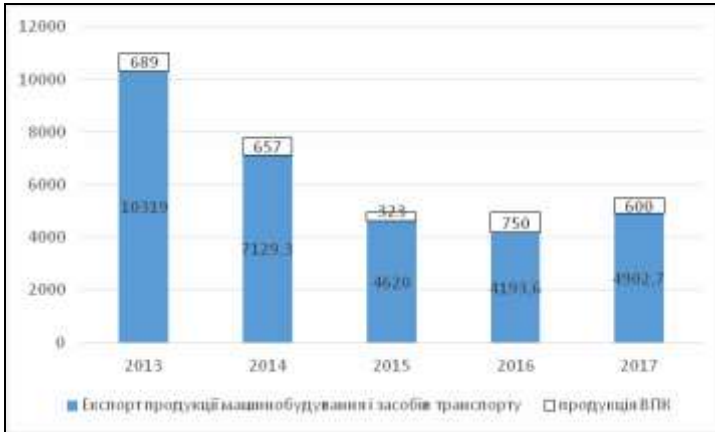

Рис. 1. Експорт продукції ВПК України на фоні загального експорту машинобудування й засобів транспорту, млн. дол.

Складено авторами за матеріалами [3, 4]

Питання забезпечення сталого розвитку ВПК України, який останні роки знаходиться в хронічній кризі, є важливим чинником соціально-економічної модернізації нашої країни. Криза ВПК має системний характер і обумовлена різними причинами – різким зниженням експортних можливостей через підвищення державних оборонних замовлень, орієнтацією на експорті традиційної зброї (переважно виготовлену ще за радянськими технологіями), заборгованістю держави перед ВПК за виготовлену військову продукцію, порушенням інтеграційних зв'язків з підприємствами-партнерами інших країн, відсутністю сучасних ресурсозберігаючих технологій тощо.

Таким чином, негативні тенденції, що склалися в стратегічно-важливому секторі експорту – ВПК, потребують невідкладних дій з боку держави по його модернізації. Напрямок такої модернізації, що передбачає проведення комплексу заходів, в результаті реалізації яких внесе суттєвий вклад в перехід до сталого інноваційного розвитку національної економіки і забезпечить:

– посилення військового, політичного та економічного потенціалу країни та її безпеки від зовнішніх загроз;

– усунення екологічних загроз довкіллю та здоров'ю та життю населення країни, підвищення екологічної безпеки складових частин ВПК відповідно до норм розвинутих країн світу;

– підвищення ефективності ресурсовикористання в економіці складових ВПК, що досягається шляхом скорочення питомої ресурсоемності продукції галузей ВПК;

– розвиток ресурсної та енергетичної інфраструктури галузей ВПК;

– підвищення рівня конверсії в підприємствах ВПК;

– стимулювання інноваційного розвитку суміжних з ВПК галузей;

– зростання фінансово-економічної стійкості та ефективності господарюючих суб'єктів ВПК, інноваційне оновлення виробничих фондів та інфраструктури підприємств військової економіки, створення та використання нових видів енергії та енергозберігаючих технологій у військовому виробництві.

Література: 1. Коляда О.В. Місце України на світовому ринку військово-технологічної продукції // Коляда О.В., Тригуб С.Е. // *Фінансовий простір*, 2018. – № 1 (29). – С. 59-64. 2. Черницька Т. Конкурентні позиції України на світовому ринку військово-технологічної продукції / Т. Черницька // *Економічний аналіз*. – 2013. – № 12. – С.335-340. 3. SIPRI Yearbook 2017. Armaments, Disarmament and International Security [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2017-09/yb17-summary-eng.pdf>. 4. Марченко І.С. Міжнародна конкурентоспроможність України в європейському конкурентному просторі: дис... канд. екон. наук: 08.00.02 – Захищена 02.03.2018 / І.С. Марченко. – Харків, 2018.

УДК 339.5.012.23(477): 339.544

Марченко І. С., Кочерга М. О.

СТАН ТА СТРИМУЮЧІ БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Світова економіка на сучасному етапі свого розвитку свідчить про те, що дуже вагому роль відіграє проблема підтримання та вдосконалення рівня конкурентоспроможності країни. Як відомо, рівень успішності зовнішньоекономічної діяльності національних економічних акторів є одночасно наслідком і формуючим чинником стану міжнародної конкурентоспроможності економіки. Очевидною є необхідність вирішення проблеми пристосування та відповідності новим і більш складним викликам, вимогам світової економіки як суб'єктами мікрорівня, так і національними економіками, що безпосередньо стосується сфери конкурентоспроможності. Якість системи міжнародної конкурентоспроможності національної економіки не лише наочно демонструє її місце на світовій арені серед економік інших країн, а й багато в чому визначає рівень національної безпеки, що життєво актуальним є для України сьогодні.

Щодо України, то у 2017-2018 рр. вона спустилася на 81-е місце серед 137 країн світу, втративши 5 позицій, як порівняти з 2014-2015 рр., коли Україна посідала 76-е місце серед 144 країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності. Слід зазначити, однак, що насправді український показник міжнародної конкурентоспроможності цьогогоріч продемонстрував позитивний характер зростання, піднявшись із 85-ї сходинки серед 138 країн світу в 2016-2017 рр. на 4 пункти до теперішньої 81-ї позиції. До того ж значення індексу GCI України зросло від 4,00 у 2015-2017 рр. до 4,11 у 2017-2018 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Україна серед країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Період	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Позиція	84/148	76/144	79/140	85/138	81/137
Значення GCI (0-7)	4,05	4,14	4,03	4,00	4,11

Складено авторами за матеріалами [1]

Проаналізуємо позиції України в 2013-2014 та 2017-2018 рр. за динамікою 12 компонентів Індексу глобальної конкурентоспроможності (табл. 2).

Таблиця 2

Позиції України за головними компонентами Індексу глобальної конкурентоспроможності

	2013-2014	2017-2018
Основні вимоги	91	96
1. Інституції	137	118
2. Інфраструктура	68	78
3. Макроекономічне середовище	107	121
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	62	53
Підсилювачі ефективності	71	70
5. Вища освіта та професійна підготовка	43	35
6. Ефективність ринку товарів	124	101
7. Ефективність ринку праці	84	86
8. Розвиток фінансового ринку	117	120
9. Технологічна готовність	94	81
10. Розмір ринку	38	47
Фактори інновації та вдосконалення	95	77
11. Удосконалення сфери бізнесу	97	90
12. Інновації	93	61

Складено авторами за матеріалами [1]

Як видно з табл. 2, найбільші втрати в позиціях Україна відчула в межах таких компонентів, як «макроекономічне середовище» (-14 позицій, або 121-е місце зі 137 країн), «інфраструктура» (-10 позицій, або 78 місце) та «розмір ринку» (-9 позицій, або 47-е місце).

Отже, відповідно до Звіту про глобальну конкурентоспроможність, Україна втратила найбільшу кількість позицій за показниками, що демонструють розвиток макроекономічного середовища, інфраструктури та розміру ринку. За деякими показниками Україна посідає останні місця в межах рейтингу, зокрема за

якістю доріг (130-е місце серед 137 країн світу), розвитком інфляції (129-е місце), фінансового ринку (120-е місце).

Розглянемо тепер інший бік міжнародної конкурентоспроможності економіки України – сучасний стан її зовнішньої торгівлі з країнами світу, зокрема експортну складову, оскільки позиції виробників будь-якої країни на світовому ринку нерозривно пов'язані з рівнем глобальної конкурентоспроможності цієї країни (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка змін об'єму валового експорту товарів і послуг Україною до країн світу в 2013-2017 рр.

Складено авторами за матеріалами [2]

Бачимо, що період 2013-2016 рр. характеризується падінням об'ємів валового експорту Україною до різних країн світу як товарів, так і послуг, що відповідає погіршенню значення Індексу глобальної конкурентоспроможності України в зазначений період; між 2016 р. та 2017 р., однак, можемо спостерігати поступове відновлення в об'ємах валового експорту Україною товарів та послуг до країн світу, що збігається з покращенням у цей час ІГК України. Отже, існує прямий взаємозв'язок між розвитком Індексу глобальної конкурентоспроможності України та змінами об'єму валового експорту нею товарів і послуг до країн світу.

У товарній структурі експорту України до країн світу переважають товари сільськогосподарського походження та сировинно-відходного характеру («зернові культури», «руди, шлаки й попіл», «тваринні та рослинні жири й масла», «мінеральне паливо, мінеральні мастила та продукти їх перегонки» і т.д.), причому частка подібних товарів у структурі експорту 2017 р. збільшилася порівняно з 2013 р. Протилежна ж ситуація зазвичай стосується готової продукції, яка має місце в товарній структурі експорту України до світу («залізо та сталь», «машини, механічні прилади, ядерні реактори, котли та частини до них», «вироби із заліза й сталі», «локомотиви залізничного або трамвайного руху, рухомий склад та його частини»), тобто доля цих товарних категорій в структурі експорту зменшилася в 2017 р. порівняно з 2013 р.

Крім Індексу глобальної конкурентоспроможності Звіти про глобальну конкурентоспроможність також виявляють перелік тих проблем, що уповільнюють вдосконалення рівня конкурентоспроможності національних економік («Most problematic factors for doing business»). Щодо України, то дослідження в межах The Global Competitiveness Reports продемонстрували такі проблеми, що значно уповільнюють зростання її конкурентоспроможності (рис. 2.):

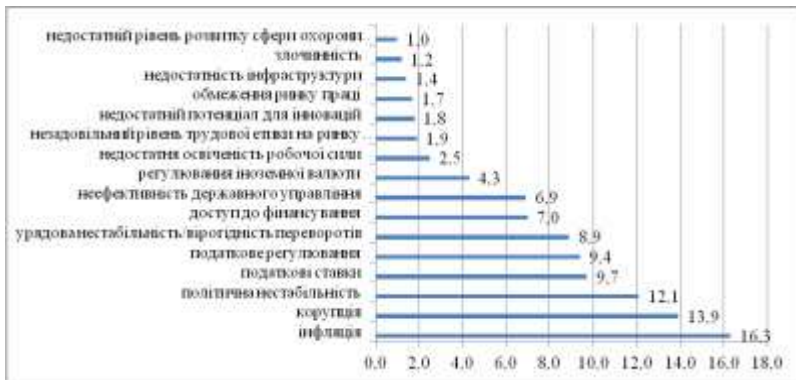

Рис. 2. Головні проблеми та бар'єри вдосконалення конкурентоспроможності економіки України (% відповідей респондентів)

Складено авторами за матеріалами [3]

Очевидно, що особливо суттєвими бар'єрами виявилися такі фактори, як інфляція – процес, одним із наслідків якого (з точки зору впливу інфляції на зовнішньоекономічні зв'язки) є падіння курсу національної валюти відносно валют країн, де інфляція відсутня або має набагато нижчі темпи, що стримує приплив іноземного капіталу й підриває позиції країни на світовому ринку (16,3% опитаних); корупція – невід'ємна перепона для якісного вдосконалення інституційної сфери (13,9% опитаних); політична нестабільність (зумовлена політичною кризою в Україні загалом та військовим конфліктом на сході країні) – фактор, що погіршує інвестиційний клімат у країні, стримує іноземних інвесторів від серйозних капіталовкладень в українську економіку, дестабілізує прийняття економічних рішень тощо.

Зазначені вище проблеми являють собою найбільш істотні перешкоди для здійснення бізнесу в Україні, яким притаманний системний, глибинний характер, що наочно демонструється «низькорівневою» динамікою розвитку рівня конкурентоспроможності економіки України з тенденцією до подальшого погіршення.

Незважаючи на певні покращення показника міжнародної конкурентоспроможності України на світовому ринку, його сучасна кон'юнктура вимагає розробки та імплементації досить рішучих стратегій розвитку конкурентоспроможності економіки України.

Для усунення негативних проявів зниження конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку необхідне системне застосування важелів розбудови соціально-економічного середовища, сприятливого для становлення сучасних чинників конкуренції та конкурентоспроможності. Таке середовище передбачає активізацію економічних інтересів суб'єктів господарювання, що ґрунтуються на підвищенні продуктивності використання ресурсів, насамперед – праці [4]. Підвищення рівня конкурентоспроможності національного промислового

виробництва пов'язане з реформуванням усієї економіки і має спрямовуватися на усунення чинників, які негативно впливають на економічну ситуацію і зумовлюють кризові процеси.

Література: 1. *The Global Competitiveness Index [Електрон. ресурс].* – URL: <http://www3.ueforum.org/docs/>; 2. *Trade Map. List of products exported and imported by Ukraine [Електрон. ресурс].* – URL: https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nprt; 3. Дубик В.Я. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки як фактор активізації євроінтеграційного процесу [Електрон. ресурс]. / В.Я. Дубик. – URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-in/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_10_2.pdf; 4. Гончарова Н. Інноваційність конкурентних факторів економічного розвитку // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №3. – 44 с.

УДК 339.9

Мілюкова Н. О.
ВОЛАТИЛЬНІСТЬ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ ФРС США
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

*Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка
Науковий керівник: д.е.н., проф. Циганов С. А.*

Федеральна резервна система (ФРС) виконує функції центрального банку США. До кризи 2007-2009 рр. ФРС протягом тривалого періоду проводила політику «дешевих» грошей, що призвело до зростання споживання, штучного нарощування обов'язкових і надлишкових резервів і збільшення державного боргу. В результаті довелося шукати нові важелі стимулювання розвитку. Було прийнято рішення збільшувати ставку відсотка (за 9 міс. 2017 р. ФРС підвищила ставку на 0,75%, до 1,00-1,25%) і паралельно скорочувати кількість активів на балансі (на 200 млрд доларів до 2018 р.) [5]. У планах ФРС – збільшити ставку до 2,9% до середини 2019 р., оскільки поки що позитивного результату від цієї політики не видно: темпи зростання економіки падають, знижується курс долара, а інфляція зберігається на високому рівні [2]. Але ФРС не тільки підвищує ставки, приводячи до зростання курсу долара внаслідок збільшення привабливості номінованих в ньому інструментів, але ще і скорочує свій баланс. Підвищення ставки і скорочення балансу ФРС має завданням «нормалізацію» грошово-кредитної політики, тобто створення ситуації, при якій фінансові ринки і економіка США можуть рухатися самостійно, без штучної підтримки від ФРС.

Причиною продовження політики підвищення ставки відсотка в США є відносна стабілізація економіки. Разом з тим розміри фондового ринку роздуті, так як вільні кошти, що утворилися у фінансових інститутах в результаті політики кількісного пом'якшення, спрямовувалися на біржу, що підсилює фінансову нестійкість. Другою причиною є відсутність «подушки безпеки» на фінансовому ринку США. Пізні програми кількісного пом'якшення показали свою неефектив-

вність, тому при можливій фінансовій кризі і подальшій рецесії у ФРС не залишається важелів для відновлення. А підвищивши ставку сьогодні, ФРС в майбутньому, в разі економічного спаду, отримає можливість різко її знизити, що може стимулювати економіку. Наступною причиною є не цілком ефективне стримування інфляції, яка, незважаючи на збільшення ставки ФРС з серпня 2016 по серпень 2017, зросла на 0,8% і досягла 1,9% [6]. Ще однією причиною є політика «дешевих» грошей, яка дозволила фінансовим ринкам вийти з-під контролю, і затягування з жорсткістю монетарної політики може призвести до непоправних наслідків. І останньою причиною є наростання популярності криптовалюти, зокрема bitcoin, що побічно відбивається на фінансовому секторі США. Хоча негативні тенденції в даному секторі фінансового ринку можуть нівелюватися зростанням доларового попиту, доцільно обмежувати взаємодію фінансового ринку США з криптовалютою.

З іншого боку, незважаючи на поточну економічну нестабільність, існують певні причини для збереження процентних ставок на низькому рівні:

1. Зростання ставок в сукупності з невідворотним зниженням балансу ФРС впливає на економіку як стримуючий ефект. На початку 2017 р. МВФ прогнозував збільшення зростання реального ВВП США в 2017 р. з 1,6% до 2,3% і повернення до рівня 2015 р., однак оптимістичний прогноз знизився до 2,1% зі збереженням значення даного показника в 2018 р. [4].

2. Реалізація програми ОПЕК щодо скорочення видобутку нафти спричинить за собою зростання нафтових котирувань, що призведе до зниження курсу долара [3]. У зв'язку з цим підвищення ставки ФРС не викличе належного ефекту, і курс долара залишиться на тому ж рівні.

3. Неefективність програм кількісного пом'якшення залишає процентні ставки єдиним важелем для стимулювання економіки.

4. Невизначеність динаміки курсу долара спонукає ФРС чекати подальшого розвитку ситуації. Можливе зростання курсу долара і підвищення вартості доларових позик викличе відтік даної валюти зі світового обороту. Вільною нішею зможуть скористатися такі потужні регіональні валюти, як євро чи юань, зміцнюючи свій вплив в різних частинах світу.

Така процентна політика має вирішальний вплив на Україну. За оцінками Банку Міжнародних розрахунків, країни з ринками, що розвиваються, за останні 10 років удвічі наростили свій номінований в доларах борг, довівши його до суми 7,2 трлн доларів [1]. Тому країни, що розвиваються, отримують подвійний удар – з боку долара, що зміцнюється, і з боку кращих ставок. В наступному році Україна повинна виплатити близько 5,9 млрд доларів за зовнішнім боргом. Проблемою може бути не тільки зміцнення долара по відношенню до валют країн, що розвиваються, але і можливий подальший ріст ставок запозичень внаслідок високої ставки ФРС.

Екстремально низька ключова ставка ФРС визначала низький рівень процентних ставок у всьому світі, що було драйвером зростання української економіки

з середини 2000-х до початку 2010-х років (з перервою на кризу 2008 року). Припинення дії цього фактора негативно позначилося на економічній динаміці України, країни з недиверсифікованим сировинним експортом і суттєво звуженим в останні роки внутрішнім ринком. Якщо ставки продовжать залишатися на нинішньому порівняно високому рівні, то не буде зовнішнього імпульсу для зростання української економіки, який міг би сформуватися через профіцит дешевих грошей на світових ринках.

Зростаючі ставки накладаються на уповільнення темпів зростання економіки Китаю. Наслідком може стати зниження експорту української сільськогосподарської продукції в Китай.

В цілому, Україна, як і більшість країн, що розвиваються, продовжить зазнавати труднощів через жорсткість монетарної політики ФРС, зростання процентних ставок в США і зміцнення долара – все це призводить до відтоку капіталу і ускладнює обслуговування зовнішнього боргу.

Поточний стан економіки України здатний зберігати стабільні темпи зростання, але не володіє достатнім потенціалом для прискорення.

Потрібно подолати наступні недоліки української економіки:

1) Низький рівень іноземних інвестицій. Для подолання цього потрібні сильні гарантії прав власності та правового захисту інвестицій, комплексні преференції для іноземних інвесторів.

2) Низька норма внутрішніх заощаджень. В Україні вважають за краще спожити якомога більше сьогодні, а не відкладати кошти на майбутнє, а те, що не вдається спожити, підприємці намагаються вивести на закордонні рахунки, тому що є сумніви в стабільності політичної і юридичної системи в ефективному захисті прав власності. Тому і внутрішні інвестиції теж обмежені.

3) Дефіцит зовнішніх і внутрішніх інвестицій разом з невпевненістю в ефективному захисті прав власності не дозволяє підприємцям будувати довгострокові плани і формувати довгі виробничі ланцюги.

4) Низька диверсифікація економіки і переважна підтримка великого бізнесу призводять до зростання економіки за рахунок концентрації виробництва, а не за рахунок конкуренції великої кількості виробників. Таке зростання створює передумови для інфляції. Вона, в свою чергу, стримує іноземні та внутрішні інвестиції.

5) Низька продуктивність праці, в тому числі через те, що частка використання в промисловості сучасних технологій невелика.

6) Неякісна структура економіки, яка повинна являти собою щось більш різноманітне, ніж експорт врожаю сільськогосподарських культур, гірничо-видобувну промисловість і металургію.

Отже, волатильність процентної ставки ФРС США має прямий вплив на подальший розвиток української економіки. Дешеві кредити (ставка ФРС прямо або опосередковано впливає на рівень ставок в усьому світі) призвели до українського споживчого буму, зростання в Китаї – до підвищення обсягів продажів

продукції українського металургійного сектора. Низькі процентні ставки ФРС певною мірою пом'якшили наслідки провалу, який був в українській економіці в 2014-2015 рр. Підвищення ставок призведе до зростання курсу долара. На валюти країн, що розвиваються, до яких належить Україна, це зробить негативний вплив. Тож якщо уряд почне успішніше вирішувати поточні питання, це дозволить економіці розвиватися гнучкіше, щоб ресурси, які використовуються неефективно, переходили до тих, у кого є більший потенціал для їх використання. Україні необхідно прагнути до вдосконалення своєї Національної резервної банківської системи – НБУ шляхом зменшення її залежності від уряду. Це дозволить Національному банку України уникнути тиску з боку різних політичних сил та працювати суцільно в інтересах держави і дасть змогу значно поліпшити її фінансовий стан.

Література: 1. *BIS Statistical Bulletin*. – [Електрон. ресурс]. Bank for International Settlements 2018. – URL: <https://www.bis.org/statistics/bulletin/1809.pdf>; 2. *Forecast of United States Fed Funds Rate*. – [Електрон. ресурс]. [tradingeconomics.com](https://tradingeconomics.com/united-states/interest-rate). – URL: <https://tradingeconomics.com/united-states/interest-rate>; 3. *Oil prices climb on OPEC-led cuts, but off session highs*. – [Електрон. ресурс]. [reuters.com](https://www.reuters.com). – URL: <https://www.reuters.com/article/us-global-oil/oil-prices-climb-on-opec-led-cuts-but-off-session-highs-idUSKBN1O603M>; 4. *Real GDP growth*. – [Електрон. ресурс]. [IMFDataMapper](https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCN@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO/WORLD/USA). – URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCN@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO/WORLD/USA; 5. *United States Fed Funds Rate*. – [Електрон. ресурс]. [tradingeconomics.com](https://tradingeconomics.com/united-states/interest-rate). – URL: <https://tradingeconomics.com/united-states/interest-rate>; 6. *United States Inflation Rate*. – [Електрон. ресурс]. [tradingeconomics.com](https://tradingeconomics.com/united-states/inflation-cpi). – URL: <https://tradingeconomics.com/united-states/inflation-cpi>

УДК 339.923:061.1ШОС

Мірошніченко Т.М.
НОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПОРЯДОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ ШОС

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Сучасна Україна, як і будь-яка інша держава світу зміцнює та поширює свою присутність на міжнародній арені. На формування та реалізацію зовнішньополітичної та економічної діяльності України впливають динамічні зміни міжнародного середовища, нові тенденції світового розвитку та новий економічний порядок. Розширення економічного співробітництва з країнами Азії – це одне з пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної політики України.

За оцінкою ряду експертів та аналітиків країни інтеграційного об'єднання ШОС динамічно розвиваються і надалі розвиватимуться утримуючи провідні позиції, та матимуть все більший вплив на світовій арені. Зазначене інтеграційне об'єднання представляє чималий інтерес для України в різних сферах: розширення торговельно-економічних зв'язків, можливість експортних поставок

української продукції, реалізація масштабних проектів з розширення транспортних можливостей, розвиток соціальної інфраструктури, формування міжнародних центрів логістики, торгівлі і туризму, впровадження енергозберігаючих технологій, залучення інвестицій в економіку України [1].

В добу глобалізації виникла потреба перегляду стандартних відносин взаємодії між країнами, попри те, існує значний досвід щодо застосування міжнародно-правових регуляторів і проблема нового економічного порядку у світі залишається доволі дискусійною.

На сьогодні економічне співробітництво України з країнами групи ШОС є досить перспективним, окрім питання щодо розширення двостороннього співробітництва України з окремими країнами регіону.

Для забезпечення соціального та економічного розвитку світового господарства, підтримання миру є необхідним міжнародний економічний порядок, який ґрунтується на взаємній співпраці та порозумінні.

Дослідження феномену нового міжнародного економічного порядку (НМЕП) в добу глобальних змін є вкрай актуальним. Серед вітчизняних авторів наукових монографій і численних публікацій присвячених дослідженню особливостей формування НМЕП в умовах глобалізації слід відзначити В. Андрійчука, О. Білоруса, Л. Губерського, В. Гуру, В. Дергачова, О. Зернецьку, Є. Камінського, Б. Канелярука, Е. Кошпель, С. Кримського, В. Мадісона, М. Мальського, В. Манжолі, М. Мацяха, І. Оніщенко, Ю. Павленко, Ю. Пахомова, Г. Почепцова, С. Толстова, С. Удовіка, І. Хижняка, В. Хоніна, В. Шахова, О. Шевчука, М. Шепелева, С. Шергіна, С. Юрченка та ін. [2].

Особливої уваги дослідження потребує проблема економічної взаємодії країн з різним рівнем економічного розвитку, та як правило, залишається поза увагою дослідників та науковців, тому перед нами постає завдання визначити за яких умов відбулася трансформація вимог щодо формування нового міжнародного економічного порядку з боку країн, що розвиваються, з метою покращення позиціонування на світових ринках. Для того, щоб з'ясувати вимоги до нового міжнародного економічного порядку слід розглянути особливість його формування. Чим більш могутня економіка країни, тим вище роль держави та її громадян на міжнародній арені. Формування нового міжнародного економічного порядку можна розбити на декілька етапів (таб. 1).

На сучасному етапі країни ШОС при побудові мультиполярної системи міжнародних відносин, ставлять перед собою такі завдання:

- 1) трансформація міжнародної валютної системи;
- 2) перебудова міжнародної торгівлі;
- 3) регулювання сировинного ринку;
- 4) преференційний режим для країн, що розвиваються в усіх галузях;
- 5) прискорення процесу індустріалізації;
- 6) розвиток і зміцнення економічного співробітництва між країнами, що розвиваються.

Етапи розвитку та формування нового міжнародного економічного порядку

Перший етап	<ul style="list-style-type: none"> характеризується зародженням нових економічних відносин між країнами (початок XIV ст. - початок XX ст.)
Другий етап	<ul style="list-style-type: none"> характеризується змінами всесвітньо-історичного масштабу: початок розпаду колоніальної імперії та утворення нових незалежних країн (1920 - 1960 рр. XX ст.)
Третій етап	<ul style="list-style-type: none"> найважливіші аспекти цього етапу - повне роззброєння та суварий міжнародний контроль, продовження тенденції деколонізації (60 - 70 рр. XX ст.)
Четвертий етап	<ul style="list-style-type: none"> продовження розпочатого процесу деколонізації, зміна геополітичного становища в світі (80 - 90 рр. XX ст.)
П'ятий етап	<ul style="list-style-type: none"> характеризується трансформацією суспільних інститутів, зміною усього світового середовища (початок 2000 р. вважається початком п'ятого етапу розвитку НМЕП).

Складено автором за матеріалами [3, 4]

Опираючись на вимоги та принципи нового міжнародного економічного порядку країни учасники Шанхайської організації співробітництва також визначають для себе вимоги та принципи, що передбачають рішення наступних задач: розширення економічного, фінансового і технічного співробітництва між країнами, що розвиваються, повне здійснення суверенітету країн, що розвиваються над своїми природними ресурсами та економічною власністю.

Співпраця ШОС охоплює транспорт, енергетику, аграрний ринок, зв'язок, охорону природи. Однією з довгострокових цілей організації є створення зони вільної торгівлі, а короткостроковою – збільшення потоку товарів у регіоні. В рамках організації функціонують кілька об'єднань, націлених на посилення співпраці між державами і приватними компаніями у торговій, фінансовій та енергетичній сферах: Ділова рада, Енергетичний клуб та Міжбанківське об'єднання. Головні напрямки діяльності ШОС в економічній сфері це розвиток торгово-економічного та інвестиційного співробітництва. Пріоритетні напрямки розвитку організації це реалізація масштабних проектів з розширення транспортних можливостей регіону, впровадження енергозберігаючих технологій, розвиток соціальної інфраструктури, формування міжнародних центрів логістики, торгівлі і туризму, вихід на світові. До найважливіших проектів ШОС, які охоплюють більшість учасників об'єднання, належать організація електронної транскордонної взаємодії з використанням електронного цифрового підпису, високошвидкісна інформаційна магістраль ШОС. Перспективними напрямками співробітництва є охорона здоров'я, сільське господарство, екологія, регулювання міграційних потоків, наука і технології [5].

Міжнародні відносини мають чітко виражену ієрархічну структуру з домінуванням найбільш розвинутих країн світу, котрі, з одного боку, формують світовий порядок, а з другого – беруть на себе відповідальність за збалансований цивілізаційний прогрес без глибоких політичних, економічних чи соціальних потрясінь. Характеризуючи глобальний формат світового економічного порядку, слід також відзначити його прогресивний вплив на усю світогосподарську систему.

Таким чином, ключовим питанням упорядкування глобального економічного розвитку стає розбудова такого формату міжнародного економічного порядку, який би був здатний не тільки забезпечити максимально можливу конвергенцію національних економічних інтересів усіх країн-учасниць світового господарства, але й прискорити процеси глобальної інтеграції.

Література: 1. Довгаль О.А. Світогосподарська взаємодія в інтегрованому глобальному світі: специфіка та динаміка / Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія / кол. авт.; за ред. проф. А.П. Голікова, проф. О.А. Довгаль. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 48-61. 2. Горовий В.М. Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації: монографія / В.М. Горовий; відп. ред. О. С. Онищенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2015. – 284 с. 3. Журнал європейської економіки [Електронний ресурс]. – URL: <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/235> 4. Молчанова Е. Трансформація вимог формування нового економічного порядку / Е. Молчанова // Міжнародна економічна політика. – 2013. – №1 (18). – С. 41-61. 5. Довгаль Е.А. Инновационная модель развития экономики: уровни, факторы, стратегия // Вісн. ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – Харків, 2013. – № 1042. – Вип. 1. – С. 86-90.

УДК 001.895.001.63.336

Морозов Д. Ю., Ханова О. В.
ІННОВАЦІЙНИЙ ІМПЕРАТИВ ЯК ОСНОВНИЙ ТРЕНД
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН G7 В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Розвиток світової економіки в останні десятиліття свідчить про перехід на виробництво наукоємної, інноваційної продукції. При цьому відбувається концентрація обсягів цієї продукції і послуг в найбільш розвинених країнах світу.

В даний час 80% наукоємної продукції і послуг створюється в найбільш розвинених країнах «Великої сімки»: до 36,0% припадає на США, 30% – на Японію, 17,0% – Німеччину [1; 2].

Сучасний етап економічного розвитку країн характеризується прискореними темпами науково-технічного прогресу. Інтенсивне проведення досліджень та розробка на їх основі новітніх технологій, вихід із ними на світові ринки та розгортання міжнародної інтеграції в науково-виробничій сфері фактично вже стали стратегічною моделлю економічного зростання для розвинених країн. Причому інтелектуальні ресурси спільно з новітніми технологіями не тільки

визначають перспективи економічного зростання, але і служать показником рівня економічної незалежності й добробуту країни, її національного статусу.

За останні 10 років у країнах ЄС суттєво зросло значення регіонального інноваційного співробітництва. Країни Північної Європи, а також Великобританія, Німеччина, Франція є найбільш активними учасниками інноваційного співробітництва по лінії ЄС [3].

Так, за даними опублікованої статистики питома вага факторів, що визначили економічне зростання США за останні 50 років, така: технічний прогрес – 49%, праця – 27%, капітал – 24%. Ці дані свідчать про значущість технологій та інтелектуального потенціалу для розвитку економіки країни [4].

Як можна побачити з таблиці 1, найвищі показники експорту технологічних товарів мають такі країни як Франція, Великобританія, США. Це свідчить про величезну важливість технологій та інтелектуального потенціалу для розвитку економіки цих країн та, в цілому, для країн «Великої сімки», такі країни як Японія, Німеччина та Канада, наздоганяють країн лідерів за цим показником.

Таблиця 1

Експорт високотехнологічних товарів в країнах «Великої сімки»,
в % від експорту товарів за 2005-2016 роки

Рік	США	Канада	Франція	Італія	Японія	Великобританія	Німеччина
2005	29,9	13,1	20,3	8,0	23	28	17,4
2006	30,1	13,3	21,5	7,3	22,1	33,9	17,1
2007	27,2	12,8	18,5	6,3	18,4	18,7	14,0
2008	25,9	13,6	20	6,4	17,3	18,5	13,3
2009	21,5	16,3	22,6	7,5	18,8	20	15,3
2010	20,0	14	24,9	7,2	18,0	21	15,3
2011	18,1	13,4	23,7	7,4	17,5	21,4	15,0
2012	17,8	13,8	25,4	7,1	17,4	21,7	16,0
2013	17,8	14	25,9	7,2	16,8	21,9	16,1
2014	18,2	13,6	26,1	7,2	16,7	20,6	16,0
2015	19,0	13,8	26,8	-	16,8	20,8	16,7
2016	20,0	12,9	26,7	7,5	16,2	21,6	16,9

Таблиця складена за матеріалами: [2]

Обчисливши коефіцієнти кореляції в таблиці 2, можна зробити висновок щодо взаємозв'язку даних показників по відношенню до країн «Великої сімки». В США існує досить великий зворотній взаємозв'язок між показниками. Це свідчить про науково-технічну спрямованість держави та велику кількість технологій. В таких країнах як Японія, Великобританія є лише дуже слабкий зворотній зв'язок, а в Німеччина та Італія мають слабкий зворотній взаємозв'язок, та починають наздоганяти США у цьому показнику. В Франції та Канаді взаємозв'язок відсутній.

Проаналізувавши дані в таблиці 3, можна зробити висновок, що Японія, США та Німеччина витрачають більше всіх інших країн на НДДКР, % від ВВП,

тим самим вони підвищують рівень інновацій та інформаційних технологій в країні покращуючи економічний стан та стимулюючи економічний розвиток.

Таблиця 2

Кореляційний аналіз взаємозв'язку показника ВВП з експортом високотехнологічних товарів в країнах «Великої сімки»

Країна	ВВП – Експорт високотехнологічних товарів
США	-0,746846106
Японія	-0,275341585
Німеччина	-0,558197639
Франція	0,090334857
Великобританія	-0,276386268
Італія	-0,673604229
Канада	-0,00695328

Розраховано автором за матеріалами: [2]

Таблиця 3

Витрати на НДДКР країнами «Великої сімки» за 2004-2015 роки, % ВВП

Рік	США	Канада	Франція	Італія	Японія	Великобританія	Німеччина
2004	2,5	2,0	2,1	1,1	3	1,6	2,4
2005	2,5	2,0	2,0	1,0	3,2	1,6	2,4
2006	2,5	2,0	2,0	1,1	3,3	1,6	2,5
2007	2,6	1,9	2,0	1,1	3,3	1,6	2,4
2008	2,8	1,9	2,1	1,2	3,3	1,6	2,6
2009	2,8	1,9	2,2	1,2	3,2	1,7	2,7
2010	2,7	1,8	2,2	1,2	3,1	1,7	2,7
2011	2,8	1,8	2,2	1,2	3,2	1,7	2,8
2012	2,7	1,8	2,2	1,3	3,2	1,6	2,9
2013	2,7	1,7	2,2	1,3	3,3	1,7	2,8
2014	2,8	1,6	2,2	1,4	3,4	1,7	2,9
2015	2,8	-	2,2	1,3	3,3	1,7	2,9

Таблиця складена за матеріалами: [2]

Високий рівень інвестицій, науково-технічного прогресу, розвиток інформаційного простору, висококваліфіковані учені та інженери дають змогу США, Великій Британії, Канаді, Німеччині, Італії, Франції, Японії впливати на інші країни, бути зразком для наслідування, покращувати економічну, політичну та соціальну ситуацію в них на самітах, шляхом усунення наявних проблем і, таким чином, впливати на розвиток світового господарства.

Пріоритетними напрямками розвитку інноваційної діяльності для країн «Великої сімки» (Великобританії, Німеччини, США, Франції, Італії, Канади, Японії) є проведення космічних досліджень, розвиток енергетичної галузі, сфери охорони здоров'я, біо- та нанотехнологій, інформаційні та комп'ютерні технології.

Література: 1. Міжнародний науково-дослідницький журнал [Електрон. ресурс]. – URL: <https://research-journal.org/economical/perexod-k-innovacionnoj-modeli-ekonomi-cheskogo-razvitiya/>; 2. Пошукова система Кноема [Електрон. ресурс]. – URL: <https://knoema.com/atlas/topics/Economy/National-Accounts-Gross-Domestic-Product/GDP>;

3. WEF [Electronic Resource]: World Economic Forum [Електрон. ресурс]. – 2017. – URL: www.weforum.org; 4. Економічний розвиток [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ukr.ru/entsiklopediya/51-e/715-ekonomichnij-rozvitok.html>.

* * *

УДК 331.293

Нерушенко А. С.
РОЗУМНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕГІОНІВ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: проф., д.е.н. Матюшенко І.Ю.

Розумна спеціалізація привернула велику увагу протягом цих останніх років, як стратегічний підхід. Незалежні інститути, міжнародні організації, Європейські комісії займаються поширенням розуміння та практичним втіленням цього підходу. При цьому практика його свідчить, що найбільш ефективним є поєднання стратегії розумної спеціалізації з політики кластеризації економіки країн-членів ЄС [1, ст. 378]. В червні 2011 року було створено платформу для підтримки розробки стратегії розумної спеціалізації, яка допомагає регіонам та державам, які саме зареєстровані на ній у розробці, оцінці та здійсненні регіональних стратегій розумної спеціалізації і сприяють представникам регіонів визначати діяльність з високою доданою вартістю, які надають кращі шанси зміцнення їх конкурентоспроможності [2, ст. 3].

Загальною метою реалізації регіональної політики в європейських країнах вважається усунення диспропорцій у розвитку регіонів. Створюються нові робочі місця, зростання конкурентоздатності, стимулювання економічного зростання і покращення якості життя. Європейські фонди сприяють реалізацію регіональної політики, які є фінансовими інструментами: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Фонд згуртування (CF) та Європейський соціальний фонд (ESF) з загальним бюджетом у розмірі 351,8 млрд євро, що становить практично третину бюджету ЄС. У період з 2007-2015 року відбулася значна ефективність програм з фінансування європейськими фондами. Ключовими досягненнями були: створення нових робочих місць, підтримка МСП, підтримка наукових проектів, покращення навколишнього середовища, модернізація транспорту та виробництва енергії.

Але в той же час одною із невирішених проблем залишається вибір показників, які беруться за основу для вирішення питання щодо напрямів фінансування. Наприклад, показник «ВВП на душу населення» викликає дискусії серед економістів, тому що він не завжди доводить необхідність у фінансуванні, і спостерігаються випадки, коли ефективність фінансування окремих інвестиційних проектів у країнах ЄС виявляється незначною. Пізніше була прийнята політика згуртування на 2014-2020 роки тому що потенціал регіонів використовується не в повному обсязі. Направлена на створення економічної, соціальної та

територіальної єдності, підвищення конкурентоспроможності та зеленого зростання в регіональних економіках, забезпечення населення найкращими послугами тощо. Одним із головних фінансовим інструментом є фонд згуртування, який надає допомогу країнам ВВП на душу населення яких менше 90% за середній по ЄС. Метою такого фінансування є зменшення економічних та соціальних розривів та забезпечення сталого розвитку таких країн як Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Естонія, Греція, Угорщина, Латвія, Литва, Португалія, Польща, Румунія, Мальта, Словенія, Словаччина.

До основних напрямків фінансування фонду з бюджетом у 63,4 млрд євро на період з 2014-2020 рр. можна віднести:

- розбудову транс'європейських транспортних мереж;
- діяльність у сфері захисту навколишнього середовища; з точки зору енергоефективності (підтримка інтермодальності у вантажоперевезеннях (використання двох та більше видів транспорту) підтримка покращення якості, використання відновлюваних джерел енергії; розвиток залізничного транспорту).

Концепція розумної спеціалізації, [3] є новим підходом щодо державного фінансування досліджень та інновацій. Як вважають розробники концепції, це є найбільшим експериментом в області інноваційної і промислової політики в світі і, можливо, найбільший з коли-небудь зроблених [4]. Розумна спеціалізація являє собою промислову і інноваційну основу для регіональної економіки, яка може впливати на економічну, наукову, технологічну спеціалізацію регіонів та на їх продуктивність [5].

Політика розумної спеціалізації виходить за рамки інноваційної політики та розглядається як процес виявлення конкурентних переваг, пріоритетів та максимального розвитку наукового потенціалу в будь-якому регіоні, сильному чи слабому, високо- чи низько технологічному [6]. В практиці реалізація політики розумної спеціалізації передбачає розробку відповідної стратегії.

Згідно Положення ЄС [7], стратегія розумної спеціалізації являє собою національну або регіональну стратегію, яка встановлює пріоритети з метою створення конкурентних переваг шляхом розвитку та узгодження сильних наукових та інноваційних сторін регіону або галузі з вимогами бізнесу; розвитку ринку шляхом згуртування, при цьому уникаючи дублювання та фрагментарності. Стратегія розумної спеціалізації може бути розроблена окремо, а може бути включеною у національну або регіональну наукову та інноваційну стратегію.

Таким чином для подальшого ефективного управління економікою країни, які будуть сприяти розвитку регіонів потрібно спочатку визначити галузі або види економічної діяльності. Суть концепції «розумна спеціалізація» передбачає, що необхідно спочатку оцінити існуючі сильні сторони регіону, можливості, виявити потенціал ключових гравців між якими відбуватиметься трансфер знаннями. Одним із головних компонентів «smart specialization» є інтернаціоналізація, що напрямлена на прямі іноземні інвестиції, експорт, створення страте-

гічних альянсів, злиття та переміщення компаній, придбання прав на інтелектуальну власність тощо.

Для розробки власної інноваційної стратегії особливо важливо приділити увагу дослідженням найкращих практик застосування розумної спеціалізації. При цьому, досвід країн які схожі за територіальною структурою та соціально-економічним розвитком сприяє кращому розумінню ефективних практик, які можуть стати основою для розробки регіональної інноваційної стратегії на основі «smart specialization».

Останні два десятиліття економічному розвитку країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) сприяли прямі іноземні інвестиції та експорт. Однак, на думку відомого експерта з економіки країн ЦСЄ С. Радосевича, оскільки ці інвестиції не були напряму пов'язані з науковим та інноваційним потенціалом країн, тому і не створили очікуваного потужного інноваційного середовища для подальшого довгострокового зростання [8]. Крім того, одним із слабких місць інноваційного розвитку цих країн є відсутність міцних горизонтальних зв'язків між бізнесом, наукою та державою. У зв'язку з цим, використання принципів розумної спеціалізації є унікальною можливістю для країн ЦСЄ вдосконалити свої стратегії інноваційного розвитку, а також зміцнити міжнародне, міжсекторальне та державно-приватне партнерство. Використання розумної спеціалізації для країни ЦСЄ, які мають відкриті інноваційні системи може стати основою для модернізації технології та спеціалізації, які могли би забезпечити унікальну конкурентну перевагу для цих регіонів та країн.

Таким чином можемо зробити висновок, що особливістю реалізації політики «smart specialization» для країн ЄС з розвинутою інфраструктурою, наявністю потужних кластерів та вагомим науковим та інноваційним потенціалом є застосування одного із важливих принципів розумної спеціалізації «підприємницького пошуку», тобто ініціювання політики розумної спеціалізації «знизу та вгору». В той же час, як для країн ЦСЄ так і для України, яка знаходиться у процесі поступової децентралізації використання цього принципу на практиці є проблематичним. За цих обставин органи державного та регіонального управління повинні виступати ініціаторами та активними учасниками реалізації наукової та інноваційної політики на основі розумної спеціалізації.

Література: 1) Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. 2015. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws_01. 2) European Commission. Guide to research and innovation strategies for smart specialization (RIS3). Brussels, 2012. 27p. 3) Офіційний сайт європейської комісії. URL: <https://cohesion.data.ec.europa.eu/funds/cf>. 4) Knowledge for Growth: European Issues and Policy Challenges. URL: http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/knowledge_forgrowth_bat.pdf. 5) Mccan P. Y., Ortega-Argiles R. Smart Specialisation, regional growth and applications to EU Cohesion policy. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00343404.2013.799769>. 6) Regulation no 1303/2013 of the European parliament and of the council. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R1303>. 7) Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation

УДК 339.138

Олійник А. О.
АВТОМОБІЛЬНИЙ БРЕНДИНГ НА РИНКУ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.*

Характерною особливістю діяльності міжнародних і національних автомобільних компаній в останні роки стало збільшення інвестицій в розвиток комунікаційної діяльності, безпосередньо пов'язаний з такими об'єктивними чинниками сучасних бізнес-процесів як посилення боротьби за підвищення попиту і зміну споживчої поведінки. Саме ці обставини обумовлюють необхідність пошуку нових форм інформаційно-рекламної підтримки бізнесу, ключовим елементом якої залишається бренд. В сучасних умовах бренд розглядається як найважливіший елемент стратегії розвитку сучасної автомобільної корпорації і виконує ряд найважливіших функцій: сприяє ідентифікації продукту або компанії, стає гарантом характеристик товару, носієм позитивного іміджу бізнесу. Все це свідчить про актуальність аналізу теоретичних концепцій і практичного досвіду управління брендом, у т. ч. дослідження стратегії просування брендів автомобільними корпораціями. Актуальність даної проблеми обумовлена також і тим, що українські компанії ще не мають достатнього емпіричного досвіду управління брендом в конкурентному зовнішньому середовищі.

Одним з непрямих методів впливу транснаціональних корпорацій (ТНК) на конкурентоспроможність країн є брендинг – створення і «просування» торгових марок. За визначенням «бренд» – це інтелектуальна частина товару, що виражена у властивих тільки цьому товару назві і дизайні, володіє стійкою і сильною позитивною комунікацією з покупцем. В економічній літературі тема брендингу розглядається як обов'язковий елемент товарної політики фірми, при цьому дослідження спираються на багатий емпіричний досвід управління брендами [1].

За результатами 2017 року, згідно даних найбільшого у світі бренд-консалтингового агентства Interbrand, світовими автомобільними брендами, які увійшли до 100 найдорожчих брендів світу, стали Toyota, Mercedes-Benz, BMW (табл. 1) [2].

Процес виведення бренду і управління ним на міжнародному ринку достатньо складний і вимагає підвищеної уваги на всіх етапах просування бренду. Основними причинами цього є жорстка конкуренція, необхідність створення відношення до марки на кожному новому ринку, а також урахування етнокультурних особливостей аудиторії.

Українські споживачі сприймають успішний бренд як систему цінностей, яка дозволяє виділяти продукти, виокремлювати їх від товарів конкурентів. Успіш-

ність бренду на ринку залежить від портфеля брендів, а кількість брендів визначається їхніми функціями [3].

Таблиця 1

Рейтинг автомобільних брендів. Назва автомобільного бренду

		Вартість бренду (млрд дол.)	Зміна порівняно з попереднім роком, %	Рейтинг найдорожчих брендів світу
1.	Toyota	30,280	+9	10
2.	Mercedes-Benz	30,097	+10	11
3.	BMW	29,052	+18	12
4.	Honda	17,280	+11	21
5.	Volkswagen	9,252	+18	39
6.	Ford	7,958	+6	45
7.	Hyundai	7,473	+24	53
8.	Audi	7,196	+17	55
9.	Porsche	5,149	+12	72
10.	Nissan	4,969	+30	73
11.	Ferrari	3,770	+5	99

Дослідження українського ринку легкових автомобілів, який динамічно розвивався у 2001–2007 рр., показало, що вплив економічної кризи призвів до майже чотирикратного падіння обсягів реалізації продукції у 2009 р. З 2011 року ситуація почала покращуватись, однак високий рівень конкуренції вимагає від виробників ефективного застосування маркетингового інструментарію[4].

За результатами січня-червня 2018 року Україна імпортувала автотранспорту (легкових, вантажних автомобілів та автобусів) на суму понад 2,181 млрд дол., або на 39% більше, ніж за аналогічний період минулого року. У той же час поставки на експорт автомобілів і автобусів збільшили дохідну складову торгового балансу держави на 157,6 млн дол., що на 15% менше торішнього показника. Таким чином, коефіцієнт покриття імпорту експортом у частині торгівлі автотранспортом за результатами першого півріччя склав 0,07% [5].

Традиційно найбільше автомобілів в Україну поставляється з Німеччини, Японії, Південної Кореї та Великої Британії. За цей період імпорт автотранспорту з Китаю досяг 38,5 млн дол. [6].

За підсумками 2017 року в Україну всього імпортовано 237602 легкових автомобілів, 21984 комерційних автомобілів та 4018 автобусів. Кількість імпортованих легкових автомобілів зросла на 14,5% порівняно з 2011 роком, кількість комерційних автомобілів – на 11%, автобусів – на 10,4% [5].

Українські споживачі у 2017 році віддали перевагу такому бренду, як Hyundai (9,6%) [5].

За прогнозом експертів, у 2019 році автомобільний ринок України і далі демонструватиме тенденцію до зростання, на даний період очікується продаж близько 240-280 тисяч автомобілів. При цьому прогнозується подальше загострення конкуренції і певні зміни в структурі попиту, які намітились ще у 2015 р., перш за все, це стосується як позицій окремих автомобільних брендів, так і попиту на автомобілі певних класів [4].

Попри те, що у 2017 р. кількість проданих автомобілів переважної більшості торгових марок збільшилась, частка деяких брендів у загальному обсязі реалізації зменшилась за рахунок зміцнення позицій автомобілів інших марок. Процес формування комплексу просування, використання окремих елементів системи маркетингових комунікацій на автомобільному ринку має складний, багатofакторний характер і повинен враховувати насамперед специфіку товару і характеристики ринку. Так, для українських споживачів автомобільної продукції престижних марок велике значення мають емоційні мотиви, які підкреслюють соціальний статус свого господаря, мотиви самовираження і самореалізації, які поділяють на об'єктивні і суб'єктивні. Згідно з даними дослідження, проведеного компанією GfK Ukraine, в період кризи важливість суб'єктивних чинників при здійсненні українськими споживачами купівлі нового автомобіля зросла до 72% (до кризи цей показник був на рівні 37%) [7].

Отже, на автомобільному ринку України переважають бренди іноземних автомобільних корпорацій, переважно японських та німецьких. Лідерами на українському ринку в 2017 році стали Hyundai, Kia та Volkswagen, які зайняли сектор, рівний 38% загальної структури продажу автомобілів. Значну нішу українського автомобільного ринку зайняли найдорожчі бренди 2017 року Toyota, BMW, Honda, Volkswagen, Ford, Hyundai, Nissan, які увійшли до 15 найпоширеніших брендів на українському ринку в 2017 році.

Таким чином, бренд має значний потенціал. З огляду на постійне збільшення кількості різноманітних брендів, представлених в Україні, можна зробити висновок, що брендинг на українському ринку активно розвивається. Незважаючи на те, що більшість українських брендів перебувають на початковому етапі життєвого циклу, їхня вартість щорічно зростає. Головний чинник, що сприяє зростанню вартості бренду, динаміка розвитку ринків, адже наявність бренду дозволяє будь-якій компанії мати конкурентну перевагу.

Література: 1. Велигорский В. Ф. Темпы просто // Бизнес. 2018. №27. С. 112-113. 2. The Top 100 brands, Best Global Brands 2018, Interbrand [Електрон. ресурс]. URL: <http://www.interbrand.com/en/best-global-brands/2018/Best-Global-Brands-2018.aspx>. 3. Поліщук Т. В. Перспективні напрямки розробки успішних брендів в Україні // Актуальні проблеми економіки. 2017. №7. С. 129-137. 4. Авторинюк України: Прогноз на 2019 р. // Маркетинг в Україні. 2018. №5-6. С. 34-38. 5. Статистика продажів автомобілів у 2017-2018 рр. Асоціація автовиробників України [Електрон. ресурс]. – URL: http://ukrautopr7m.com.ua/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=27&Itemid=79. 6. Чукусова М. Аналіз автомобільного ринку України // Маркетинг в Україні. 2018. №1. С. 38-45. 7. Маркетингові рішення, GfK Ukraine – компанія з маркетингових та соціальних досліджень в Україні [Електрон. ресурс]. URL: <http://www.gfk.ua>.

* * *

Ольшевська А. В.
УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКІ ВІДНОСИНИ:
ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: доц., к.г.н. Юрченко С. О.

Німеччина для України – найближчий сусід і надійний партнер на шляху до Європи. Федеративна Республіка надає найбільшу після США двосторонню допомогу і є одним із найважливіших торговельних партнерів України. Німеччина однією з перших 26 грудня 1991 р. визнала незалежність України. 17 січня 1992 р. між двома державами були встановлені дипломатичні відносини.

Важливим етапом у розвитку відносин між двома країнами став 1993 р., коли відбувся візит в Україну Федерального канцлера ФРН Г. Коля. Було укладено Спільну декларацію про основи відносин між Україною і ФРН, а також угоди про широкомасштабне економічне співробітництво. На Гельсінському саміті ЄС у 1999 р. було ухвалено Спільну стратегію Союзу щодо України, де описано основні шляхи партнерства з Україною [3, с. 155].

Із 1998 р. українська і німецька сторони почали традицію проведення щорічних політичних консультацій на вищому рівні. Такий механізм співпраці у Центральній і Східній Європі Німеччина використовувала для ведення політичного діалогу з Україною, Росією та Польщею. Форма такого співробітництва України з європейськими державами існує тільки у відносинах з ФРН. Міжурядові консультації – це професійна робота галузевих міністерств, поєднана з переговорами на найвищому рівні [5, с. 87].

Важливе місце займає співпраця в галузі молодіжної політики. У 2001–2002 рр. між Україною та Німеччиною була досягнута низка домовленостей щодо обміну фахівцями по роботі з молоддю з обох сторін. Нині, перш за все, здійснюється підтримка програм розвитку демократичних структур молодіжних та неурядових організацій, соціально-педагогічної опіки безпритульними дітьми і молоддю, а також реабілітації молодих людей-інвалідів. Основою для співробітництва у даному напрямку є Угода про співробітництво в галузі молодіжної політики від 27 серпня 1993 р.

У 2008 р. був зафіксований істотний зріст динаміки двостороннього діалогу. Україну з робочим візитом 21 липня того ж року відвідала Федеральний канцлер Німеччини А. Меркель, яка провела зустрічі з Президентом В. Ющенко і Прем'єр-міністром Ю. Тимошенко. У центрі переговорів були питання подальшого розвитку економічного співробітництва, а також відносин «Україна – НАТО» і «Україна – ЄС». Загалом період 2008-2009 рр. можна назвати одним з найбільш продуктивних для українсько-німецького співробітництва [4, с. 124].

Військово-політичне співробітництво між Україною і Німеччиною здійснюється на основі підписаних у серпні 1993 р. Угод «Про співпрацю у військовій області» та «Про взаємне забезпечення офіційних і робочих візитів». Військово-

політичне співробітництво продовжує розвиватися в рамках діючих Угод та тримає курс на поглиблення.

Наукові контакти між країнами також мають значний потенціал. Основу для їх подальшого розвитку було закладено підписанням 10 червня 1993 р. спільної декларації щодо відносин у сфері науки і технологій між Державним комітетом науки і технологій України та Федеральним міністерством досліджень і технологій Німеччини. Поглиблення двосторонніх українсько-німецьких відносин у всіх сферах життя привело до підвищеного попиту в Німеччині на фахівців зі знаннями української мови та історії України. Співпраця між Україною та ФРН у сфері науки і освіти також підтримується Німецькою академічною службою обмінів (ДААД), завдяки чому кожен рік здійснюється масовий обмін студентами та науковцями з обох сторін [3, с. 95].

Активно розвивається економічна співпраця. У 2017 р. рівень двосторонньої торгівлі зріс на 27%. На даний момент рівень товарообігу складає 8 млрд дол. США. Тим не менш, важливо відзначити, що імпорт перевищує експорт приблизно на 20%, оскільки українська продукція ще не може подолати високу конкуренцію на ринку ЄС. Основними статтями експорту є: електричні машини, руда, деревина і вироби металів, в основному ж – сировина. Основними статтями імпорту є: хімічна і фармацевтична продукція, вироби легкої і харчової промисловості, автомобілі. Німеччина багато інвестує в промисловість України. На 2017 р. сума склала 1,8 млрд дол. США. Сукупний товарообіг становить 8 млрд дол. США. У 2018 р. Німеччина також вирішила інвестувати близько 90 млн дол. США в процес державного реформування в Україні [2].

Консульська присутність України на території Німеччини забезпечується Генеральними консульствами в Гамбурзі, Мюнхені, Франкфурті-на-Майні та Відділенням Посольства України в Бонні. У Києві функціонує Посольство Німеччини.

На сьогоднішній день договірно-правова база відносин між Україною і ФРН складається з 85 документів міжнародно-правового характеру [1].

Політичний вимір українсько-німецького співробітництва відрізняється має якісні результати: підтримка Німеччиною позиції України щодо неприпустимості розміщення ядерної зброї на території країн Центральної та Східної Європи, прагнення Української держави до євроінтеграції, а також процес розвитку відносин особливого партнерства з Альянсом. Важлива роль належить зацікавленості Німеччини у розгляді України як потенційного кандидата на вступ до ЄС без зазначення конкретного терміну.

Отже, українсько-німецькі відносини з моменту їх встановлення і донині продовжують формуватися, долаючи як періоди спаду, так і періоду більш активного розвитку. Початковий період двосторонніх відносин, охарактеризований формальним визнанням України як незалежної держави та досягненням домовленостей щодо без'ядерного статусу України, змінився до рівня конструктивних відносин. Нині активно розвивається політичне співробітництво у сфері

евроінтеграційних процесів. Позитивна динаміка відбувається завдяки зусиллям як української, так і німецької сторін, що підтверджує взаємну зацікавленість у перспективі поглиблення двосторонніх відносин.

Література: 1. *Официальный сайт германского статистического агентства. URL: www.destatis.de*; 2. *Официальный сайт Евростат. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>*; 3. *Галик В. М. Україна в Європі і світі: навч. посіб. К.: Знання, 2013. 364 с.*; 4. *Белов В. Б., Абрамова С. В., Баранова К. К. Германия. Вызовы XXI века: монография. М.: Весь мир, 2009. 788 с.*; 5. *Торкунов А. В., Мальгин А. С. Современные междуна-родные отношения: учебное пособие. М., 2012. 340 с.*

УДК 330.342:502/504

Панова І. О.
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Екологізація економічних досліджень сьогодні має не тільки наукову, а й практичну спрямованість. Проблеми екологізації економічних систем розглядається вченими, як специфічний вплив екологічного фактору на всю систему міжнародних економічних відносин, визначаючи при цьому нові завдання у реалізації еколого-економічних трансформацій (Д. Белл [1], Д. Бьолер [2], В. Вернадський [3], В. Данілов-Данільян [4], Г. Дейлі [5], К. Лосев [4] тощо). Разом з тим поза увагою ще й досі залишається питання розкриття суті самого процесу екологізації економічної системи його важливості в економічному розвитку суспільства.

Теоретична сутність поняття «екологізація економічної системи» зараз передбачає оновлення методологічної основи еколого-економічних досліджень, упорядковуючи при цьому парадигму політико-економічних основ і механізму моделі його стабільного розвитку. Відмінною рисою процесу екологізації економічної системи є те, що він починається з повного усвідомлення того, що «економіка» й «екологія» взаємозалежні системи. З іншого боку, екологізація економічної системи складається з великої кількості підсистем, елементів або їх частин, які взаємодіючі між собою утворюють певні просторові структури.

Зараз перед сучасною наукою гостро постає питання: чи є екологія частиною економіки або економіка є частиною екології? Думки вчених з цього приводу різні: переважна більшість економістів переконані, що саме екологія є частиною більш загального поняття «економіка», пояснюючи це тим, що одним із сучасних її напрямків є економіка природокористування. Тобто, екологія є одним із таких розділів економіки, який нероздільно пов'язаний в першу чергу з питаннями забруднення навколишнього середовища. Паралельно існує й протилежна точка зору, яка полягає в тому, що економіка є нерозривною частиною екосистеми Землі, тобто поняття є більш узагальненим за «екологію».

На нашу думку, розглядаючи дану проблему, слід звернути особливу увагу, в першу чергу, на важливу складову понять «економіка» й «екологія», тобто на людину. Саме людина, в цьому випадку є одним із важливих компонентів, з одного боку, об'єднуючи названі поняття, а з іншого розділяє. Це пояснюється тим, що вона є важливою біологічною одиницею природної системи, тобто «екологією», а з іншого боку людині притаманні й такі особливості громадської одиниці, які дозволяють їй бути активним членом соціальної системи (суспільства), в тому числі й «економіки». При цьому слід відзначити, що історично першою виникла природна система, а вже пізніше з'явилася й людина. Хоча з точки зору категоріального співвідношення «економіку» і «природу» можна розглядати і як категорії одного рівня, через те, що в своїй основі вони мають спільний об'єкт дослідження людину, діяльність якої активно впливає як на економічні, так і на природні процеси. Тобто, абстрагуючись від категоріального рівня даних понять, можна стверджувати, що вибудувати обидві системи треба розглядати у гармонії й сумісності між собою. Хоча, сучасна економічна система багато в чому не враховують цього фактору системами, як на мікро-, так і на глобальному рівнях. Так як сьогодні глобальна економічна система повністю десинхронізована з уже відомими екосистемами, то і дана проблема постає все актуальніше, зважаючи на сучасні темпи економічного зростання.

Підсумовуючи, зазначимо, що будь-яка сучасна еколого-економічна система має у своїй структурі чітко виражену ієрархію рівнів, тобто складається з нелінійно взаємодіючих підсистем і компонентів (систем більш нижчого рівня), які утворюють таку структуру, яка, в міру розвитку підсистем, компонентів та підмножин і, як наслідок, формує ще й великі функціональні об'єкти, що проявляють вже певні властивості. Тобто простежується поява таких емерджентних властивостей, що унеможливають дослідження динаміки процесу екологізації економічної системи при ієрархічному поділі на підсистеми та подальшому ізольованому їх вивченні. Це пояснюється втратою тих властивостей, які характеризують її цілісність.

Крім того, слід відзначити, що як екологічна, так й економічна системи мають ще й певний рівень самостійності, тобто мають свої, характерні тільки для кожного з них вектори розвитку. У процесі взаємодії названих систем формуються такі специфічні відносини, за допомогою яких можна категоріально визначити та предметно охарактеризувати взаємодію між економічними й екологічними суб'єктами в сучасних умовах господарювання. Однією з причин, яка визначає еколого-економічні відносини, може стати загальновідоме еколого-економічне протиріччя, суть якого полягає в наявності діалектичної єдності та взаємозв'язку об'єктивних екологічних чи економічних потреб суспільства. Тобто, розвиток будь-якої еколого-економічної системи визначається взаємодією різного роду взаємозв'язків, які й визначають ступінь її стабільності, рівноваги, стійкості і цілісності. Динамічний розвиток еколого-економічної системи є постійним і характеризується наближенням або віддаленням від урівноваженого, тобто

сучасна еколого-економічна система є відкритою, бо вона залежна від впливу зовнішнього середовища і стан її рівноваги в цій системі має відносний і тимчасовий характер.

Наше розуміння рівноваги еколого-економічної системи представляється як процес збереження стану нерозривності взаємозв'язків, взаємозалежностей і взаємин, а також як певні дії направлені на дотримання оптимального балансу таких економічних й екологічних характеристик і параметрів, що є визначальними в загальному розвитку всієї системи. Тобто, напрямок розвитку еколого-економічної системи можливий лише при збалансованій появі економічних й екологічних параметрів і характеристик. Таким чином, зважаючи на такі умови, можна стверджувати, що процес екологізації економічної системи розвивається за певними закономірностями, правилами та законами, основними серед яких є:

- посилення структурного взаємозв'язку та взаємозалежності параметрів, що характеризують розвиток еколого-економічної системи в цілому;
- відповідність наявних і потенційних продуктивних сил природно-ресурсному потенціалу;
- оптимальне зростання параметрів і характеристик еколого-економічної системи, що впливає на формування умов її стабільного розвитку на довгострокову перспективу;
- розвиток і вдосконалення еколого-економічної системи, шляхом збереження її цілісності та динамічної рівноваги всіх її підсистем й елементів;
- нелінійна взаємодія таких її підсистем і компонентів, що призводять до визначення власне ієрархічної структури.

Проблеми сучасного стану екологізації економічної системи вимагають її глибокого вивчення, формуючи для цього методологічний інструментарій екологічної економіки з виділенням пріоритетних напрямів дослідження проблем стійкості еколого-економічної системи в його самому широкому розумінні.

Література: 1. Белл Д. *Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования*. 2-е изд., исп. и доп. М.: Академия, 2004. 788 с.; 2. Бьюлер Д. *Идея та обов'язковість відповідальності за майбутнє // Філософська думка*. 2007. №1. С. 117–134. №2. С. 77–95. №3. С. 81–99; 3. Вернадский В.И. *Научная мысль как планетное явление*. М.: Наука, 1988. 520 с.; 4. Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С. *Экологический вызов и устойчивое развитие*. М.: Прогресс-Традиция, 2000. 416 с.; 5. Дейли Г. *Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку*. К.: Інтелсфера, 2002. 234 с.

Певная М. В.**СОВРЕМЕННЫЕ МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СТРАНАХ ЕС***Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е. А.*

Исторически явление миграции рабочей силы является необходимым и естественным атрибутом международных отношений, совместного существования этнических и социальных групп населения. На миграцию влияет сочетание экономических, экологических, политических и социальных факторов: либо в стране происхождения мигранта (факторы выталкивания), либо в стране назначения (факторы притяжения). В странах назначения международная миграция может использоваться в качестве инструмента для решения определенных проблем на рынке труда. Исторически сложилось так, что относительное экономическое процветание и политическая стабильность в Европейском Союзе оказывали значительное влияние на поток иммигрантов.

Несмотря на важную роль миграционных процессов для экономики ЕС, и бытующее у европейских экономистов мнение, что миграция позволит европейским странам выйти из периода стагнации, в последние годы в связи с войной в Сирии, Ливии, ухудшением условий для жизни в некоторых южноафриканских и южноамериканских странах возрос массовый наплыв мигрантов в страны Европы [7]. Это спровоцировало возникновение Европейского миграционного кризиса. Подобный кризис с иммигрантами затронул потребность Европейского Союза в политическом единстве.

В данных условиях возник глубокий конфликт по поводу того, какой должна быть европейская политика между некоторыми прифронтовыми странами, такими как Италия, которые считают, что несут несправедливое бремя, поскольку вынуждены принимать мигрантов, прибывающих после пересечения Средиземного моря, и такими странами, как Венгрия, которые решительно сопротивляются приему беженцев [6].

В 2015 году почти треть от мирового показателя мигрантов (75 миллионов) проживали в Европе. Более половины из них (40 млн.) родились в Европе, но проживают в других частях региона. Численность мигрантов из стран, не входящих в Европейский Союз, в 2015 году достигла более 35 млн. человек, что в свою очередь и послужило спусковым крючком для наступления масштабного кризиса [1]. Меры, которые Евросоюз принял с тех пор, помогли уменьшить поток, но не остановили его.

В общей сложности 4,4 миллиона человек иммигрировали в ЕС в течение 2017 года. Среди этих 4,4 миллиона иммигрантов в течение 2017 года насчитывалось 2 млн. граждан стран, не входящих в ЕС, 1,3 млн. человек с гражданством другой страны-члена ЕС, из которой они эмигрировали, и около 1 млн. человек, мигрировавших в страны-члены ЕС.

Германия сообщила о наибольшем количестве иммигрантов (917,1 тыс.) в 2017 году, за ней следуют Великобритания (644,2 тыс.), Испания (532,1 тыс.), Франция (370 тыс.) и Италия (343,4 тыс.). Германия также сообщила о наибольшем количестве эмигрантов в 2017 году (560,7 тыс.), затем следует Испания (368,9 тысячи), Великобритания (359,7 тыс.), Франция (312,6 тыс.), Румыния (242,2 тыс.) и Польша (218,5 тыс.). В общей сложности 22 государства-члена ЕС сообщили о большей иммиграции, чем эмиграции в 2017 году, но в Болгарии, Хорватии, Латвии, Литве, Польше и Румынии число эмигрантов превысило число иммигрантов [2].

Несмотря на то, что к 2018 году количество беженцев сократилось, это не могло остановить возросшее недовольство сложившейся ситуацией среди европейских граждан, оценивших иммиграцию как одну из главных проблем для европейского общества.

Вопросы миграции остаются в центре внимания глав государств ЕС и регулярно рассматриваются на совещаниях министров и глав правительств. Большинство мигрантов приезжают в Европу через Средиземное море, пересекаемое на лодках из Ливии в Италию или из Турции в Грецию через Эгейское море. В период с января по декабрь 2018 года в Европу прибыло 144166 человек, из которых 117360 прибыли морским маршрутом, и 26806 наземным. Это, в свою очередь, на 23% меньше по сравнению с 186788, зарегистрированными в 2017 году, и на 63% по сравнению с 390456, зарегистрированными в 2016 году [4].

Основные страны, из которых осуществляется поток мигрантов и беженцев, прибывших в Италию, Грецию и Испанию (96% всех прибывающих) – это Сирия, Афганистан, Ирак, Тунис и Марокко. В 2018 году более 200000 мигрантов и беженцев, были размещены в Италии, Греции, Македонии, Сербии, Хорватии, Словении, Боснии и Герцеговине, Болгарии, Косово и Румынии.

Особо уязвимую группу прибывающих мигрантов представляют собой одинокие женщины, а также дети без сопровождения. В 2018 году в Грецию, Италию, Болгарию и Испанию прибыло около 10400 детей, из которых более 4600 (45%) были без сопровождения и разлучены со своими семьями. За этот период в Европе было сделано более 11200 заявлений о переселении детей [5].

Прибытие большого количества мигрантов и беженцев в Европу через Средиземное море часто сталкивается с антииммигрантскими заявлениями в политических дискуссиях и средствах массовой информации. В целом, восприятие мигрантов во многих европейских обществах имеет негативную тенденцию [1]. Согласно опросу Eurobarometer, проводившемуся в рамках отчёта «Интеграция иммигрантов в Европейский Союз», 38% из 510 миллионов граждан ЕС (4 из 10 европейцев) считают, что иммиграция приносит больше проблем и угроз, нежели выгод для развития европейской экономики [3].

В 10 европейских странах, в среднем, 56% населения заявили, что дальнейшая миграция из мусульманских стран должна быть остановлена. Многие европейцы в значительной степени переоценивают количество мигрантов и

мусульман в своей стране. По состоянию на ноябрь 2017 года Агентство по основным правам ЕС указало, что насилие, домогательства, угрозы и ксенофобские высказывания в отношении беженцев и мигрантов остаются серьезной проблемой, независимо от того, совершаются ли они государственными властями, частными компаниями или отдельными лицами. Сохранение негативных представлений о миграции создает проблемы для усилий правительств по содействию интеграции. Тем не менее, прогнозируемый дефицит рабочей силы и квалификации в краткосрочной и среднесрочной перспективе поставит под угрозу перспективы как занятости, так и экономического роста для ЕС. К примеру, согласно прогнозам, потери рабочей силы в ЕС в период между 2023 и 2060 годами сократятся более чем на 19 миллионов человек. В условиях старения европейского населения мигранты могут внести важный экономический вклад, если они будут своевременно интегрированы, начиная с ранней интеграции на рынок труда и в сферу образования.

В последние годы в регионе и за его пределами наблюдается рост мигрантов, главным образом как прямой результат затянувшегося конфликта на востоке Украины. По состоянию на декабрь 2018 года в Украине насчитывается 1512042 человека, зарегистрированных как внутренне перемещенные лица (ВПЛ). Данный показатель возрос на 2% (на 19917 человек больше) по сравнению с показателями 2017 года. [4]. Отсутствие безопасности на востоке Украины также привело к оттоку мигрантов и беженцев в соседние государства и в Европейский Союз. Все большее количество украинцев покидает страну в качестве рабочих-мигрантов [1].

Европейские государства пытаются, и не без успеха, остановить потоки мигрантов с помощью двусторонних договоров с так называемыми странами-транзитерами. Примером служит соглашение ФРГ с Турцией по делам беженцев. Благодаря ему, как считается, удалось перекрыть балканский маршрут следования беженцев в Европу. Аналогичные соглашения Евросоюз надеется заключить со странами Северной Африки. Наконец, на саммите ЕС европейские лидеры постараются найти решение проблемы, которая возникла еще до миграционного кризиса 2015 года, – как добиться выдворения лиц, которым в праве на убежище было отказано. Правительства стран ЕС предупредили, что те, кто не имеет законного ходатайства о предоставлении убежища, будут возвращены в страну их происхождения [8].

По оценкам Европейской комиссии, в 2016 году в ЕС незаконно въехало более двух миллионов человек. С тех пор сотни тысяч не имеющих права на убежище, были репатрированы, но в стране по-прежнему проживают сотни тысяч нелегальных мигрантов. Европейская комиссия заявляет, что не хочет, чтобы о ее миграционной политике судили по количеству репатриаций, ее основная цель заключается в том, чтобы все, кто имеет право на убежище, получили его [9].

Литература: 1. WORLD MIGRATION REPORT 2018. [Electronic source]. – Access: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf. 2. Migration and migrant population statistics. [Electronic source]. – Access: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1275.pdf>. 3. Integration of immigrants in the European Union. [Electronic source]. Access: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/get_surveydetail/instruments/special/surveyky/2169. 4. Quarterly regional report DTM Europe. [Electronic source]. – Access: <https://migration.iom.int/reports/europe-%E2%80%94mixed-migration-flows-europe-quarterly-overview-october-december-2018?close=true>. 5. Refugee and Migrant Children in Europe. [Electronic source]. – Access: <https://migration.iom.int/reports/europe-%E2%80%94refugee-and-migrant-children-europe-overview-trends-january-%E2%80%94june-2018?close=true>. 6. In U.S. and Europe, Migration Conflict Points to Deeper Political Problems. [Electronic source]. – Access: <https://www.nytimes.com/2018/06/29/world/europe/us-migrant-crisis.html>. 7. Дмитрук П.Б. Світові міграційні процеси: мотивація, види і наслідки для країн виїзду та приймаючих країн / Дмитрук П.Б., Светлова Н.М. // Вісник Східноєвропейського університету економіки та менеджменту – 2016. – Випуск 1. – С. 22. 8. Миграционный кризис в Европе: осторожно, двери закрываются. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.dw.com/ru/a-44427250>. 9. Migration to Europe in charts. [Electronic source]. – Access: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>.

* * *

УДК 339.924

Петренко К. І.

ОСОБЛИВОСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ З ЄС У ПИТАННЯХ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: проф., д.е.н. Матюшенко І. Ю.*

Сьогодні в світі відбуваються фундаментальні зміни, у тому числі в межах Європейського Союзу (ЄС) та України. У зв'язку з цим зростає потреба в дослідженні особливостей Угоди про асоціацію ЄС та України (УА) у найбільш актуальних для нашої країни напрямках, перш за все, у сільському господарстві. Запаси чорноземів дарують Україні величезні можливості й потенціал для розвитку сільського господарства та харчової промисловості. Через це Україну іноді називають «житницею Європи». Необхідні реформи в сільськогосподарському секторі відбувалися дуже повільно в пострадянській період, проте зараз спостерігається значний прогрес. Внаслідок цього формування бачення того, що вплине на розвиток сільськогосподарського виробництва в Україні внаслідок імплементації УА, є актуальною темою досліджень.

У тексті УА зазначається: «Сторони повинні співпрацювати з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства». У ньому надається перелік загальних цілей, а саме: покращення конкурентоспроможності, обмін найкращими практиками і заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва (статті 403-404) [1]. У статті 405 зазначається, що «сторони підтримують поступове зближення та гармонізацію з відповідним законодавством та регуляторними стандартами ЄС», зокрема з тими, що зазначені в переліку, який

надається в Додатку XXXVIII і містить 58 актів законодавства ЄС, які становлять сутність сільськогосподарської політики ЄС. Вони включають у себе механізми ринкової організації та заходи з підтримки окремих товарів, а також правила щодо прямих виплат, спрямованих на підвищення рівня доходу сільськогосподарських підприємств.

Тим не менше, для гармонізації не передбачено жодних строків, а в тексті обережно зазначається, що перелічені нормативно-правові акти ЄС «використовуються як зразки законодавства при розгляді Українською стороною питань поступового наближення законодавства в окремому секторі або щодо окремої продукції» (вступна частина в Додатку XXXVIII) [1]. Незважаючи на те, що тексти можуть допускати різні правові тлумачення того, які саме зобов'язання взяла на себе Україна, їхня суть полягає в тому, що Україна зберігає значну гнучкість щодо порядку та строків впровадження елементів сільськогосподарської політики ЄС.

Політичний діалог, який відбувається в Підкомітеті Ради асоціації, підтримується проектами надання технічної допомоги. У рамках одного з таких проектів надається підтримка в удосконаленні ринку землі у відповідності до передових практик ЄС, зокрема щодо земельного законодавства, земельного кадастру та пов'язаних адміністративних структур (1,8 млн євро). Інший проект надає допомогу Міністерству аграрної політики України в імплементації стратегії розвитку сільського господарства у 2015-2020 роках (3 млн євро). ЄС також надає допомогу фінансуванню та інвестиціями; наприклад, у жовтні 2015 року Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) погодився надати кредитне фінансування на суму 400 млн євро для реалізації проектів із модернізації сільськогосподарської інфраструктури України та розвитку сільського господарства. У першу чергу інвестиції потрібні для закупівлі сільськогосподарської польової техніки; потужностей для сушіння, зберігання, обробки та логістичного забезпечення; також є потреба в інвестиціях в аквакультури. Окрім цього, кредитування буде доступним для здійснення інвестицій у державну інфраструктуру (лабораторії для проведення тестування, дослідницькі заклади й заклади професійно-технічної підготовки, а також засоби для моніторингу рибних ресурсів), яка сприяє сталому потоку продукції від виробника до споживача вздовж ланцюгів створення доданої вартості [2].

У 2014-2015 роках було проведено декілька важливих реформ. Їх здійснення регулювалося Угодою про коаліцію та документом «Стратегія сталого розвитку: Україна-2020», який був підготовлений у відповідності до вимог меморандуму про взаєморозуміння з МФВ. Крім цього, у 2015 р. Міністерство аграрної політики та продовольства за підтримки українських експертів та експертів ЄС розробило стратегію і план дій на 2015-2020 рр., які визначають напрям сільськогосподарських реформ протягом наступних п'яти років [3]. Ці реформи покращать доступ підприємств до фінансових ресурсів, зменшать адміністративне навантаження на виробників та забезпечать краще управління земельними ресурсами.

З іншого боку, у 2015 – 2018 роках певні аспекти сільськогосподарської політики були досить суперечливими. Серед таких рішень слід особливо виділити продовження дії мораторію на продаж землі до 2019 року. У результаті цього сільськогосподарські господарства все ще не мають можливості використовувати свою землю як заставу для отримання кредитного фінансування, а тому мають обмежений доступ до фінансування.

Згідно з Єдиною комплексною стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки основними питаннями сільськогосподарської політики до 2020 року стануть: реформа різних державних структур; подальша дерегуляція та гармонізація із законодавством ЄС; підготовка до впровадження ринку землі; приватизація державних підприємств; скасування регулювання ціни на харчову продукцію і запровадження натомість системи прямої підтримки [3].

У продовження розбудови нової аграрної політики України Закон «Про основні принципи державної аграрної політики та розвитку сільської місцевості» (АПРСМ), після того, як він не був прийнятий у першому читанні у липні 2018 року, був перереєстрований в українському парламенті у жовтні 2018 року. Це важливий Закон, оскільки він дозволить впровадити План дій з реалізації АПРСМ на найближчі п'ять років [4].

Проте, через відсутність політичної волі і зусиль, спрямованих на зміни, проведення земельної реформи залишається повільним. Проект закону про земельний оборот, завершений у 2017 році, який підніме питання мораторію на продаж землі з 2001 року, буде оцінюватися Робочою групою, створеною у липні 2018 року.

Також триває робота з підвищення точності земельного кадастру, закріплення прав і прозорості управління землями. Відповідно до зобов'язань УА, закони, що регулюють органічне виробництво, обіг і маркування органічної продукції, державний контроль за генетично модифікованими (ГМ) продуктами, обіг, відстеження та маркування ГМО, знаходяться на різних етапах законодавчого прийняття в українському парламенті. Крім того, була розроблена система українських географічних ідентифікаторів (ГІ): у 2018 році було прийнято рамковий закон про ГІ, а у 2018 році було завершено підготовку спеціальних законів щодо регулювання ГІ для деяких продуктів [4].

Сьогодні Міністерство аграрної політики та продовольства (МАПП) переживає амбітну реструктуризацію. Стале управління лісовим та рибним ресурсами встановлюється з метою зменшення незаконної, нерегульованої та непроголошеної практики, але необхідні подальші зусилля для модернізації управління рибальством відповідно до передового досвіду ЄС, Організації з продовольства та сільського господарства (Food and Agriculture Organization, FAO) та Генеральної комісії з рибальства для Середземномор'я (General Fisheries Commission for the Mediterranean, GFCM).

Література: 1) Матюшенко І.Ю., Беренда С.В., Резніков В.В. *Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посіб.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 496 с. 2) *Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як?* / за ред. М. Емерсона, В. Мовчан; Центр європейських політичних досліджень (Брюссель), Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (Київ), 2016. 256 с. 3) *Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки* / Офіційний сайт Міністерства аграрної політики і продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16025#principles>. 4) *Association Implementation Report on Ukraine on 2018* / JOINT STAFF WORKING DOCUMENT. SWD (2018) 462 final. Brussels, 7.11.2018. URL: https://cdn3-eas.fpfis.tech.ec.europa.eu/cdn/farfuture/aZnrBQ70ZJtiXaRXV69qTtPI-d-gbCzZxpirQUpU6EY/mtime:1541749617/sites/eas/files/2018_association_implementation_report_on_ukraine.pdf

* * *

УДК 339.9(438)

Прилуцька Д. А.
ОСНОВНІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ПРІОРИТЕТИ
РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.політ.н., доц. Панасенко Г.С.

Польща – сучасна європейська держава, що пройшла шлях від панування соціалістичного режиму до розвинутої ринкової економіки. Вона посідає провідне місце в східноєвропейському регіоні як за економічними показниками, так і політичною розквітстю, є активним членом ЄС та учасником сучасних міжнародних економічних відносин.

Дослідженням зовнішньоекономічної діяльності Республіки Польща присвячено роботи вітчизняних і зарубіжних авторів, серед яких Рабошук А.В., Шиманська К.В., Матвеева М.П., Захаров А.Н., Габарта А.А., Корейба Я.В. та інші.

Проведений нами аналіз джерел свідчить, що актуальним на сьогодні є визначення сучасних зовнішньоекономічних пріоритетів Польщі та її провідних торговельних партнерів.

Мета нашої роботи полягає в з'ясуванні основних сучасних зовнішньоекономічних пріоритетів (експортних та імпорتنих напрямів) Республіки Польща.

Відповідно до Індексу економічної складності (Economic Complexity Index), Польща є 24-ою за величиною експортною економікою в світі та 23-ою найскладнішою економікою. У 2017 році ВВП Польщі становив 526 млрд дол., а її ВВП на душу населення склав 29,1 тис. дол. [1].

Сучасна схема зовнішньої торгівлі Польщі, а також її географічна спрямованість багато в чому є результатом соціально-економічних перетворень, які відбувалися в її національному господарстві протягом останньої чверті століття, особливо після вступу країни до ЄС.

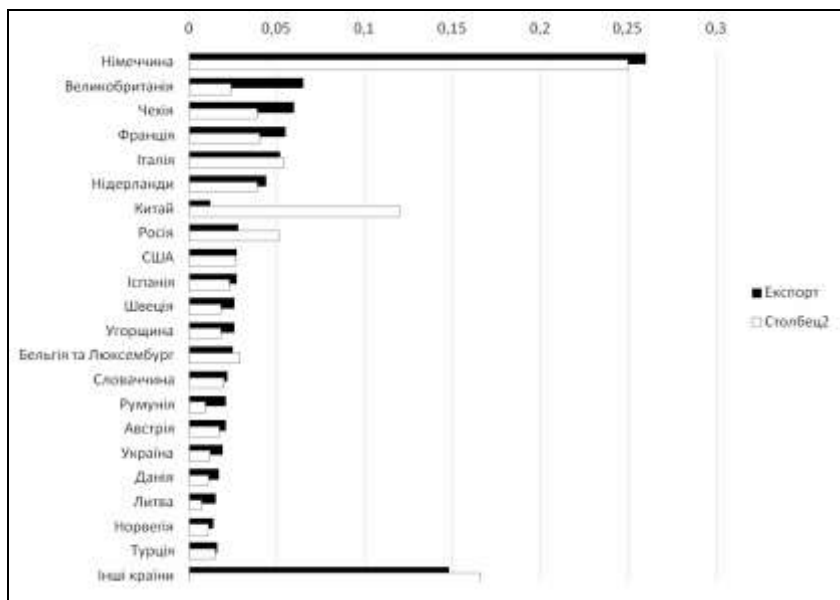
Однією з особливостей польської соціально-економічної трансформації стало швидке проведення в країні економічної лібералізації, залучення держави до світової економіки за допомогою розширення міжнародної торгівлі, руху капіталу, робочої сили. Протягом 1991-2016 рр. обсяг експорту товарів змінився більш ніж у 13 разів: з 14,9 млрд дол. США до 203,7 млрд дол. США. Подібна тенденція спостерігалася також стосовно імпорту товарів, обсяг якого за той же період зріс майже в 13 разів: з 15,5 млрд дол. США до 198,4 млрд дол. США [2]. Варто відзначити, що, попри зростання зовнішньоекономічних зв'язків, характерною особливістю сучасного торговельного балансу Польщі став його хронічний дефіцит.

У 2004 році Польща стала повноправним членом Європейського Союзу. Наразі Польща є шостою за величиною економікою в ЄС та має репутацію сприятливої для бізнесу країни зі стабільною й ефективною макроекономічною політикою [3]. Так, під час економічної кризи 2008–2009 рр., яка боляче вдарила по економіці навіть провідних країн світу, Польща була єдиною країною ЄС, яка змогла уникнути рецесії.

Вступ країни до ЄС призвів до переорієнтації значної частини торговельних потоків з колишніх соціалістичних країн на нових партнерів з інтеграційного об'єднання. З одного боку, ЄС став великим ринком збуту для польської продукції, з іншого, значно зросла залежність товарного експорту Польщі від економічної кон'юнктури в країнах ЄС. В останні майже 30 років в рамках лібералізації зовнішньоекономічної діяльності можна говорити про істотне зниження величини імпортного митного тарифу. На даний момент середньозважений рівень торговий захисту польського ринку становить 5%, а в торгівлі з країнами ЄС взагалі відсутні будь-які обмеження, має місце повна свобода переміщення товарів [2].

У зв'язку з членством в ЄС, найтісніші економічні зв'язки Польща має з країнами Європейського Союзу. Так, головними експортними напрямками Польщі є Німеччина, Великобританія, Чеська Республіка, Франція та Італія. Серед найбільших імпортерів – Німеччина, Китай, Італія, Росія та Франція. Усі найбільш вагомні торговельні партнери Польщі представлені на рис. 1.

Щодо України, наша держава відіграє відносно невелике місце в економіці Польщі. Проте важливість українсько-польських відносин не можна недооцінювати. Навіть після вступу до ЄС Польща зберігає тісні зв'язки з колишніми радянськими республіками, в тому числі, з Україною, Білоруссю, республіками Прибалтики [4]. Значення партнерських відносин між Україною й Польщею обґрунтовуються, перш за все, безпосереднім сусідством держав, що стимулює економічне співробітництво між ними. Дружні стосунки України та Польщі також сприятимуть суспільно-економічному розвитку та зміцненню позицій обох держав на міжнародній арені [5]. Таким чином, Україна є стратегічним партнером Польщі на пострадянському просторі.

Отже, Республіка Польща на сучасному етапі досягла помітних успіхів в економічному розвитку. Країна має стабільну ринкову економіку, її головними торговельними партнерами виступають провідні держави Європи та світу, серед яких Німеччина, Велика Британія, КНР, Російська Федерація. Водночас Польща зберігає інтерес до економічного співробітництва з пострадянськими країнами, в тому числі з найближчим сусідом – Україною. На нашу думку, Польща має значний економічний та політичний потенціал, щоб зміцнитися в позиції регіонального лідера Центрально-Східної Європи.

Література: 1. *The Observatory of Economic Complexity. Poland. 2017. URL: <https://atlas.media.mit.edu/ru/profile/country/pol>*. 2. Захаров А.Н., Габарта А.А. *Внешнеэкономические связи Польши на современном этапе. Мировая экономика. №6. 2017. С. 15-24.* 3. *Europe: Poland. Central Intelligence Agency. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pl.html>* 4. Корзйба Я.В. *Концептуальные основы внешней политики Польши в отношении европейских стран постсоветского пространства. Вестник МГИМО-Университета. Свежий взгляд. 2011. №6. С. 234-240.* 5. О.М. Знахоренко. *Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах. Історичний архів. 2008. № 2. С. 90-98.*

* * *

Ращупкіна Д. Р.
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ
ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Алексеева Т. І.

Формування нових механізмів господарювання, орієнтованих на сферу ринкової економіки, відіграє значну роль у діяльності підприємств, установ та організацій, не тільки в Україні, а і за кордоном. Мотивація суб'єктів господарської діяльності є головним засобом ефективного використання ресурсів, підвищення кваліфікації робітників та формування організаційної культури в колективі. Ці чинники, в свою чергу, впливають на розвиток економіки.

«Мотивація праці – це спонукання людини до виробничої чи невиробничої діяльності для задоволення своїх матеріально-побутових потреб і запитів, яке досягається за рахунок її праці» [1]. Проблема мотивації набуває все більшої актуальності, що обумовлено жорстокою конкуренцією у боротьбі національних підприємств за якість та професіоналізм робочої сили.

По даним соціологічних досліджень особливо гостро ця проблема відчувається в Україні, де буде знижуватися освітній та професійно-кваліфікаційний рівень робітників, а чисельність трудових ресурсів не буде зростати у наступні роки, і навіть зменшиться [2].

Проблему формування мотиваційного механізму висвітлювали як вітчизняні так і зарубіжні автори, серед яких можна назвати: В. Данюка, О. Грішнову, А. Колота, Г. Завіновську, М. Карліна, А. Маслоу. В основі більшості теорій мотивації лежить принцип вивчення потреб працівника або груп працівників, розуміння того, що хочуть отримати робітники від роботи крім заробітної плати [3].

Вісомий вклад у вивчення питання мотивації праці зробив А. Маслоу, який розробив ієрархічну піраміду потреб, на якій базується більшість теорій та концепцій. За формою задоволення потреб розрізняють два типи мотивації: матеріальна (заробітна плата, премії, грошова винагорода, матеріальна допомога, участь у прибутку) та нематеріальна (похвала, схвалення, підтримка, визнання заслуг, повага й довіра, мотивація перспективою та збагаченням змісту праці, делегування повноважень) [4].

Задоволення матеріальних потреб залишається провідним у мотивуванні, тому дуже важливо створити систему із гарантованою заробітною платнею, яка пов'язана з рівнем досягнень працівника. З нематеріальною мотивацією все набагато складніше. Для одного співробітника вагомою мотивацією може служити словесне заохочення начальства, а для іншого – визнання його гарної роботи. Індивідуалізація систем і способів мотивації, звичайно ж, є неможливою, особливо, якщо в підпорядкуванні знаходиться велика кількість співробітників. З цієї

причини багато керівників обмежуються усередненими моделями мотивації, з урахуванням того положення, яке займає працівник.

Основною проблемою мотивації персоналу в теперішній час виступає відсутність налагодженої системи механізму регулювання та розвитку трудової діяльності, на яку впливають економічні, політичні, соціально-психологічні фактори протягом певного часу. Тому кожна система управління не дасть бажаного результату, якщо не буде розроблена ефективна модель мотивації персоналу, оскільки ціллю індивіда та колективу є досягнення особистої та колективної мети.

Значну роль відіграє тип мотивації – спрямованість діяльності індивіда на задоволення потреб. Існують три типи мотивації. До першого типу належать працівники, орієнтовані на змістовність та суспільну значимість праці. До другого типу – працівники, орієнтовані на оплату праці та інші цінності. До третього – працівники, у яких значимість наведених вище чинників збалансована.

Основна маса працівників у нашій країні належить до другого типу мотивації і саме тому роботодавці зорієнтовані на цей тип. Але забезпечити високу заробітну плату досить складно, у зв'язку із нестабільністю економічної ситуації в Україні. В нашій країні явище нематеріальної мотивації знаходиться у стадії розвитку. Все більше індивідів звертають увагу на такі мотиви праці, як мотив самоствердження, стабільності, справедливості, придбання нових знань та можливість працювати у гарному колективі.

Таким чином, мотивація персоналу дає можливість підвищити зацікавленість працівників в результатах своєї праці. Але, зважаючи на складну економічну ситуацію в країні, дуже важко встановити високу та стабільну оплату праці. Тому в Україні особливу увагу слід приділити розвитку нематеріального стимулюванню праці. Цього можна досягти за допомогою таких стандартів: визнавати цінність робітника для організації; застосовувати гнучкий графік роботи, зробити можливим виконувати роботу дистанційно; надавати кредити співробітникам тощо. Тобто розробивши певну систему цілей для працівників та гуманізувавши робочий процес, можна досягти підвищення мотивації робітників в Україні.

Завдяки мотивації можна створити нову національну модель управління, в основі якої значне місце буде займати культура праці, створення системи цінностей, яка з часом зможе стати фундаментом для подальшого ефективного функціонування ринку праці України.

Література: 1. Белоусова О.С. Актуальні проблеми формування системи мотивації праці в умовах ринкових перетворень [Електрон. ресурс]: Сайт наукових статей URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/aktualni-problemi-formuvannya-suchasnoyi-sistemi-motivatsiyi-pratsi-v-umovah-rinkovih-peretvoren>; 2. Гончаров Г.О. Мотиваційний механізм трудової діяльності в умовах становлення ринкового господарства [Електрон. ресурс]: Портал освітньо-інформаційних послуг «Студентська консультація» URL: <http://studcon.org/motivatsiynu-mehanizm-trudovoi-diyalnosti-v-umovah-stanovlennya-rinkovogo-gospodarstva>; 3. Труфанова Е.В. Проблема мотивації персоналу в організації [Електрон. ресурс]: Студенческий научный форум. URL: <https://>

scienceforum.ru/2017/article/2017034217; 4. Бугайчук Н.В. Мотиваційний механізм як система заходів підвищення ефективності діяльності підприємства [Електрон. ресурс]: Економічні науки URL: http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2013/Economics/5_153469.doc.htm.

УДК: 330.33

**Ревякин Г. В., Казакова Н. А., Горлевский А. О.
ИНФЛЯЦИОННЫЕ ЦИКЛЫ В РАМКАХ ТОВАРНО-
ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА К ПРИРОДЕ
И АНАЛИЗУ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЦИКЛОВ**

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Одним из наиболее важных показателей экономической конъюнктуры и общего состояния экономической системы является инфляция, под которой принято понимать повышение общего уровня цен на товары и услуги, т.е. снижение покупательной способности денежных средств.

Несмотря на давность возникновения самого явления инфляции, её природа, механизмы возникновения и характер влияния на экономическую систему остаются дискуссионными. Актуальность данного исследования обусловлена проблемами как теоретического, так и прикладного характера, которые заключаются в необходимости создания общей теоретической концепции природы инфляции и адекватного методологического подхода к её анализу.

Теоретико-методические основы изучения явления инфляции нашли свое отражение в трудах таких ученых, как У. Филлипс, М. Фридман, И. Фишер, Л. Мизес, Х. Мински, Дж. Кейнс, Б. Хансен, Р. Гордон, Р. Лукас, Т. Сарджент и др.

Следует отметить, что в динамично меняющихся экономических и политических условиях возникает потребность в комплексном анализе развития инфляционных процессов. В этой связи особый интерес вызывает циклическая динамика современной инфляции. Вместе с тем следует отметить, что циклические аспекты инфляционных процессов пока ещё не нашли достойного места в теоретических моделях. В настоящее время, циклическая теория инфляции, несомненно, нуждается в более детальной разработке, опирающейся на эмпирический материал с применением адекватных методов статистической обработки данных.

Таким образом, явление инфляции должно рассматриваться в динамике взаимодействия спроса и предложения – на стыке внешних и внутренних факторов развития экономических систем. В данном случае особенно ценным становится изучение ее динамических свойств, прежде всего связанных с циклическими закономерностями развития экономических систем.

Подходящей теоретической основой для обоснования причин инфляции и исследования её динамики может послужить товарно ориентированный подход к природе экономических циклов, который базируется на жизненном цикле товаров. В рамках предложенного подхода стадии жизненного цикла товара

отождествляются с фазами экономического цикла. Допускается, что ныне известные экономические циклы с различной величиной периода соответствуют жизненному циклу товаров с аналогичным периодом их обращения на рынке.

Цикличность развития экономических систем объясняется действием как внутренних, так и внешних факторов. Внутренние факторы раскрывают дисбаланс спроса и предложения, который заключается в ограниченности платежеспособного спроса и опережающем росте предложения относительно спроса. В свою очередь, внешние факторы являются катализаторами, которые усиливают или смягчают экономические последствия существования структурных диспропорций между спросом и предложением и способны исказить параметры экономических циклов в заданных пределах.

Полагается, что существует тенденция роста уровня цен в период фазы расширения экономического цикла, поскольку появляется нехватка квалифицированной рабочей силы, а также сырья и комплектующих. В свою очередь, в период фазы сжатия цены падают, т.к. нереализованные запасы продукции накапливаются и для реализации этих товаров используются более низкие цены. При условии постоянной базовой инфляции цены будут расти быстрее в период фазы расширения и медленнее в период сжатия.

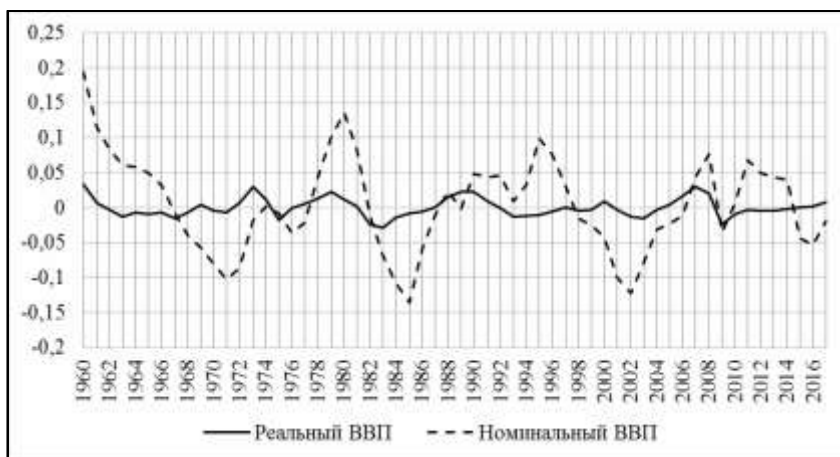

Рис. 1. Детрендизированные и откалиброванные показатели мирового реального и номинального ВВП, 1960-2017 гг.

Рассчитано автором по данным: [6]

В целях подтверждения вышесказанного проанализируем динамику мирового номинального и реального ВВП. Для этого произведем процедуру детрендизации входящих данных с помощью фильтра Ходрика-Прескота [4], результаты детрендизации представим на рис. 1.

Следует отметить, что коэффициент корреляции динамики реального и номинального ВВП равен $R2 = 0,38$, что свидетельствует об отсутствии какой-либо

стойкой взаимосвязи между двумя этими показателями. При этом, модуль коэффициента корреляции увеличивается при внедрении лаговой переменной для динамики номинального ВВП. Коэффициент корреляции достигает своего максимума при учете наличия лага между темпами роста реального и номинального ВВП равным 4 года.

Произведем спектральный анализ остатков детрендизации реального и номинального ВВП с помощью быстрого преобразования Фурье. После чего построим модель динамики реального и номинального ВВП на базе ключевых гармоник. Результаты анализа приведены на рис. 2.

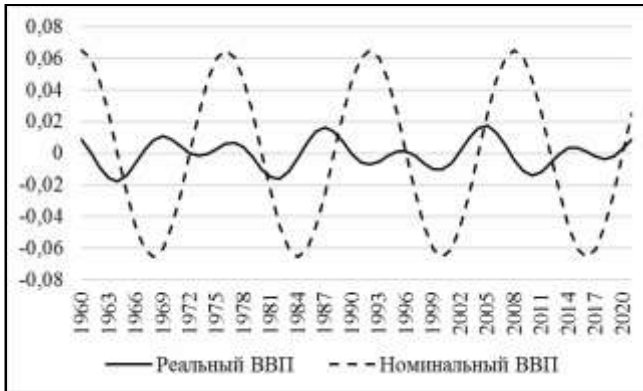

Рис. 2. Модель экономических циклов в динамике реального и номинального ВВП, 1960-2017 гг.

Рассчитано автором по данным: [6]

По результатам исследования было выявлено наличие 16-ти летних циклов в динамике как реального, так и номинального ВВП. При этом, динамика 16-ти летних циклов реального ВВП имеет опережающий характер по отношению к номинальному с лагом в 4 года. Кроме того, в динамике реального ВВП обнаружены экономические циклы с периодом колебания 9,1 лет – циклы Кузнеца.

Исходя из результатов анализа следует, что теоретическое объяснение экономического цикла как колебаний деловой активности, зависящих от реального объема выпуска товаров и услуг, является вполне допустимой гипотезой, позволяющей логично понять соотношение инфляции и фаз экономического цикла. Анализ темпов инфляции с позиции экономических циклов предоставляет новых возможностей для теоретического обоснования заявленной целевой инфляционной отметки, а также ее среднесрочного моделирования.

Литература: 1. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с.; 2. Світова економіка: підручник / за ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с.; 3. Frigo M. The Design and Implementation of FFTW3 / M. Frigo, S. Johnson. // Proceedings of the IEEE. – 2005. – №93 (2). – С. 216–231. 4. Hodrick R. J. Postwar U.S.

*business cycles: an empirical investigation / R. J. Hodrick, E. C. Prescott. // Journal of Money, Credit, and Banking. – 1997. – №29. – С. 1–16; 5. Revyakin G. A New Approach to the Nature of Economic Cycles and Their Analysis in the Global Context / G. Revyakin. // Eureka: Social and Humanities. – 2017. – №5. – С. 27–37; 6. Open Data [Электронный ресурс]. // World Bank – URL: <http://www.worldbank.org/en/understanding-poverty>; 7. Phillips A. W. The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom 1861-1957 / A. W. Phillips. // *Economica*. – 1958. – №25 (100). – С. 283–299.*

УДК 338.432:330.341.1](477)

Салімон Т. А.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРЕСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С. А.*

Розвиток аграрного сектора України є одним із пріоритетних напрямків економіки країни. Це обумовлено сприятливими кліматичними умовами для вирощування вагомої кількості сільськогосподарських культур, досить родючими чорноземними ґрунтами, які становлять близько 44% території України, а також історичною схильністю до сільського господарства. Площа сільськогосподарських угідь України становить 42,7 млн га або 70% площі всієї території країни. Але велика розораність території не є прикладом того, чим Україна може пишатись. Хімічне забруднення ґрунтів, ерозія та ще велика кількість чинників негативно впливають на врожайність сільськогосподарських культур в нашій країні [1].

Найгострішою проблемою сільського господарства України є загальне технічне і технологічне відставання. Застарілі методи ведення сільського господарства, відсутність впровадження прогресивних технологій в цю галузь уповільнюють її розвиток. У приклад можна поставити безліч країн на різних континентах, з різними кліматичними умовами і різним рівнем економічного розвитку, які вже давно зрозуміли, що поліпшення результатів у сільському господарстві не добитися лише збільшенням орних земель, екстенсивний метод ведення сільського господарства вже в минулому, потрібні нові технології. Застосування сучасних технологій і високоєфективного обладнання могли б дозволити збільшити прибутковість підприємств АПК України і знизити собівартість виробленої продукції та підвищити її якість. Також нові агротехнічні прийоми дозволять підвищити продуктивність сільськогосподарських підприємств. Саме агросектор має гостру потребу в інноваціях. В Україні відсоток проникнення високих технологій в агросекторі поки досить низький – близько 10-12% в порівнянні зі світовими лідерами, але ми рухаємося по правильній траєкторії. Сільське господарство і ІТ-технології в сукупності можуть сприяти зростанню української економіки [2].

Досвід введення в сільське господарство прогресивних технологій в розвинених країнах світу може допомогти Україні вийти на новий рівень в аграрному

секторі. Якісне вдосконалення виробництва в сільському господарстві в таких країнах як США, Канада, Німеччина та Японія здійснюється у формі інновацій.

Таблиця 1

Частка сільського господарства від ВВП деяких країн в 2008-2018 рр. (%)

Країна	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Албанія	19,4	19,4	20,7	21,0	21,7	21,4	22,9	22,9	22,5	22,7	22,6
Вірменія	18,1	18,6	18,8	22,2	19,6	20,3	19,6	18,9	17,8	16,3	16,4
Киргизстан	18,0	18,3	18,8	18,0	18,5	16,4	16,5	15,4	14,3	13,8	13,5
Молдова	12,0	12,2	13,0	13,3	12,1	13,4	14,1	13,2	13,0	13,3	13,5
Україна	7,5	7,9	8,4	9,5	9,1	10,0	11,7	14,2	13,8	12,1	12,3
Росія	3,9	4,2	3,5	3,9	3,7	3,6	4,1	4,3	4,3	3,9	4,0
Польща	2,9	2,8	2,9	3,2	3,0	3,2	2,9	2,5	2,7	3,2	2,8
Франція	1,7	1,5	1,8	1,8	1,8	1,6	1,7	1,8	1,6	1,7	1,7
Німеччина	0,9	0,7	0,7	0,8	0,8	1,0	1,0	0,7	0,7	0,9	0,8

Джерело [3]

Аналізуючи таблицю 1, можна зробити висновок, що рівень технологічності сільського господарства певної країни не відображається в частці сільського господарства від загального ВВП.

Першим прикладом такої диспропорції є сільське господарство в Німеччині, основний акцент якого, – висока технологічність і автоматизація роботи. Не дивлячись на те, що в середньому за останні 10 років сільське господарство становить лише 0,8% від загального ВВП країни, рівень технологічності даної сфери вражає. У Німеччині звикли замінювати людську працю новими роботизованими машинами, тим самим заощаджуючи час і кошти. Поліпшення технологій дозволило зробити величезний стрибок продуктивності для сільського господарства шляхом полегшення роботи. Введення такої технології, як роботизація, на прикладі Німеччини, в аграрному секторі України може збільшити заощадження на трудових ресурсах та покращення якості врожаю.

Другим яскравим прикладом може стати порівняння врожайності кукурудзи з гектара площі в США та Албанії. Якщо в США це 73 центнери, то в Албанії – близько 25. Вагома різниця не лише в кліматі даних країн, а й в технологіях, які застосовуються при вирощуванні культури. В першу чергу зрошення і полив вплинули на такий високий показник врожайності в США. Система точкового поливу, яка запроваджена американськими аграріями, забезпечує найефективніший полив й оптимізує споживання енергоресурсів, що дозволяє економити ресурси і підвищувати врожайність одночасно. Застосування такої системи в Україні могло б показати позитивну динаміку в вирощуванні майже всіх технічних культур на українських ланах [4].

Ще одна технологія, яку на практиці перевірила достатня кількість країн світу, – мінімальний (mini-till) і нульового обробіток ґрунту (no-till). Дана технологія заснована на відмові від застосування оборотного плуга і полягає в розпушенні ґрунту на глибину 10-12 см без обороту родючого шару. Застосування дозволяє знизити енергетичні та трудові витрати на обробку землі за рахунок

зменшення оброблюваної площі і глибини обробки поля. Лідерами у використанні технології нульового / мінімального обробітку землі є Бразилія, Аргентина, Канада, США, Австралія. У цих країнах за допомогою no-till технології обробляється від 12,5% (Австралія) до 57% (Канада) орних земель. При застосуванні практики цих країн в Україні, кількість затрат на витрати трудових ресурсів могла б знизитися в 1,5 рази [5].

Привертає увагу технологія точного (прецизійного) землеробства для економії на добривах та збільшення врожайності. Системи точного землеробства використовуються в Європі, Канаді, США вже декілька десятиліть. Фундаментом даного інноваційного підходу до землеробства є позиціонування неоднорідностей в межах одного поля. Дана концепція вимагає обов'язково брати до уваги такі показники, як локальні особливості ґрунту та кліматичні умови. Найбільшою перевагою точного землеробства є екологічність, адже майбутнє сільського господарства саме за органічністю та екологічністю. На даному етапі в Україні окремі елементи прецизійного землеробства впроваджені на 20-30% площ.

Таким чином, можна зробити висновок, що Україні дійсно є до чого прагнути в прогресивних технологіях. Потенціал українського сільського господарства є дуже вагомим. Але інновації є обов'язковою складовою в сучасному ефективному українському сільському господарстві. Можна з впевненістю сказати, що при масовому впровадженні технологій на прикладі країн Європи та США, в Україні, ми не тільки продовжимо досягати чергових світових рекордів з поставки сільськогосподарської сировини, а й підемо в глибшу переробку для створення складного продукту, який репутаційно і економічно зміцнить нашу країну.

Література: 1. Продовольственная и сельскохозяйственная организация – FAO [Електрон. ресурс]: URL: <http://www.fao.org/countryprofiles/index/ru/?iso3=UKR>; 2. Петриков А.В. Экономические проблемы модернизации и инновационного развития агропромышленного комплекса // Экономические проблемы модернизации и инновационного развития агропромышленного комплекса. – М.: РГАУ-МСХА им. К.А. Тимирязева, 2016; 3. UNECE [Електрон. ресурс]: URL: <https://w3.unece.org/PXWeb/ru/Table?IndicatorCode=6#last-period-0>; 4. Мировая статистика [Електрон. ресурс]: URL: <http://www.worldometers.info/ru/>; 5. Central Intelligence Agency [Електрон. ресурс]: URL – <https://www.cia.gov/ru>

Трощій К. С.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ІТАЛІЙСЬКИХ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Італія визнала незалежність України 28 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між країнами встановлено 29 січня 1992 року. З часу встановлення дипломатичних відносин відбулося чотири офіційні візити Президента України до Італії: у травні 1995 року, листопаді 2002 року, жовтні 2008 року та листопаді 2015 року. Президент Італії перебував в Україні у 1996 році (державний візит) та у 1999 році (робочий візит). Прем'єр-міністр Італії відвідував Україну в жовтні 2003 року в рамках головування Італії в ЄС та у березні 2015 року з двостороннім візитом [3].

За даними митної статистики України, за результатами торгівлі у 2018 році Італія залишається шостим торговельним партнером України серед країн світу за обсягом торгівлі товарами. За обсягом товарообігу України з країнами Європи, Італія посідає третє місце, поступаючись Німеччині та Польщі. Обсяг українського експорту в Італію перевищує сукупний експорт до США, Великої Британії, Франції, Японії, ПАР та Канади разом узятих.

З початку дії зони вільної торгівлі призупинилося падіння обсягів українського експорту в Італію. Водночас, більш високими темпами відбувається нарощування імпорту з Італії, що негативно впливає на традиційно високе позитивне сальдо двосторонньої торгівлі. Так, за цим показником Італія з першого місця у 2016 році змістилась на третє (після Нідерландів та Іспанії) місце серед країн Європи. Значно виріс імпорт технологічного обладнання, що може розцінюватися як ознака відновлення інвестицій в основні фонди, які у майбутньому мають забезпечити зростання виробництва [4].

Двостороннє українсько-італійське співробітництво в культурній галузі характеризується динамічним розвитком. Забезпечення сприяння при підготовці мистецьких і наукових заходів, долучення до організації і проведення спільних двосторонніх проєктів, поширення знань про українську історико-культурну спадщину, популяризація пам'яток української культури є пріоритетними завданнями.

У 2018 році було організовано виставку дитячих робіт про Україну «Моя Україна – Ucraina Mia», яка після урочистого відкриття в Римі протягом кількох місяців мандрувала містами Італії; три виставки сучасних українських художників та митців; фотовиставку «Забута війна» про події на Донбасі; виставку картин та інсталяцій європейських митців присвячених Голодомору 1932-33 рр.; конкурс відеоробіт про Україну серед італійських школярів старших класів; показ українських фільмів «Міф», «Кіборги» та канадського фільму «Гіркі жни-

ва», тощо. Відповідна підтримка надавалася під час гастролей Одеського національного театру опери та балету та Одеського філармонійного оркестру [2].

Цього року, з нагоди вшанування 85-х роковин Голодомору 1932-33 рр. Проведено масштабну низку заходів, присвячених цій трагедії. Йдеться про конференцію за участю італійських та українських спікерів, яка широко висвітлювалася італійськими ЗМІ і телебаченням, презентацію робіт сучасних італійських митців та тему Голодомору, показ фільму «Гірки жнива», видання тематичних збірок, брошур та каталогу виставки, тощо. В Італійській Республіці Голодомор досі не визнано актом геноциду по відношенню до українського народу, а, відтак, донесення історичної правди через місцеві ЗМІ до широких кіл італійської аудиторії набуває особливо важливого значення.

Важливою сферою українсько-італійської гуманітарної взаємодії є лікування онкохворих українських дітей в італійських клініках, у тому числі проведення операцій з пересадки кісткового мозку. Посиленню та закріпленню цього співробітництва посприяло підписання Меморандуму про наміри щодо співпраці між Міністерствами охорони здоров'я України та Італії у сфері дитячої онкогематології [2].

Чимало заходів було проведено за допомогою української громади Італії. Так, було проведено декілька фестивалів української культури у різних містах Італії, Великодній фестиваль із майстеркласами з виготовлення різних видів писанок, літній дитячий табір, презентації книг українських авторів та виступи українських музичних колективів.

Відповідальність України, як торговельного партнера Італії, підтримання серед італійської ділової спільноти позитивного іміджу держави із стабільними умовами господарювання, що, відповідно, забезпечує стабільність та розширення двосторонніх торговельно-економічних зв'язків у перспективі, обумовлюється в першу чергу поступовим щорічним збільшенням обсягів двосторонньої торгівлі та зростанням припливу італійських інвестицій в економіку України [1].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що подальше розширення та удосконалення двосторонніх торговельно-економічних відносин між Україною та Італією неможливе без включення до їх структури великих інвестиційних та коопераційних проектів співробітництва, які дозволять розвивати стратегічні галузі промисловості України, закріпити співпрацю двох країн на довгостроковий період, залучити італійські новітні технології до процесів модернізації українських підприємств.

Традиційне багаторічне торговельне партнерство Італії та України, сталі господарські та торговельні зв'язки наклали відчутний відбиток як на структуру двостороннього товарообігу, так і на його наповнення. Аналізуючи експортно-імпортні потоки між нашими країнами можна бачити, що, як і щорічно, лівову долю товарних потоків складають ті ж самі продукти. Саме ця стабільність основних позицій структури двосторонньої торгівлі гарантують зростання двосторонньої торгівлі між нашими країнами і в майбутньому. Незважаючи на

низькі показники розвитку італійської економіки, ця країна на протязі останніх років залишається одним з провідних партнерів України в сфері торговельно-економічного співробітництва серед країн Західної Європи та світу. Існуючі перспективи для України у відносинах з Італією полягають не лише у стабільному збуті продукції вітчизняних підприємств та розвитку співробітництва, а насамперед – у залученні італійських інвестицій, передових технологій та підприємницького досвіду в українську економіку [1].

Найбільшу взаємну зацікавленість в українських та італійських підприємств викликає співпраця в таких галузях як: металургія та машинобудування, суднобудування, цивільне та промислове будівництво, банківська сфера, телекомунікації, агропромисловий комплекс, деревообробка та виробництво меблів, легка промисловість, виробництво будівельних матеріалів, природні ресурси, транспортування енергоносіїв тощо. Однак, італійські підприємці досить повільно приймають рішення щодо інвестування в економіку України, тому наявний потенціал двох країн не відповідає обсягам українсько-італійського інвестиційного співробітництва.

Шлях до збільшення припливу італійських інвестицій в українську економіку повинен полягати, передусім, у перенесення італійськими компаніями виробничої діяльності в Україну, особливо – за рахунок реалізації масштабних інвестиційних та індустріальних проєктів, які могли б стати важливими “індикаторами” нового рівня співробітництва та “локомотивами” у створенні італійських промислових округів в Україні (на зразок італійських промислових районів - “кластерів” в Румунії).

Досить активні італійські інвестори цікавляться можливостями інвестицій у сільське господарство України. Дедалі частіше надходять запити щодо бажань вкладати кошти в оренду землі, вирощування сільськогосподарських культур, будівництво центрів їх переробки та транспортування.

З метою подальшого розширення торговельно-економічного співробітництва між Україною та Італією, збільшення експорту товарів та послуг, а також для закріплення позитивних тенденцій у двосторонній торгівлі також, на сьогодні важливим є вжиття широкого комплексу заходів, спрямованих на розширення географії українського експорту в Італію, нарощення обсягів товарообігу, зокрема – її експортної складової, розвитку регіонального та галузевого співробітництва.

Література: 1. Аналіз розвитку двосторонніх торговельно-економічних відносин між Україною та Італією [Електрон. ресурс].– URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/ukr/2084.html. 2. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Італією [Електрон. ресурс].– URL: <https://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/culture>. 3. Політичні відносини між Україною та Італією [Електрон. ресурс]. – URL: <https://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/diplomacy>. 4. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Італією [Електрон. ресурс].– URL: <https://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/trade>.

Федорова Т. Ю.
РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ
В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ З ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Поліванцев А. С.

На сучасному етапі розвитку світового господарства відбуваються глобалізаційні та інтеграційні процеси. Особливо поширеним явищем стала євроінтеграція та посилення економічних, політичних та наукових зв'язків між європейськими країнами. Україна також приймає участь у взаємній співпраці щодо процвітання та добробуту на європейському континенті.

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС від 27.06.2014 р. визначено основні цілі співробітництва [2]:

1) сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах;

2) забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес;

3) сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р., а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 р.;

4) запровадити умови для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до вимог ЄС;

5) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод;

6) запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес.

Україна активно взаємодіє з країнами ЄС щодо введення європейських стандартів та механізмів ринкової економіки. В першу чергу, це стосується науково-технічної галузі, де важливим показником виступає проведення НДЦКР та підтримка малого і середнього бізнесу, зокрема на виробничому етапі.

Дана науково-технічна співпраця регулюється Угодою між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 4.07.2002 р., у якій вказано: «Співробітництво здійснюється на основі таких принципів: взаємна вигода; своєчасний обмін інформацією, яка може мати значення для спільної діяльності; збалансоване отримання Україною та Співто-

вариством економічних і соціальних результатів із врахуванням внесків у спільну діяльність, зроблених відповідними учасниками та/або Сторонами» [1].

У 2015 р. Україна стала асоційованим членом Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт-2020». Дане членство надало українським учасникам рівноправний статус з їхніми європейськими партнерами, а також відкрило можливості впливу на формування змісту Програми.

«Горизонт-2020» – це найбільша Рамкова програма Європейського Союзу з фінансування науки та інновацій із загальним бюджетом близько 80 млрд. євро, розрахована на 2014 – 2020 рр. [6]. Програма сконцентрована на досягненні трьох головних завдань:

- 1) зробити Європу привабливим місцем для першокласних науковців;
- 2) сприяти розвитку інноваційності та конкурентоспроможності європейської промисловості й бізнесу;
- 3) за допомогою науки вирішувати найбільш гострі питання сучасного європейського суспільства.

Українські установи, організації з кожним роком беруть активну участь у програмі «Горизонт-2020». Починаючи з 2014 р. і дотепер, за підсумками 446 конкурсів для 117 українських організацій-учасників програми «Горизонт-2020», передбачено фінансування у сумі 17,232 млн. євро для 90 проектів, 9 з яких координуються українськими організаціями. За цей час 1190 українських установ та організацій підготували та подали на розгляд 915 проектних пропозицій. Загальна вартість проектів, у яких беруть участь 117 українських організацій – 465,851 млн. євро [3].

Оцінюючи науково-технічний потенціал України слід вказати, що упродовж 2017 р. НДДКР в Україні виконували 963 організації, 45,8% з яких відносилися до державного сектору економіки, 39% – підприємницького, 15,2% – вищої освіти. За цей період 21,9% загального обсягу витрат були спрямовані на виконання фундаментальних наукових досліджень, які на 92,4% профінансовано за рахунок коштів бюджету. Частка витрат на виконання прикладних наукових досліджень становила 23,6%, які на 51,5% фінансувалися за рахунок коштів бюджету та 27,6% – за рахунок коштів організацій підприємницького сектору. На виконання науково-технічних (експериментальних) розробок спрямовано 54,5% загального обсягу витрат, які на 40,3% профінансовані іноземними фірмами, 28,7% – організаціями підприємницького сектору та 14,3% – за рахунок власних коштів. На виконання прикладних наукових досліджень спрямовано 44,3% витрат галузі технічних наук, 20,4% – природничих, 12,3% – сільськогосподарських. Більша частина (87,7%) витрат на виконання науково-технічних (експериментальних) розробок припадає на галузь технічних наук [4].

Таким чином, Україна має значні ресурси для розвитку та впровадження інновацій. При цьому вона спирається на досвід країн ЄС та заохочує європейських інвесторів брати участь у фінансуванні стратегічних напрямів наукових розробок.

Проте українська економіка все ще потребує відповідного реформування законодавчої бази щодо поліпшення науково-технологічної сфери. Якщо порівняти систему фінансування НДДКР в Україні з країнами ЄС, то виявляється, що вона значно відстає. Так за даними 2016 р., частка обсягу витрат на НДДКР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,03%. Більшою за середню частка витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,25%, Австрії – 3,09%, Німеччині – 2,94%, Данії – 2,87%, Фінляндії – 2,75%, Бельгії – 2,49%, Франції – 2,25%; меншою – у Македонії, Латвії, Румунії, Кіпрі та Мальті (від 0,43% до 0,61%). В Україні витрати на НДДКР становлять всього 0,45% [4].

Таким чином, Україна повинна орієнтуватись на високотехнологічний шлях подальшого розвитку. При цьому держава має зробити ставку виключно на якісний людський капітал, включити конкурентоспроможну науку, передову освіту та високо-технологічний бізнес у перелік основних утворювальних чинників її економіки.

За прогнозами фахівців, основними тенденціями світового технологічного розвитку, включаючи Україну, на 2020–2025 роки є: глобальний бездротовий інтернет; телемедицина; хмарні технології; пошукові сервіси; робототехніка та технології штучного інтелекту; системи безпеки обміну даними та резервування; кремнієва, біомолекулярна, органічна та фотонна радіоелектроніка; технології «цифрового будинку»; медицина мозку; нанобіологія; персоналізована медицина; біологічно імітуючі імпланти та протези; стовбурові клітини та регенеративна медицина; дослідження космосу; моніторинг Землі; ядерні енергетичні системи; системи водневої енергетики; системи рециркуляції; функціональні наноструктури; наноматеріали імітаційного моделювання, нановимірювання та аналізування, технології нанообробки, лиття, виробництва; використання наноструктурованих покриттів і композиційних матеріалів зі значно підвищеною міцністю, зносостійкістю і стійкістю до корозії; системи керування та виробництва знань; інженерія багатофункціональних тканин; передові виробничі технології для розвитку соціальної інфраструктури; технології модифікації поверхні; технології комплексного керування водними ресурсами; технологія запобігання стихійним лихам; технологія нової транспортної системи та безпеки дорожнього руху [5, с. 206].

Отже, Україні необхідно підтримувати та розвивати найгісніші міжнародні зв'язки в науково-технічному та освітньому співробітництві з країнами ЄС. Інтенсифікація міжнародної науково-технологічної співпраці України є необхідною умовою для досягнення стратегічних цілей осучаснення науково-технологічного базису держави, посилення її інтеграційного потенціалу в регіоні і світі.

Література: 1. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 13.02.2004 № 994/194 (зі змінами і доповненнями) // *Офіційний вісник України*. – 2004. – № 4. – ст. 672; 2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 26.09.2014 № 984/011 (зі змінами і доповненнями) // *Офіційний вісник України*.

– 2014. – № 75. – ст. 83; 3. *Горизонт 2020* [Електрон. ресурс]./ М-во освіти і науки України // Офіц. веб-сайт. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/gorizont-2020>; 4. *Здійснення наукових досліджень і розробок у 2017 р.* [Електрон. ресурс]./ Держкомстат України // Офіц. веб-сайт. – URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/ni.htm; 5. Лозовий В.С. *Сучасні тенденції у науково-технічній сфері і міжнародні інтеграційні пріоритети національної науково-технічної стратегії України* / В.С. Лозовий // *Освіта, наука і культура на Поділлі.* – 2015. – Т. 22. – ст. 204-215; 6. *Horizon-2020* [Electronic resource]./ European Commission // Official website. – Access mode: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/>

УДК 338.45:620.93:621.039

Філін А. М.

ТЕРМОЯДЕРНА ТА ГІБРИДНА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С. А.*

Електроенергія відіграє важливу роль в сучасному розвитку країн та впливає на їхні взаємовідносини, тому що від кількості виробленої енергії залежать потужності та перспективи розвитку всіх галузей промисловості країни, а також їхня енергобезпека та енергонезалежність.

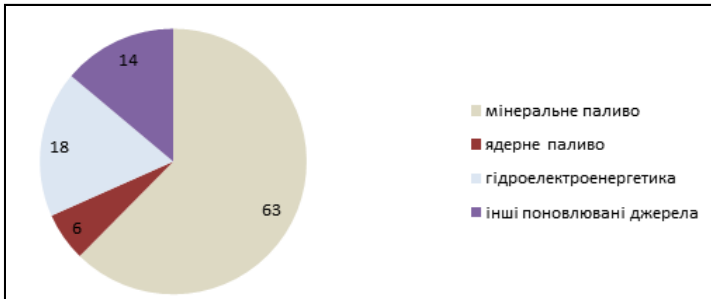

Рис. 1. Світова структура енергетики у 2016 р. (у %) [3]

На даному етапі більшість енергії в світі виробляється шляхом спалювання мінерального палива, ресурси якого є обмеженими. Запаси нафти і газу вичерпаються в осяжному майбутньому впродовж 50-100 років [2]. За прогнозами ООН, аналітичних інститутів США і Європейського Союзу, населення Землі впродовж найближчих 50-100 років зросте до 10-12 млрд осіб, тобто приблизно вдвічі. Очікується, що це призведе до збільшення споживання енергії не менш як утричі [2]. Альтернативні джерела енергії не зможуть у повному обсязі задовольнити зростаючі потреби електроенергетики в промисловості та суспільних потребах. Атомна електроенергетика використовує в якості палива уран, що є обмеженим ресурсом, він також вичерпає свої запаси у майбутньому, та й багато країн не мають запасів природного урану.

Отже, людство зіткнеться з енергетичною кризою через 50-100 років, що вплине на загострення міжнародних відносин. Задля подолання такого песимістичного сценарію потрібно розробляти та впроваджувати нові технології видобутку енергії.

Одним з варіантів подолання цієї проблеми є впровадження та розвиток термоядерної енергії. Термоядерна енергетика – це принципово новий вид енергетики, що за своїм принципом найбільш схожий на ядерний поділ, але базується не на реакції поділу, а на реакціях синтезу водню. Паливом для термоядерної реакції слугують дейтерій та тритій. Виробництво тритію можливо техногенним шляхом в результаті взаємодії літію з вільними нейтронами. Дейтерій, інше необхідне паливо, міститься у величезній кількості у водах світового океану.

Дейтерієво-тритієву суміш нагрівають від 50 млн градусів за Цельсієм та вище, поки вона не перетвориться в повністю іонізовану плазму. Під час цього процесу ядра дейтерію та тритію зможуть розігнатися на стільки, що подолавши кулонівські сили, зіллються, утворюючи нейтрон та ядро гелію. В результаті кожного такого акту виділиться 17,6 (MeV). Про енергоефективність термоядерного синтезу свідчать наступні дані: з 1 кілограму вихідної суміші виходить в три рази більше енергії, ніж при ядерному поділі, або 86 грам дейтерієво-тритієвій суміші виробляє стільки ж енергії, як при спалюванні 1 тис. тонн вугілля.

Над термоядерною енергією працювали вчені І.В. Курчатов, А.Д. Сахаров, І.Є. Тамм та ін., починаючи з 50-х років минулого століття. Академік Сахаров А.Д. запропонував використовувати для утримання плазми магнітне поле. На основі цієї ідеї була розроблена концепція «токамака» (перша в світі експериментальна термоядерна установка). Перші «токамаки» в інституті створили в середині 50-х років І.М. Головін і Н.А. Явлінський [2].

Паралельно з «токамаком» був винайдений та побудований стеларатор. Стеларатор винайшов американець Лайман Спітцер у 1951 році. У «токамаці» вона має форму тороїдального шнура, по якому пропускається електричний струм, а в стелараторі магнітне поле наводиться зовнішніми котушками. Пуск реактора Wendelstein 7-X з водневої плазмою відбувся 10 грудня 2015 року в Німеччині. Будівництво стеларатора почалось в 2005 році і завершилось в 2014 році. Вартість робіт по зведенню термоядерного реактора перевищує мільярд євро.

Основні переваги керованого термоядерного синтезу:

1. Доступне паливо.
2. Менше екологічної небезпеки (відсутність прямих радіоактивних відходів; не споживається кисень та не продукується вуглекислий газ).
3. Кількість добутої енергії більше ніж від будь-якого відомого джерела.

Основні проблеми впровадження термоядерного синтезу:

1. Відсутність повного контролю над поведінкою плазми (вихід енергії при термоядерному синтезі виходить нестабільним і неоднорідним).
2. Погана вивченість властивостей плазми.

3. Руйнування першої стінки реакторів «Токамак» (вольфрамові стінки не витримують навантаження).

4. Накопичення пилу всередині вакуумної камери, що призводить до поглинання пилу палива.

Отже, використання термоядерного синтезу в промислових масштабах є неможливим у найближчому майбутньому. Вчені різних країн співпрацюють для створення першої діючої термоядерної станції.

Після початку досліджень термоядерного синтезу в 50-х роках минулого століття вченим стало зрозуміло, що зусиллями однієї нації прорив в цьому напрямку зробити неможливо, а тому в 1895 році почався діалог зі створення спільного проекту про дослідження в області термоядерного синтезу і в 1986 році був створений проект «ITER», що ставить за мету досягти вироблення термоядерної енергії на постійній основі. У зв'язку з цим почались розмови про створення термоядерного реактора з запалюванням та довготривалим горінням дейтерій-тритієвій плазми (1000 секунд).

Місцем будівництва реактора був обраний південь Франції – Кадараше. Будівництво розпочалося в 2007 році, а його закінчення планується в 2022 р. В проект приймають участь 35 країн з усього світу. Інвестиції в цей проект перевищують інвестиції в Великий адронний колайдер приблизно в 5 разів. В 2025 р. планується отримати першу плазму, а в 2035 р. – запустити повноцінну роботу.

Проект «ITER» – це приклад міжнародних відносин в науковій сфері, що базуються на принципах світового блага та розумінні держав в необхідності кооперування задля досягнення спільних цілей в подоланні майбутньої енергетичної кризи та можливостей вступу до нової енергетичної ери.

У зв'язку з неможливістю використання термоядерного синтезу в промислових масштабах у найближчому майбутньому, а необхідність забезпечення зростаючих потреб в електроенергетиці існує і її потрібно реалізовувати без сильного подорожчання ціни на електроенергію (альтернативні джерела енергії мають відносну дороговизну у порівнянні з іншими традиційними видами енергії), то однією з альтернатив є використання гібридної енергії.

Сировинна проблема вважається абсолютно пріоритетною. Один з основоположників атомної енергетики І.В. Курчатов звертав увагу на «... можливості створення ядерних реакторів нового типу. Якщо їх розробку довести до промислових масштабів, то для всієї ядерної енергетики буде сприятливо дозволений питання про сировину і про отримання великої кількості речовин, що діляться». Ці ідеї отримали свій подальший розвиток в концепції гібридних термоядерних реакторів [1].

Концепція гібридних термоядерних реакторів полягає в симбіозі технологій термоядерних реакторів з атомними. Термоядерний реактор «Токамак» використовується в гібридній електроенергетиці задля виробництва нового палива для реакцій атомного поділу. Даний синтез технологій дозволяє використовувати в якості палива торій, що міститься у великій кількості в земній корі та на основі

його отримувати новий тип урану, що є безпечнішим та простішим в утилізації та зберіганні, ніж використання його природного аналога на атомних електростанціях. Розвиток гібридних термоядерних реакторів з використанням їх в якості постачальників нового ядерного пального для реакторів ділення дозволяє не тільки ефективно і в великих масштабах виробляти ядерне паливо, але і організувати найбільш чистий, з точки зору радіоактивності, процес переробки опроміненого палива, а також здешевлення енергії. Ці дуже важливі обставини можуть якісно підвищити привабливість розвитку атомної та термоядерної енергетики як єдиного взаємоузгодженого напрямку використання ядерної енергії [1]. Перший гібридний термоядерний реактор «Т-15МД» буде побудований в Росії на базі Курчатівського інституту в 20-х роках XXI століття. На ті ж роки заплановано фізичний пуск гібридного реактора.

Одним з кращих варіантів у довгостроковій перспективі є промисловий видобуток термоядерної енергії, що зможе виробляти архідешеву енергію у величезній кількості, на основі якої зможуть розвиватися інші високотехнологічні процеси. Майже всі високі технології мають велику електроємність, що зумовлює складність їх використання у промислових масштабах. Термоядерна енергія дозволить використання високих технологій у промислових масштабах, що зумовить початок нової НТР у розвитку людства та входження його у новий технологічний період з необмеженою електроенергією. Але світ може зіткнутися з енергетичною кризою до розробки технології промислового впровадження термоядерного синтезу. Тому однією з можливостей послаблення майбутніх енергетичних конфліктів є впровадження гібридної атомної електроенергії як реальну можливість сьогодення. Гібридна енергія відкриває шлях до сучасної повної енергозабезпеченості та енергобезпеки через використання нової сировини величезних масштабів. Але розглядати її потрібно як перехідний етап до термоядерної енергії.

Новий етап в енергетиці потрібно розглядати як можливість забезпечення невичерпаним джерелом енергії не тільки національних господарств, а і всього світу.

***Література:** 1. Велихов Е.П. Гибридный термоядерный реактор для производства ядерного горючего с минимальным радиоактивным загрязнением топливного цикла / Е.П. Велихов, М.В. Ковальчук, Э.А. Азизов, В.В. Игнатьев, С.А. Субботин, В.Ф. Цибульский // ВАНТ. Сер. Термоядерный синтез. – 2014, вып. 4, т. 37 – С.5-9; 2. Патон Б. Майбутнє атомної енергетики / Б. Патон, В. Бар'яхтар, О. Бакай, І. Неклюдов // Вісник НАН України. – 2006, № 4 – С.3-12; 3. Світова книга фактів ЦРУ [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/xx.html>*

ФОРМИ, ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У сучасному світі визначається особлива роль людини як носія знань, умінь, досвіду, інтелектуальних і фізичних можливостей у забезпеченні економічного зростання. Тому наявність у країні висококваліфікованих фахівців виступає чи не найважливішим чинником підтримання її міжнародної конкурентоспроможності.

Міжнародна міграція висококваліфікованих кадрів одержала назву інтелектуальної міграції або «відпливу умів». До цієї категорії відносять працівників науки, інженерів, лікарів тощо. Форми інтелектуальної міграції можуть бути різними:

- безпосередня еміграція, тобто виїзд на постійне місце проживання;
- виїзд за кордон на контрактній основі;
- наймання на роботу вчених і фахівців іноземними компаніями, спільними підприємствами з іноземною участю на території країни-донора;
- повна оренда закордонною фірмою наукового центру, установи-донора.

Сьогодні з розвитком інформаційних технологій з'являються нові форми інтелектуальної міграції. Передові працівники, проживаючи в своїй країні, продають свої знання та послуги через мережу Інтернет роботодавцю з іншої країни. Цей процес можна назвати міграцією праці, але зберігається місце проживання працівника [2].

Процес інтелектуальної міграції характерний майже для всіх країн. Країни, де потреба в спеціалістах з вищою освітою значно менша, ніж їх пропозиція, де неможливо забезпечити провідних спеціалістів робочим місцем, тому що рівень економіки в країні не достатній для належного працевлаштування висококваліфікованого працівника, стають так званими інтелектуальними донорами, оскільки значна частина їх високоосвічених громадян мігрує, як правило, до економічно розвинених країн. У той же час більшість розвинених країн світу не тільки піклуються про збільшення і якісне зростання власного інтелектуального капіталу, створюючи науково-технологічні парки, висококласні лабораторії, фінансуючи навчальні та наукові установи, а й будують свою міграційну політику на принципі приваблення інтелектуального мігранта [1].

Головною причиною інтелектуальної міграції є більш сприятливі умови для роботи й життя в країні-реципієнті. Також виділяють й інші причини, такі як вищі заробітні плати та кращі умови праці та проживання; більші можливості для розвитку кар'єри; більша фінансова підтримка досліджень; ширший доступ до джерел інформації; відсутність корупції тощо.

Незважаючи на те, що у цілому міграційні процеси розглядають як позитивне явище, інтелектуальна міграція по-різному впливає на країн-експортерів та країн-імпортерів робочої сили.

Використання висококваліфікованих працівників з інших країн дає можливість країні-реципієнту економити кошти на їх підготовці. Також залучаючи іноземну робочу силу, країни отримують економію на інвестуванні в людський капітал. Особливо це стосується високорозвинених країн, де держава фінансує відтворення національної робочої сили протягом життя людини (це витрати на освіту, медичне обслуговування, професійну підготовку, пенсії за віком та інвалідністю, допомога безробітним та допомога сім'ям). Майже всі працівники з-за кордону позбавлені таких привілеїв. У той же час відбувається збільшення податкових надходжень до державного бюджету за рахунок іммігрантів як додаткових платників податків.

Для країни-донора найвагомішою проблемою постає втрата висококваліфікованих працівників. З одного боку зменшується рівень безробіття, а з іншого постає проблема в нестачі працівників в конкретних областях, наприклад, лікарів, вчених тощо. Існує й економічний позитивний ефект від еміграції, адже грошові перекази є важливим джерелом валютних надходжень до країни-донора. З іншого боку, виїхавши за кордон, мігранти не роблять жодних внесків у соціальні фонди своєї країни, не платять податки. Однак при поверненні, мігрант і його родина користуються державними послугами, в тому числі медичними і освітніми; також людині, що за кордоном втратила працездатність, виплачується пенсія або матеріальна допомога країною-донором, тобто вона бере на себе весь тягар соціальних витрат.

Враховуючи, що інтелектуальна міграція переважно носить не тимчасовий або сезонний характер, а остаточний, негативним наслідком для країни-донора є погіршення демографічної ситуації – зменшення шлюбів та народжуваності. Загроза для демографічного розвитку також полягає у тому, що слідом за заробітчанином на возз'єднання виїжджають їхні сім'ї. Для країни-реципієнта цей наслідок зворотній – покращення демографічної ситуації в країнах зі старіючим населенням (тим паче, що зазвичай асиміляція висококваліфікованих працівників у суспільстві країн-реципієнтів відбувається досить м'яко), омолодження трудових ресурсів [4].

Міграція висококваліфікованих кадрів спричиняє чималу шкоду інтелектуальному потенціалу країни-донора. Найбільша проблема полягає в значенні фахівців, які покидають країну. По-перше, еміграція цінного спеціаліста може пригальмувати роботу всього робочого процесу в колективі. По-друге, країна-донор повинна готувати нового професіонала, тобто робити додаткові інвестиції в підготовку кадрів [3].

Крім того, «відплив умів» погіршує міжнародну репутацію країни через набуття іміджу держави, не здатної забезпечити нормальні умови праці та стандарти життя для своїх громадян.

Таким чином, більше негативних наслідків від інтелектуальної міграції отримує країна-донор, бо вона втрачає кошти, вкладені у підготовку кадрів, а також втрачає перспективи розвитку, внаслідок неможливості використання їх

здібностей на користь своєї держави. Тому таким країнам необхідно застосовувати ефективні заходи для регулювання інтелектуальної міграції та втримання свого людського капіталу.

Література: 1. Бараник З. П. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження / З. П. Бараник, І. О. Романенко // *Ефективна економіка*. – Д., 2014. – Вип. 6. – 5–6 с.; 2. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голюкова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 602 с.; 3. Інтелектуальна міграція й проблема "відпливу умів" [Електрон. ресурс]. – URL: https://pidruchniki.com/85232/ekonomika/vidi_mizhnarodnoyi_mig_ratsiyi_robochoyi_sili; 4. Соціально-економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили [Електрон. ресурс]. – URL: https://pidruchniki.com/1759091462532/ekonomika/sotsialno-ekonomichni_naslidki_mizhnarodnoyi_migratsiyi_robochoyi_sili.

УДК 339.542.2:061.1ЄС(477):341.241.8

Чабан С. В.

ОСОБЛИВОСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ТА ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС З ПОЛІТИКО-ЮРИДИЧНИХ ТА БЕЗПЕКОВИХ АСПЕКТІВ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І. Ю*

Укладаючи угоди про асоціацію, Європейський Союз пропонує своїм партнерам найбільш глибокий рівень співпраці, який він може надати третім країнам. Масштабність та комплексність змісту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС підтверджують доволі поширену тезу, що з набранням чинності Угода може стати основою та орієнтиром для потужних комплексних і системних політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ в Україні. Таким чином, повна реалізація Угоди забезпечить незворотність європейської інтеграції України та підтвердить остаточність вибору європейської моделі суспільного та економічного розвитку, зробленого українськими громадянами.

ЗВТ передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили.

Відмінною рисою ЗВТ Україна-ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Таким чином поглиблена та всеохоплююча ЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Особливості відносин асоціації з Україною ґрунтуються на вкорінених принципах і традиціях ЄС, а саме:

– угоди про асоціацію є найбільш просунутим видом міжнародних угод, які ЄС може укладати з третіми країнами, з якими ЄС готовий розвивати міцні

тривалі союзницькі відносини, що ґрунтуються на взаємній довірі та повазі до спільних цінностей;

- у практиці ЄС угоди про асоціацію найчастіше укладалися з метою підготовки асоційованої країни до набуття членства в ЄС;

- системі загальних принципів.

Отже, укладаючи Угоду про асоціацію, Україна заявляє свою рішучість перейти до нової якості: від пострадянської країни, яка вимушена дотримуватись згаданих принципів під страхом бути ізольованою від цивілізованого світу, до країни – інтегральної складової цивілізованого світу, призначення якої полягає в удосконаленні і поширенні цих принципів.

Водночас Угода про асоціацію має низку негативних юридичних аспектів для України, а саме:

- укладення Угоди не означає набуття «асоційованого членства» в ЄС (якого просто не існує), хоча асоційована країна до певної міри долучається до реалізації завдань, для яких і був створений ЄС; – в Угоді відсутня вказівка на перспективи членства України в ЄС, що суттєво віддаляє Україну від досягнення кінцевої мети – набуття повного членства в ЄС у середньостроковій перспективі; – за відсутності вказівки на перспективу членства України в ЄС створення розширеної ЗВТ розглядається як локомотив інтеграції України у внутрішній ринок ЄС і подальшої інтеграції в інституціональну структуру ЄС (тобто це значно більш трудомісткий і довготривалий шлях до повноцінної інтеграції); – неодноразове наголошення в тексті Угоди на важливість забезпечення сторонами верховенства права викликане тим, що у ціннісному аспекті верховенство права є головним інструментом консолідації демократії (у всіх пострадянських країнах установлення самої лише електоральної демократії не забезпечує ефективності та успішності розвитку держави). Ігнорування договірною стороною (перш за все Україною) цього принципу перетворює Угоду на нежиттєздатний документ, що, відповідно, передбачає процедуру припинення її дії. Найважливішою подією у процесі реалізації Угоди стало парафування її тексту, що відбулося у два етапи в першій половині 2012 р. Після буремних подій кінця 2013 – початку 2014 рр. відбулося декілька принципово важливих змін у розумінні політико-юридичних питань і питань безпеки, які є складовою Угоди про Асоціацію України з ЄС.

Робота над створення ЗВТ, серед іншого, полягатиме у:

- скасуванні Україною та ЄС звізних мит на більшість товарів, що імпортуються на ринки один одного;

- запровадженні правил визначення походження товарів, які є одним із елементів застосування торговельних преференцій;

- приведенні Україною своїх технічних регламентів, процедур, санітарних та фіто санітарних заходів та заходів щодо безпеки харчових продуктів у відповідність з європейськими, завдяки чому українські промислові товари, сільськогосподарська та харчова продукція не потребуватимуть додаткової сертифікації в ЄС;

- встановленні сторонами найбільш сприятливих умов доступу до своїх ринків послуг;
- запровадженні Україною правил ЄС у сфері державних закупівель, що дозволить поступово відкрити для України ринок державних закупівель ЄС;
- спрощенні митних процедур та попередженні шахрайства, контрабанди, інших правопорушень у сфері транскордонного переміщення вантажів;
- посиленні Україною захисту прав інтелектуальної власності.

Проаналізувавши можливі позитивні та негативні наслідки вступу України до ЄС, слід зазначити, що входження до Європейського Союзу є логічним наслідком прагнення України до цивілізованої правової держави та розбудови демократичного суспільства, обумовлений сучасними реаліями та вимогами об'єктивних суспільно-економічних і політичних законів розвитку. В сучасному глобалізованому суспільстві, найбільшу вигоду отримують саме ті країни, які об'єднують свої зусилля заради досягнення спільних інтересів та високих показників розвитку.

Література: 1. Гайдуцький П. Україна-ЄС: проблеми інтеграції / П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. – 8.06.2013. – № 20. – С. 6; 2. Довган Д. Фонд допомоги Україні / Д. Довган // Дзеркало тижня. – 29.03.2014. – №11. – С. 8; 3. Европейская интеграция и экономическое развитие: Т. 2 // Глобализация – европейская интеграция – экономическое развитие: в 2-х т. / В. Р. Сиденко; НАН Украины; Ин-т экон. и прогнозир. – К.: Феникс, 2011. – 448 с.; 4. Мовчан В. Кількісна оцінка варіантів регіональної інтеграції України: глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі з ЄС чи митний союз з Росією, Білоруссю та Казахстаном / В. Мовчан, Р. Джучі [Електрон. ресурс]. – URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work/?pid=3107; 5. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС / за ред. О. Шутило; Міжнар. центр перспектив. дослідж. – Київ: ПП «Март», 2007. – 320 с. 6. Святенко А. Вільний доступ / А. Святенко // Дзеркало тижня. – 2014. – №15. – С. 9. 7. Перспективи укладання угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС: попередній аналіз [Електрон. ресурс] / Кріс Косгроув, Марк Хеліер; Мін-во екон. України, 2010 – URL: [http://www.ctaeconomic.com/Scoping%20Report\(final%20UKR\).pdf](http://www.ctaeconomic.com/Scoping%20Report(final%20UKR).pdf); 8. Участь України в регіональних торговельних союзах: вигоди і виклики (аналіт. доповідь Центру Разумкова) / Національна безпека і оборона. – 2007. – №7. – С. 3-53.

* * *

УДК 339.56.005

Шинкаренко Д. О., Шуба М. В. СУЧАСНИЙ СТАН ДВОСТОРОННЬОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ МІЖ УКРАЇНОЮ І США

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

В умовах європейського вектору розвитку України активно досліджуються сучасний стан, перспективи та шляхи покращення торговельних відносин між нашою країною та країнами ЄС, однак, на наш погляд, варто також приділяти більше уваги торговельним зв'язкам і з іншими розвиненими країнами світу, тому дослідження зовнішньої торгівлі з США є актуальним.

Офіційно торговельно-економічне співробітництво між США та Україною було закріплено у 1992 р. в Угоді про торговельні відносини [1]. У цьому документі викладені основні принципи співробітництва між країнами, такі як режим недискримінації для товарів та послуг, заходи для заохочення розширення комерційних контактів з метою збільшення торгівлі, спрощення процедури роботи торгових урядових представництв із громадянами, а також режим роботи комерційних представництв, порядок вирішення спорів [2].

Протягом усього періоду незалежності між Україною і США відбувалася активна торговельно-економічна взаємодія. Нині договірна-правова база відносин сторін нараховує близько 150 документів, які регулюють торговельно-економічні, науково-технічні, гуманітарні, правоохоронні та інші двосторонні відносини між країнами [3].

Ключовим документом двосторонньої співпраці є Хартія Україна – США про стратегічне партнерство, яка була прийнята у грудні 2008 р. У сучасних реаліях найбільш значущим є положення цієї хартії, де наголошується, що співробітництво між двома демократичними державами ґрунтується на спільних цінностях та інтересах. Визнаючи, що торгівля є важливою для глобального економічного зростання, розвитку, свободи і процвітання, Україна та США всіляко підтримують двосторонню співпрацю [2]. Також у 2008-му році було створено Українсько-Американську Раду з торгівлі та інвестицій – основний міжурядовий механізм для розширення та поглиблення торговельно-інвестиційного співробітництва між двома країнами. Рада є майданчиком для обговорення шляхів збільшення комерційних можливостей та зменшення перешкод для торгівлі [4].

Згідно з Дорожньою картою стратегічного розвитку торгівлі 2017-2021 Україна не використовує повністю торговельний потенціал 10 ринків. Перше місце серед них займає саме США [5]. У таблиці 1 представлена динаміка і сальдо зовнішньої торгівлі України і США.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами України і США, 2013- 2018 рр.

Рік	Експорт, тис. дол. США	Імпорт, тис. дол. США	Сальдо
2013	888273,0	2759359,5	-1871086,5
2014	667926,8	1928924,0	-1260997,2
2015	481845,9	1480699,0	-998853,1
2016	426555,0	1687886,6	-1261331,6
2017	828136,7	2524641,3	-1696504,6
2018	1111471,9	2962251,6	-1850779,7

Складено автором за матеріалами: [6]

Імпорт товарів з США переважає над експортом з України, про що свідчить від'ємне сальдо. Експорт до США протягом 2014-2016 рр. скорочувався і у 2016 році він склав половину від показника 2013 року, проте з 2017 року він починає зростати і у 2018 році становив більше 1 млрд дол. США. На початку досліджуваного періоду обсяги імпорту також зменшувалися, але відновлення зростання

відбулося раніше – з 2016 року. Протягом 2018 року двостороння торгівля між Україною та США зростає на 16% і склала майже 2,6 млн доларів. Експорт в США виріс на 34%, імпорт з США – на 11%.

Товарна структура експорту до США представлена чорними металами та виробами з нього, обладнанням, літальними апаратами та жирами рослинного і тваринного походження (рис. 1).

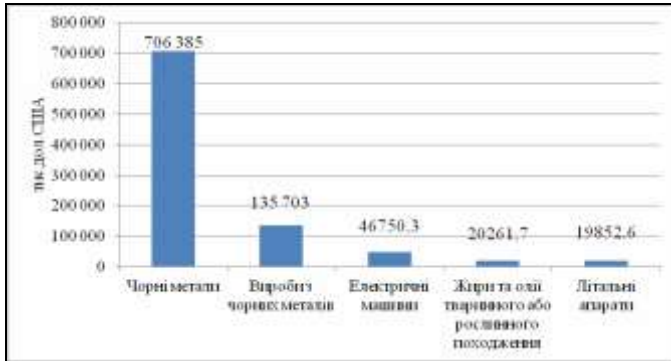

Рис. 1. ТОП-5 експортних товарів з України до США у 2018 р., тис. дол. [7]

Як видно з рис. 1, у структурі експорту лідирують чорні метали, їх частка у загальному обсязі експорту складає 63,6%. Основними статтями американського експорту до України у 2018 році були: паливо (32,1%), транспортні засоби (17,5%), ядерні реактори і котли (11,4%), електричні машини (5,3%) і оптичні прилади (3,8%) (рис. 2) [7].

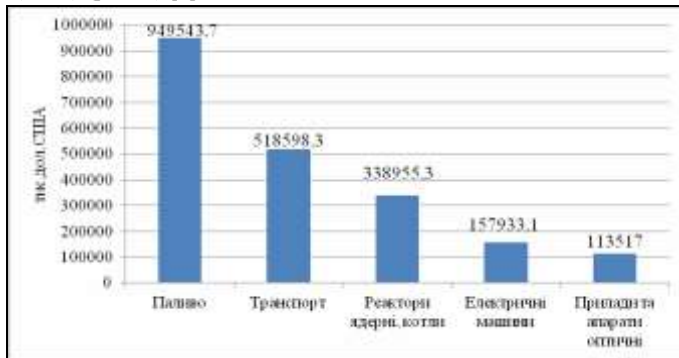

Рис. 2. ТОП-5 імпортованих товарів з США до України у 2018 р., тис. дол. [7]

Отже, український товарний експорт до США залишається, на жаль, переважно сировинним. Імпортує Україна з США здебільшого паливо і транспортні засоби.

Таким чином, попри великий потенціал американської економіки, ця країна не є головним торговельним партнером України, однак на сучасному етапі обсяг

двосторонньої торгівлі товарами збільшується та, за прогнозами, очікується інтенсифікація торговельної співпраці. Так, у 2018 році уряд США і України обговорили можливість розширення співпраці в галузі торгівлі – однією з пропозицій було створення зони вільної торгівлі між США і Україною, що може позитивно вплинути на відносини між країнами.

Література: 1. Договірно-правова база між Україною і США [Електрон. ресурс].– URL: <https://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/legal-acts>. 2. Василюца О.Б. Торговельно-економічні відносини України та США на сучасному етапі [Електрон. ресурс].– URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/11.pdf>. 3. Попова Ю.М. Торговельно-економічне співробітництво США та України в умовах глобалізації [Електрон. ресурс].– URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/23.pdf>. 4. Українсько-Американська Рада з торгівлі та інвестицій [Електрон. ресурс].– URL: <https://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/trade/TradeCouncil>. 5. Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017-2021 [Електрон. ресурс].– URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=849a4ec8-dc10-4d27-b7ef-d7d013&title=EkspornaStrategiiaUkraini-DorozhniaKartaStrategichnogoRozvitkuTorgivli2017-2021>. 6. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами [Електрон. ресурс]. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/ztt/ztt_u/ztt_1217_u.htm. 7. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі [Електрон. ресурс]. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/kr_tstr/arh_kr_2018.htm.

УДК 339.727.22(477)

Шукель І. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.*

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є одним з ключових факторів розвитку економіки і представляють найважливіше джерело капіталу для багатьох країн. В умовах посилення процесів глобалізації, лібералізації національних економік і стрімкого підвищення конкуренції переважна більшість країн стимулює приплив прямих іноземних інвестицій для більш ефективного розвитку і функціонування в умовах світового господарства. Для держав з перехідною економікою необхідність залучення ПІІ надзвичайно актуальна, так як без цього дуже важко завершити ринкову реструктуризацію, забезпечити стаке зростання економіки і повноцінно інтегруватися у світове господарство. І Україна не є винятком.

В Україні, як і в більшості інших країнах пострадянського простору, ринкова економіка тільки починає набирати свої оберти, а сам ринок ще не закінчив перехід на загальносвітові стандарти. Інвестиційний клімат відрізняється комплексом складних взаємин, для яких характерний величезний державний сектор з великою кількістю збиткових підприємств, в силу тодішньої всеосяжної

кооперації. Зараз же такий обсяг виробництва і витрати на це просто позбавлені сенсу, так як продукція просто не буде реалізована ні на внутрішньому ринку, ні тим більше на зовнішньому. Низька якість корпоративного управління, неефективна зовнішньоекономічна діяльність, низький платоспроможний попит на внутрішньому ринку, висока вартість позикових ресурсів призводять до утворення великої кількості неефективних і збиткових підприємств. Нерозвиненість банківського сектора і ринків капіталів обмежує доступ малого і середнього бізнесу до інвестиційних ресурсів. Загальна слабкість державного управління призводить до високого рівня корупції в країнах і незахищеності іноземних інвестицій. Всі ці проблеми дуже сильно знижують інвестиційну привабливість країни [2].

Однак, незважаючи на всі недоліки, Україна має величезний потенціал, що привертає увагу іноземних інвесторів, про це свідчить неухильне зростання кількості прямих іноземних інвестицій в країну з моменту здобуття нею незалежності з 200 млн дол. США в 1992 році, до 5604 млн дол. США в 2006 році, а в 2008 р. показник досяг позначки в 10700 млн дол. США, що є історичним максимумом за всю історію незалежної України (рис. 1) [6]. Цьому сприяв перехід до управління інвестиціями на базі ринкових відносин, ліквідація будівельного міністерства, розукрупнення і приватизація будівельних організацій. Була сформована багатосекторна система капітального будівництва.

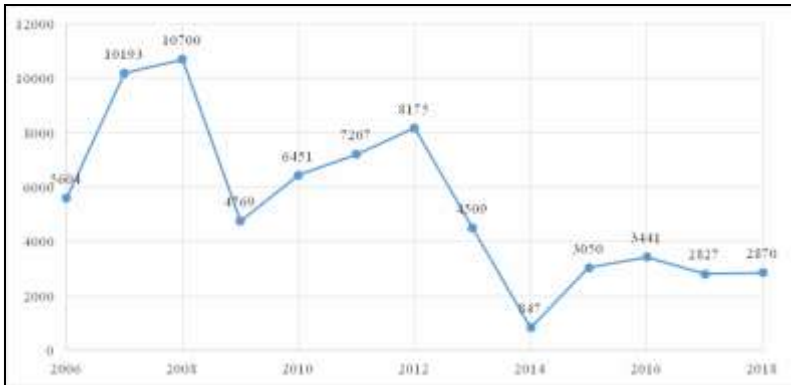

Рис. 1 Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну, 2006-2018 рр., млн дол. США [6]

Однак світова економічна і фінансова криза внесла свої корективи в залучення інвестицій в країну і вперше за весь період незалежності показник зменшився і склав у 2009 р. 4769 млн дол. США. За останні вісім років найвищий рівень залучення іноземних інвестицій спостерігався у 2012 році, коли закордонні інвестиції в економіку склали понад 8 млрд дол. США [6, 9].

Протягом останніх чотирьох років розмір інвестицій в Україну не наблизився до позначки 2012 і не перевищував 4 млрд дол. США. Очікуване падіння кілько-

сті іноземних вкладень відбулося в 2014 році, через військові дії на сході країни і нестабільну політичну обстановку. Тоді в економіку України надійшло лише 847 млн дол., що в 5 разів менше, ніж в 2013 році. Не дивлячись на це вже в наступному році кількість інвестицій склала трохи більше 3 млрд доларів – в три рази більше, ніж роком раніше. Трохи зросли іноземні інвестиції в 2016 році [9].

Таблиця 1

Надходження ІІІ в Україну за країнами-інвесторами, 2018 рік, млн дол.
(без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях)

Країна	млн. дол. США	у% до загального підсумку
Усього	2 869,9	100,0
Нідерланди	951,5	33,2
Російська Федерація	495,6	17,3
Кіпр	477,6	16,6
Австрія	203,7	7,1
Франція	110,9	3,9
Велика Британія	98,7	3,4
Польща	90,6	3,2

Джерело: [5]

Зараз же простежується незначне падіння кількості інвестицій і за даними Державної служби статистики України, в 2018 році приплив іноземних інвестицій склав 2870 млн дол. США [5].

За останні два роки іноземні інвестори найбільше вкладали в фінансову і страхову діяльність, а також оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспорту. Цього року інвестиції прийшли і в сферу наукової і технічної діяльності. Лідерами в інвестуванні є Нідерланди, Російська Федерація – незважаючи на те, що питома вага падає щорічно, Кіпр, Австрія [5, 9].

Систематизуючи існуючі дослідження, можна виділити наступні основні риси інвестиційної привабливості України:

– Виняткова цінність географічного та природно-кліматичного чинника. Україна дуже добре забезпечена природними ресурсами: цінні, чорні, кольорові метали, хімічна сировина, водні ресурси, високоякісний ґрунт, що дозволяє вкладати кошти в галузі, які вже є конкурентними, а в деяких аспектах є лідерами на світовій арені. Серед них чорна металургія, сільське господарство, хімічна промисловість. Разом з тим, інвестиції в ці галузі формують винятково сировинну спеціалізацію нашої країни на міжнародному ринку товарів;

– Вигідне транзитне розташування на перетині основних шляхів сполучення в центрі Європи, розгалужена система транспортних магістралей, як звичайних, так і залізничних, наявність морських портів робить Україну досить привабливою для інвестування [1];

– Рівень освіти в країні (за даними ООН, у рейтингу за рівнем освіти у 2017 році Україна посідала 34 місце, трохи поступаючись РФ, Білорусі і країнам-членам ЄС), особливо в сфері ІТ, що означає високий рівень підготовки фахівців. Разом з

тим, існує і проблема «відтоку» цих фахівців в інші країни, де вони якісно підвищують інноваційність та конкурентоспроможність інших економік [8];

– Великий споживчий ринок, і дешевий ринок висококваліфікованої робочої сили [4].

Серед ключових недоліків слід відзначити:

– Високий політичний ризик – політична нестабільність в країні, військові дії, величезний бюрократичний апарат, високий рівень корупції;

– Нестабільність банківської системи, що проявляється в нестабільності валютного курсу, закриття великої кількості банків в період з 2015 по 2017 рік, висока вартість кредитних ресурсів [4];

– Один з найнижчих показників технологічного розвитку на всьому пострадянському просторі [1].

На сьогоднішній день політична нестабільність, воєнні дії і територіальні проблеми значно погіршили показники України. Так, за обсягом залучених ПІІ країна посідає 54 сходинку, що значно нижче порівняно з 2012 роком, коли Україна займала 38 місце в світі [7]. Зараз країна, дотримуючись євроінтеграційного вектору розвитку, продовжує реформи по лібералізації ринку, спрощенню ведення бізнесу, створенню ефективної демократичної правової системи тощо. Іншими словами, проводить уніфікацію всіх стандартів з загальноприйнятими в світовому співтоваристві і в ЄС зокрема, що може посприяти підвищенню її інвестиційної привабливості.

Література: 1. *Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України): навч. посібник.* / І.Ю. Матюшенко. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 396 с. – [312-354]; 2. *Інвестиційний клімат країн пострадянського простору [Електрон. ресурс].* – URL: https://ekonomika/investitsionnayaprivlekatelnoststranpostsovetskogo_prostranstva; 3. *Прямі інвестиції в Україну: динаміка, тенденції [Електрон. ресурс].* – URL: <https://insiders.com.ua/spravochnik/inostrannye-investitsii>; 4. *Прямі іноземні інвестиції в Україну – країни, структура [Електрон. ресурс].* – URL: http://zet.in.ua/statistika-2/investitsii_pryamye-inostrannye-investitsii-v-ukrainu-strany-struktura/; 5. *Прямі іноземні інвестиції по країнах, 2018 рік [Електрон. ресурс].* – URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/nadh_pi/nadh_pi_1218u.xlsx; 6. *Прямые иностранные инвестиции в Украину в текущих ценах в долларах США [Електрон. ресурс].* – URL: <https://knoema.ru/atlas/Украина/topics/Экономика/Платежный-баланс-Счет-операций-с-капиталом-и-финансовыми-инструментами/Прямые-иностранные-инвестиции-чистый-приток-в-текущих-ценах-долл-США>; 7. *Приток прямых иностранных инвестиций по странам [Електрон. ресурс].* – URL: <https://knoema.ru/atlas/topics/Экономика/Платежный-баланс-Счет-операций-с-капиталом-и-финансовыми-инструментами/Прямые-иностранные-инвестиции-чистый-приток-в-текущих-ценах-долл-США?baseRegion=UA>; 8. *Рейтинг країн світу за рівнем освіти [Електрон. ресурс].* – URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/education>; 9. *Скільки іноземних інвестицій залучено в Україну з 2016 по 2018 року? [Електрон. ресурс].* – URL: <https://ru.slovovidilo.ua/2018/08/31/infografika/jekonomika/skolko-inostrannykh-investitsij-postupilo-ukrainu-2010-2018-godax>

Глобалізація й регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин

УДК 338.48

Алтухова М. Д., Дуріхіна А. О.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Алексеева Т. І.*

Сучасний міжнародний туризм в значній мірі децентралізований і інтегрується в економіку через зростаючий попит, різноманітність потреб туристів, а також завдяки товарам і послугам, які користуються попитом серед гостей країни. У той же час туризм різними способами впливає на суспільство, зокрема на його соціальне, культурне та економічне життя.

В умовах глобалізації регіональний туризм та прибуток, отриманий від нього, впливає на розвиток територій та життя їх мешканців, а саме: працевлаштування людей, освіти, навколишнє середовище, захист споживачів, здоров'я, безпеку, культуру, нові технології, транспорт, оподаткування.

У XXI столітті туризм вважається найбільшою в світі галуззю, що розвивається, та не має ознак зниження темпів зростання. Він вносить основний вклад в індустріалізацію сектора нематеріальних послуг в економіці країн. За останнє десятиліття, як вважають фахівці, туризм істотно змінився і буде продовжувати змінюватися, і розвиватися в майбутньому.

На сучасному етапі міжнародний туризм є високоприбутковим міжгалузевий комплексом, одним з провідних експортерів у світовій економіці, що сприяє зміцненню різноманітних (економічних, політичних, культурних та інших) зв'язків між регіонами.

Міжнародний туризм належить до сфери послуг, яка, на сьогоднішній день, є однією з найбільш важливих, досліджуваних та перспективних сфер світової економіки в умовах глобалізаційних процесів. Про це свідчить не тільки зростаюче число подорожуючих людей, але й темпи цього зростання. Якщо у 2009 р. до Польщі завітали 11,8 млн. туристів, в 2015 р. – 15,8 млн. осіб, то вже у 2017 р. число туристів досягло 18,2 млн. людей [1].

Питанням дослідження розвитку міжнародного туризму займалося чимало вчених, серед яких особливої уваги заслуговують роботи: Едуарда Фльолера, Джозефа Штраднера, Карла Спютса, Рене Бланшара, Андреаса Маріотте та інші [2, 3].

За даними голови Державної прикордонної служби України, у 2018 році Польща, Угорщина і Молдова стали найпопулярнішими країнами для відвідування серед українських туристів [4]. Але не тільки українці обирають для свого відпочинку Польщу. Згідно з рейтингом Всесвітньої туристської організації (UNWTO), ця країна займає 10 місце в Європі за відвідуваністю іноземними туристами [5].

Пройшовши 4 етапи розвитку, починаючи з 1990-х років, Польща змогла в короткий час перетворитися з країни зі слабо-розвинутою туристичною інфраструктурою в одну з провідних країн, яка, фактично, не має конкурентів у центрі Європи.

Польща має безліч цікавих об'єктів для туристів. Зокрема, слід розглядати можливості відвідування таких локацій: гірські бази, села з сільським туризмом, який розвивається, культурні центри, такі як Краків, Варшава, Люблін, Вроцлав, замки Польщі та національні парки і заповідники. Практично у всіх регіонах Польщі, і найбільш помітно це саме у Варшаві, можна спостерігати переплетення традиційної культури і сучасного стилю.

До причин, чому Польща є популярною туристичною країною, можна віднести: невисоку вартість житла, харчування та розваг, а також зручне географічне розташування, м'який клімат, високий рівень захисту іноземців, зручну інфраструктуру. За семиденний тур турист повинен викласти приблизно 240 дол. За ці гроші він отримає переліт та проживання в апартаментах. Аби пообідати у Польщі, доведеться заплатити, в середньому, 15 дол., а проїзд у міському транспорті коштує 0,93 дол.

Угорщина ж приваблює туристів своєю багатоміліардною історією, величезною кількістю пам'яток, а також наявністю приблизно 1300 геотермальних джерел, які широко використовуються на спа-курортах в медичних цілях. Сюди також їдуть для того, аби насолодитися дивовижною природою. Великим попитом на Угорських курортах користується риболовля, полювання та верхова їзда.

Найпопулярнішим містом для відпочинку в Угорщині став Будапешт. Це можна пояснити скупченням безлічі музеїв, театрів та пам'яток архітектури в одному місці. Також багато уваги привертають до себе береги Дунаю, Будаїська фортеця та Проспект Андраші, які являються об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Важливим чинником, який вплинув на вибір місця для відпочинку українців, стала ціна. В середньому цінник на тижневий тур становив 270 дол. на людину. Ця сума включала до себе переліт а також проживання у готелі, або у квартирі-студії. Аби пообідати у ресторані, у середньому, українці повинні викласти 22 дол., за проїзд у міському транспорті – 2 дол. у середньому, а за білет до музею 4-9 дол.

Молдову, у якості місця для відпочинку, українці вибирають за її неповторну культуру, винні тури та низькі ціни. Тут можна подивитися на залишки середньовічних фортець, відвідати монастирі, що розташовані у скелях чи завітати до колишніх будинків справжніх циганських баронів. Також у республіці функціо-

нує 5 наукових заповідників, 87 музеїв, існує понад 140 культурних пам'яток та безліч унікальних архітектурних об'єктів.

Окремим попитом користується виноробний туризм. У Молдові функціонують 142 винних виробництва і 24 з них відкриті для відвідування туристам та місцевим мешканцям. Тут можна не тільки ознайомитися з технологією виробництва, але й купити готовий виріб. Також винні тури включають до себе перебування на лоні природи, відвідування національних парків, монастирів у скелях чи інших культурних пам'яток.

Приваблюють українців також і ціни. Тур для однієї людини на 7 днів, що включає в себе переліт у обидва боки та проживання у готелі, коштує приблизно 240 дол. Середній чек у ресторані становить біля 18 дол., а проїзд у міському транспорті стане у 0,15 дол.

Отже можна з впевненістю сказати, що міжнародний туризм в умовах глобалізації набуває великих темпів розвитку. З кожним роком все більше і більше людей виїжджають за межі своїх країн, і українці не стали виключенням. Згідно світової статистики, в Україні з 2015 року спостерігається позитивна динаміка світової статистики, в Україні з 2015 року спостерігається позитивна динаміка світової статистики, в Україні з 2015 року спостерігається позитивна динаміка світової статистики за кордон [6]. У порівнянні з 2015 роком, у 2017 році кількість українців, що виїхали на відпочинок зросла на 187%. Це пов'язано з відкриттям у 2015 році безвізового режиму для мешканців України.

Українцям стало легше подорожувати. За даними Passport Index на 15.02.2019 року, власники закордонного біометричного паспорту громадянина України, які подорожують з метою туризму, можуть відвідати без візи або з оформленням візи по прибуттю 132 різних країни і території з 199 [7].

В Україні, на жаль, зовнішній туризм розвивається не такими стрімкими темпами, як у сусідніх країнах. Кількість іноземців, що подорожують до України (за даними 2017 року) впала приблизно на 47%, у порівнянні з показниками 2013 року.

Формування туристично-рекреаційного комплексу України як фактора модернізації відкритої економіки з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн дозволить стати центром туристичних подорожей і значно поповнить бюджет нашої країни.

***Література:** 1. Світова та регіональна статистика, національні дані, карти і рейтинги [Електрон. ресурс]. – URL: <https://knoeta.ru/atlas/Польша>; 2. Босовська М.В. Інтеграційні процеси в туризмі. – 2015. – С. 832; 3. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. – 2009. С. 537; 4. Державна прикордонна служба України [Електрон. ресурс]. – URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/krajini-yaki-dlya-poizdok-naychastishe-obirali-milyoni-ukrainciv-u-2018-roci-/>; 5. Офіційний сайт Міжнародної Туристичної Організації [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www2.unwto.org/>; 6. Статистична інформація [Електрон. ресурс]. – URL: <https://knoeta.ru/atlas/Україна>; 7. Global Passport Power Rank 2019 [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.passportindex.org/byRank.php>*

Варварова А. С.

**ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ
МІЖНАРОДНОГО ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ
(НА ПРИКЛАДІ ГОТЕЛЮ “GAUDY'S NEST”)**

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім Салах*

Сьогодні туризм виступає найвпливовішим феноменом економічного і соціального розвитку світового суспільства. Міжнародний туризм є розвинутою індустрією з власним продуктом, виробничим циклом, методами організації та управління виробництвом. Забезпечуючи десяту частину світового валового національного продукту, туризм повноправно визнаний однією з найбільших, високоприбуткових і динамічних галузей економіки, яка найближчим часом стане одним з найбільш найважливіших її секторів.

Крім впливу на економіку багатьох країн, міжнародний туризм впливає на їх соціальну, культурну складові та екологічне середовище. Це пояснює той факт, що інтерес до цієї діяльності зростає з кожним роком, залучаючи в неї практично всі країни світу.

Сьогодні розвиток туризму парадоксальний. Він одночасно поєднує процеси глобалізації з підвищенням цінності місцевих ресурсів. Світ стає все більш відкритим, проте, туристи шукають нових вражень, заснованих на локальній ідентичності та культурі. Наприклад, в останні роки гастрономія стала незамінним елементом пізнання чужої культури і способу життя. Вона одночасно втілює в собі традиційні цінності і нові тенденції в сучасному туризмі: повага культури і традицій, здоровий спосіб життя, автентичність. Крім того, гастрономія надає можливість оживити і диверсифікувати туризм, сприяє розвитку місцевої економіки, включає в собі різні професійні галузі, пов'язані з гастрономічною галуззю [6, с. 150]. На наш погляд, ця провідна роль гастрономії в виборі напрямку поїздки привела до зростання на туристському ринку гастрономічних пропозицій, заснованих на локальних продуктах високої якості, і до встановлення окремого ринку гастрономічного туризму.

Локальна територія є основою гастрономічних пропозицій, це елемент, який є джерелом місцевої ідентичності. Вона включає в себе ландшафт, навколишнє середовище, історію, культуру, традиції. З цієї точки зору, перетворення території в кулінарний ландшафт – одне із завдань туристичного напрямку [2, с. 11].

Важливо визначити, які природні та культурні ресурси можна перетворити в туристичний продукт, за яким можна буде ідентифікувати територію. Як зазначають дослідники, «ніяка туристська гастрономічна пропозиція не буде життєздатною, якщо вона не здатна враховувати культурні особливості території. Гастрономія дозволяє туристам отримати доступ до культурної та історичної спадщини, наблизитися до культури дослідним шляхом, а не просто через споглядання» [6, с. 151].

Мета гастрономічних турів – насолодитися особливостями кухні тієї чи іншої країни [1, с. 215]. При цьому зазначимо, що дана мета не зводиться до того, щоб спробувати якусь рідкісну, екзотичну страву або перепробувати незліченну кількість страв. Важливо насолодитися місцевою рецептурою, що століттями вибирала в себе традиції і звичаї місцевих жителів, їх культуру приготування їжі.

У світі багато міст, які за негласною традицією вважаються столицями чогонебудь. Є й такі, які очолюють в якійсь справі невеликий регіон або, якщо говорити про Іспанію, провінцію.

Так, наприклад, іспанське місто Камбрільс має право вважатися гастрономічною столицею Коста-Дорада. Готель «Gaudi's Nest» розташований на околиці Камбрільсу, на автостраді, це не просто готель, це цілий комплекс. На його території розташовуються два басейни, тенісні корти, баскетбол і футбол, міні-гольф, що робить його зручним вибором для сімей з дітьми і активних гостей. Зовнішній вигляд готелю застарілий з цегляними арками і кафетерієм з телевізором. Проте, він зручно розташований на автомагістралі, звідки зручно планувати поїздки в Порт Авентура, Таррагону або Валенсію [7]. Незважаючи на своє розташування на автостраді, до пляжу 500 м, що дозволяє насолоджуватися доступними цінами в готелі і знаходитися недалеко від моря.

Основними святами в місті є регулярні ярмарки. Деякі з них увійшли в традицію ще з незапам'ятних часів. Так, ярмарок Камбрільсу – проводиться в перший уїк-енд червня кожного року ще з епохи середньовіччя. Ярмарок коней – за традицією проходить через 15 днів після ярмарки у Камбрільсі. Морський ярмарок – проводиться поперемінно в Камбрільсі і Салоу, містечку, розташованому неподалік [7].

Треба відмітити, що місто Камбрільс відоме як одне з найважливіших гастрономічних центрів на Коста-Дорада. Причина цьому – найстаріша традиція різних закладів харчування від рибальських кабачків, що виникли тут ще на початку ХХ століття, до визнаних гурманами Іспанії і всього світу сучасних ресторанів. Витоки традиційної кухні Камбрільс, яка зробила його практично столицею гастрономії всього узбережжя, лежать в так званих «плавучих тавернах», розташованих прямо на рибальських човнах. На них готують їжу зі свіжих, щойно виловлених риби і морепродуктів.

Також гастрономічні традиції Камбрільс з'явилися завдяки єдиній в провінції Школі готельної справи і туризму.

Головними «постачальниками» продуктів для приготування їжі є земля і море. Якщо брати агрономію, то мова йде про цитрусові, артишоки, картоплю, помідори, салати, кабачки та ін. З морських продуктів використовується практично все. Найбільш популярні ресторани Камбрільс – Can Bosch [3], і El Rincón de Diego [4]. Вони щорічно відзначаються путівником Мішлен, перший з яких був випущений в 1900 році його засновником – Андре Мішленом. У 2016 році Can Bosch і El Rincón de Diego одержали всього по одній зірці [5], але вже це є величезним досягненням для ресторану.

Серед безлічі різновидів гастрономічного туризму в Іспанії (сирний або пивний, міський чи сільський), найбільш розвиненим і популярним є винний туризм. Цей напрямок включає в себе дегустацію вина безпосередньо на виноградниках, де зберігається оригінальний смак і аромат продуктів. Саме на виноградні вина має найвищу якість завдяки ідеальним умовам утримання.

Але, необхідно відзначити, що серед міжнародних гастрономічних турів у міста Камбрільс і Салоу, недостатня увага приділена винним турам і фестивалям, адже виноградники даного регіону займають площу в 21000 гектарів. Вина в більшості своїй червоні з невеликою часткою рожевих. Основним сортом винограду є «Темпранільо», зміст якого в винах регіону близько 75%. Іншими сортами винограду, що входять до складу місцевих вин: «каберне Совіньон», «Мерло», «Мальбек», «Гарнача» і «Альбільо». Іспанське ігристе вино називається кава. Цей продукт виробляється на території більшої частини країни і вже заслужив міжнародне визнання.

Тому, на наш погляд, необхідно оживити відвідування даного регіону, запропонувавши туристам участь, наприклад в ярмарку вина в Камбрільсі. Винний ярмарок може тривати від кількох днів до кількох тижнів, включаючи в себе різноманітний набір заходів: екскурсії виноградними плантаціями, дегустацію, відвідування старовинних виноградів і льохів, національних ресторанів, де можна особисто познайомитися з виноробами, дізнатися культуру, технологію і доторкнутися до вікових традицій виробництва відомих іспанських вин. Під час подорожі можливе відвідування тематичних винних фестивалів, народних свят і місцевих культурних пам'яток. В яку пору року б не приїхали туристи в готель Gaudi's Nest, вони повинні мати можливість записатися на дегустацію, з метою навчитися цінувати аромати, смаки і відтінки вин різних найменувань за походженням.

Винний туризм сьогодні настільки розвинений і популярний, що навіть існують спеціалізовані розкішні винні готелі, винні спа-комплекси (до речі непогано було б організувати подібні і в умовах готелю Gaudi's Nest), а сучасні винороби вдаються до послуг найпрестижніших архітекторів, щоб створити вишуканий образ культури виноробства. У вересні та жовтні на маршруті вина і кави, наприклад в каталонському Пенедесі виноградні проводять численні заходи. Серед них можна відвідувати традиційне топтання винограду або дегустацію першого мусту. Також проводити й інші заходи, пов'язані з виноробством, такі як дегустації, пікніки на свіжому повітрі і дні відкритих дверей у виноградниках. В кінці серпня можна організувати «Свято вина і тапас» – неймовірно можливість спробувати характерні для півдня Іспанії закуски тапас з келихом місцевого вина або організувати «Свято Вина і Фламенко». І це лише кілька прикладів.

Іспанський клімат і природне розмаїття сприяють виробництву якісного вина і забезпечують різноманітність, унікальну для європейської флори і фауни. Можна відвідати виноградний регіон Панадес, щоб спробувати кращу каву, відкрити для себе місцеві пейзажі, зайнявшись пішим туризмом. Через місто

Вільяфранка-дель-Пенедес проходить шлях, відомий як дорога вина. Неподалік в Емпорді можна спостерігати вражаючі пейзажі виноградників, які передають всю сутність Середземномор'я. В Андалусії можна доповнити традиційні гаспачо, сальморехо (холодні томатні супи) і смажені морепродукти вишуканими винами мансанілья або винами регіону. Дуже витриманий сир Манчі можна дегустувати в супроводі келиха червоного витриманого вина.

Отже, сьогодні в умовах глобалізації підвищується цінність локальної ідентичності, і це, в тому числі, стосується місцевої кухні. Більшість міжнародних туристів в своєму бажанні дізнатися культуру іншої країни, сприймають місцеву кулінарію як частина цієї нової для себе культури. У зв'язку з цим, динамічними темпами й розвивається гастрономічний туризм.

Також гастрономія важлива в диверсифікації туризму локального, регіонального та національного рівня економічного розвитку.

Таким чином, в умовах все більшої конкуренції в сфері міжнародного туризму, кожен регіон знаходиться в пошуку унікальних продуктів, за допомогою яких можна було б диференціювати себе від інших. Сама по собі місцева кухня вже є тією платформою, яка містить необхідні ресурси, які можуть бути використані в якості інструментарію для залучення клієнтів, просування міст, регіонів або навіть цілих країн. Гастрономічний туризм в Іспанії дозволяє просувати місцеві продукти, створює нові можливості для бізнесу, нові робочі місця, є найбільшим джерелом прибутку в туризмі і в підсумку позитивно впливає на економіку країни. Зростання сектора підприємств харчування, підприємств харчової індустрії, стабільно високий туристичний потік і активна державна політика в сфері туризму дають величезні перспективи для розвитку гастрономічного туризму, в тому числі і раніше маловідомі з точки зору гастрономії, інших регіонів країни. Все це дозволяє туристам повніше знайомитися з культурою Іспанії.

Література: 1. Гончарова И.В. Влияние гастрономического бренда на привлекательность туристской дестинации / И.В. Гончарова, Д.С. Гончаров // *Профессиональное образование и общество*. – 2017. – №. 1. – С. 214-221; 2. Лагусев Ю. М. *Гастрономические бренды как средства продвижения дестинаций* / Ю.М. Лагусев, К.А. Бальнин // *Сервис plus*. – 2016. – Т. 10. – №. 2. – С. 9-16; 3. *Офіційний сайт ресторана San Bosch (Камбрільс)*. – URL: <http://canbosch.com>; 4. *Офіційний сайт ресторана Rincon de Diego (Камбрільс)*. – URL: <https://www.rincondediego.com>; 5. *Путівник Мішлен* // *Офіц. сайт*. – URL: <https://www.michelin.com/en/>; 6. Тишкіна А.Г. *Условия и организация гастрономического туризма во Франции* / П.С. Маленицова, А.Г. Тишкіна // *Парадигма: философско-культурологический альманах*. – 2018. – С. 147-158. – [Электронный ресурс]. – URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/usloviya-i-organizatsiya-gastronomicheskogo-turizma-vo-frantsii>; 7. *Hotel Gaudi's Nest, Камбрільс* // *Туристический путеводитель по Камбрільсу*. – URL: <https://www.cambrils-tourist-guide.com/ru/gostinici/gostinica-gaudis-nest-kambrils.html>

**Гамарлі Раміг, Пікула Г. С. /
Gamarli Ramig, Pikula G. S.**

**TRANSNATIONAL BUSINESS FORMING BACKGROUND
IN EASTERN ASIA REGION**

*V. N. Karazin Kharkiv National University
Scientific Supervisor: PhD Goncharenko N. I.*

The global economy gradually covers the entire world economy. If earlier the world economy was a field on which operated sovereign states, now the world economy is transformed into an independent subject, which affects the field of national states. The economy begins to manifest itself more as politics and ideology. As a result, geopolitical imperatives are inferior to geoeconomic. Large TNCs are the main actors on world commodity markets, under their influence are the main proportions of world production and sales of goods. They are coordinators of world commodity prices. That is, transnational corporations have become real subjects of economic relations [1].

The complexity of transnational business as a process that becomes an all-embracing and all-pervading phenomenon of modern civilization is predetermined primarily by the fact that the realization of the competitive advantages of even the highest rank in the international environment is carried out not according to the principles and the precepts of the classical theories of international trade, but on the basis of more complex strategic behavior of the subjects world market. The conflict of interests and goals of individual enterprises in international economic exchange is complemented by a collision of national interests connected with ensuring the sovereignty and economic security and protecting the economic space of the countries [2].

One of the important tools for the development of transnational business is the implementation of companies in the international trade. Exploring the preconditions for the formation of transnational business in the East Asian region, it should be noted the existence of the so-called big triangle of trade – that is, the main trade is carried out among the companies of three major countries: Japan, China and the Republic of Korea.

The East Asia countries, which include Japan, China, the Republic of Korea, Mongolia and the KPDR, in their majority are countries with a rather developed market economy.

It is possible to distinguish three groups of countries and territories of East Asia:

- 1) developed markets (China, together with the autonomous territories of Macao and Hong Kong, Japan, Republic of Korea);
- 2) emerging markets (Mongolia);
- 3) Countries with a Lack of Market Economy (KPDR).

If the first group of countries is characterized by active inclusion in international economic processes, significant investment activity and the presence of a significant

number of TNCs, the KPDR is a closed totalitarian country, where the activities of international companies are impossible. Mongolia, the only emerging market in the East Asian region, is just starting to embed into the international economic space.

Thus, such countries as China, Japan and the Republic of Korea, which are not only regional but also world economic leaders, have a significant influence on the development of international business in the region.

It is possible to highlight the following factors of the impact of countries on international business and TNCs:

- 1) the economic situation in the country;
- 2) investment attractiveness of the country in the conditions of globalization and transnationalization of the country;
- 3) conditions and factors of doing business in the country;
- 4) the inclusion of the country in the integration processes in the region.

However, the above list of factors of influence on the development of international business is not complete, it is possible to say that other factors such as time and communication factors, spatial factors, factors of globalization, institutional factors, factors of development of national economies are influenced by the development of international business as well international and bilateral agreements, the existence of integration blocs and associations.

It is also necessary to note the fact that the determinants of the development of transnational business can be differentiated by the resilience of the manifestation of conditionally stable determinants and situational determinants. Relatively stable development factors can not be changed either briefly or in the medium term, or they can not be changed at all, such determinants include geographical location, demographic structure of the population, cultural and political patterns, as well as socio-economic model of development. Situational determinants characterize conditions and restrictions that may change in the medium and short term, such factors may include, in particular, legislative restrictions, the state of development of market relations in the country, cultural characteristics.

The initial stage of the output of East Asian companies to the markets of other countries is, first of all, their geographical proximity, which influences the choice of strategy for the development of international business, which is further determined by the volumes of markets and their degree of formation. In small volumes of the market, one of the most successful forms of international cooperation of East Asian companies is indirect exports, that is, the situation when producers do not come in direct contact with the end consumer, otherwise direct exports, joint ventures and investments are appropriate.

East Asian companies are characterized by a rather aggressive export policy focused on large markets, through the combination of direct and indirect export, contracting and outsourcing, as well as a fairly active investment in foreign companies.

Transnational business of East Asian companies is one that is most dynamic, due to a number of factors, first of all, favorable conditions of global commodity and financial markets, which enable the East Asian companies to invest quite actively, as well as the peculiarities of the development of national economies. However, the process of transnationalization of companies in the region is uneven.

The regional structure of the international trade of Japanese and Korean corporations is based on the fact that the export of the location of the countries is significantly related to the development of East Asia, primarily the development of the Chinese economy and the export of products to Chinese markets.

Consequently, the development of international business for companies representing national economies faces a range of problems, namely, the international specialization of the countries of origin, which is reflected in the commodity structure of exports and imports, and high competition in the markets of goods and materials.

Consequently, international business in the analyzed countries faces a range of national threats both in domestic markets and in markets of other countries.

Sources: 1. Луцький М. Г. Вплив ТНК на глобалізацію інноваційних процесів // *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. №4. С. 116-120; 2. Ricart, J.E., Enright, M.J., Ghemawat, P., Hart, S.L., Khanna, T. *New frontiers in international strategy* // *Journal of International Business Studies*, №35 (3), 2014. P. 175-200.

* * *

УДК 330.101.339

Довгаль О. А.

ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Для дослідження будь-якої проблеми, перш за все, треба визначити саме поняття, у даному випадку поняття дезінтеграції. Однак, визначення дезінтеграції у різних авторів не мають принципових відмінностей. Так, Економічна енциклопедія пропонує наступне визначення «Дезінтеграція – розпад цілісної структури, поділ її на частини, складові елементи, послаблення, порушення та розрив зв'язків і відносин в цілісній системі» [1, с. 58]. не суперечить, наприклад, визначенню яке дає, В.Я. Федоренко «Дезінтеграція – це поновлення цілісності в рамках національної економіки з руйнуванням постійних міжнародних і міждержавних зв'язків.» [2, с. 48]. Проблемою є визначення рівня дезінтеграції, який співпадає з економічними потребами та соціальними умовами того чи іншого угруповання. Крім того, для вивчення цього процесу необхідно визначити причини дезінтеграції, а також розрізнити дезінтеграційний процес у різних умовах, тобто визначити моделі, згідно яким відбувається послаблення, та порушення зв'язків в інтеграційній системі.

Дезінтеграція являє собою процес протилежний інтеграції, але в той же час це одна зі складових процесу суперечливого розвитку економічної реальності.

Крім того, дезінтеграція може означати послаблення міжрегіональних економічних зв'язків внаслідок посилення замкнутості регіональних господарських комплексів або ж збільшення ролі зовнішньоекономічних зв'язків, що замінюють міжрегіональні зв'язки усередині країни. Обидві ці прояви дезінтеграції створюють погрозу цілісності країни.

Як відмітив Р.М. Богачев «Однорідність (неоднорідність) економічного простору та його інтегрованість (дезінтегрованість) це основні взаємоповнюючі характеристики якості економічного простору. інтеграція виступає внутрішньою умовою дезінтеграції, це момент дезінтеграції в її внутрішній суперечливості» [2, с. 74].

Соціально-економічна дезінтеграція виражається в ослабленні міжрегіональних економічних зв'язків внаслідок посилення замкнутості регіональних господарських комплексів чи збільшення ролі зовнішньоекономічних зв'язків, що замінюють міжрегіональні зв'язки всередині країни.

Так само, як інтеграція дезінтеграція, має ряд причин і визначальних факторів. Так на думку К. Дойча до розвитку процесів дезінтеграції призводять наступні причини:

1. Швидке зростання тягара в економічній, військовій або політичній царинах для всієї спільноти, або якоїсь її складової.
2. Значне піднесення соціальної мобілізації та політичної активності, більш швидке, ніж процес громадянської асиміляції і набуття загальної політичної культури спільноти.
3. Різке посилення регіональної, економічної, культурної, соціальної, лінгвістичної або етнічної диференціації, більш швидке і сильне, ніж будь-який процес, що компенсує інтеграційний.
4. Серйозний занепад політичних і адміністративних можливостей уряду.
5. Закритий характер політичної еліти.
6. Нездатність уряду і еліти вчасно проводити потрібні реформи [3].

Погоджуючись у цілому з даним формулюванням причин дезінтеграції, ми вважаємо за необхідне підкреслити конфлікт економічних інтересів, як основу процесів дезінтеграції, а також динаміку історичного процесу. Оскільки причини, які призвели до утворення інтеграційного об'єднання можуть модифікуватися або взагалі зникнути. Особливо це стосується союзів, що мають чітку політичну складову. У випадку відмирання політичних причин конфлікт економічних інтересів яки носили досі прихований характер проявляється більш відкрито.

Таким чином, дезінтеграція має безліч причин, деякі з яких в різних випадках можуть превалювати. На дезінтеграцію впливають різні фактори, які обумовлені особливістю розвитку тієї, або іншої системи. Звідси витікає, що вивчення процесу дезінтеграції вимагає його класифікації, і моделювання. Питання

моделей економічної дезінтеграції розглядалося в економічній літературі, однак не одержало широкого висвітлення [5].

Процеси дезінтеграції можна розділити на наступні моделі.

Першою, досить важливою моделлю є дезінтеграція, що виникла в результаті конфлікту інтересів. Причини, згідно яких була створена система, перестали існувати і починається конфлікт інтересів. Амбіції національних еліт сприяють росту політичного конфлікту. Подібна модель може мати місце, якщо інтеграція носила примусовий характер під тиском країни-гегемона. Інструменти контролю з боку країни-гегемона можуть імітувати функціонування стандартної інтеграційної структури.

Розпад інтеграційної структури неминуче означає втрату гегемоном лідерства в структурі. Імітація добровільності втрачає силу після скорочення можливостей гегемона контролювати інтеграційний простір. Такі події є особливо характерними для недемократичних режимів.

Дана модель дезінтеграції може виникнути в результаті форс-мажорних обставин, наприклад внутрішньої або зовнішньої кризи, що може супроводжуватися розпаданням інтегрованого утворення на окремі елементи, що прагнуть на початковому етапі до максимуму відособленості й самостійності. У цьому випадку міждержавна дезінтеграція може трактуватися, як процес економічної еволюції стосовно інтеграції й означає повернення колишніх членів інтеграційного блоку до відособленого стану їхніх економічних відносин.

Друга модель – латентна дезінтеграція. Відмінність цієї моделі від попередньої полягає в тому, що замість однократного спалаху конфліктів спостерігається тривалий період дезінтеграції.

Латентна модель може виникати як наслідок поєднання країн з різними сценаріями інтеграції, або у випадку з'єднання країн, які відрізняються одна від одної за різними параметрами.

На відміну від конфліктної дезінтеграції латентна дезінтеграція не означає повного розпаду відносин. У більшості випадків виділяється інтеграційне ядро, яке, в принципі, є зацікавленим в співробітництві.

Причинами латентної дезінтеграції можуть стати:

- прогресуюча, застійна або циклічна диференціація рівнів соціально-економічного розвитку й стійка деградація економік країн, що інтегрувалися, елементами несумісності географічних і політико-економічних факторів;
- нерівність доходів внаслідок нерівномірного розміщення й розвитку галузей;
- різниця в рівні освіти й кваліфікації працівників;
- динаміка рівня зайнятості й інвестицій;
- розходження в інституціональному й культурному розвитку;
- висока соціальна диференціація населення країн, що інтегруються, яка створює ситуацію соціальної напруженості;

– відсутність реальних економічних передумов і основ, стратегічного потенціалу об'єднання, «нав'язування» інтеграції розвиненими партнерами більше слабким учасникам і спроби останніх скористатися своїм статусом аутсайдера за рахунок країни-інтегратора;

– відсутність науково обґрунтованих цілей об'єднання, що інтегрується, тактики й стратегії, орієнтирів і пріоритетів, ефективних механізмів і етапів її здійснення;

– неефективність або незначний економічний ефект, що обумовлений низьким приростом корисності спільно зроблених товарів і інвестицій, додатковими трансакційними витратами для проведення інтеграційних заходів;

– закріплення розподілу учасників інтеграції на активних й пасивних, найчастіше на шкоду економічної ефективності співробітництва;

– нездатність центральної влади перебороти нерівномірність у рівнях розвитку, вирішити соціальні, інфраструктурні, екологічні проблеми [4].

Таким чином, інтеграція і дезінтеграція є двома сторонами одного складного та досить суперечливого процесу. Можна виділити дві основні моделі дезінтеграції. Дезінтеграція, що виникла у результаті конфлікту інтересів і латентної дезінтеграції. Якщо перша модель частіше веде до розпаду об'єднання, то друга модель не означає повного розриву частин структури. У цій моделі інтеграційні та дезінтеграційні процеси можуть довго змінювати один одного, створюючи оптимальну структуру об'єднання.

Разом з тим слід зазначити, що на сучасному етапі формування міжнародних економічних відносин участь країни в інтеграційно-дезінтеграційних процесах є необхідною умовою її повноцінного розвитку. Саме тому Україні, незважаючи на існування і негативних наслідків від економічної та валютно-фінансової інтеграції, які спонукають до розвитку дезінтеграційних процесів, слід негайно визначитися зі своїми інтеграційними пріоритетами, бо подальша ізоляція від світового ринку промислового капіталу не дозволить країні у майбутньому стати на шлях ефективного соціально-економічного розвитку.

Література: 1. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.І.* / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.; 2. Богачев Р.М. *Феномен інтеграції – дезінтеграції у вимірах діалектики* // Київський політехнічний інститут. Сер. 6, Філософія. 2018. №4. С. 74; 3. Deutsch, Karl W. et. al. *Political Community and the North Atlantic area: International Organization in the light of Historical Experience* / Karl W. Deutsch et. al – Princeton University Press, 1957; 4. Либман А.М., Хейфец Б.А. «*Моделі економічної дезінтеграції. Інтеграція і дезінтеграція*» [Електрон. ресурс]. URL: <http://niss.gov.ua/articles/598/>; 5. Euro stat. *Detailed statistics on the EU and candidate countries* [Електрон. ресурс]. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>

Доля Р. М., Чигрінова О. Р.
ЗАХОДИ ПОДОЛАННЯ ФРАГМЕНТАЦІЇ
НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гончаренко Н. І.

Банківський сектор – рушійна сила економіки. Банки служать на користь державі і суспільству і підтримують економічну активність, але тільки в тому випадку, якщо вони не ставлять під загрозу безпеку фінансової системи в цілому. Головна умова стабільності фінансової системи – ефективне правове регулювання і постійний нагляд за її елементами (стабільне функціонування всієї системи забезпечується стабільним функціонуванням кожного з її елементів). Дослідження й аналіз інтеграційних процесів у фінансовому секторі ЄС є актуальним для української економіки, з огляду на високу взаємозалежність фінансових ринків окремих держав. Таким чином, діяльність Європейського Центрального Банку (ЄЦБ) з підтримки фінансової стабільності в ЄС становить інтерес як для європейських, так і для вітчизняних дослідників.

ЄЦБ оцінює стійкість банків у разі виникнення ризиків у банківській системі й у разі сумнівів щодо фінансової стабільності банку вживає відповідних заходів, ЄЦБ також стежить за тим, щоб банки були не тільки достатньою мірою забезпечені капіталом, а й дотримувалися бізнес-моделі, що забезпечує їх стійке функціонування. Наділення ЄЦБ повноваженнями з підтримки стійкості і забезпечення стабільності банківського сектора ЄС багато в чому була визначена його здатністю здійснювати наглядові повноваження на наднаціональному рівні в сенсі наявності ресурсів, механізмів регулювання та досвіду управління.

ЄЦБ сприяє формуванню єдиної моделі здійснення наглядової діяльності, що допоможе поступово усунути національні відмінності в методах, принципах і механізмах нагляду. Послідовна кадрова політика також має істотне значення в досягненні такого зближення і забезпеченні однаковості наглядових практик. У повноваження ЄЦБ входить збір інформації та формування баз даних, які показують результати функціонування Єдиного наглядового механізму.

Поточна діяльність ЄЦБ у рамках Єдиного наглядового механізму включає постійний збір і аналіз даних про діяльність підконтрольних ЄЦБ банків і про стан економічної і фінансової системи ЄС. В подальшому в результаті вдосконалення законодавства в банківській сфері, ймовірно, відбудеться ще більша стандартизація порядку надання фінансової звітності банків. Однак на даний момент більшість банків надають консолідовану фінансову звітність, використовуючи Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) [1], а багато регіональних банків, наприклад німецькі, використовують національні стандарти бухгалтерського обліку. Порядок здійснення аудиторської діяльності та аудиторські стандарти також різняться і залежать від національного правового регулювання, що пояснюється низьким рівнем гармонізації норм і правил у цій сфері.

Збір і аналіз інформації про ризики здійснює Система оцінки ризиків ЄЦБ (Risk Assessment System (RAS)), яка почала діяти в 2015 р. Система оцінки ризиків – розроблена ЄЦБ модель аналізу і оцінки діяльності банків, яка також визначає норми обов'язкового (регуляторної) звітності банків. Якість і повнота звітності є необхідними умовами ефективної реалізації наглядових повноважень. З цією метою в рамках Єдиного наглядового механізму використовується стандартизована звітність з урахуванням застосування Технічних стандартів надання звітності з наглядової діяльності (Implementing Technical Standards on Supervisory Reporting (COREP)) та фінансову звітність (Financial Reporting (FINREP)), розроблених Європейським банківським органом (European Banking Authority).

ЄЦБ також визначає періодичність проведення стрес-тестів і рівень прозорості їх результатів [2]. Найімовірніше, ЄЦБ з кожним роком буде сприяти підвищенню рівня прозорості нагляду аж до завершення побудови Європейського банківського союзу.

Постійний нагляд і коригування фінансових показників банків допоможе стабілізувати ситуацію на фінансових ринках і сформувати єдині стандарти діяльності для банків Єврозони. Проте відсутність однаковості в порядку здійснення нагляду і регулювання діяльності банків не єдина причина фрагментації на фінансових ринках або, інакше кажучи, відмінностей в умовах фінансування в державах-членах Єврозони.

Для подолання фінансової фрагментації в Єврозоні необхідно усунути ряд факторів, що сприяють її появі, і ЄЦБ грає в цьому питанні важливу роль.

По-перше, законодавець і ЄЦБ сприяють тому, щоб банки здійснювали свою діяльність незалежно від наявності внутрішніх національних кордонів. Під час кризи національні наглядові органи встановлювали різні обмеження щодо обігу капіталу і ліквідності всередині банків, які здійснюють транскордонну діяльність [3]. Основною причиною такої політики економічно слабких держав було прагнення зберегти відсутню ліквідність всередині країни, а сильніші у фінансовому плані держави побоювалися впливу ризиків у слабкіших державах. Законні з національної точки зору дії сприяли посиленню фрагментації на європейських фінансових ринках і виникненню несприятливого взаємозв'язку суверенних ризиків і ризиків банківського сектору («порочне коло» / «vicious circle»). ЄЦБ як наднаціональний наглядовий орган Єврозони відміняв подібні обмеження у тих випадках, коли вони вводилися національними наглядовими органами. Однак в деяких країнах, наприклад, в Німеччині, національне законодавство дозволяло наглядовим органам (у разі Німеччини – Федеральному управлінню фінансового нагляду – встановлювати географічні обмеження діяльності банків або верхні межі ризику виникнення збитків всередині банківської групи в якості інструменту захисту національних систем страхування вкладів [4]. У таких випадках в Регламенті Ради № 1024/2013 (SSM Regulation) безпосередньо не передбачено право ЄЦБ позбавляти національні наглядові

органи права встановлювати обмеження на свободу пересування капіталу та ліквідності у рамках транскордонної діяльності банків в Євросоні. Якою мірою подібні національні закони відповідають європейському законодавству, зокрема, з внутрішнього ринку, розглядається в кожному конкретному випадку.

По-друге, ЄЦБ сприяє зменшенню в інвестиційних портфелях банків частки державних цінних паперів країни-установи. Ситуація, при якій банки купують цінні папери, емітовані державою їх установи, в обсягах, що перевищують найчастіше їх власний капітал, є типовою для банків Євросоні. Інвестиційні портфелі банків з подібною структурою, як правило, говорять про консервативну модель поведінки – прихильність до покупки цінних паперів, емітованих державою-установою, а не іншою державою Євросоні. Подібна модель поведінки є однією з основних причин формування несприятливого взаємозв'язку суверенних ризиків і ризиків банківського сектору, оскільки зниження платоспроможності держави негативно позначається на показниках фінансової звітності банків [5]. Регламент №575 / 2013 від 26 червня 2013 року про вимоги до достатності капіталу (Capital Requirements Regulation / CRR) [5] надає ЄЦБ право встановлювати максимальний коефіцієнт відношення суми зобов'язань за державними цінними паперами держави-установи до власного капіталу банку. Встановлення такого нормативу змусише банки відмовитися від подібної моделі поведінки і диверсифікувати інвестиційні портфелі державних цінних паперів для зниження залежності від суверенних ризиків.

По-третє, посиленню фрагментації у банківському секторі ЄС сприяють відмінності у процедурі банкрутства всередині Банківського союзу.

Від успішного вирішення перерахованих вище проблем залежить внесок ЄЦБ у подолання фрагментації на фінансових ринках ЄС і, відповідно, зміцнення його позицій в якості ефективного централізованого наглядового органу Банківського союзу.

Література: 1. Рада з Міжнародних стандартів фінансової звітності: [Електрон. ресурс]. URL: <https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs>; 2. European Central Bank: [Electronic resource]. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp.2054.en>; 3. Sattar O., Longevialle B., Birry A. Europe's ring-fencing proposals could make big banks safer to fail, but also have broader consequences. Standard and Poor's Rating Services, 2017. URL: http://ec.europa.eu/finance/consultations/2017/banking-structureI-reform/docs/contributions/non-registered-organisations/standard-poors-ratings-services-en-annex-1_en.pdf; 4. German Federal Financial Supervisory Authority: [Electronic resource]. URL: https://www.bafin.de/EN/Homepage/homepage_node.html; 5. Veron N. Breaking the vicious circle. Bruegel, Brussels, 2016. URL: <http://bruegel.org/2016/10/breaking-the-vicious-circle/>.

Донченко Ю. О.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В. В.*

Якість і рівень життя населення розглядаються як один з найбільш істотних аспектів сталого розвитку, який визначається як розвиток, що відповідає потребам нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти їхні власні потреби. Якість життя займає центральну позицію у концепції сталого розвитку.

В науковий оборот термін «якість життя» було введено американським економістом Джоном Гелбрейтом у 60-ті роки ХХ ст. Під рівнем життя розуміється забезпеченість населення необхідними матеріальними благами і послугами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення розумних (раціональних) потреб [1]. Якість життя населення є індикатором розвитку країни, її конкурентоспроможності на світових ринках та відображає якісні зміни в суспільстві. Добробут населення досліджується міжнародними інститутами й організаціями: Програма розвитку ООН, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий банк тощо. Різноманіття підходів до вимірювання якості життя узагальнено в табл. 1.

При оцінці якості життя населення використовують два підходи. При першому підході оцінка якості життя проводиться для міжнародних порівнянь з різними країнами світу. При другому – оцінюється якість життя населення на рівні країни для прийняття урядом рішень щодо планування її соціально-економічного розвитку. Наразі державними та приватними установами розроблено більше 150 композитних індикаторів добробуту для оцінки ефективності діяльності урядів різних країн в економічній, соціальній та екологічній сфері на міжнародному рівні.

Показники, за допомогою яких оцінюється рівень і якість життя на міжнародному рівні, можна розділити на кількісні і якісні. Кількісні включають ВВП або національний дохід на душу населення, рівень доходу і його розподіл в суспільстві, рівень споживання різних матеріальних благ і послуг за класами товарів, рівень зайнятості і т. п. Кількісні індикатори необхідні для оцінки об'єктивних сторін якості життя. Якісні показники якості життя включають показники умов праці, побуту і дозвілля людини тощо. Якість життя населення залежить від об'єктивних факторів і суб'єктивних оцінок, включає всі аспекти взаємодії людини і навколишнього середовища.

Індекс людського розвитку є найважливішим показником якості життя населення країни, оскільки він вимірює досягнення країн з точки зору стану здоров'я, отримання освіти та фактичного доходу її громадян, а також береться за основу при аналізі людського розвитку такою впливовою організацією, як ООН.

Таблиця 1

Загальна характеристика міжнародних систем оцінювання якості життя

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Принцип розрахунку	Індикатори	Кількість країн
Загально-методологічна концепція стандартів і якості життя	Науково-академічне співтовариство в цілому	Розмежування макроекономічних показників та соціологічних індикаторів	ВВП на душу населення, індекс споживчих цін, споживчий кошик, видатки домогосподарств, GFK кошик, рівень бідності, нерівність у доходах, задоволеність життям і щастя, депривація, оптимізм щодо майбутнього тощо	Залежно від завдань
Індекс якості життя EIU	Дослідницька організація Economic Intelligence Unit	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Здоров'я, сім'я, громадське життя, матеріальне благополуччя, політична стабільність і безпека, клімат, гарантія зайнятості, політична свобода, гендерна рівність	111
Індекс якості життя International Living	Журнал International Living	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Вартість життя, культура, економіка, довкілля, свобода, здоров'я, інфраструктура, безпека та ризик, клімат	190
Європейський моніторинг якості життя	Європейська фундація покращення життя та умов праці	Соціологічне обстеження якості життя	Здоров'я, зайнятість, депривації (позбавлення) за доходами, освіта, сім'я, соціальна участь, житло, навколишнє середовище, транспорт, безпека, відпочинок, задоволеність життям	34
Better Life	Initiative ОЕСР	Інтегральна оцінка параметрів	Житлові умови, доходи, зайнятість, освіта, екологія, здоров'я, ефективність управління, суспільне життя, безпека, задоволеність умовами життя, баланс між робочим часом і довкіллям	34

Складено за джерелом: [2, с. 11-14]

На сучасному етапі між економічно розвинутими країнами та країнами, що розвиваються, існують значні диспропорції в рівні та якості життя. За останні 25 років спостерігається позитивна динаміка значень ІПР. Станом на 2017 рік за показниками якості життя лідирують розвинені країни (індекс людського розвитку країн ОЕСР становить 0,887 порівняно з 0,668 у країнах, що розвиваються, та 0,508 у найменш розвинутих країнах), до того ж найбільший розрив простежується за показниками освіти та ВНД [4].

Причинами розбіжностей показників якості життя у розвинутих країнах та тих, що розвиваються, є тривала знедоленість і бідність, глобалізація праці, зростання народонаселення, неоднаковість ресурсів, гендерна нерівність, велика

кількість мігрантів та біженців, великомасштабні конфлікти і насильницький екстремізм, обмежений доступ до цифрової революції.

Література: 1. Ефимова, М.Р. *Социальная статистика* / М.Р. Ефимова, С.Г. Бычкова. – М.: *Финансы и статистика*, 2003. – 560 с.; 2. Лібанова Е. М. *Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь* / Е. М. Лібанова, О.М. Гладун, Л.С. Лисогор та ін. – К.: 2013. – 50 с.; 3. *Istanbul OECD World Forum on Statistics, Knowledge and Policy / «Measuring and Fostering the Progress of Societies»* [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.oecd.org/site/worldforum06/istanbulworldforum-measuringandfosteringtheprogressofsocieties.htm>; 4. *Human Development Report 2016* [Електрон. ресурс]. – URL: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf; 5. *UNDP in Ukraine* [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ua.undp.org>.

УДК 339.732

Каверіна К. О., Сапота Є. О.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ БАНКИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ У ФІНАНСОВОМУ СЕГМЕНТІ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, ст. викладач Марченко І. С.*

Кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувалися якісно новим процесом, який носить назву глобалізація. Вона характеризується становленням єдиного світового ринку, подальшим посиленням взаємозв'язків між суб'єктами світової економіки, вільного руху капіталу, що має своє відображення в системі роботи транснаціональних банків (далі – ТНБ). Гармонійний розвиток банківської системи в умовах транснаціоналізації стає домінуючим фактором, що впливає на конкурентоспроможність національної економіки. Фінансовий ринок стає найважливішим джерелом мобілізації інвестиційних ресурсів, а фінансові інструменти перестають бути лише національними. Внаслідок цього національні банки так само залучаються до транснаціональної діяльності, стимулюючи виробництво нових фінансових продуктів за рахунок глобального характеру діяльності. Тому представляється настільки актуальним вивчення функціонування ТНБ в умовах сучасних модифікацій.

Тема проблем транснаціональних банків в умовах глобалізації є популярною серед багатьох дослідників, зокрема, варто виокремити праці Борисова А.Н. [1], Кржевіцької К.С., Побірченка В.В. [2], Лукашенко Е.А. [3], Круглов В.В [4].

Сучасна конфігурація світового фінансового ринку формується під впливом процесів глобалізації. У загальному розумінні фінансова глобалізація передбачає взаємопроникнення національних фінансових систем і, як наслідок, створення єдиної глобальної системи. Носіями процесу фінансової глобалізації виступають транснаціональні банки, через які відбувається колосальний рух капіталу.

«Транснаціональна банківська система» формується як самостійний елемент світового господарства, який забезпечує міжнародне переміщення фінансових

ресурсів. Найбільші банки зайняли свою, окрему нішу, їх відрізняє висока ринкова капіталізація, сумарні активи, професійні кадри, високий рівень обслуговування клієнтів і безперервна зарубіжна експансія [2]. ТНБ знаходяться в співпраці з транснаціональними корпораціями. Вони включають інтенсивну транснаціоналізацію банківського капіталу і переплетення банківських інститутів провідних країн. Дана тенденція здійснюється через взаємовигідні інвестиції банківських організацій в активи і акції.

Діяльність національних банків та ТНБ має суттєву різницю у природі свого функціонування: ТНБ володіє набагато більш розширеним діапазоном операцій в силу міжнародного розмаху діяльності. Завдяки володінню власної розгалуженої міжнародної банківської мережі ТНБ має змогу оперативної та вчасно і до місця відповідати на запити контрагентів в особі територіально-виробничих комплексів, задовольняючи їх потреби у веденні міжнародного бізнесу; ТНБ переносить за кордон не тільки свої операції, а й частку свого капіталу. Основна риса функціонування ТНБ полягає у мобілізації коштів у найбільш зручних місцях задля їх переказу туди, де ця операція принесе найбільші вигоди, акумулюють і перерозподіляють між державами об'ємні фінансово-матеріальні потоки, що супроводжуються диверсифікацією стратегії роботи банку, котра проявляється в розширенні кола позичальників, збільшенні видів кредитних операцій, зростанні кількості та типів підрозділів банку, що беруть участь в кредитних операціях.

Таблиця 1

Транснаціональна статистика за країнами, що розвиваються
за період 2003-2016 рр.

Показник	Східна Європа	Латинська Америка	Близький Схід	Африка	Азія
Середнє збільшення кількості ТНБ (%)	739,5	133,38	34,75	31,16	140,26
Середня доля ринку кредитів ТНБ (%)	2,11	8,02	1,6	2,96	2,79
Середня доля ринку депозитів ТНБ (%)	2,41	9,26	2,81	3,4	7,52
Середнє зростання міжнародних позик банків (%)	10,65	7,44	17,17	16,74	2,15
Середнє відношення кредитів ТНБ до міжнародних кредитів банків (%)	9,15	21,6	6,5	12,14	17,65

Джерело: [5]

Як можна бачити з таблиці 1, ТНБ продовжують нарощувати свої активи у міру розширення світової економіки. Глобалізація банківської сфери відображається у зміні світового виробництва. Інтернаціоналізація виробництва викликає розширення міжнародних кредитів та збільшення міжнародних зв'язків банків. Тобто, завдяки підвищенню кількості промислових компаній відбувається неминуче зростання міжнародної діяльності банків.

Станом на 01.10.2017 року активи, контрольовані 10 найбільшими в світі ТНБ, склали більше 24.7 трлн. дол США (табл. 2). Акумуляючі і перерозподіляючи між країнами величезні маси грошового капіталу, ТНБ впливають на збільшення його обсягу та напрямки міждержавного руху, динаміку курсів валют і інших фінансових активів [2].

Таблиця 2

25 найбільших ТНБ світу в 2017 р. за ринковою капіталізацією

Назва банку	Країна	Продажі, млрд дол США	Прибуток, млрд дол США	Активи, трлн дол США	Ринковий капітал, млрд дол США
1. Industrial and Commercial Bank of China (ICBC)	Китай	151	42	3,4	229
2. China Construction Bank	Китай	134	34	3,0	200
3. JPMorgan Chase & Co.	США	102	24	2,5	306
4. Wells Fargo & Co.	США	97	21	1,9	274
5. Agricultural Bank of China Ltd.	Китай	115	28	2,8	149
6. Bank Of America Corp.	США	92	16	2,1	231
7. Bank of China Ltd.	Китай	113	25	2,6	141
8. Citigroup	США	84	14	1,8	164
9. BNP Paribas	Франція	74	8,4	2,1	80,4
10. Mitsubishi UFJ Financial Group	Китай	49	8,1	2,5	83,0

Джерело: [6]

Більшість проблем дослідження сутності і тенденцій розвитку ТНБ полягають в тому, що вони прагнуть базуватися в двох-трьох країнах і, головним чином, зосереджені в США, Японії або інших високорозвинених країнах, таких, як Китай [7]. Поміж тим особливість діяльності транснаціональних банків полягає в тому, що вони балансують, поєднуючи переваги і згладжуючи або посилюючи недоліки економік різних країн.

Саме тому досить цікавими є зміни, що відбуваються в територіальному розташуванні ТНБ. За останні 10 років картина розподілу ТОП-50 ТНБ за територіальною ознакою кардинально змінилася. Структури розподілу активів 50 найбільших ТНБ світу за територіальною ознакою на початок 2008, 2015 і 2016 рр. мають досить значний рівень відмінностей. Основну частку ТОП-50 ТНБ складають банки Китаю: за 10 років цій країні вдалося збільшити кількість своїх присутніх у рейтингу в 3,5 рази: з 4 до 14 банків (з 8 до 28% в загальній кількості ТОП-50). Незважаючи на помітне скорочення, як і раніше значною залишається частка європейських банків: Великобританія, Іспанія і Франція утримують позиції протягом практично всіх 10 років, не поступаючись своїми місцями в рейтингу. Зміцнилися в рейтингу банки таких країн, як Австралія, Канада і Японія [8].

З точки зору наслідків фінансової глобалізації світової економіки в цілому і фінансового сектора зокрема, все більше число іноземних учасників фінансового ринку сприяє підвищенню ефективності функціонування ТНБ на їх території, оскільки вони є найбільшим джерелом мобілізації інвестиційних ресурсів з високим ступенем надійності (додаткове фінансування під час криз). Поява ТНБ та активізація їх діяльності, в свою чергу, пояснюється змінами у світовій економіці. В умовах прогресивного процесу глобалізації, ТНБ, будучи суб'єктами світового господарства, використовують збільшені можливості, розширюючи міжнародну діяльність з метою освоєння нових ринків фінансових і банківських послуг, а також сприяють посиленню інтернаціоналізації господарських зв'язків та фінансово-банківської діяльності, інтеграції національних економік у світову. Значна трансформація структури промисловості, пов'язана зі швидким економічним зростанням і фінансовою лібералізацією в світі, пояснює появу нових ТНБ серед країн, що розвиваються. Кінцева мета координації валютної політики у вигляді ТНБ виявляється у формуванні можливостей використовувати переваги глобалізації всім учасникам зовнішньоекономічної діяльності та надає можливість виходу на вищий загальносвітовий рівень розвитку. Таким чином, ТНБ – це ключовий гравець фінансового ринку, що диктує свої правила, котрі визначають форми і канали руху світових коштів.

Література: 1. Борисов А.Н. Транснациональные банки как важнейшие субъекты мировой валютной системы / А.Н. Борисов // Национальная безопасность. – №2 (25), 2013. – С. 227-241. 2. Кржевицкая К.С. Транснациональные банки в мировой экономике: понятие, особенности, тенденции развития / К.С. Кржевицкая, В.В. Побирченко // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 5(1), 2017. – С. 116-121. 3. Лукашенко Е.А. Транснациональные банки: перспективы развития в России / Е.А. Лукашенко // Современная конкуренция. – №1(13), 2009. С. 34-53. 4. Круглов В.В. Основы международных валютно-финансовых и кредитных отношений / В.В. Круглов. – М.: «ИНФРА-М», 1998. – 432 с. 5. Bank for International Settlements [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.bis.org/statistics/consstats.htm?m=6%7C31%7C70>. 6. The World's 25 biggest banks in 2017 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.forbes.com/pictures/59248d2f31358e03e5596835/2017-global-2000-banks/#16d76798ef00>. 6. Nigh, D., Cho, R. & Krishnan, S. The role of location related factors in US banking involvement abroad: An empirical examination. // Journal of International Business Studies. – №17, 1986. – P.115. 7. World's largest banks 2016 // Banks around the World. – 2016 [Electronic resource]. – Access mode: www.relbanks.com.

Казакова Н. А., Штиколенко А. М., Штих М. А.
ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НА ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Глобалізація світогосподарських зв'язків, відсутність інформаційних кордонів між країнами, що означає еволюцію інформаційного суспільства у державах, не зважаючи на їх класифікацію – усе це зумовлено впровадженням останніх досягнень науки і техніки в сфері комунікацій та інформації, які зараз використовуються синергією економіки та являють собою невід'ємний компонент сучасного життя.

У дослідженні компаній We Are Social та Hootsuite повідомляється, що у 2018 році кількість активних інтернет-користувачів сягнула позначки у 4 мільярди, що на 7% більше, ніж за результатами за січень 2017 року (+247 мільйонів осіб), а кількість користувачів соціальних мереж перевищує 3 мільярди, що на 13% покращило минулорічний результат (+362 мільйони осіб) [1]. Це говорить про той факт, що вага інформаційної економіки з кожним днем зростає все більше, тому не викликає сумнівів той факт, що ключ до успіху в такому суспільстві – це вміння ефективно, чітко та швидко знаходити і використовувати необхідну інформацію.

Оскільки в сучасних умовах переходу до постіндустріального етапу розвитку провідними ресурсами розвитку стають інформація і знання, то роль провідного фактора їх забезпечення відводиться інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) [2].

Під впливом глобалізації формується єдиний інформаційний простір. Інформаційні технології, гнучкі та потужні, зробили можливим перетворення інформації у продукт виробничого процесу. В суспільстві, основними джерелами продуктивності праці поступово стають генерування, обробка та передача інформації. Під впливом інформатизації з'являються нові методи ведення конкуренції, йде зміна структури економіки [3].

Практично всіма фахівцями, політиками та економістами усвідомлено, що розвиток ІТ створює засади сучасної економіки та добробуту людини. «Інформаційне суспільство» створює нові міжнародні економічні відносини, надаючи принципово нові можливості для комунікації, управління, бізнесу, добробуту на особистому, регіональному та національному рівнях.

Вартість підприємства в «інформаційному суспільстві» все більше визначається можливістю цього підприємства купувати, породжувати, розподіляти і застосовувати знання, які використовуються як безпосередньо в виробничих процесах, так і в стратегічному плануванні. Саме тому проблема інформатизації стала пріоритетною і її значення в суспільстві постійно зростає.

Завдяки ІКТ у бізнес-середовищі відбувається помітне підвищення продуктивності праці, також полегшуються та пришвидшуються комунікації на зовніш-

ньому та внутрішньому рівнях. Це все стало можливим в наслідок підвищення мобільності, впровадження різних систем, у т.ч. електронного документообігу. Також формуються ринки дистанційних послуг, охорона і безпека, медичне обслуговування населення, освіта.

Виникають новітні формати взаємодії між бізнесом та клієнтами через швидкий доступ до мережі Інтернет. Усе це збільшує ефективність, динаміку та важливість бізнес-середовища. Яскравим прикладом впровадження Інтернет технологій у бізнес для взаємодії з потенційними клієнтами є найбільші готельні компанії у світі:

- 1) Marriot International – включає в себе більш ніж 6700 готелів у 130 країнах світу, загальною місткістю 1190604 номери [4];
- 2) InterContinental Hotels Group (IHG) – володіє 5348 готелями в 100 країнах світу із загальною кількістю 798 075 номерів [5];
- 3) Wyndham Hotels & Resorts – нараховує 8422 готелю в 66 країнах світу загальною місткістю 728 195 номери [6].

Створення інтерактивних веб-сторінок компаніями надало безліч зручностей для потенційних клієнтів з пошуку готелю, який би відповідав усім вимогам, бронюванню з можливістю розглянути готель за допомогою «віртуального (3D) туру».

Сучасні інформаційні процеси зумовлюють нові тенденції, які стосуються обробки інформації, а саме роботи з даними. Дані завжди мали стратегічне значення, але в процесі еволюції, з величиною даних, доступних сьогодні, і можливістю обробляти їх вони стали новою формою класу активів. У зв'язку з цим з'явилося поняття Великих Даних. Телекомунікаційні компанії, а також організації, що займаються роздрібною торгівлею, займають передові позиції як в плані оснащення, так і використання Великих Даних. Застосування сучасних методів аналітичної обробки даних клієнтів, таких, наприклад, як поведінкова сегментація, дозволяє збільшити прибуток глобальних масових продавців на одного покупця приблизно на 37% за рахунок визначення кращих клієнтів та надання їм персоналізованих пропозицій. Частота покупок цих цільових клієнтів зростає приблизно на 25%, а середній розмір кошика збільшується на 10%.

Соціальні медіа-платформи пропонують Великі Дані для аналізу настроїв (для визначення бажань споживача) або для персоналізації продуктів. Галузеві аналітики та медіа-спостерігачі проголошують Великі Дані важливим елементом для кожного підприємства, і багато міжнародних компаній вже долучилися до роботи в цьому напрямку. Так, наприклад, аналітичні дослідження діяльності більше, ніж 400 міжнародних компаній у 2016 р. продемонструвало, що випереджають конкурентів, а саме: удвічі частіше потрапляють у топові рейтинги фінансових показників у своїх галузях, ті з них, хто використовує сучасні ІТ у своїй бізнес-аналітиці, зокрема обробку Великих Даних.

Також слід відмітити, що саме завдяки ІКТ сектору виник такий сегмент у торгівельній сфері як електронна комерція, що зараз зростає стрімкими темпами

та завдяки якій створюються новітні торгівельні online–площадки для зручного та швидкого взаємозв'язку між контрагентами; прискорюється процес здійснення торгівельних операцій. Також інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливе значення у фінансiалiзацiї країни. Інформаційно-комунікаційна інфраструктура забезпечує моментальні перекази грошей між банками держав світу, електронні розрахунки, телекомунікаційні системи розрахунків (SWIFT, TARGET та ін.), належне функціонування різноманітних фондів, банківських установ та бірж.

Отже, пріоритетні напрямки інформатизації світового господарства – це удосконалення, розвиток складових цих процесів, засобів інформатизації й інформаційних технологій, а також їх інтеграція. Однією з головних форм прояву глобалізаційних процесів є підвищення ролі інформаційних і комунікаційних технологій в економічному розвитку. Таким чином, глобалізація світогосподарських зв'язків, стрімкий розвиток інформаційного суспільства в усіх країнах світу обумовлено стрімким впровадженням досягнень в області інформації та комунікацій, які наразі являються невід'ємною складовою повсякденного життя. Інформаційно-комунікаційні технології стали основним рушієм економічного розвитку держав в сучасному глобальному світі. Наразі ІТ перетворилися на засіб виживання окремих підприємств та країн в умовах глобальної конкуренції, бо зі вступом суспільства у вік комп'ютерних технологій можливість швидкої обробки даних – це основа сучасної економіки та суспільного життя.

Література: 1. *Global Digital Report 2018*. [Електрон. ресурс]. – URL: <https://digitalreport.wearesocial.com/>; 2. Назиров К.З. Развитие информационно-коммуникационных технологий как фактор национальной конкурентноспособности / К.З. Назиров // *Инвестиции: практика та досвід*. – 2015. – № 20. – С.128-132; 3. Дятлов С.А. *Информационно-сетевая экономика: структура, динамика, регулирование: монография* / С.А. Дятлов, В.П. Марьяненко, Т.А. Селищева. – СПб.: Астерион, 2008. – 416 с; 4. *Marriott International, Inc. 2017 Annual Report*. [Електрон. ресурс]. – URL: <https://marriott.gcs-web.com/static-files/b82978a6-9d28-4e38-9855-fc4ae2cebe11>; 5. *Annual Report and Form 20-F 2017*. [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.ihgplc.com/investors/annual-report?tab=right>; 6. *Annual Report and Form 10K 2017*. [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.annualreports.com/Company/wyndham-worldwide-corporation>.

Клубань Т. В.
ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
У КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: Непрядкіна Н. В.

Поняття інтеграційний процес є дуже розповсюдженим у сучасності та з кожним роком стає більш відомим. Передумовою цьому є зростання світових економік та їх відкритість до взаємної співпраці, що відбувається одразу на декількох рівнях міжнародного розподілу праці, як наприклад звичайний обмін товарами та послугами, злиттям капіталів або побудування та розвиток спільного міжнародного бізнесу. Розвиток світових альянсів на політичному та економічному рівні також призводить до більш суттєвої ролі у вирішенні питань у глобальних процесах розвитку світового господарства. І саме тому, що поняття “інтеграційних процесів” не є односкладовими, воно не має чіткого визначення. “Integer” – з латинської мови перекладається як злиття, тому в контексті економічної інтеграції або інтеграційних процесів – це означає об’єднання економік декількох держав. Отже це є об’єктивним, усвідомленим та взаємним процесом, який зближує симбіоз і зрощення національних господарств окремих держав. Цей процес, також, зумовлений історично, через те, що базується на потребах міжнародного поділу праці та з різною інтенсивністю, у різних формах протікає у декількох країнах. Економічна інтеграція гармонізує на міжнародному ринку і проникає до всіх економічних взаємовідносин, які виникають між державними господарствами [3, с. 88].

Однією з характеристик Латино-Американського регіону у після воєнні часи була залежність зовнішньої торгівлі, зі слабким рівнем розвитку внутрішньої економіки. Через незадоволення народів, які мешкають на теренах Південної Америки, тим фактом, що у сучасному світі їхні країни сприймаються, як слабкий сусід Сполучених Штатів Америки, ролі інтеграційних процесів даного регіону значно зростає. Інтеграція проводиться на політичному та економічному рівнях. На теперішній час дієвими є такі об’єднання, як Андське співтовариство, Група Ріо, МЕРКОСУР і Південноамериканське співтовариство націй [2, с. 1].

Першим латино-американським угрупованням стала зона вільної торгівлі даного регіону – ЛАФТА (Latin America Free Trade Agreement – ЛАФТА), до складу якої увійшли 11 країн, з яких Мексика, Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Парагвай, Перу, Уругвай, Венесуела. За допомогою залучення цих країн, що становить близько 85% усього континенту, основною ідеєю було прискорення індустріалізації економік і розширення ринків збуту. Тут була створена система взаємних торговельних преференцій, основу яких складали, перш за все, товари, що не були предметом взаємного експорту. Однак, величезна економічна диференціація між країнами не дозволила повністю реалізувати проект. Згодом, ЛАФТА була перейменована в Латиноамерикан-

ську Асоціацію інтеграції (ЛІАІ – Association of Latin American INTEGRATION – ALAI), більш гнучкішу угоду, що дозволяла укладати торгівельні угоди між 2-3 партнерами, але зона вільної торгівлі так і не була створена [3, с. 93].

У 1991 р. Асунсьйонським договором був створений Меркосур (Спільний ринок країн південного конуса, додатково), членами якого стали Аргентина, Бразилія, Парагвай та Уругвай, склад якої змінюється і по нині.

Загалом, латиноамериканська інтеграція як чинник створення загальних соціально-політичних і економічних орієнтирів в останні роки була досить суперечливою, характеризувалася окремими періодами спаду й піднесення. За даними Організації американських держав, зараз у Латинській Америці діють: 4 митних союзи, серед яких Меркосур, Андське співтовариство, КАРИКОМ, Центральноамериканська система інтеграції; 18 зон вільної торгівлі двостороннього формату та широкого спектру залучених, у тому числі між Меркосур і Андським співтовариством; одна рамкова угода між Меркосур і Мексикою [1, с. 320].

Важливу роль у політичній та економічній співпраці країн Латинської Америки в 1980–1990-ті рр. відігравала Група Ріо (ісп. Grupo del Río, утворена в 1986 р. в Ріо-де-Жанейро, метою якої передовсім була діяльність з припинення військових конфліктів у країнах Центральної Америки, в тому числі громадянських воєн у Сальвадорі й Нікарагуа. Членами Групи Ріо є Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Еквадор, Колумбія, Мексика, Панама, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі. Основними напрямками діяльності організації стали: підтримка миру в країнах Центральної Америки, переговори з боржниками й кредиторами країн учасниць Групи, розробка концепції створення єдиного американського ринку, перешкода діяльності міжнародної наркомафії, терористів і торговців зброєю, а також охорона навколишнього середовища. У 1990 р. у рамках Групи Ріо як регіональне торгово-економічне об'єднання виникла Група Трьох (ісп. Grupo de Los Tres, G 3), що об'єднує Венесуелу, Колумбію й Мексику. Інтенсифікації інтеграційних процесів у Центральній Америці та в Карибському регіоні у 90-ті роки ХХ століття сприяла програма відродження інтеграції, до якої серед інших включені такі завдання, як створення Зони вільної торгівлі й формування Митного союзу [1, с. 315].

Нажаль зараз, не в усіх країнах Південної Америки зберігається стабільна економічна та політична ситуація. Яскравим прикладом такого становища є Венесуела, на теренах якої кризи тривають з 2013 року. Більшість країн лідерів в економічній сфері продовжують відстоювати свої економічні інтереси, так, наприклад Росія зацікавлена у Венесуельській нафті, а США намагається контролювати хвилю міграційних процесів, які також стосуються і Мексики і були спричинені зростом безробіття.

Розглядаючи інтеграційні процеси на теренах Латино-Американського континенту та глобалізацію міжнародних відносин, що відображаються у тісних стосунках з Іспанією і Португалією, країнами представниками Європейського Союзу. Основними чинниками такої тісної співпраці є по-перше культурно-

історичний аспект, схожість цивілізацій та спільна мова, по-друге, взаємини країн-членів ЄС з країнами Латинської Америки протикають у вигляді численних ініціатив двостороннього співробітництва та економічної допомоги з боку Європейського Союзу [4, с. 79].

Країни члени МЕРКОСУР й надалі намагаються дотримуватися політики ліквідації митних бар'єрів з країнами Європейського Союзу, але дієвих результатів та кардинальних змін у стосунках з ЄС, поки що не має. В свою чергу керівництво країн МЕРКОСУР планують проведення перемовин, щодо співпраці з Канадою та Південною Кореєю. Готується також спільний документ, для подальшої співпраці із Сінгапуром. Цей факт позитивно впливає на економічну та політичну позицію інтегрованих країн Латинської Америки у світі.

Підбиваючи підсумки, можна відзначити, що країни регіону Латинської Америки економічно та політично нестабільні, але мають чіткий план, щодо подальшого розвитку економічних відносин локально, та на міжнародному рівні. І хоча й не усі спроби утворення інтеграційних процесів в даному регіоні є абсолютно успішними, є такі, що доводять, що результати останніх років, є позитивними. Поглиблені і розвинуті зв'язки з країнами ЄС у процесі інтеграційного розвитку іberoамериканських країн, втілюють у життя спільні ініціативи і програми, що сприяють розвитку країн Латинської Америки і стабілізують їх політичну та економічну ситуацію.

Література: 1. Бессараб Т. Особливості інтеграційних процесів в Латинській Америці: політико-ідеологічний аспект / Т. Бессараб // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. – 2013. – Вип. 3. – С. 313-321. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2013_3_36; 2. Бессараб Т. Особливості латиноамериканського регіоналізму в контексті регіональної безпеки / Т. Бессараб // Humanitarian vision. – 2016. – Vol. 2, Num. 1. – С. 1-8. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2016_2_1_3; 3. Заболотна М. Ф. Особливості розвитку субрегіональних інтеграційних об'єднань в Латинській Америці: політичний аспект / М. Ф. Заболотна // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2015. – № 5. – С. 87-95. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2015_5_13; 4. Кулінич Т. О. Розвиток взаємин країн Латинської Америки та Європейського Союзу в контексті Іberoамериканської спільноти націй / Т. О. Кулінич // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – Вип. 118(1). – С. 76-89. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118\(1\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118(1)_10).

РОЛЬ ЄБРР В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.*

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) є регіональним міжнародним банком, що розпочав свою діяльність у 1991 р. Банк було створено зі спеціальною метою – сприяти переходу до відкритої економіки, орієнтованої на ринок, та розвитку приватної підприємницької діяльності у країнах Центральної і Східної Європи та країнах-колишніх республіках СРСР. Відповідно до Угоди про створення ЄБРР він діє тільки в тих країнах, які дотримуються принципів багатопартійної демократії, плюралізму і ринкової економіки і запроваджують їх у життя. Дотримання цих принципів ретельно контролюється Банком.

З самого початку одними з найважливіших відмінностей Банку незмінно були оперативність і здатність швидко і рішуче реагувати на епохальні події, будь то розпад Радянського Союзу, фінансові кризи або «арабська весна». Банк бере активну участь в таких заходах, як реформування банківських систем, лібералізація цін, приватизація (легалізація та діалог з питань політики) і формування належної нормативно-правової бази щодо майнових прав, тобто у всіх життєво-важливих доданків перетворень. Такі реформи підкріплюються кваліфікованим консультуванням, професійною підготовкою і передачею технічних навичок і доповнювалися великими інвестиціями в приватний і державний сектори. В умовах, коли вітчизняного капіталу виявляється недостатньо для фінансування процесу перетворень, Банк надає допомогу в залученні зовнішніх ресурсів як з приватних, так і з державних джерел.

Цей досвід виявився дуже корисним для Банку, коли він вирішив розширити початковий регіон своїх операцій, поширивши свою діяльність на нові країни, такі як Монголія (в 2006 році), Туреччина (в 2009 році) і Йорданія, Туніс, Марокко, Єгипет і Косово (в 2012 році), Кіпр (в 2014 році) і Греція (у 2015 році). В даний час Банк активно працює в більш ніж 30 країнах від Центральної Європи до Центральної Азії і в країнах Південного і Східного Середземномор'я. Єдиним членом Банку, який вийшов з числа країн операцій і більше не отримує інвестицій Банку, є Чехія [1].

Розуміння ЄБРР того, як функціонує ринкова економіка, і взаємодія з іншими міжнародними фінансовими організаціями дозволили Банку також зіграти вирішальну роль в стабілізації регіону та підготовці планів переходу до відновлення економіки після шоку, викликаного світовою фінансовою кризою в 2008 році. З усіх банків розвитку тільки ЄБРР володіє політичним мандатом, яке вказує йому надавати допомогу лише країнам, «прихильним принципам багатопартійної демократії, плюралізму і ринкової економіки і проводять їх в життя». Найважливіше значення для діяльності Банку мають також принципи охорони навколишнього середовища і прихильність стійкої енергетики [1].

ЄБРР діє в інтересах всіх своїх акціонерів – 65 країн, а також Європейського союзу і Європейського інвестиційного банку, – а не тільки тих країн, які отримують його інвестиції. Більш активна і глибока інтеграція регіону ЄБРР в світову економіку сприяє появі процвітаючого економічного середовища в світовому суспільстві.

Найбільшу питому вагу в установчому капіталі банку мають США (10,17%), Німеччина, Великобританія, Франція та Японія, питома вага участі яких складає 8,66%. Внесок України в капіталі ЄБРР – лише 0,81%, що пояснює низьку спроможність впливу на його політику [3].

Структура ЄБРР є наступною:

– Акціонери і Рада керуючих. Акціонерами ЄБРР є 64 країни, Європейський союз і Європейський інвестиційний банк. Кожен акціонер має власного представника в Раді керуючих ЄБРР, що є вищим керівним органом Банку.

– Директора ЄБРР. Рада керуючих делегує більшість повноважень Раді директорів, який відповідає за стратегічне керівництво діяльністю ЄБРР.

– Президент ЄБРР. Президентом ЄБРР в даний час є сер Сума Чакрабарті, який вступив на посаду в 2012 році. Президент керує роботою Банку під загальним керівництвом Ради директорів.

– Виконавчий комітет. Виконавчий комітет стежить за реалізацією всіх ключових аспектів стратегії, результатами діяльності та фінансовим благополуччям Банку.

– Старше оперативне керівництво. Старше оперативне керівництво регулює всі аспекти діяльності ЄБРР і консулює Виконавчий комітет і Президента.

– Корпоративне управління. ЄБРР прихильний дотримання найвищих стандартів корпоративного управління. У всіх підрозділах Банку обов'язки і відповідні механізми контролю чітко визначені і розмежовані, при цьому ці підрозділи активно беруть участь в заохоченні переходу до більш ефективних методів корпоративного управління на рівні окремих клієнтів і країн [1].

ЄБРР фінансує проекти приватного сектора, як правило, в діапазоні від 5 до 250 млн. євро у вигляді кредитів або вкладень в акції. Середній розмір інвестицій ЄБРР – 25 млн. євро. Менші проекти можуть фінансуватися через фінансових посередників або в рамках спеціальних програм прямого інвестування в менш великих обсягах для країн, де реформи йдуть з відставанням.

Для отримання фінансування від ЄБРР проект повинен відповідати таким критеріям:

- здійснюватися в країні операцій ЄБРР;
- мати хороші економічні перспективи;
- припускати внесення його спонсором великого внеску до статутного капіталу в грошовій або натуральній формі;
- служити інтересам національної економіки і сприяти розвитку приватного сектора;
- відповідати банківським і екологічним стандартам.

ЄБРР розробляє кожен проект з урахуванням потреб клієнта та специфіки країни, регіону або галузі. Як правило, ЄБРР фінансує до 35% загальної вартості проекту, якщо він реалізується "з нуля", або 35% в разі довгострокової капіталізації проектною компанією. ЄБРР вимагає від спонсорів внесення великих внесків до статутного капіталу в обсязі, рівному інвестицій ЄБРР або вище. Від спонсорів, інших організацій, що співфінансуються або по лінії програм синдикації під егідою ЄБРР потрібне залучення додаткового фінансування [2].

Довгострокове кредитування українських підприємств за програмами ЄБРР для малих і середніх підприємств має досить тривалу та позитивну історію на українському фінансовому ринку. За час існування програми десятки національних підприємств отримали довгострокові кредитні ресурси за порівняно невисокою вартістю й успішно реалізували свої проекти. Механізм функціонування програми полягає в тому, що ЄБРР надає українським комерційним банкам довгострокові цільові кредитні ресурси для кредитування проектів розвитку малих і середніх підприємств. Зважаючи на те, що кредитний ризик кожного конкретного проекту несе на собі український банк, ЄБРР здійснює моніторинг та відбір банків, що можуть брати участь у програмі. Активними банками-партнерами, особливо тими, хто працює з програмами енергоефективності в Україні, є «Укресімбанк», «Мегабанк», «UniCredit», «Райффайзен-банк» тощо.

Основними спільними з ЄБРР проектами розвитку, що на сьогодні реалізуються в державному секторі економіки України, такі: формування транспортної системи, підвищення рівня безпеки руху, закупівля нового пасажирського рухомого складу, приведення до європейського рівня транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на основних підходах до міста. Значну увагу ЄБРР надано енергоощадним програмам: підвищення надійності постачання електроенергії споживачів Південної енергосистеми в умовах роботи теплових електростанцій ОЕС України та оновлення гідромеханічного й електромеханічного обладнання гідроелектростанцій.

Плануються до реалізації такі нові проекти: розширення Каховської ГЕС, будівництво високовольтної ЛЕП Луцьк–Тернопіль, підтримка реформування оптового ринку електроенергії, будівництво метрополітену в м. Харкові, розвиток мереж електропередачі на півдні України. [3]

Фінансування ЄБРР українських підприємств має значний вплив на економіку України, оскільки пріоритетні сфери його діяльності (агробізнес, інфраструктура, енергетика) перспективні для розвитку. Проте обсяги фінансування ЄБРР і в українську економіку зменшуються, що можна пояснити невизначеністю кінцевих результатів про фінансовані проекти, що потребує більшої уваги ЄБРР до аналізу кредитоспроможності проектів і розкриття інформації про кінцевих власників підприємств.

Напрями діяльності ЄБРР постійно трансформуються відносно змін в економічній і політичній ситуації в країні. Отже, у зв'язку з початком реформування в

Україні можна передбачити посилення співпраці стосовно фінансування українських підприємств.

Література: 1. Офіційний сайт ЄБРР [Електрон. ресурс]. – URL:<https://www.ebrd.com/ru/home.html>; 2. Дослідження ЄБРР [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/guider.pdf>; 3. Рудик Н. Міжнародне кредитування ЄБРР як джерело фінансування розвитку підприємств України / Н. Рудик // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ V. Гроші, фінанси та кредит. 2. – 2016, С. 110-115.

УДК 339.9.:338

Маковоз О. В.
ПРОТИРІЧЧЯ ТА НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Український державний університет залізничного транспорту

Головним фактором, який впливає на національну економіку та політику країн наприкінці двадцятого – на початку двадцять першого століття, є глобалізація. Світова система, в рамках котрої відбувається глобалізація, заснована на політичному та економічному взаємозв'язку між державами і являє собою систему національних економік. З початку ця світова система мала захищати конституційні держави зі збереженням їх автономії та суверенітету. Однак транснаціональне взаємопроникнення (економічне, культурне тощо) трансформує систему держав в єдину глобальну структуру, що, власне кажучи, і є процесом глобалізації, у якому важливу роль відіграє єдиний інформаційний простір, що формується за допомогою Інтернету [5].

Однак процес глобалізації триває, кількість країн, які перебуває під його впливом, зростає. Тож дослідження наслідків та протиріч сучасного глобалізаційного процесу є досить актуальною науковою проблемою.

Головним суб'єктом процесу глобалізації виступають постіндустріальні країни, а решта держав світу більшою мірою є об'єктами або навіть «жертвами» цього процесу. Фактично основну частину переваг від глобалізації отримують багаті країни та індивіди. Нерівномірний розподіл благ від глобалізації створює загрозу конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях. У результаті цього розриву відбувається ще більше загострення соціально-економічної кризи. У цьому процесі країни, що швидко розвиваються, входять поступово в коло багатих держав, а бідні країни ще більше відстають від них за рівнем розвитку. Питання розподілу переваг є одним з основних в процесі глобалізації світової економіки. Однак слід визнати не зважаючи на всі позитивні та негативні наслідки глобалізаційного процесу, він вже явно змінив світову систему, породжуючи нові проблеми та відкриваючи нові можливості, а тенденції технологічного, політичного, інституціонального, ідеологічного та культурно-розвитку тільки активізують процес глобалізації [4].

Можна стверджувати, що на порозі третього тисячоліття глобальна структура поділяється на:

- 1) «перше» – привілейований і домінуючий;
- 2) «друге» – представлений класичними цивілізаціями Ісламу, Індії та Далекого Сходу, які здатні чинити опір глобалізації;
- 3) «третє» – представлений країнами й територіями, де підірвані соціокультурна структура та державність, зростає фрагментація на окремі спільноти та клани, які змагаються за свої власні інтереси. Особливості розвитку цього «третього» аспекту характерні практично для всіх країн пострадянського простору [2].

Нова якість глобалізації полягає не тільки в тому, що підвищується рівень взаємозалежності держав. Фактично послаблюється внутрішній суверенітет держав. Глобалізація обмежує можливості урядів окремих країн самостійно розв'язувати проблеми, які стосуються їх національних територій [1]. Відкриття країн та стирання кордонів в міжнародній системі має як позитивні, так і негативні наслідки. Хоча, в цілому, зростаюча взаємозалежність несе в собі певні переваги, вона створює і нові загрози та підвищує уразливість країн. До них можна віднести розповсюдження небезпечних технологій, послаблення держав, відсутність контролю над діяльністю багатьох недержавних глобальних акторів. Найбільші проблеми глобалізація створює для держав та регіонів з традиційною, відмінною від західної, культурою. Окремі країни не можуть поєднати власні традиційні цінності з цінностями глобальної економічної системи.

Однією зі складових економічних перетворень пов'язаних з глобалізацією також є інтеграція національної економіки у світову і, зокрема, європейську. На цьому шляху перед економікою України постає багато проблем. Найістотношою є невідповідність форм обліку і звітності, методик розрахунку більшості показників, які характеризують ступінь економічного розвитку держави, прийнятим у більшості країн світової співдружності.

Ця проблема загострилася останнім часом, коли Україна стала налагоджувати економічні й політичні зв'язки з зарубіжними країнами. Однією з перших вимог потенційних іноземних партнерів було надання інформації про економічне становище в нашій країні [9].

Глобалізація не зводиться лише до економічного аспекту життя світового соціуму, вона охоплює і політичну, соціальну, культурну, науково-технічну та інші сфери. Цей процес має неоднозначні наслідки для різних країн світу. У першу чергу від глобалізації «виграють» розвинуті країни, країни так званого «золотого мільярда», в яких концентруються торговельні, грошові, інвестиційні потоки, розвивається науково-дослідна діяльність. Решта країн світу має спрямовувати зусилля на зменшення негативних наслідків глобалізаційного процесу [7]. Отже, процес глобалізації розвивається і все більше країн світу відчувають його наслідки в різних сферах суспільного життя. Дослідження цих наслідків для кожної країни світу, а також розроблення пропозицій щодо подолання негативних

наслідків глобалізаційного процесу є нагальною науковою проблемою, яка вимагає проведення подальших наукових досліджень у цій сфері.

Література: 1. Andersen T. *Measuring Globalization* / T. Andersen, T. Herbertsson // *Institute for the Study of Labor Discussion Paper*. – July 2013. – № 1214. – P. 8-10; 2. Білорус О.Г. Транзитивні країни у світосистемі постіндустріального глобалізму / О.Г. Білорус // *Економічний часопис –XXI*. – 2013. – № 9-10. – С. 3-6; 3. Далецька Н.М. Структурний рух глобалізації світової економіки / Н.М. Далецька // *Бізнес Інформ*. – 2015. – № 3. – С. 8-12; 4. Интриллигейтор М. Глобализация как источник международных конфликтов и обострения конкуренции / М. Интриллигейтор // *Сценарии Интернет*. – 28.08.2013. – С. 5-7; 5. Paterson M. *Understanding Global Environmental Politics: Domination, Accumulation, Resistance* / M. Paterson. – N.Y.: Macmillan, 2010. – 296 p.; 6. Stiglitz J.E. *Information and the Change in the Paradigm in Economics* / J.E. Stiglitz // *American Economic Review*. – 2012. – Vol. 3. – P. 480-501; 7. Frankel J. *The Environment and Globalization* / J. Frankel. – Cambridge: MA, 2013 [Електрон. ресурс]. – URL: <http://dx.doi.org/10.33886/w10095>; 8. UNCTAD. *World Investment Report 2014. Transnational Corporations, Extractive Industries and Development*. – New York and Geneva. – 2014. – P. 22-44; 9. Червінський А. Глобалізація: Україна залишається напів-відкритою і напівпрозорою / А. Червінський, М. Шутин // *Україна Business*. – 2014. – №16. – С. 4.

УДК 339.56(477:4-11-6ЄС)

Мищенко К. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТОРГОВЕЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ЗІ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИМИ КРАЇНАМИ ЄС

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., доц. Ханова О. В.*

В грудні 1991 року ЄС офіційно визнав незалежність України, чим і започаткував їх відносини. Політика першого у відношенні України визначається положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, де наша держава розглядається як пріоритетна. Вже тоді одним із традиційних векторів зовнішньоторговельної політики України стали держави Східної Європи. На сучасному етапі їх відносини набули дещо інших рис. Ця група «молодих» членів ЄС виступає посередником у відносинах України з Європейським Союзом. Східні члени ЄС представлені такими країнами: Болгарія, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина та Чехія [1; 4].

Серед причин їх тісних зв'язків можна виділити наступні:

1) Взаємна економічна зацікавленість. Даний напрям є об'єктивним фактором в розвитку євроінтеграції нашої країни. Незважаючи на наслідки фінансово-економічної кризи, динаміка торговельно-економічного співробітництва є позитивною, а також помітний ріст товарообігу;

2) Найбільш очевидний фактор – географічне положення. Воно є взаємовигідним не тільки в питаннях торгівлі, але й у розстановці сил у самому ЄС. Кількість голосів держави-члена ЄС в ряді наднаціональних органів, в тому числі

Раді ЄС, залежить від розміру території і кількості населення. Позиції країн східноєвропейського розширення ЄС у питанні вирішення фінансової кризи в європейській зоні розходяться з Францією і Німеччиною, що може бути вирішено шляхом противаги голосів. Маючи в союзниках країну з найбільшим населенням і територією в Європі, країни «Молодої Європи» можуть стати гідними конкурентами «Старій Європи» (Франція, Італія, Німеччина і т. д.);

3) Схоже бачення обох сторін моделі забезпечення власної безпеки, що можна трактувати як військово-політичний фактор їх взаємної зацікавленості;

4) Демографічна складова. У кожній з країн східноєвропейського розширення ЄС чимала кількість української діаспори, більшість з котрих є трудовими мігрантами. Наприклад, у Польщі це число складає близько 250 тис. осіб, у Чехії – 100 тис. осіб, в Словаччині – 90 тис. осіб, в Угорщині – 60 тис. осіб. Причому, в Україні нараховують близько 144 тис. осіб етнічних поляків, 88 тис. осіб чехів, 60 тис. осіб словаків та 156 тис. осіб угорців [3].

Всі вище приведені фактори сприяють позитивним зрушенням в показниках їх зовнішньоторговельного обігу.

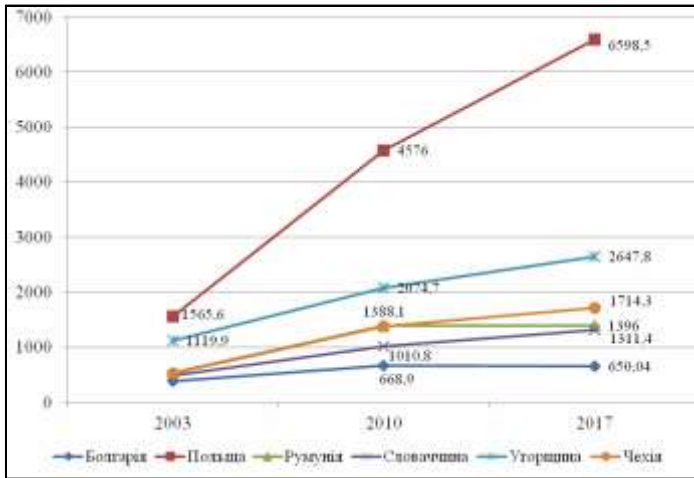

Рис. 1. Динаміка товарообігу України зі східноєвропейськими країнами ЄС за окремі роки, млн дол. США

Джерело: Складено автором за матеріалами [2]

Спираючись на отримані показники, можна зробити висновок, що динаміка товарообігу України майже з усіма східноєвропейськими країнами ЄС є позитивною, виняток становить лише Болгарія.

Найбільших обсягів досягає торговельне співробітництво України з Польщею. Таку ситуацію можна пояснити міцним історичним підґрунтям та активною співпрацею за всіх форм міжнародних економічних відносин.

Найнижчі показники спостерігаються у товарообігу України з Болгарією. Можливо, це пов'язано зі зростанням проблем бідності, корупції та падіння іноземних інвестицій у Болгарії.

Також слід відмітити той факт, що Угорщина, Польща, Словаччина та Чехія, які у 2004 році увійшли до Європейського Союзу, за відрізок з 2003 до 2010 року змогли значно збільшити свої показники. Таким чином, зі вступом до ЄС, Польща збільшила товарообіг з Україною на 192,3% (в 3 рази), Угорщина на 85,3% (майже в 2 рази), Словаччина на 106% (більше ніж в 2 рази) та у випадку Чехії цей показник становить 159% (майже в 3 рази).

В свою чергу, Болгарія та Румунія стали членами ЄС в 2007 році. До 2017 р. показники першої зменшились на 2,8%, а Румунія змогла збільшити товарообіг з Україною лише на 0,6%.

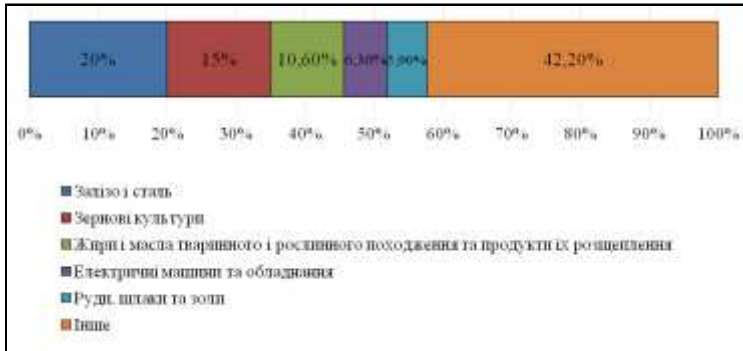

Рис. 2. Експорт України до східноєвропейських країн ЄС за 2017 рік
Вищенаведений рисунок відображає 5 головних статей експорту, разом вони становлять 57,8% від загального обсягу.

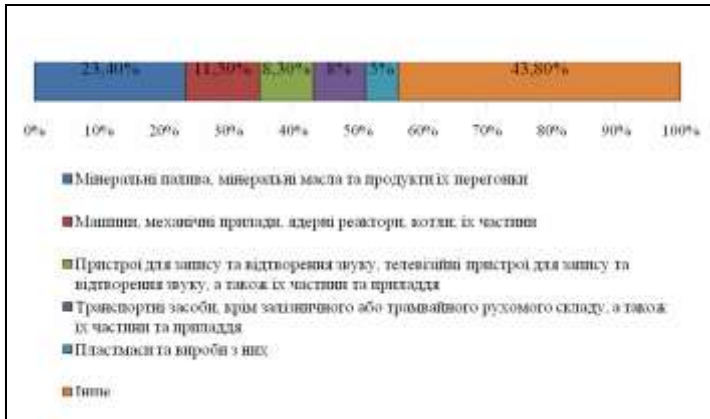

Рис. 3. Імпорт в Україну зі східноєвропейських країн ЄС за 2017 рік
Джерело: Складено автором за матеріалами[5]

Представлені статті імпорту в Україну становлять 56,2% від загального обсягу.

Виходячи з проведених розрахунків, можна сказати, що загалом динаміка товарообігу України зі східноєвропейськими країнами ЄС є позитивною. Це можна пояснити не тільки економічними, політичними та соціальними факторами, а й вступом останніх до ЄС. Найбільшим торговельним партнером для України уже довгий час залишається Польща, в той час як з Болгарією помітна негативна тенденція, починаючи з 2010 року. Товарна ж структура між Україною та східноєвропейськими країнами ЄС є досить різноманітною та з роками стрімко збільшується.

Література: 1. Відносини Україна-ЄС [Електрон. ресурс].// Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії – URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/relations>. 2. Державна служба статистики України [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Кухалейшвили Г. Центрально-Восточная Европа: опора Украины в ЕС [Електрон. ресурс]./ Г. Кухалейшвили – URL: <http://sd.net.ua/2012/06/30/centralno-vostochnaya-evropa-opora-ukrainy-v-es.html>. 4. Хасбулатов Р.И. Международные экономические отношения: учебник для бакалавров [Електрон. ресурс]./ Р.И. Хасбулатов. – 2014. – URL: http://stud.com.ua/54491/ekonomika/suchasni_mizhnarodni_torgovno-ekonomichni_vidnosini_svitova_torgivvelna_politika#790. 5. TradeMap [Електрон. ресурс]. // InternationalTradeCentre – URL: <https://www.trade-map.org>.

УДК 339.56 (477:479.2)

Мхітарян Д. А.

ТОРГОВЕЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З КРАЇНАМИ ЗАКАВКАЗЗЯ В КОНТЕКСТІ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Ханова О. В.*

Розвиток міжнародної торгівлі та експорту є одним з нагальних питань для реформування та становлення національної економіки України.

З цією метою Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, за участі представників наукових та ділових кіл, експертного середовища, а також керівників заінтересованих центральних органів виконавчої влади розроблена Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017–2021 років.

Головне завдання Експортної стратегії України – підвищити конкурентоспроможність українського експорту шляхом усунення перешкод та визначення конкретних можливостей за допомогою чітких кроків.

Експортною стратегією України обрані пріоритетні сектори економіки з метою підтримки розвитку експорту, серед яких зокрема:

- сектор виробництва запчастин та комплектуючих виробів для аерокосмічної та авіаційної промисловості;
- сектор машинобудування;

– сектор харчової промисловості та напоїв [1; 2].

До країн Закавказзя належать Азербайджан, Вірменія та Грузія, що знаходяться між Чорним та Каспійським морями і мають вигідне географічне положення.

Економічні зв'язки, що склалися між Україною та країнами Закавказзя в період існування СРСР, базувалися на плановій системі управління народним господарством. Зараз вони розвиваються на базі ринкових відносин, що викликає необхідність обґрунтування взаємовигідних партнерських відносин.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами Закавказзя, млн. дол.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Обсяг експорту України							
1.1. у Азербайджан	690	756	877	607	338	276	410
1.2. у Вірменію	242	196	197	182	117	91,9	118,6
1.3. у Грузію	700	593	595	544	448	417	452
2. Обсяг імпорту України							
2.1. з Азербайджану	804	91,1	215	49,3	56,3	44,4	357
2.2. з Вірменії	15,7	20,9	17,1	12,8	7,52	8,15	10,5
2.3. з Грузії	141	178	208	146	60,1	73,2	110
3. Зовнішньоторговельне сальдо							
3.1. України та Азербайджану	-114	665	662	558	282	232	53
3.2. України та Вірменії	226,3	175,1	179,9	169,2	109,5	83,75	108,1
3.3. України та Грузії	559	415	387	398	388	344	342

Таблиця складена автором за матеріалами: [3, 4]

З таблиці 1 бачимо, що Україна має позитивне зовнішньоторговельне сальдо з країнами Закавказзя. Найбільшим партнером в розрізі експортно-імпортних відносин з країн Закавказзя – є Грузія.

Рис. 1. Зовнішньоторговельний оборот України з країнами Закавказзя [3, 4]

Розглядаючи рис. 1 можна побачити, що показник зовнішньоторговельного обороту України має тенденцію на спад з кожною з країн Закавказзя. Стрімкий спад спостерігається в зовнішньоторговельних відносинах з Азербайджаном.

Зовнішньоторговельний оборот України з Вірменією має найнижчі показники, також спостерігається тенденція на спад, але не така стрімка. В 2017 рік характеризується збільшенням обсягів зовнішньої торгівлі України з кожною країною, при цьому лінія тренду зображує негативну тенденцію в прогнозі до 2021 року.

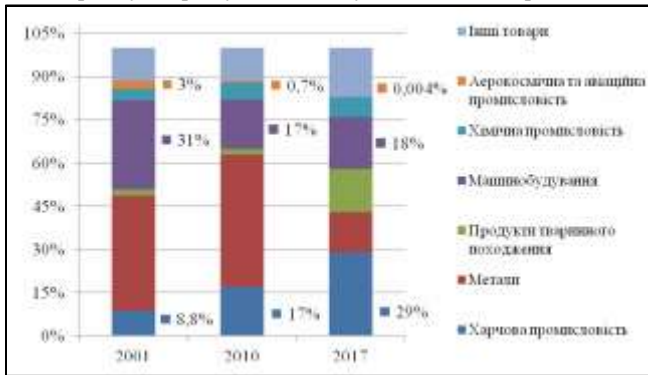

Рис. 2. Структура експорту товарів з України в Азербайджан [3;4]

Рис. 2 зображує структуру експорту товарів з України в Азербайджан в динаміці, проаналізувавши цю діаграму, можна відзначити, що в 2001 та 2010 роках найбільша частка належала категорії – метали, в 2017 році питома вага цієї статті значно зменшилась в структурі загального експорту. При розгляді експорту товарів відзначених секторів економіки в Експортній стратегії України, як пріоритетні, можна зробити висновок, що частка експорту продуктів харчової промисловості значно збільшилася в 2017 році, досягнувши 29%, та стала головною статтею експорту України в Азербайджан. Протилежна динаміка спостерігається в інших сферах, а саме в аерокосмічній та авіаційній промисловості та машинобудуванні.

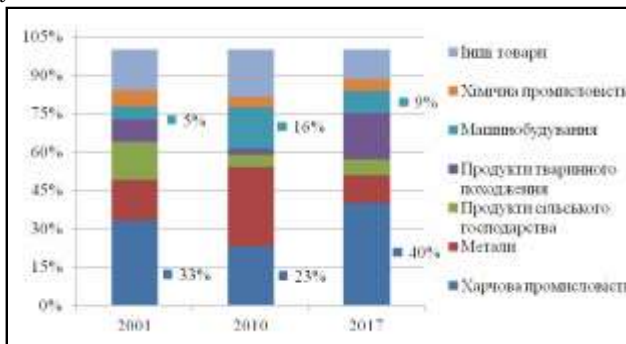

Рис. 3. Структура експорту товарів з України у Вірменію [3, 4]

Пріоритетна сфера експорту, а саме сфера харчової промисловості, є головною статтею експорту України у Вірменію (рис. 3). Спостерігається позитивна дина-

міка експорту цієї категорії товарів в 2017 році в порівнянні з 2010 роком, де цей показник досяг позначки 40%. При розгляді інших пріоритетних сфер, можна відзначити негативну динаміку в експорті товарів машинобудування з 2010 до 2017 року. Товари аерокосмічної та авіаційної промисловості Україна не експортує у Вірменію.

Проаналізувавши структуру експорту товарів з України в Грузію, зображену на рис. 4, можна відзначити позитивну динаміку в пріоритетних сферах, а саме в експорті товарів аерокосмічної, авіаційної та харчової промисловості. Продукти харчової промисловості є головною статтею експорту України в Грузію, в 2017 році цей показник склав 36%. Експорт товарів машинобудування відзначається негативною тенденцією, в 2017 році досягнув відмітки 8,8%, при цьому в 2001 році складав 28,5%

Рис. 4. Структура експорту товарів з України в Грузію [3, 4]

Отже, аналіз зовнішньоторговельного обороту України з країнами Закавказзя та структури експорту України в кожну з цих країн дав можливість дійти до таких висновків:

1. Зовнішньоторговельний оборот України з країнами Закавказзя має тенденції на спад. Найбільш різкий спад спостерігається в торгівлі України з Азербайджаном. Хоча і існують незначні збільшення торгівлі в 2017 році з кожною з країн, це поки не відображає позитивне коливання в бік збільшення зовнішньоторговельного обороту.

2. В структурі зовнішньоторговельного обороту переважають товари, а саме готова продукція. Основна частка в структурі експорту товарів України в країни Закавказзя належить продукції харчової промисловості, яка включена в Експортну стратегію України як пріоритетна. При розгляді саме відзначених секторів, можна побачити, що найбільш позитивна динаміка спостерігається в торгівлі України з Грузією.

3. Покращення співпраці між Україною та країнами Закавказзя можливо лише при зацікавленому діалозі, як двосторонньому, так і між всіма країнами. Найбільш результативні заходи для підвищення обсягів зовнішньоторговельних

потоків є збільшення товарною номенклатури в експорті та в імпорті. Також розробка двосторонніх договорів, які поліпшать умови здійснення торгівлі.

Література: 1. *Експортна стратегія України: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі 2017–2021 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. №1017–р. // Урядовий портал. – 2017.* 2. *Урядовий портал [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/>;* 3. *International Trade Centre [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.intracen.org/>;* 4. *The Observatory of Economic Complexity [Електрон. ресурс]. – URL: <https://atlas.media.mit.edu/en/>*

УДК 327(477:4-191.2)

Ольшевська А. В.
СУЧАСНИЙ СТАН СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ
З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.політ.н., доц. Панасенко Г. С.

Центральна Європа вперше з'явилася на карті у 1918 р., після розпаду в результаті Першої світової війни Німецької, Австро-Угорської та Російської імперій. Нині до Центральної Європи входять такі країни: Австрія, Угорщина, Німеччина, Ліхтенштейн, Польща, Словаччина, Словенія, Чехія та Швейцарія [4, с. 155]. Особливість Центральної Європи полягає в тому, що вона політично і економічно затиснута між Москвою та Берліном.

З часів здобуття незалежності, одним з традиційних пріоритетів зовнішньої політики України є розвиток поступальних і добросусідських відносин з країнами Центральної Європи (ЦЄ). Однак, на сучасному етапі відносини України з країнами ЦЄ набули нової якості. Дані держави, будучи «молодими» членами ЄС, відіграють роль посередника у відносинах України і ЄС.

По-перше, існує взаємна економічна зацікавленість між Україною та країнами ЦЄ. Відомо, що на даному етапі спостерігається досить позитивна динаміка в торгово-економічному співробітництві України з країнами регіону. Помітним є зростання товарообігу. Наприклад, Польща посідає 5-е місце серед торговельно-економічних партнерів України. У 2017 р. товарообіг становив 6 млрд. \$. Аналогічна ситуація спостерігається й у двосторонній торгівлі України та інших країн ЦЄ. Товарообіг України з Чехією 5 млрд. дол. США, із Словаччиною 4 млрд. дол. США, з Угорщиною також 4 млрд. дол. США [3].

Слід зазначити, що Україна є транзитером російського газу до країн ЦЄ, а також експортує продукцію гірничорудної, деревообробної промисловості, металургії, ядерної енергетики. Помітно, що країни ЦЄ зацікавлені в імпорті української сировини і тому участь України в євроінтеграційних процесах є для них вигідною. Відповідно, для країн Центральної Європи економічно не вигідна інтеграція України до Митного союзу. Введення спільних митних тарифів для

країн ЦЄ перекріє можливість інтенсифікації торговельно-економічних відносин. Крім того, Україна зацікавлена в інвестиціях країн ЦЄ у свою економіку.

По-друге, не менш значущим є геополітичний фактор, завдяки якому країни ЦЄ бачать Україну у «зв'язці» з ЄС. Крім прикордонного геостратегічного положення, територіальне розташування України тісно пов'язане з геополітичним впливом РФ у регіоні. Відомо, що прохолодне ставлення до РФ з боку країн ЦЄ обумовлено комплексом історичних образ, включаючи встановлення СРСР режимів народної демократії в країнах ЦЄ після 1945 р. Відповідно, країни ЦЄ обережно ставляться до спроб РФ реінтегрувати пострадянський простір, не бажаючи повернення геополітичного впливу РФ до кордонів країн ЦЄ [6, с. 201].

Слід зазначити, що зацікавленість країн ЦЄ в просуванні євроінтеграції України пов'язані також з перспективою використання її геополітичної ваги для зміни розстановки сил у самому ЄС. Кількість голосів держав-членів ЄС в ряді наднаціональних органів залежить від розміру території і кількості населення. Країни «Молодої Європи», чії позиції розходяться із Францією і Німеччиною, не можуть мати істотний вплив на прийняття рішень Радою Європи через брак голосів. Певним сигналом подібної зацікавленості є створення в 2005 р. форуму V4 + Україна. Відомо, що на даному етапі «Вишеградська група» (V4), членами якої є Польща, Чехія, Словаччина та Угорщина, виступає субрегіональним форумом для вироблення спільних позицій в ЄС, координації спільних дій, особливо коли думка розходиться з країнами «Старої Європи» [5, с. 79].

По-третє, можна виділити військово-політичний фактор зацікавленості країн ЦЄ у співпраці з Україною, оскільки, якоюсь мірою, вони сходяться в баченні моделі гарантування власної безпеки. Незважаючи на декларування статусу позаблоковості в ЗУ «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики» 2010 р. [1], у даному ж документі проголошується партнерство з НАТО. Як уже зазначалося, країни ЦЄ бачать в НАТО гаранта безпеки ЄС, фактор стримування РФ, ОДКБ в європейському напрямку.

По-четверте, існує демографічний фактор, що впливає на взаємозалежність України і країн ЦЄ. У цих країнах є досить велика українська діаспора, значна кількість трудових мігрантів з України, які компенсують брак робочої сили на ринку праці країн ЦЄ. Наприклад, в Польщі кількість українців становить 250 тис. ос., у Чехії 100 тис., у Словаччині 90 тис., в Угорщині 60 тис. У свою чергу етнічні поляки в Україні становлять 144 тис. ос., чехи 88 тис., словаки 60 тис., угорці 156 тис. [3; 7, с. 98].

Однак не можна говорити про відсутність проблемних моментів у відносинах України з країнами ЦЄ. Відомо, що до сих пір дискутуються історичні протиріччя України та Польщі, пов'язані з національно-визвольною боротьбою українського народу на чолі з Б. Хмельницьким 1648-1657 рр., Українсько-польською війною 1918-1919 рр., «Волинської трагедією» 1943 р. та операцією «Вісла» 1946 р. В українсько-чеських відносинах існує проблема екстрадиції. Чехія надала політичний притулок колишньому міністрові економіки України Б. Данилиши-

ну, на якого українська судова влада відкрила кримінальну справу. Крім того, не позбавлені суперечностей і відносини з Угорщиною. Періодично спливає історичне протиріччя щодо анексії Угорщиною Закарпаття в 1939 р. Тим не менше, не дивлячись на усі складнощі, кожна сторона докладає зусиль для покращення ситуації [5, с. 102].

Розглянуті економічний, геополітичний, військово-політичний та демографічний чинники свідчать про те, що країни ЦЄ є опорою України в ЄС, прихильниками її євроінтеграції. Більш того, гіпотетична взаємодія України і країн ЦЄ зумовила б зниження ролі країн «Старої Європи» в процесі прийняття рішень у ЄС. Це, в свою чергу, обумовлює наявність спору між «молодими» і «старими» країнами-членами ЄС навколо перспектив євроінтеграції України.

Якщо виділити головного партнера України серед країн регіону, то це однозначно буде Німеччина. Як серце Європи та ЄС, вона відіграє неабияку роль у сьогоденні нашої держави. Від неї також багато в чому залежить і наше майбутнє в напрямку євроінтеграції. Федеративна Республіка надає найбільшу після США двосторонню допомогу і є одним з найважливіших торговельних партнерів України; 17 січня 1992 р. між двома державами були встановлені дипломатичні відносини.

Важливим етапом у розвитку відносин між двома країнами став 1993 р., коли відбувся візит до України Федерального канцлера ФРН Г. Коля. Було укладено рамковий документ – Спільну декларацію про основи відносин між Україною і ФРН, а також ряд угод про широкомасштабне економічне співробітництво. Нині договірно-правова база відносин між Україною і ФРН складається з 85 документів міжнародно-правового характеру [6, с. 124].

Як вже було зазначено вище, активно розвивається економічне співробітництво. За 2017 р. рівень двосторонньої торгівлі виріс на 27%. На даний момент рівень товарообігу становить 8 млрд. дол. США. Тим не менше, важливо зазначити, що імпорт перевищує експорт приблизно на 20%, оскільки українська продукція ще не може подолати високу конкуренцію на ринку ЄС. Основними статтями експорту є: електричні машини, руда, деревина та вироби металів, в основному ж – сировина. Основними статтями імпорту є: хімічна і фармацевтична продукція, вироби легкої та харчової промисловості, автомобілі. Німеччина багато інвестує у промисловість України. На 2017 р. сума становила 1,8 млрд. дол. США. Сукупний товарообіг становить 8 млрд. дол. США. У 2018 р. Німеччина також вирішила інвестувати близько 90 млн. дол. США у процес державного реформування в Україні [2].

Тож можна сказати, що українсько-німецьке співробітництво відрізняється високими якісними результатами: підтримкою Німеччини позиції України щодо неприпустимості розміщення ядерної зброї на території країн Центральної та Східної Європи, прагненням співробітництва в політичній та економічній сфе-

рах. Важлива роль належить зацікавленості Німеччини в розгляді України як потенційного кандидата на вступ до ЄС без зазначення конкретного терміну.

Отже, підбиваючи підсумки, варто зауважити, що України активно шукає шляхи для співпраці з державами Центральної Європи, як з «Молодою Європою» в обличчі Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини та Словенії, так і з основою ЄС Німеччиною. Спостерігаються позитивні зрушення, особливо в рамках політичного діалогу та економічної співпраці, хоча й досі існують певні проблеми. В основному це питання історичної та культурної спадщини. Однак задля успішного майбутнього робиться усе можливе, щоб утілити в життя державні інтереси з усіх боків.

Література: 1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [Електрон. ресурс].– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>; 2. Офіційний сайт германського статистического агентства [Електрон. ресурс].– URL: www.destatis.de; 3. Офіційний сайт Евростат [Електрон. ресурс].– URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>; 4. Блій де Г. Географія: світи, регіони, концепти: Пер. з англ. / Г. де Блій, Л. Муллер, О. Шаблій. – К.: Либідь, 2004. – 740 с.; 5. Дейвіс Н. Європа. Історія: монографія. / Н. Дейвіс. – К.: Основи, 2002. – 1464 с; 6. Дорошко М.С. Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки: Навч. посібн. для вузів / М.С. Дорошко– К.: МАУП, 2007. – 286 с.; 7. Торкунов А.В. Современные международные отношения. Учебное пособие / А.В. Торкунов, А.С. Мальгин. – М., 2012. – 340 с.

* * *

УДК 332.135

Паламарчук І. В.
РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Український державний університет залізничного транспорту

Глобалізаційні процеси характерні для сучасного етапу розвитку світового господарства, мають всеохоплюючий характер і є наслідком дії нових тенденцій світового значення. Підґрунтям для цих процесів стали глибинні перетворення, які відбувалися під впливом розвитку економічних та політичних взаємовідносин між країнами. Ці взаємовідносини формують сукупність елементів глобального розвитку світового господарства.

Економічна регіоналізація в умовах глобалізації стає важливим фактором для подальшого розвитку країн, причому у трансформаційній економіці України нагальним стає питання виконання послідовних заходів щодо приєднання до європейського інтеграційного об'єднання [1].

Питання регіоналізації та глобалізації посідає чільне місце в економічних дослідженнях як вітчизняних, так й іноземних вчених–економістів. Незважаючи на інтерес вчених-економістів до вивчення проблем глобалізації та пов'язаних з нею процесів, поза увагою дослідників залишалася питання регіоналізації та її ролі у формуванні глобального економічного простору [10].

Господарські суб'єкти міжнародних економічних відносин набули тенденційних рис глобалізації через транснаціоналізацію та регіоналізацію. Транснаціоналізація як тенденція розвитку глобалізації проявляється в тому, що діяльність ТНК охоплює різні країни, стирає межі національних кордонів, перетворює їх на поле своєї діяльності та приєднує до єдиного глобального ринку [9].

Використання міждержавної торгівлі в процесі зближення ринків країн інтеграційного об'єднання породжує новий тип торговельних відносин, які стають невід'ємною складовою виробничого процесу в масштабах регіону, як наслідок, формується регіональна система господарювання. Це стає підґрунтям для посилення міжнародних позицій країн, що об'єдналися, а в межах угруповань – до перерозподілу ринків, підпорядкування менш розвинених національних економічних структур більш розвиненим, проведення єдиної протекціоністської політики щодо третіх країн, збільшення обсягів виробництва, швидкого розвитку спеціалізації, посилення економічної взаємозалежності країн, взаємопроникнення їх господарських структур.

Суб'єктивно обумовлений регіональний економічний процес в ЄС характеризується тим, що об'єднання країн з приблизно однаковим рівнем економічного розвитку зумовлене процесом взаємодії транснаціонального капіталу і здійснюється при підтримці та безпосередній участі державних апаратів країн, що інтегруються. За таких умов регіональні об'єднання сприяють підвищенню економічного рівня цілого інтеграційного об'єднання перетворюючись на суб'єкт глобалізації.

Розвиток регіональних та міжрегіональних відносин характеризується посиленням ролі провідних інтеграційних об'єднань, що впливає на притягнення потоків капіталів, товарів та їх збільшення між країнами тріади, зменшення між іншими країнами, внаслідок чого регіональні відносини у світі набирають рис глобальності [5].

Зв'язок процесів глобалізації, регіоналізації та транснаціоналізації проявляється у тому, що: ТНК відіграють провідну роль у посиленні світогосподарських зв'язків. Вони проводять свої трансакції на основі розроблених глобальних стратегій, пов'язуючи національні та регіональні ринки, забезпечуючи цілісність світового господарства.

Регіоналізація розвивається під впливом діяльності ТНК і набуває нових характеристик. Зокрема, з ростом оптимальних масштабів виробництва посилюється економічна взаємозалежність країн, спостерігається тенденція до об'єднання національних ринків у спільний господарський простір, який охоплює територію країн певного регіону. Посиленням економічних зв'язків між країнами створюються передумови для розвитку інтеграційних процесів [6].

У процесі бурхливого розвитку міжнародного співробітництва формуються міжнародні регіони. Вирізняють два види таких регіонів: транснаціональні та транскордонні. Транскордонні регіони включають держави, пов'язані в політичному чи економічному відношенні, або такі, що мають подібність за соціально-

культурними та/або етнорелігійними ознаками (соціально-культурні регіони) [8]. Транснаціональні регіони часто складаються на основі спільних політичних інтересів, насамперед для гарантування воєнної безпеки (такі як НАТО, Варшавський договір); для узгодження і декларування подібності політичних позицій у міжнародних відносинах (наприклад, Ліга арабських країн, Організація африканської єдності). Європейський Союз переконливо демонструє ефективність створення транснаціональних регіонів на основі формування єдиного економічного простору, що й посилює політичну єдність ЄС і сприяє появі елементів соціально-політичної спільності [4].

У міру зростання взаємозалежності у світі, яка зумовлена глобалізацією та міжнародною інтеграцією, сфери діяльності регіонів та їхні інтереси набувають міжнародних масштабів. Широке міжнародне співробітництво регіонів формує новий, динамічний рівень у транскордонних відносинах. За умов переходу до багатополосності регіони та регіональні держави здатні посилити свій вплив у світі, підкоривши слабших сусідів. Водночас малі країни, використавши регіоналізм, можуть поліпшити свої позиції на світовій арені.

Література: 1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. / З. Бжезинский. – М.: Международные отношения, 1998. – 80 с.; 2. Бобков Ф. Современный глобальный капитализм. / Бобков Ф., Иванов Е., Свечников А., Чаплинский С. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2013. – 352 с.; 3. Vance Rupert B., Region / International Encyclopedia of the Social Sciences, Hg: David L. Sills, Band 13, London/New York 1968. P.377; 4. Регион на перекрестке Востока и Запада: глобализация и конкурентоспособность: [Коллект. моногр. / Межрегион. ин-т общест. наук при Иркут. гос. ун-те].; Под науч. ред. Н.Я. Калфужновой и др. – М.: ТЕИС, 2015. – 359 с.: ил. с. 11; 5. Економічна регіоналізація в контексті глобалізації світогосподарських зв'язків: Автореф. дис.. канд. екон. наук: 08.05.01 [Електрон. ресурс] / Е.Ю. Молчанова; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2015. – 17 с.; 8. Лукьяненко Д. Глобальні фінансові дисбаланси та їх макроекономічні наслідки / Д. Лукьяненко, А. Поручник, Я. Столярчук // Журнал європейської економіки. – 2010. – Том 9 (1). – С. 24-32; 9. Молчанова Е.Ю. Сучасні тенденції розвитку глобальної економіки. Вчені записки: Інститут економіки та права “КРОК”, 2015. – Вип. 5. – С. 215-222; 10. Молчанова Е.Ю. Україна в процесі глобалізації // Вісник Економіка, Вип. 48 / Відп. ред. доктор економічних наук, професор Д.М. Черваньов. – К.: Вид. “Київський університет”, 2016. – С. 59-61; 11. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: [монографія]. / Віктор Чужиков. – К.: КНЕУ, 2012. – 272 с.

Саргсян Е. Л.

ВІД НАФТА ДО НОВОЇ УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ У ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ – USMCA

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І. Ю.*

НАФТА наразі є найбільшою у світі регіональною зоною вільної торгівлі. За даними Світового банку загальна кількість населення інтеграційного угруповання складає близько 491,66 млн осіб, а сукупне ВВП дорівнює 22,19 трлн. дол., що складає приблизно 27,5% світового ВВП [5]. Канада та США запровадили пакт про вільну торгівлю ще у 1989 році. У 1994 році НАФТА розширила зону вільної торгівлі, коли до складу інтеграційного об'єднання увійшла Мексика.

30 листопада 2018 року на саміті лідерів G-20 у Буенос-Айресі, президент Трамп і лідери Канади і Мексики підписали Угоду Сполучених Штатів, Мексики і Канади (USMCA). Новий документ створює модернізовану систему вільної торгівлі між трьома сторонами, яка вирішує такі критичні питання, як гармонізація регуляторних систем, електронна комерція та захист інтелектуальної власності, та він повинен замінити існуючу з 1994 року Північноамериканську угоду про вільну торгівлю (НАФТА) [1, с. 1].

Угода ще не ратифікована країнами-учасницями, тому НАФТА поки що залишається в силі [6].

Найбільш очевидні результати діяльності НАФТА ми можемо побачити у чотирикратному зростанні торгівлі США з Канадою та Мексикою після набрання чинності цієї угодою. Як можемо побачити з рис. 1, торгівля США з Канадою та Мексикою зросла з 292,7 млрд дол. у 1993 році до 1228,7 млрд дол. у 2018 році [7].

В рамках НАФТА здійснюється майже 70% торгівлі Канади та Мексики, та приблизно 30% торгівлі США.

Рис. 1. Торгівля США з Канадою та Мексикою (1993-2018 рр.)

Складено автором за матеріалами: [7]

Угода сформувала інтегровані виробничі ланцюжки між усіма трьома країнами. Багато експертів і економістів віддають належне НАФТА за розширення торгово-економічних зв'язків між сторонами, створення більш ефективних виробничих процесів, загострення конкуренції, розширення вибору і купівельної спроможності споживачів, фермерів і підприємців, полегшення доступності товарів, послуг і інвестицій, що підвищило конкурентоспроможність бізнесу, а також поліпшення рівня життя і умов праці [2, с. 3].

Інші вчені звинувачують НАФТА у невтішних тенденціях зайнятості, зниженні середньої заробітної плати в США і в тому, що не було зроблено достатньо для поліпшення стандартів праці та умов навколишнього середовища.

Оскільки угоду НАФТА було підписано більше 25 років тому, то можливо дійсно потрібні деякі оновлення, адже з того часу торгівля між країнами значно змінилася.

Слід зазначити, що більша частина старої угоди залишається незмінною. Нова НАФТА не змінює стару структуру тарифів або політику нульових тарифів на більшість виробничих і сільськогосподарських товарів. Найбільш значні зміни, у тому числі й електронна торгівля, були раніше обговорені в рамках Транс-Тихоокеанського партнерства, з якого нинішня адміністрація вийшла у 2016 році [3].

У таблиці 1 представлені основні відмінності між USMCA та НАФТА.

Таблиця 1

	USMCA	НАФТА
Автомобілебудівна галузь	75% частин для автомобілів повинні бути вироблені в Північній Америці; 40% повинні бути вироблені на фабриках з заробітною платою у розмірі 16 дол. за годину; квота у розмірі 2,6 млн автомобілів за нульовим тарифом.	62,5% частин для автомобілів повинні бути вироблені в Північній Америці; немає вимоги щодо мінімальної заробітної плати; немає квот.
Молочна промисловість	доступ американських фермерів до 3,5% ринку молочних продуктів в Канаді	молочні продукти не є частиною первинної угоди
Інтелектуальна власність	патенти на біопрепарати – 10 років; авторське право – 70 років	авторське право – 50 років
Валюта	країни-члени повинні підтримувати ринкові курси валют і утримуватися від конкурентної девальвації своїх валют	не містить положень щодо валюти
Електронна торгівля	транскордонні потоки даних	не містить положень щодо електронної торгівлі
Положення про закінчення терміну дії	через 6 років країни визначатимуть, чи буде угода продовжена до 16 років	немає

Складено автором за матеріалами: [1, 4].

Як можемо побачити з таблиці 1, угода USMCA надає перевагу американським фермерам, які зможуть продати більше продукції в Канаді. А канадські

виробники молочної продукції втрачають перевагу, бо тепер повинні зіткнутися з більшою конкуренцією.

Щодо автомобілебудівної галузі, то безумовно, з точки зору соціального захисту та одного з найбільш актуальних завдань – боротьби з бідністю – такі умови є важливими, проте нові вимоги до мінімальної заробітної плати можуть зробити Мексику менш привабливим місцем для розміщення великих автомобільних компаній.

Автомобільна промисловість – галузь, на якій найсильніше позначається наслідки набуття чинності угодою USMCA через зміни в правилах походження і через високий відсоток безмитного імпорту до США продукції цієї галузі. Так, у 2017 році імпорт автомобілів США з країн-партнерів НАФТА склав 102,1 млрд дол. США або 17% від загального обсягу імпорту з Канади і Мексики [2].

Отже, у новій угоді були переглянуті та модернізовані умови НАФТА в автомобільній та молочної промисловості, але інші зміни є відносно незначними. Існує також мало свідчень того, що угода суттєво змінить торговельний баланс між трьома країнами.

У цілому очікується, що USMCA не матиме значного впливу на торговельні відносини в Північній Америці, оскільки майже вся торгівля США з Канадою і Мексикою, яка відповідає вимогам правил походження, в даний час здійснюється в рамках НАФТА безмитно і без бар'єрів. Запропонована угода USMCA буде підтримувати усунення тарифних і нетарифних бар'єрів НАФТА [2, с. 42]. Економісти також погоджуються з тим, що угода не матиме відчутного впливу на інвестиційну діяльність та торгівлю США з іншими країнами-учасниками НАФТА, на робочі місця, заробітну плату, загальне економічне зростання, і на торговий дефіцит США.

Література: 1. Ian F. Fergusson, M. Angeles Villarreal. *Proposed U.S.–Mexico–Canada (USMCA) Trade Agreement // CRS Report. – February 22, 2019.* 2. M. Angeles Villarreal, Ian F. Fergusson. *NAFTA Renegotiation and the Proposed United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA) // CRS Report. – February 26, 2019. – 50 p. – URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44981.pdf>; 3. Zhou, Y., K. Baylis, J. Coppess, and Q. Xie. *What to expect from USMCA (or NAFTA 1.01) // University of Illinois at Urbana-Champaign. – November 15, 2018;* 4. S. Donnan, A. Mayeda, J. Leonard and J.C.F. Lin. *Trump's 'historic' trade deal: How different is it from Nafta? – URL: <https://www.bloomberg.com/graphics/2018-nafta-vs-usmca/?srnd=politics-up>;* 5. *The World Bank. World DataBank. – [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – URL: <http://databank.worldbank.org/>;* 6. *United States Trade Representative. United States–Mexico–Canada Agreement. – [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – URL: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement>;* 7. *USITC DataWeb. – [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – URL: <https://dataweb.usitc.gov/>**

Тарасенко А. О.**РОЗВИТОК ТУРИЗМУ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВЕКТОР
ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР***Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: доц., к.г.н. Юрченко С. О.*

Сьогодні світова економіка пов'язана з процесами глобалізації багатьох секторів громадського виробництва, розширенням обміну між країнами товарами та послугами. Це характерно і для міжнародного туристичного ринку. Національні туристичні ринки адаптуються до умов глобалізації, об'єднуються в систему інтеграційних зв'язків [5, с. 7].

Роль туризму для розвитку національної економіки будь-якої країни важко переоцінити. Туризм відіграє суттєву роль для кожної країни, яка полягає в не тільки стимулюванні економічного розвитку безпосередньо туристичної галузі, але й багатьох суміжних, зокрема інших галузей економіки. Розвиток туризму позитивно впливає на відносини української держави з іншими країнами.

Нинішній етап економічного розвитку України визначається з метою інтегрування на налагодження відносин з ЄС, зокрема, значна роль віддається забезпеченню рекреаційної та туристичної діяльності. На цьому етапі розвитку економічних відносин сприяння розвитку туристично-рекреаційної галузі є одним із найважливіших завдань України. Це, насамперед, зумовлено процесами глобалізації, підвищенням рівня життя в економічно розвинених країнах, підвищенням мобільності населення, великими інвестиціями в привабливі туристичні регіони. Тобто, розвиток туризму може сприяти інтегруванню України в європейський простір, адже він сприяє і розвитку економіки.

Туристична галузь України має об'єктивні передумови свого розвитку, що склалися на підставі географічних, історичних, економічних, культурних, етнічних чинників [6]. Індустрія туризму стає все більш важливою для розвитку економіки та соціального середовища країни.

Розвиток туризму має неабияке значення. Він сприяє диверсифікації економіки, участі у міжнародній діяльності суміжних галузей заохочує надходження іноземних інвестицій, прискорює розвиток експорту, сприяє створенню додаткових робочих місць; прискорює розвиток будівельної індустрії, автоторіг, торгівлі, ювелірної та поліграфічної промисловості, а також є важливим джерелом доходу будь-якої країни. Наприклад, у 2017 р. загальний внесок туристичної галузі у ВВП Грузії склав 31%, Хорватії – 25%, Португалії – 17,3%, Іспанії – 14,9%, але в Україні – 5,7% [4].

Туристичний бізнес в Україні у складі господарського комплексу виконує низку функцій: створює туристичні послуги, формує туристичний продукт і активно здійснює його реалізацію через маркетингові комунікації; сприяє розвитку місцевої інфраструктури та підвищенню рівня життя населення; представляє область, в якій робочі місця створюються економічно ефективними, забезпечую-

чи високий рівень ефективності та швидку віддачу від інвестицій; має власну промисловість для виробництва і послуг для туристів; є ринком туристичних послуг різної складності; є дуже ефективним засобом захисту навколишнього середовища та історичної та культурної спадщини країни, забезпечуючи матеріальну основу для туристичного ресурсного потенціалу, що становить конкретну сферу діяльності; працює як мультиплікатор для зростання національного доходу, валового внутрішнього продукту та зайнятості населення [1].

Вплив туризму на економічний розвиток також позитивно впливає на пожвавлення ділової активності, збільшення обсягів виробництва, продажу товарів і послуг, що, в свою чергу, є результатом зростання попиту населення. В українській економіці, спрямованій на активну інтеграцію не тільки в Європу, а й у світову економіку, туристична індустрія поступово стає основою соціально-економічного розвитку, але темпи цих змін досить повільні, що підтверджується найнижчими позиціями в рейтингах світового туристичного ринку. Система державного регулювання туристичної індустрії України на сьогодні не може сприяти швидкому становленню країни як конкурентоспроможної держави на європейському та світовому ринках у цій галузі. Незважаючи на повільні темпи розвитку та достатню соціально-економічну нестабільність, Україна обрала стратегію європейської інтеграції – процесу соціально-економічного об'єднання країн, заснованому на розвитку глибоких, стабільних відносин і розподілу праці між економіками, взаємодії їх суб'єктів управління і виробничих структур на різних рівнях і в різних формах [3].

Європейські цінності та вектор європейської інтеграції для розвитку України – це реалії політичного дня. Орієнтування нашої країни на Європу вже набуло практичного втілення у багатьох рішеннях та дій як України, так і офіційних органів Євросоюзу. Але цих кроків все ще замало. Для сприяння інтеграції української держави в європейський простір треба досягти нової якості економічного зростання та розвитку, здійснення структурних економічних перетворень задля підвищення рівня конкурентоспроможності України на загальноєвропейському ринку [2, с. 26–28].

Зрозуміло, що процес інтеграції у відповідних сферах – це впровадження європейських стандартів і норм у сфері освіти, туризму та поширення власних наукових, культурних і технологічних досягнень в ЄС. Ці дії сприятимуть зміцненню європейської культурної ідентичності в Україні та інтеграції до загальноєвропейського інтелектуального, технічного, освітнього й наукового середовища. Розвиток туристичного бізнесу має змогу стати одним з найбільш перспективних напрямків розвитку української економіки.

Економіка туристичного бізнесу являє собою низку соціальних відносин, що виникають при реалізації туристичної діяльності: виробництва, розподілу, обміну та споживання туристичних послуг (туристичний продукт). Економіка сектора туризму є невід'ємною частиною національно-економічного комплексу країни як каталізатора економічного зростання [1; 5; 6].

Після підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС роль туристичної галузі в соціально-економічному розвитку країни потребує вдосконалення державних систем управління туризмом, основною метою яких є створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму та суміжних галузей. Переважно Україну відвідують туристи з Республіки Молдова, Білорусі, Російської Федерації, Польщі, Угорщини, Румунії, Словаччини, Туреччини, Ізраїлю, Німеччини.

Україна з її багатими природними і антропогенними туристичними ресурсами має досить великий потенціал щодо розвитку туризму. Адже ми маємо значні конкурентні переваги у наданні туристичних продуктів: вигідне географічне розташування, сприятливий і різноманітний клімат, унікальне поєднання природних і рекреаційних ресурсів, багата культурно-історична спадщина, значні трудові ресурси. Все це треба розвивати та реалізувати.

Визначення особливостей розвитку туристичної галузі в історичному ракурсі сприяє виявленню можливостей та завдає подальшого її розвитку на довгостроковій основі. Україна має значні шанси зайняти гідне місце серед країн-лідерів з туризму. Якщо в контексті глобалізації туризму Україна зробить цю галузь однією з пріоритетних галузей економіки, то це значно покращить стан національної економіки та сприятиме інтегруванню держави у ЄС.

Література: 1. Клименко І.В., Ус І.В. *Ризики європейського інтеграційного проекту: виклики та можливості для України*. К.: НІСД, 2012. 88 с.; 2. Козловський Р. *Україна: туристичний рух – 2013*. Український туризм. 2014. № 1. С. 26–28; 3. Матюшенко І.Ю. *Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції: навч. посібник*. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. 496 с.; 4. *Мировой Атлас Данных*. URL: <https://knoeta.ru/ATLAS>; 5. Сідоров М.В., Юрченко О.Є., Юрченко С.О. *Україна на світовому ринку туристичних послуг: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія*. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. 256 с.; 6. Юрченко С.О., Юрченко О.Є. *Міжнародний туризм: навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»]*. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2016. – 328 с.

УДК 339.944

Теребило В. О. / Terebylo V. O.

THE INTERNATIONALIZATION OF THE FIRM IN THE CONTEXT OF BUSINESS NETWORK APPROACH

*V.N. Karazin Kharkiv National University
Research Supervisor: Ph.D. (Economics), Associate Professor T. I. Alekseeva*

Globalization is making the world a smaller place. In today's modern technological and political landscape businesses can collaborate across borders without regard to geographical distance; in order to keep up with the fast-evolving market, companies must discover opportunities, gain knowledge about the market and be flexible to change their strategies if problems arise. The key problem is how can ventures

transition from outsidership to insidership position in relation to a foreign market positively affect the firm's performance.

Involvements in foreign markets have received considerable attention and have been a widely discussed subject in the field of international business research tradition. In international business studies, a specific interest emerged in understanding how companies establish relationships and how these relations can influence their internationalization. These relationships generate knowledge that is believed to be crucial in the firm's future internationalization decisions. In this context, business relationships gained relevance and, therefore, new explanations are demanded. One attempt to explain the need to include relationships into the analysis of internationalization processes is the business networks approach, which regards markets as networks of firms [1, p. 141].

The entry of a firm into a foreign market is seen as the process of extending the firm's business network context into an international setting as firms operate in a relational context of interconnectedness [2]. Firms are assumed to be proactive, which means that the main driver of internationalisation is opportunity seeking. This is also likely to be the deciding factor in terms of which market the firm chooses to enter. Existing opportunities in foreign markets are important external attention evokers that motivate firms to begin foreign exports [3, p. 339].

Following economic theorizing, business opportunities can be understood as market imperfections that allow agents to obtain economic benefits by introducing new and/or improved offerings to better serve customer needs [4, p. 206]. In other words, opportunity implies change and is something that is assumed to have a positive impact on the firm's economic activity.

The network perspective views markets as systems of long-term relationships between customers and suppliers. The relationships are connected by networks which develop as a consequence of the interaction between firms. The specific firm is engaged in a network of business relationships comprising a number of different firms – customers, customers' customers, competitors, supplementary suppliers, suppliers, distributors, agents and consultants as well as regulatory and other public agencies [5, p. 18]. In these relationships, firms adapt and modify their operations, and mutuality and interdependence emerge.

In a wider perspective, a business network is a system of economic activities, which are linked to each other. When a firm enters a specific country's market, it establishes a position in this market's network, and transitions from being an outsider to holding an insidership position [6, p. 5]. After entering a foreign market, the firm becomes a part of the network by establishing connections and relations with other members of the network. By doing so, the firm learns about the opportunities which exist out there and which can help improve the performance. The more long-term and robust its relationships are, the stronger firm's position becomes. However, the more embedded the firm becomes within the network, the costlier it is to terminate those relationships which can lead the firm to flexibility loss. Conse-

quently, the strength of the firm's relationships is an important component of its network position. The more relationships the firm has the easier it can access exclusive information from which it can extract opportunities. In other words, when the firm transitions from being an outsider to insider position through continuous interactions with other actors. As such, the opportunity is seen as interactively developed when a firm transitions from an outsider to an insider position in the relationship network through continuous interaction with business partners [3, p. 339].

It is needless to say that expanding the firm's area of operations is a great way to increase its performance. It diversifies its markets, intensifying its export propensity and carries out the adaptations required in the marketing-mix program to attend to the preferences and needs of foreign consumers. This contributes to value generation in the products and/or services which it commercializes internationally, increasing the probability of achieving good performance [7, p. 252]. In order to internationalize effectively, firms most assuredly should develop opportunities that appear in the foreign markets.

Therefore, strengthening the firm's network position is an unbreakable process where the development of opportunities plays a vital role. Moreover, establishment and performance of a certain kind of operation or activity in a foreign country require both general knowledge (gained from an outsider position) and more specific knowledge (gained from an insider position). Specific knowledge can only be gained through experience in the market, i.e. through establishing interconnections with other firms and companies, whereas general knowledge of the operation can often be transferred from one country to another country. And this is the specific knowledge which leads to more effective opportunity recognition, while firms can access exclusive information received from their relationships with other actors [6, p. 6].

The firm's network position changes over time as a consequence of opportunity exploitation, which in turn makes the firm recognise new opportunities. Both recognising and exploiting the opportunity involve several actors and extensive interactions and communications. Consequently, the more the opportunity is created, the more the exploitation involves both the firm's direct and indirect relationships. Moreover, the more the opportunity exploitation is a result of the creation of opportunities, the more it tends to lead to both strengthening and expansion of the firm's network position [3, p. 354].

Thus, the following model (Figure 1) can be developed.

Figure 1 depicts that the firm's network position and its opportunity development are interrelated, i.e. opportunities that are exploited lead to strengthening of network position. Network position, in turn, brings further higher possibility of opportunity development as density of relations and number of partners are increased, as well as the firm gets access to exclusive information provided by connectedness with other actors within the network. Opportunities are recognised and thus mediated by the network. The firm involves its relationships when exploiting the

opportunities by coordinating and integrating network elements. This implies that the survival and performance of the firm depend upon its linkages to other organizations [2]. Opportunity exploitation leads to a stronger position within the network because of the increasing amount of relationships between firms as well as to a strengthening the existing relationships with other actors.

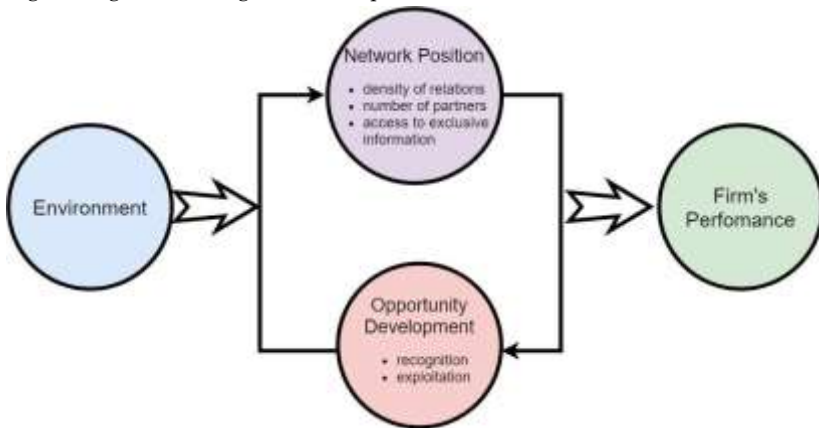

Fig. 1. Model of interrelationship between the firm's network position and its opportunity development

Source: compiled by the author according to the data [3].

Being an outsider, the firm doesn't have connections or relationships with actors in the foreign market, so it is only general information about the foreign market which can cause opportunity discovery. In the insider position, the firm tends to create opportunity using its ties with other actors in the network. Furthermore, exploitation of the particular opportunity strengthens the firm's position in the network and widens its circle of partners. On the other hand, exploitation of the opportunities which were created lead to the strengthening of the network position. That means that the firm increases own embeddedness and interdependence with other actors which could lead to the loss of the firm's flexibility. Lack of flexibility itself could pose a threat to the firm's performance, especially in emerging markets.

The studies developed at the University of Uppsala on international operations of Swedish companies [6, p. 2] show that their domestic business relationships are frequently longstanding and affect their international performance. Therefore, internationalization brings benefits to the company's performance, while opportunities that exist in foreign markets can be recognised and exploited.

References: 1. Costa e Silva, S. *The Importance of Second-Hand Knowledge in the Revised Uppsala Model: Can European Textiles Producers Export to China?* / Costa e Silva, S. – Pacheco, E. – Meneses, R. – Brito, C // *Journal of Global Marketing* 25(3). – 2012. – 141-160. 2. Persson, S. *Legitimacy gaining in the firm's foreign market entry process – A network approach* / Persson, S. – Káptalan-Nagy, E // *IMP Group Conference*. – 2006. 3. Blankenburg Holm, D. *From outsider to insider: Opportunity development in*

foreign market networks / Blankenburg Holm, D.- Johanson, M. – Kao, P // *International Entrepreneurship* 13(3). – 2015. – 337-356. 4. Gruber, M. What is an Attractive Business Opportunity? / Gruber, M. – Kim, S. M. – Brinckmann, J // *Journal of Global Marketing* 9(3). – 2015. – 205-225. 5. Johanson, J. The Mechanism of Internationalism / Johanson, J. – Vahlne, J.E // *International Marketing Review* 7(4). – 1990. – 10-24. 6. Johanson, J. The Internationalization Process of the Firm – A Model of Knowledge Development and Increasing Foreign Market Commitments / Johanson, J. – Vahlne, J.E // *International Business Studies* 8(1). – 2009. – 1-22. 7. Navarro-Garcia, A. Drivers of Export Entrepreneurship / Navarro-Garcia, A // *International Business Review* 25(1). – 2016. – 244-254.

УДК 331.556.4

Тертична А. А.
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

В умовах політичної, економічної та соціальної кризи трудова міграція набирає масштабних обертів. Сьогодні в умовах нестабільності все більше працездатного населення вимушене працевлаштовуватися за межами національних кордонів. За неофіційними даними за кордоном у різних сферах працевлаштовані приблизно 7 млн. українців. Відповідно до даних Державної служби статистики України ця цифра значно менша, щороку за кордоном працює від 1 до 4 млн. українців. Міжнародна організація з міграції оцінює кількість трудових мігрантів з України у 2,5 мільйона осіб [2].

Частка залучених до наукової та науково-технічної діяльності, неухильно скорочується. За двадцять років незалежності України кількість докторів наук збільшилася на 48%, однак їх кількість у сфері наукової та науково-технічної діяльності зросла тільки на 10%. Чисельність кандидатів наук за цей же період зросла на 46%, однак кількість тих, хто займався науковою роботою, зменшилась на 34,7% [5]. Це свідчить про те, що фахівці з науковим ступенем, особливо молодь, більш схильні до міграції.

На сьогоднішній день трудова міграція не тільки зменшує пропозицію робочої сили на українському ринку праці, а й знижує її якість. Оскільки в умовах розвитку міжнародних економічних відносин поширюються міграційні процеси, характерною складовою яких є інтелектуальний потенціал. Інтелектуальна міграція є особливою загрозою соціально-економічного розвитку країни та сталого розвитку суспільства. Нажаль, сьогодні понад 30% українських вчених працюють на розвиток економіки зарубіжних країн [1].

У теперішній час явище інтелектуальної міграції притаманне майже всім країнам, і особливо тим, в яких попит на фахівців з вищою освітою значно менший ніж їх пропозиція. Ринку праці не в змозі забезпечити висококваліфікованих фахівців робочими місцями, оскільки розвиток економіки країни не забезпечує

відповідного працевлаштування фахівців з вищою освітою. У такому випадку країни стають так званими інтелектуальними донорами, оскільки значна частина їх високоосвічених громадян мігрує, як правило, до економічно розвинених країн.

В контексті глобальної інтеграції Україна посідає одне з провідних місць у рейтингу країн-донорів з постачання інтелектуальних, висококваліфікованих трудових ресурсів та некваліфікованих трудових мігрантів. Масштаби інтелектуальної трудової праці збільшуються, а це має істотний вплив на розвиток освіти, науки, бізнесу, економіки країни та сталого розвитку суспільства.

Сьогодні міграційна політика багатьох розвинутих країн світу ґрунтується на принципі приваблення інтелектуального мігранта. Високорозвинені держави світу підійшли до формування економічної системи, шляхом розвитку інтелектуального продукту, з розвинутими розумовими, аналітичними здібностями, умінням своєчасно реагувати на актуальні світові тенденції розвитку, з високим рівнем самоорганізації, самоконтролю та моральності. Саме інтелектуальна особистість визначає конкурентоспроможність економічних систем, є основою багатства народів та ключовим ресурсом їх розвитку. Соціально-економічний прогрес будь-якої країни залежить від створення необхідних умов для формування знань, ідей та інформації, від здатності національних інституцій продуктивно їх засвоювати.

Україна ще володіє досить вагомим науково-технічним кадровим потенціалом. Але, на жаль, внаслідок цілої низки політичних, економічних, соціальних проблем вже втратила близько третини свого наукового потенціалу і продовжує втрачати. Неналежна увага уряду країни до збереження та відновлення наукового потенціалу України призвела до зменшення на 50% чисельності науковців середнього віку та майже на 60% молодшого наукового персоналу. У 2012 р. 0,26% від загальної кількості випускників, які отримали диплом магістра, спеціаліста та бакалавра, були прийняті на роботу за фаховим спрямуванням [5].

В перші роки незалежності України реципієнтами інтелектуальної міграції були в основному Росія та Польща. Сьогодні основними країнами зовнішньої міграції висококваліфікованих кадрів стали США, Німеччина, Ізраїль, Канада.

Віковий ценз більшості українців, які тимчасово емігрують з країни або хочуть виїхати на постійне місце проживання в іншу країну, складає в основному 20-49 років. Відсутність перспективи – основна причина інтелектуальної міграції молодих вчених. Аналітичний центр Cedos оприлюднив статистичні дані, які засвідчують, що з 2009 до 2014 року майже на 80% зросла кількість українських студентів, які здобули освіту в іноземних ВНЗ [4].

Серед факторів «переміщення» українських вчених на роботу за кордон можна назвати наступні:

- нестабільна політична ситуація;
- бажання покращити свій матеріальний стан за рахунок підвищення рівня заробітної плати та інших надходжень;

- пошук кращих умов праці і життя;
- високий рівень безробіття в Україні;
- відсутність перспектив професійного розвитку;
- відсутність можливості проводити важливі наукові експерименти через застарілість матеріально-технічної бази у наукових організаціях;
- недостатнє науково-інформаційне забезпечення діяльності вчених;
- низький рівень попиту в Україні на наукомістку і високотехнологічну вітчизняну продукцію [6].

Дослідники визначають як позитивні, так і негативні наслідки суперечливого процесу інтелектуальної міграції. Серед позитивних наслідків: підвищення кваліфікації молодих вчених за кордоном сприяє припливу на батьківщину нових ідей, технологій, розробок; відбувається поступова інтеграція науковців до світового науково-технічного й освітнього товариства; отримання високоякісної вищої освіти; додаткові надходження в Україну зароблених мігрантами коштів, грошових переказів; напрацювання ділових зв'язків, міжособистісних контактів емігрантів з провідними науковцями [3].

Негативні наслідки: еміграція фахівців високого класу призводить до вимивання інтелектуального людського капіталу країни-донора; країна-донор не отримує віддачі від своїх вкладень у інтелектуальний людський капітал; дефіцит кваліфікованих кадрів, що виникає в країні через еміграцію збільшить витрати вітчизняних компаній на робочу силу; відсутність наукових ідей, технологій, розробок призводить до зниження конкурентоспроможності продукції на світових ринках [3].

Забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної освіти та науки потребує вирішення таких проблем:

- 1) визначення пріоритетних напрямів науково-технічних розробок у міжнародній системі поділу праці в науковій сфері;
- 2) підвищення якості освіти і підготовки науково-освітніх кадрів; забезпечення належного фінансування наукових проектів;
- 3) подолання розриву між академічною та університетською наукою;
- 4) удосконалення правових механізмів співпраці освіти, науки та виробництва;
- 5) розвиток академічної мобільності студентів і викладачів;
- 6) поліпшення організаційних механізмів експорту та імпорту освітніх послуг.

Отже, в епоху глобалізації міграційна політика стає фактором інноваційного розвитку. Перед країнами постає завдання залучення найбільш ефективної частини людського капіталу з-за кордону, збереження та розвитку національних інтелектуальних ресурсів і трансферу технологій через фахівців.

Багато розвинених країн та країн, що розвиваються, вже прийшли до висновку, що залучення іноземних учених означає «імпорт знань» і може бути винятково вигідним для національної економіки. З цією метою коригуються міграційні законодавства, створюються спеціальні програми для висококваліфікованих мігрантів, цілеспрямовано розширюється прийом іноземних студентів і аспірантів

та їх працевлаштування після завершення навчання, створюються міжнародні дослідницькі колективи. В умовах перманентної економічної кризи, в якій перебуває Україна, доцільно залучити досвід розвинених країн щодо використання інтелектуального потенціалу та удосконалювати міграційне законодавство.

Література: 1. Kenwood, G. and Lougheed, A. (1999), *The Growth of the International Economy 1820-2000*. Routledge Taylor & Francis Group, New York, USA. 2. The official site of State Agency on Science, Innovations and Informatization of Ukraine (2013), "Analytical reference. The state of science and technology, the results of scientific, technology, innovation, technology transfer for 2013", URL: http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_08%2007%202013.pdf; 3. Акімов Д. Інтелектуальна трудова міграція: Наскільки страждає Україна від "відтоку мізків" / Д. Акімов // *Європейські перспективи*. – 2012. – № 2(1). – С. 60-63. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eure_2012_2%281%29_12; 4. Офіційна веб-сторінка аналітичного центру CEDOS [Електрон. ресурс]. – URL: <https://www.cedos.org.ua>; 5. Офіційний сайт Державного комітету статистики [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 6. Соціологічне опитування сімей міжнародних трудових мігрантів у межах проекту Open Society Institute. – Higher Education Support Program. – Project Wealth, Poverty and Life Satisfaction in Transition Societies, 2013.

УДК 339.924

Трофимченко К. С. / Trofymchenko K. S.

INTEGRATION IS THE HIGHEST FORM

OF INTERNATIONAL COORDINATION OF ECONOMIC POLICY

*V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
I. S. Marchenko, PhD in Economics (supervisor)*

Economic integration in the world is becoming an important factor in international economic relations every day. Due to the fact that the gradual dominant tendency of world development is regional economic integration, the question of developing international relations is increasing both at the level of groups of countries and at the level of internal territories, thus forming the relevance of research in this direction.

Integration is an objective process of the development of sustainable economic relations and the division of labor between national economies, which have the similar level of economic development. Covering the foreign economic exchange and the sphere of production, it leads to a close interweaving of national economies, to the creation of regional economic complexes [4; 5].

The works of famous native and foreign scientists are devoted to the study of international integration processes in the global economy: V. Andriychuk, V. Reznikov [3], V. Budkina, I. Burakovsky, Y. Makohon, A. Filippenko, T. Tsigankova, O. Shnirkova.

The purpose of this study is to identify the forms and stages that take place in the process of developing the integration, and to compare the largest regional associations in the world.

The process of economic integration development is complex and controversial, which is caused both by economic and political reasons. The main reason of integration is the demands of highly developed productive forces that have already overgrown the boundaries of national economies, that is their correlation between political and economic factors has changed at certain stages.

As economic integration is developing in the regional aspect mainly today, we can distinguish the following forms:

- signing preferential trade agreements (signed bilaterally between individual countries, or between existing groups and a single country);
- a free trade zone (countries refuse to protect their national markets only in relations to their partners in this association, and in the case of third countries, they act individually, that is, they save their economic sovereignty);
- customs unions (relations with third countries are defined collectively);
- common market (eliminating restrictions to the movement of various factors of production, which encourage the economic interdependence of the member countries of this type of integration association, the characteristics of the previous form are preserved);
- economic union (the association of national economies of several countries on the basis of customs union, common market, unification of financial systems and implementation of common monetary policy);
- political union (national governments transfer to supranational authorities most of their own powers with respect to third countries, which actually means the creation of an international confederation and the loss of sovereignty by individual states).

In developed countries, integration processes have been most developed in Western Europe (EU) and North America (NAFTA). As practice shows, the expansion of the market through regional integration can lead to significant economies of scale in the participating countries. Due to increasing competition, the efficiency of production grows (if they produce the same range of products). Under such conditions, in efficient production is reduce.

The processes of economic convergence occur in the countries of Asia, Africa and Latin America. Integrative regional associations include the South America's Fractious Trade Bloc (MERCOSUR), the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and the BRICS countries – Brazil, Russia, India, China, South Africa [4; 5].

As of 2018, the above-mentioned integration associations are the most powerful and have the greatest influence in the world (Table 1).

As we can see from Table 1, the largest share of world GDP has such NAFTA association, although only three countries are concentrated in it, while the EU and BRICS, with approximately the same indicators, and 28 and 5 countries respectively, do not reach the level of the former. Analyzing ASEAN and MERCOSUR associations, it can be said that they remain at much lower level than the others, depending on the level of development of the member countries of the association.

Table 1

Comparison of the world's largest regional associations

The name of the association	GDP (trillion dollars)	Per capita GDP (per PPP, USD)	Share in world GDP, per PPP, %	Number of member countries	Population (million people)	Territory millions q. km)
EU	20,57	41,49	15,46	28	508,31	4,38
NAFTA	42,03	39,45	16,03	3	478,20	21,33
ASEAN	3,57	26,46	6,57	10	634,50	4,49
MERCOSUR	3,74	16,02	3,70	5	285,00	12,80
BRICS	19,14	15,36	32,12	5	3044,9	39,73

Compiled by the author for [1, 2]

The EU is a full-fledged integration union that has gone through all stages – from free trade to the economic and monetary union. NAFTA is the North American Free Trade Area are characterized by such features as the continental scale of the association, the grouping of only three, but large territories and economic potential of the countries, that is, it is not a common market of the Western European model, this is a free trade area that gives an opportunity to each of its participants without obstacles and restrictions to develop economic relations with other states and regions. NAFTA can be compared to the MERCOSUR association, which is also a free trade area, but in Latin America.

BRICS originated and began to exist as a kind of global grouping, as a list of large, fast-growing economies, but not adjacent to the territory and type of economies of countries, united mainly by geopolitical factors. That is, integration here serves as a process of convergence, understanding of national economic systems that have the ability to self-regulation and self-development on the basis of a coherent inter-state economy and politics. And the goals of ASEAN are: to promote the development of socioeconomic and cultural cooperation among the member countries in the Asian region, to strengthen peace and stability.

The division of the world economy into an integration association has a contradictory effect on the process of internationalization of production. The formation of international economic associations and unions promotes the development of productive relations between member states. At the same time, this creates barriers for economic relations between countries which belong to different groups, leads to the concentration of commodity flows within economic unions.

Consequently, the consistent development of forms of international regional integration ensures the most complete, most rational use of the economic potential of the countries and an increase in the pace of their development.

The internal logic of the economic integration mechanism reflects the evolutionary process of market formation, which begins with simple forms of elimination of barriers and obstacles to the development of international trade relations, which leads to the growth of supranational regulation of economic and social life within the framework of integration.

The integration groups of different regions of the world, such as the EU, NAFTA, ASEAN, MERCOSUR and BRICS, were considered in the work. The specific features of these groups vary and depend on the goals that countries are pursuing when they enter. However, there is a common feature – gradually all these groups grow into a tight interweaving of economies.

Currently, NAFTA is the leader in the volume of economies considered by the unions, but the rapid development of integration processes in Asia and Latin America can very soon lead these groups to the forefront.

References: 1. ASEANstats [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.aseanstats.org/> 2. EconomicData [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.economicdata.ru/index.php>. 3. Резников В.В. Теоретические аспекты интеграции экономических систем и этапы их взаимодействия / В.В. Резников // БизнесИнформ. №3, – 2015. – С. 13-17. 4. Солонінко К.С. Міжнародна економіка: навч. посіб. / К.С. Солонінко – К.: Кондор, 2008. – 380 с. 5. Філіпенко А. С. Світова економіка: підручник / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О. І. Рогач та ін. – К.: Либідь, 2007. – 640 с.

УДК 332.1-021.254(4-6ЕС)

Черномаз П. А.
РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОТЛИЧИЯ В СОЦИАЛЬНО-
ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ СТРАН ЕС

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Высокий уровень социально-экономического развития большинства стран и регионов ЕС – следствие разработки и внедрения эффективной политики регионального развития Евросоюза, получившей название «политика сплочения». Одним из ее главных приоритетов является минимизация региональных различий в ЕС. Несмотря на это, Евросоюз характеризуется значительными региональными асимметриями, усилившимися после его расширения. Люксембург, который является самой богатой страной-членом ЕС по уровню ВВП по паритету покупательной способности (ППС) на человека, сейчас более чем в 5 раз богаче беднейшей страны – Болгарии. Еще больший разрыв наблюдается между отдельными регионами Евросоюза.

По уровню социально-экономического развития Евросоюз генерализовано можно разделить на «богатый» Север (Бельгия, Нидерланды, Люксембург, Германия, Великобритания, Франция, Австрия, Дания, Швеция, Ирландия, Финляндия и север Италии) и относительно «бедные» Юг и Восток (юг Италии Португалия, Испания, Греция, Мальта, Республика Кипр, Словения, Венгрия, Чехия, Словакия, Польша, Литва, Латвия, Эстония, Болгария, Румыния). О нивелировании в уровнях социально-экономического развития стран ЕС пока говорить рано. Имеет место разрыв в индексах потенциала человеческого развития (продолжительность жизни, уровень образования, ВВП на душу населения), производительности национальных экономик.

Показательно, что 43% объемов промышленного производства в ЕС приходится лишь на 14% его территории – географический пятиугольник, где производится продукция с высокой добавленной стоимостью, который образуют Лондон, Гамбург, Мюнхен, Милан и Париж (здесь проживает около трети населения этой территории) [1, с. 89]. Данный факт подчеркивает существование значительных территориальных диспропорций.

По уровню социально-экономического развития в соответствии с объемом ВВП (по ППС) на человека в 2017 г. на основе данных Евростата [2] можно выделить три группы стран Евросоюза (см. табл.):

– наиболее развитые страны (с ВВП на человека более 90% от среднего по ЕС) – 11 стран Западной Европы (Бельгия, Нидерланды, Люксембург, Великобритания, Германия, Франция, Австрия, Дания, Швеция, Ирландия, Финляндия) и 3 страны Южной Европы (Италия, Испания и Мальта) – от 92% (Испания) до 253% (Люксембург);

– переходные страны (с ВВП на человека от 75 до 90% от среднего по ЕС) – 4 страны Восточной Европы (Чешская Республика, Словакия, Литва и Эстония) и 3 средиземноморские страны (Португалия, Республика Кипр, Словения) – от 76% (Словакия) до 89% (Чешская Республика);

– наименее развитые страны (с ВВП на человека менее 75% от среднего уровня по ЕС) – 5 восточноевропейских государств (Венгрия, Польша, Латвия, Болгария, Румыния) и 2 средиземноморские страны (Греция, Хорватия) – от 49% (Болгария) до 70% (Польша).

Значительная асимметрия социально-экономического развития между отдельными регионами ЕС подтверждается следующими данными: объем ВВП (по ППС) на человека от среднего по ЕС в 2017 г. различался среди регионов NUTS-2 от 31% (Северозападен в Болгарии) до 626% (Внутренний Лондон – Запад).

Таблица

Распределение стран ЕС по уровню социально-экономического развития

Название группы стран (количество стран)	Уровень ВВП по ППС на человека в 2017 г. (% от среднего по ЕС)	Страны, входящие в группу
Наиболее развитые страны (14)	Более 90%	Австрия, Бельгия, Великобритания, Германия, Дания, Ирландия, Испания, Италия, Люксембург, Мальта, Нидерланды, Швеция, Финляндия, Франция
Переходные страны (7)	75-90%	Литва, Португалия, Республика Кипр, Словакия, Словения, Чешская Республика, Эстония
Наименее развитые страны (7)	Менее 75%	Болгария, Венгрия, Греция, Латвия, Польша, Румыния, Хорватия

Составлено автором на основе данных Евростата [2]

По данным Евростата (на 2017 г.) [2], самыми богатыми регионами Евросоюза являются Внутренний Лондон – Запад (626% от среднего уровня ВВП на человека в ЕС) в Великобритании, Люксембург (253%), Южная Ирландия (220%), Гамбург (202%) в Германии, Брюссель (196%) в Бельгии, Западная и

Центральная Ирландия (189%), Прага (187%) в Чехии, Братиславский край (179%) в Словакии, Иль-де-Франс с центром в Париже (177%), Верхняя Бавария (177%) в Германии, Внутренний Лондон – Восток (168%) в Великобритании, Северная Голландия (167%) в Нидерландах, Стокгольм (166%) в Швеции, Ховедстаден (166%) в Дании, Штутгарт (159%), Дармштадт (157%) и Бремен (155%) в Германии, Утрехт (155%) в Нидерландах, Варшавский столичный регион (152%) в Польше, Вена (151%) и Зальцбург (151%) в Австрии.

Из 21 региона NUTS-2, в которых объем ВВП на человека составляет свыше 150% от среднего по ЕС, 5 расположены в Германии, по 2 – в Австрии, Нидерландах, Ирландии и Великобритании, по одному – в Бельгии, Дании, Люксембурге, Франции, Польше, Словакии, Чехии, Швеции.

Межрегиональные контрасты характерны и для «старых» членов ЕС. Наиболее бедным регионом NUTS-2 здесь является Восточная Македония и Фракия (Греция), где ВВП (по ППС) на человека равняется лишь 46% от среднего по ЕС. Асимметрии стали еще больше возрастать с присоединением в 2007 г. к ЕС Болгарии и Румынии, где сегодня размещаются самые отсталые регионы (31-39% от среднего по ЕС).

Из 21 региона NUTS-2, в которых уровень ВВП на человека составляет 50% и менее от среднего по ЕС, подавляющее большинство находится в новых государствах Евросоюза: по 5 – в Болгарии и Польше, по 4 – в Венгрии и Греции, 3 – в Румынии.

Таким образом, даже несмотря на существование эффективной региональной политики ЕС, сохраняются значительные асимметрии в социально-экономическом развитии стран и отдельных регионов Евросоюза. В перечне из 18 стран-реципиентов евроинтеграции (то есть имеющих положительное сальдо между перечисленными в бюджет ЕС и полученными из него средствами), присутствуют все 11 стран из Центральной и Восточной Европы, вступивших в «европейскую семью» в 2004 году и позже [3]. Следовательно, «Новая Европа» находится на содержании у «Старой Европы», что вызывает все большее раздражение у западных европейцев. Поэтому в последнее время возникла предполагающая признание неоднородности Евросоюза концепция «двухскоростной Европы» (за нее высказалась, в частности, канцлер Германии А. Меркель). Согласно этой концепции, наиболее развитые страны ЕС должны продолжить более глубокую интеграцию, а наименее развитые страны – остаться на периферии и в новых интеграционных проектах не участвовать.

Литература: 1. *Региональна політика Європейського Союзу: підручник.* – К.: КНЕУ, 2016. – 495 с.; 2. *Официальный веб-сайт Евростата [Электронный ресурс].* – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>; 3. *Носович А. Евросоюз 2.0: как хотят реформировать «Единую Европу» [Электрон. ресурс].* – URL: <https://www.rubaltic.ru/article/politika-i-obshchestvo/26102017-evrosoyuz-2-0-kak-khotyat-reformirovat-edinuyu-evropu/>

Розвиток міжнародної логістики на сучасному етапі

УДК: 332.122: 338.47

Вірченко Н. С.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Зайцева А. С.*

Невпинна інтеграція світової економіки суттєво посилює місце та значення в господарській діяльності логістики взагалі та міжнародної логістики – зокрема. Особливо актуальними вказані проблеми є для України – здатність вітчизняного бізнесу вибудовувати та реалізовувати ефективні конкурентні стратегії на глобальному рівні багато в чому залежить від результативності побудови логістичних систем та використання логістичної інфраструктури.

Процеси глобалізації та пов'язані з цим зміни у логістиці дають підстави окремим вченим охарактеризувати сучасний етап розвитку логістики саме як «глобальний» [5, с. 9-10]. Розділяє вказану позицію і ряд вітчизняних авторів. Так, Н. Хвищун зазначає: «Саме інтенсивна глобалізація вплинула на подальші зміни в теорії та практиці логістики. Це сприяло створенню національних та міжнародних спеціалізованих союзів та асоціацій логістики [3]. Глобальні тенденції в бізнесі дозволили розширити перелік логістичних послуг (відстроєння, перевалка, масовий випуск продукції під замовлення, пряма доставка, управління запасами продавця, синхронізоване переміщення матеріалів), скоротити кількість постачальників та сформувати довгострокове співробітництво з логістичними посередниками, удосконалити методи управління логістичними процесами [6].

Зміцнення економічних зв'язків у глобальному форматі, поява нових тенденцій в логістиці, а часто і нових видів логістичних послуг, призводить до появи глобальної логістичної інфраструктури, яка поступово виникає з міжнародної логістичної інфраструктури. Глобальна логістика за своїми змістовними характеристиками поступово витісняє дефініцію «міжнародна логістика», оскільки саме такі процеси є іманентними процесам руху товарів, інших матеріальних та нематеріальних цінностей у світі.

Однією з основних рис сучасного етапу глобалізації світової економіки стають інтеграційні процеси світової логістичної інфраструктури та логістичної системи [8]. Міжнародний характер зв'язків між країнами робить їх взаємно зацікавлен-

ними у створенні в кожній з них ефективної та уніфікованої логістичної інфраструктури, що володіє достатньою пропускну здатністю і забезпечує належний рівень організації та забезпечення роботи каналів поставки продукції. У той же час експерти відзначають, що темпи розвитку світової торгівлі перевищують можливості пропускну здатності логістичної інфраструктури окремих регіонів. Це має місце в тому числі і в деяких регіонах розвинених країн.

Глобалізація світового ринку, інтенсивний науково-технічний прогрес і поточні тенденції подальшого міжнародного поділу праці збільшують значущість управління потоковими процесами, ініціюють дослідження в цьому напрямі.

Міжнародна торгівля – основна форма міжнародних економічних відносин, оскільки включає торгівлю не тільки товарами в речовинному розумінні цієї категорії, але й найрізноманітнішими послугами. Саме міжнародна торгівля є основною формою зв'язку між національними товаровиробниками різних країн, формуючи їх економічну взаємозалежність. Одним із дійових напрямів підвищення ефективності зовнішньоекономічних зв'язків є використання логістичних механізмів її координації для утворення логістичної системи [3].

Велику роль у вирішенні глобальних логістичних завдань відіграють міжнародні логістичні посередники, до яких належать міжнародні транспортно-експедиторські фірми, компанії з управління експортними операціями, зовнішньоторговельні компанії та представництва, брокерські, агентські фірми, компанії з упакування товарів в експортно-імпорتنих операціях, морські порти, а найбільш значні пакети логістичних послуг зазвичай пропонують великі міжнародні транспортно-експедиторські фірми. Логістична функція являє собою певний комплекс логістичних операцій, спрямованих на реалізацію цілей і завдань конкретної логістичної системи, що входить до складу міжнародної економіки та реалізує функцію організації.

Саме глобалізація сприяє оптимізації розміщення ресурсів, розширенню асортименту товарів і підвищенню їх якості, стимулюючи при цьому розвиток всієї міжнародної транспортно-логістичної інфраструктури, що обслуговує міжнародну логістичну інфраструктуру [4].

Таким чином, управління логістичною системою в умовах глобалізації дозволяє: створювати велику кількість транснаціональних компаній, які використовують у бізнесі глобальні логістичні ланцюги і мережі; формувати сприятливі умови для експорту та імпорту різних товарів; усувати зайві перешкоди і обмеження в доступі господарюючих суб'єктів на ринки. Отже, можна стверджувати, що на сьогодні відсутність необхідних навичок управління логістичною системою є основною причиною появи різних проблем в експортно-імпортній сфері. Тому всебічне висвітлення проблеми розвитку зовнішньої торгівлі в умовах глобалізації – є першочергове завдання при розробці стратегії побудови міжнародних відносин між країнами.

Література: 1. *Логістика: навч. посіб.* / О. М. Трудід [та ін.]. – К.: Знання, 2011. – 567 с.; 2. *Корнісцький О. Міжнародна логістика: поняття та напрями розвитку*

в сучасному світі / О. В. Корнієцький // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія Економіка. – 2014. – Т. 247, Вип. 235. – С. 66-71; 3. Тюріна Н. М. Логістика: Навч. посіб. / Н. М.Тюріна, І. В. Гой, І. В. Бабій. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 392 с.; 4. Холод Б., Зборовська О. Глобалізація як фактор впливу на процеси логістичного управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств /Б. Холод, О. Зборовська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2016. – № 2 (17). – С. 261-270; 5. Алесинская Т.В. Основы логистики. Общие вопросы логистического управления / Т.В. Алесинская.- Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2015. – 121 с.; 6. Хвищун Н. Сутність поняття «логістика»: ретроспективний аналіз / Н. Хвищун // [Електрон. ресурс] // Ефективна економіка. – 2012. – №11. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1567>; 7. Олійник Я.Б. Міжнародна логістика / Я.Б. Олійник, І.Г. Смирнов: Навч.пос. – К.: Обрій, 2011. – 544 с.; 8. Васильців Н. Передумови та тенденції розвитку глобальної логістики / Н.М. Васильців // Вісн. нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2015. – № 669. – С. 267-274; 9. Bowersox D.J. Closs D.J. *Logistical Management. The integrated Supply Chain Process. The McGRAW-HILL Companies inc., New York, 1996.*

УДК 339.923:061.1ЄС:656.022

Семенов Д. А.
МЕРЕЖІ КОРИДОРІВ ЯК ОСНОВА НОВОЇ
ТРАНСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль Е. А.

В умовах поглиблення світових інтеграційних процесів стратегічним завданням, що стоїть зараз перед будь-якою країною, чи регіональним об'єднанням є розвиток мережі міжнародних транспортних коридорів.

У зв'язку з чим Європейським Союзом було започатковано нову законодавчу базу для розвитку транс'європейської транспортної мережі (TEN-T), яка була прийнята у грудні 2013 року, що ознаменувало початок нової ери в політиці європейської транспортної інфраструктури.

У порівнянні з підходом за останні 20 років, головним нововведенням нової політики ТЕМ-Т є визначення інтегрованої, мультимодальної базової мережі, яка розробляється державами-членами до 2030 року та відповідні зацікавлені сторони, такі як менеджери інфраструктури, регіони та інші, а також ЄС [1, с. 7]

Це основна мережа зв'язків яка з'єднує основні вузли (міські вузли, порти, аеропорти та інші транспортні термінали) через ключові залізничні шляхи, дороги, внутрішні водні, морські та повітряні транспортні зв'язки.

Такий посилений європейський мережевий підхід – у порівнянні з минулими програмами індивідуального фінансування проектів – істотно посилює інфраструктуру основа ефективних, безпечних і якісних мультимодальних транспортних мереж для вантажних і пасажирських перевезень.

У цих мінливих політичних та економічних часах це нове середовище для транспортної інфраструктури, ЄС пропонує довгострокову перспективу співпраці між державами-членами і для будівництва та завершення транспортної мережі, якої потребує Європа.

Пов'язуючи регіони, країни – Схід і Захід – ми створюємо умови для зростання та процвітання, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності кожного в Європі на користь громадян і бізнесу.

Яскравим прикладом дослідження, стану та розбудови в подальшому транспортної мережі є Балтико-Адріатичний коридор.

Коридор Балтійсько-Адріатичної базової мережі включає шість держав-членів. З півночі на південь він з'єднує Балтійські порти в Польщі з портами Адріатичного моря в Словенії та Італії. Таким чином, коридор буде забезпечений кращим доступом до цих морських портів для економічних центрів уздовж коридору. Коридор довжиною 1800 км дозволяє використовувати різні маршрути між портами: починаючи з портів Щецин і Свіноуйсьце, через Познань і Вроцлав, або в портах Гдиня та Гданськ безпосередньо до Катовіце або Через Варшаву і Лодзь коридор з'єднує вузли польської міської та логістичної базової мережі розташовані в Чеській Республіці, Словаччині та Австрії, до Вени через Братиславу або Остраву і Брно. Дороги та залізничні сполучення коридору починаються з Австрії до Адріатичних портів Копер, Трієст, Венеція і Равенна через Люблян у Словенії або через Удіне, також проходять через Болонью в Італії. Балтійсько-Адріатична вісь є одним з небагатьох коридорів, які не включають внутрішніх водних шляхів – її міських вузлів а також порти, аеропорти та залізничні дорожні термінали, які з'єднані лише залізничною та дорожньою інфраструктурою. Коридор охоплює в цілому 13 міських вузлів і аеропортів, 10 портів і 19 залізничних дорожніх терміналів. [1, с. 14]

Якщо окремо звернути увагу на залізничну інфраструктуру, то можна стверджувати, що швидкість ліній не є однорідною вздовж всього Балтійсько-Адріатичного коридору, при цьому існують відповідні вузькі місця особливо в Польщі та в регіонах де починається гірська місцевість ближче до Альп.

Зокрема, понад 800 км Польські залізничні лінії (близько 20% від загальної залізничної інфраструктури коридору) потребують модернізації для того щоб відповідати вимогам, встановленим Регламентом Європейського Союзу стосовно швидкості лінії для вантажних поїздів (100 км / год).

– Коли йдеться про максимально допустиму довжину поїздів, то це на більшості ділянок коридору (82% від загальної залізничної інфраструктури коридору) менше, ніж 740 м, що вимагається Регламентом.

Переважаюча максимальна довжина вантажного поїзду по коридору становить близько 600 м, але більш жорсткі обмеження існують на окремих ділянках, особливо на словенській мережі, перш за все це пов'язано з вузькими ділянками на території, відсутністю капітального ремонту та модернізації шляхів.

В цілому Балтико-Адріатичний коридор включає в себе 4260 км Залізничної інфраструктури європейського стандарту 1435 мм (ширина залізничної колії). Крім двох розділів в Австрії (Верндорф – Тунель базового кластеру Клагенфурт і Земмерінг: Глогніц- Мюрцшугла), залізнична інфраструктура є вже в безперервній експлуатації. Однак, необхідно вирішити ряд проблем відповідності інфраструктури вимогам, викладених в Регламенті (ЄС)1315/2013 [3].

Що стосується електрифікації, залізнична інфраструктура вздовж коридору майже повністю електрифікована, за винятком дизельних секцій, що з'єднують Словаччину та Австрію, що є прямим показником невідповідності Європейському Регламенту щодо вимог до залізничної інфраструктури, а саме екологія, та безпека про навколишнє середовище.

Якщо брати до уваги аналітику щодо інших проблем, що потребують вирішення, то тут яскравим прикладом слугують вузькі місця на залізничних шляхах, що тягне за собою, зменшення середньої швидкості поїзда, довжини локомотива, а також електрифікованість ділянок.

Саме усунення основних перешкод на залізничному та автомобільному транспорті, що забезпечують своєчасне завершення поточних проєктів покращення транскордонних сполучень (Польща – Чеська Республіка / Словаччина, Чеська Республіка / Словаччина – Австрія, Словенія – Австрія / Італія, завершення модернізації національних залізничних ліній (Польща, Чехія, Словаччина, Словенія), модернізація конкретних залізничних зв'язків та вузлів (Австрія, Італія) та завершення модернізації дорожньої мережі до стандарту автомагістралі / автостради (Польща, Чехія, Словаччина).

Основними відсутніми зв'язками Балтійсько-Адріатичного коридору є транскордонні ділянки і тунелі Земмерінганд в Кормалі в Австрії для альпійського переходу (які зараз будуються, і заплановані до 2024 і 2023 відповідно). Тим не менш, вузькі місця не обмежуються лише окремими транскордонними ділянками, але поширюються на одну або обидві сторони сусідніх країн до найближчих міських або мережевих вузлів.

Це вимагає більш узгодженого підходу по обидві сторони кордонів. Крім того, конкретні вузькі місця існують на місцевому рівні на коридорі залізничної мережі через відсутність потужностей на станціях або на ділянках, відсутність поділу між регіональним і міжміським рухом поїздів для пасажирів і вантажів, особливо в межах і поблизу агломерацій, а також обмеження швидкості, які зменшують, як якість обслуговування, так і лінію потужності, та швидкість транспортування вантажу [2].

На основі детального аналізу характеристик Балтійсько-Адріатичного коридору, напр. з точки зору відповідності технічним вимогам Регламенту та обговорення з зацікавленими сторонами, для коридору були визначені наступні основні потреби розвитку та були переведені в конкретні цілі коридору для кожної категорії політики.

– Підвищення якості та стандартів інфраструктури з метою дотримання технічних стандартів, встановлених Регламентом ЄС, зокрема щодо транспортної інфраструктури для залізничного транспорту (особливо лінійної швидкості, навантаження на вісь, довжини поїзду, електрифікація) та транспорту;

– Покращення взаємозв'язку у всіх міських вузлах уздовж коридору між TEN-T та місцевими та регіональними транспортної інфраструктури, як для пасажирських, так і для вантажних перевезень.

Усунення основних перешкод на залізничному та автомобільному транспорті, що забезпечують своєчасне завершення поточних проектів (особливо на альпійському перетині), покращення транскордонних сполучень (Польща – Чехія / Словаччина, Чехія / Словаччина – Австрія, Словенія – Австрія / Італія), завершивши модернізацію національних залізничних ліній (Польща, Чехія, Словаччина, Словенія), модернізацію конкретних залізничних сполучень і вузлів (Австрія, Італія) та завершення модернізації дорожньої мережі до стандарту автомагістралі / автостради (Польща, Чеська Республіка, Словаччина) [4];

– сумісність національних транспортних мереж, зокрема, через розгортання існуючих сумісних телематичних додатків (ERTMS, ITS, VTM та e-Maritime Services, SESAR) та їх подальший технологічний прогрес;

– Оптимальна інтеграція та взаємозв'язок усіх видів транспорту, особливо поліпшення підключення «останньої милі» до портів, аеропортів та залізничних доріг [1, с.18] ;

– Сприяння економічно ефективному, якісному та конкурентоспроможному транспорту, що сприяє розвитку внутрішньої та додаткової торгівлі ЄС через порти Адріатики та Балтії як шлюзи для основних третіх комерційних партнерів.

Але крім цих (технічних) питань Балтійсько-Адріатичний коридор є набагато більше, ніж просто транспортна інфраструктура. Вона додає європейським цінностям інвестиції в інфраструктуру, посилює транскордонне та міжрегіональне співробітництво і тим самим спрямована на узгодження підходів та їх впровадження. Нарешті, але не в останню чергу коридор є потужним інструментом для залучення відповідних зацікавлених сторін між країнами та секторами економіки.

Література: 1. Van Der Vleuten, Erik i Arne Kaijser (ред.). *Мережа Європи: транснаціональні інфраструктури та формування Європи Сагамор-Біч*, МА: Публікації в історії науки / США (Watson Publishing International), 2006; 2. *Європейська Комісія – Генеральний директорат з питань мобільності та транспорту В – Європейська мережа мобільності В1 – Трансєвропейська мережа [Електрон. ресурс]. – URL http://ec.europa.eu/transport/index_en.htm*; 3. *Євростат. Статистика міжнародної торгівлі [Електрон. ресурс]. – URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/international_trade/introduction*; 4. *Розвиток транспорту можливе за умови інвестицій [Електрон. ресурс]. – URL: <http://www.ati.su/Media/Article.aspx?Head ingID=1&ID=14781>*.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**
**Матеріали XIV науково-практичної конференції
молодих вчених 29 березня 2019 року**

Українською, російською та англійською мовами
Текст подається в авторській редакції

Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна
Підписано до друку 01.04.2019. Формат 60×84/16.
Умовн.-друк. арк. 13,2. Наклад 100 прим.

Надруковано: ХНУ імені В.Н. Каразіна
61022, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009